

MÜİSEF
İslam Ekonomisi ve
Finansı Enstitüsü

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

SEZAİ KARAKOÇ'UN İSLAM EKONOMİSİNE DAİR GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

FATMA ÖMERUSTAOĞLU

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

**SEZAİ KARAKOÇ'UN İSLAM EKONOMİSİNE DAİR GÖRÜŞLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**
Yüksek Lisans Tezi

FATMA ÖMERUSTAOĞLU

ORCID: 0000-0003-2324-1985

Tez Danışmanı: PROF. DR. ABDURRAHİM KOZALI

ORCID: 0000-0002-9934-027X

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı İslam Ekonomisi ve Finansı Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi FATMA ÖMERUSTAOĞLU'nun "Sezai Karakoç'un İslam Ekonomisine Dair Görüşlerinin Değerlendirilmesi" adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun tarih sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi/...../.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı İmzası

1	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdurrahim Kozalı	
2	Jüri Üyesi	Doç.Dr. Osman Bayraktar	
3	Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Saime Kavakçı	

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, bir İslam düşünürü olan Sezai Karakoç'un, Diriliş düşüncesi ekseninde ekonomi düşüncelerini incelemektir. Bu çalışmada "Nitel Araştırma" yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan veri ve bulgular literatür taramasına dayalı, metin ve içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Karakoç'un 1960-1992 yılları arasında yayımladığı Diriliş dergisi ana kaynak olarak belirlenmiştir. Sezai Karakoç'un, kesintilere rağmen, 1960'tan başlayarak 1992'ye kadar süren Diriliş dergisinde yayımlanan tüm yazıları incelenmiştir. Karakoç'un düşünce yazılarında ekonomiye yönelik yer alan görüşleriyle birlikte, sadece ekonomiye yönelik olan yazıları da tespit edilmiştir. Sezai Karakoç'un, yaşadığı coğrafyanın özel şartlarına bağlı olarak gelişim gösteren siyasi, sosyal, kültürel olaylara bakarak mevcut ekonomi düşüncesinin nasıl şekillendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sezai Karakoç'un fikir dünyasına etki eden olayların daha iyi anlaşılması için, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla Türk siyasi hayatındaki değişimler ve bu değişimlerin sonucunda tartışılan ekonomik doktrinler incelenmiştir.

Sezai Karakoç'un, ekonomiye yönelik düşüncelerinin oluşumuna inancın kaynaklık ettiği tespit edilmiştir. Karakoç'un, ekonomi anlayışının inancın bir sonucu olarak tanımladığı görülmüştür. Sezai Karakoç'un, ekonomi doktrinleri Batı medeniyetinin birer yansıması olarak değerlendirdiği ve Batı medeniyetine karşı, İslam medeniyetini idealize ettiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Karakoç'un, Diriliş düşüncesi ekseninde, mevcut doktrinler dışında alternatif bir kimlik inşası gayretinde olduğu sonucuna varılmıştır. Sezai Karakoç'un, alternatif kimlik inşasına, İslam dini, kültürü ve tarihini kaynak olarak aldığı ve bu çerçevede ekonomiyi değerlendirdiği tespit edilmiştir.

Sezai Karakoç'un ekonomi düşüncesinin temel dayanakları ve ekonomiye yönelik yorumları Diriliş dergisinde yayımladığı yazıları üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, İslam Ekonomisi, Ekonomi -İnanç, Ekonomi-Toplum

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the economic thoughts of Sezai Karakoç, an Islamic thinker, in the context of the idea of Resurrection. In this study, “Qualitative Research” method was used. In this context, the data and findings used in the study were analyzed using text and content analysis techniques based on literature review. *Diriliş* magazine, which Karakoç published between 1960 and 1992, was determined as the main source. Despite interruptions, all of Sezai Karakoç’s articles published in *Diriliş* magazine from 1960 to 1992 were examined. Along with Karakoç’s views on the economy in his thoughts articles, his articles that were solely about the economy were also identified. It has been attempted to determine how Sezai Karakoç’s current economic thought was shaped by looking at the political, social and cultural events that developed depending on the special conditions of the geography in which he lived. In order to better understand the events that influenced Sezai Karakoç’s world of ideas, the changes in Turkish political life after the end of the Second World War and the economic doctrines discussed as a result of these changes were examined. It has been determined that belief was the source of Sezai Karakoç’s thoughts on the economy. It has been seen that Karakoç defines his understanding of the economy as a result of belief. It has been determined that Sezai Karakoç evaluated economic doctrines as a reflection of Western civilization and idealized Islamic civilization in contrast to Western civilization. In this context, it was concluded that Karakoç was trying to construct an alternative identity outside the existing doctrines, on the axis of the idea Resurrection. It has been determined that Sezai Karakoç took Islamic religion, culture and history as sources in the construction of an alternative identity and evaluated the economy within this framework. The fundamental foundations of Sezai Karakoç’s economic thought and his comments on the economy have been evaluated through his articles published in *Diriliş* magazine.

Keywords: Sezai Karakoç, Islamic Economy, Economy- Faith, Economy- Society

ÖNSÖZ

Yaşadığımız coğrafya ve yüzyılda yetişmiş en önemli düşünür ve aydınların başında gelenlerden birisi de hiç şüphesiz Sezai Karakoç'tur. Karakoç, yüzyılın konjonktürel dalgalanmalarında savrulmadan durduğu yeri bilen, düşündüğü gibi yaşayan ve yazan gerçek bir aydındır. Sezai Karakoç hakkında yüksek lisans tezi hazırlamaya beni iten temel etken, onun düşünce dünyasına katkısındaki omurgalı duruşu; Türk siyasi hayatının en fırtınalı dönemlerinde, tüm kargaşalara ve kavgalara rağmen, hiç durmadan çabalaması ve "Diriliş" düşüncesi perspektifinde fikir dünyasına olan katkısıdır. Sezai Karakoç, basiret ve feraset sahibi bir düşünür olarak, kendi döneminin okumasını en doğru şekilde yapmış ve kendi kültür medeniyet ve inancına bağlı kalarak erdemli bir duruşun nasıl olacağının canlı örneği olmuştur. Karakoç, bağlı olduğu değerlerin ana kodlarının ne kadar güçlü olduğunu, Diriliş perspektifinden ısrarla canlı tutmanın mücadelesini vererek, inancına, bağlı olduğu medeniyete ve coğrafyaya borcunu ödemiş bir aydındır.

Ekonomik Diriliş düşüncesi ve İslam Ekonomisinin yeniden inşası fikri bu tezi hazırlamama vesile oldu. Kişisel hayatımın bir döneminde yanında bulunup, kendisiyle ticaret yaptığım, düşündüğü ve yazdığı gibi yaşadığına şahit olduğum, Karakoç'la yakından tanışma ve çalışma imkanına sahip olduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Bu tez Sezai Karakoç'a ithafımdır. Rahmet ve minnetle yad ediyorum.

Tez yazım sürecim uzun soluklu bir yolculuktan ötelere ait derinlere ait gezmek gibiydi. Bu yolculuk yorucu olduğu kadar keyifli kimi zaman ise hüzünlüydü.

Bu yolculukta bana mihmandarlık eden tez danışmanım, Prof. Dr. Abdurrahim Kozalı'ya yol boyunca yürürken kimi zaman taşları birlikte topladığımız kimi zaman taşların üstünden atlamamı sağladığı için canı gönülden teşekkür ediyorum. Bu alana girip çalışma yapmama teşvik eden Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Sami Güngör hocaya teşekkürü bir borç bilirim.

Jüri üyelerim, Doç. Dr. Osman Bayraktar ve Dr. Öğr. Üyesi Saime Kavakçı Hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Enstitümüzün Arş. Gör. Muhammed Emre Yıkar'a sağladığı bütün teknik destek için teşekkür ederim.

Diriliş Dergisi'nin 1960- 1988 arasının tamamını taratıp çalışmama katkı sağlamak amacıyla bana teslim eden, sayın Abdulaziz Karakoç ve Halil İbrahim Kaymak'a en içten duygularıyla teşekkür ederim. Bu yolculuğun başından sonuna kadar hep yanımda olan maddi- manevi hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, sabırla beni dinleyen ablam Güler Ömerustaoglu'na en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY BELGESİ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu	1
B. Araştırmanın Amacı	5
C. Araştırmanın Problemi	5
D. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri	6
E. Araştırmanın Yöntemi	7
F. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları	7
G. Tezin Düzeni ve Tasarımı	8

BİRİNCİ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ'UN EKONOMİ DÜŞÜNCESİNİN ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN OLAYLAR

1.1. Hatıralarından Hareketle Sezai Karakoç'un Ekonomi Düşüncesinin Şekillenmesinde Etkili Olan Olaylar	12
1.2. 1940 -1960 Dönemi'nde Ekonomik Gelişmeler	20
1.3. Savaş Yıllarında Ekonomik Sorunlar (1940 -1945)	21
1.4. 1946-1960 Dönemi	22
1.5. İkinci Dünya Savaşından Sonra Tartışılan Düşünce Akımları	25
1.5.1. Devletçilik	25
1.5.2. Liberal Ekonomi	27
1.5.3. Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması (1960-1980 Arası) Planlı Ekonomi Dönemi	29
1.5.4. Sosyalizm	30
1.5.5. Milliyetçilik	31
1.5.6. Anarşizm (Devlete Karşıtlığı)	33
1.6. "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" Başlığının Tercihi	34

İKİNCİ BÖLÜM

BİR AYDIN OLARAK SEZİ KARAKOÇ'UN EKONOMİ DÜŞÜNCESİ

2.1. İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü	41
2.2. Batılı Ekonomistlerin, İslam Ekonomisine Yönelik Bakışlarının Eleştirisi	42
2.3. İslam'da Mülkiyet Hakkı.....	44
2.3.1. Mülk ve Para Arasında Kurulan İlişki	46
2.3.2. Mülkiyet Hakkının Uzantısı Olarak Miras Hakkı	47
2.3.3. Mülkiyet Hakkı Çalışma Hakkı Arasındaki İlişki	48
2.4. İslam Ekonomisinde Sermaye	49
2.4.1. Sermaye Emek İlişkisi.....	49
2.4.2. Sermayenin Vergilendirilmesi	50
2.4.3. İslam'da Ticaret (Ekonomik İçgüdü Olarak, Ticaret ve Özel Teşebbüs)	51
2.4.4. İslam Ekonomisinde, Arz-Talep İlişkisi	51
2.5. İslam Tarihinde Kronolojik Olarak İslam Ekonomisine Bakış	52
2.5.1. Peygamber Zamanında İslam Ekonomisi.....	53
2.5.2. Peygamber Dönemini Takip Eden Süreçte İslam Ekonomisi.....	55
2.6. İslam Ekonomisinin Yeniden İnşası ve İslam Birliği	56
2.7. İslam'da Ekonomik Eşitlik	59
2.8. İslam'da Mal.....	61
2.9. Müslüman Düşünürlerin Ekonomiye Yönelik Alternatifler: Öze Dönüş Yeniden İslam Ekonomisi.....	62
2.9.1. Dönemin İslam Düşünürlerinin Ekonomik Problemlere İslam'da Çözüm Arayışları.....	63
2.9.2. İslam Dünyasının Ekonomik Durumu.....	66
2.10. Din ve İktisat	70
2.11. Avrupa Ekonomisi	72
2.11.1. Avrupa Birliği-Ortak Pazar.....	72
2.11.2. Batıda Teknik İlerlemenin Ekonomi Üzerindeki Doğrudan Etkisi	73
2.11.3. Batılı Ülkelerinin Oluşturduğu Sömürge Kargaşası.....	75
2.12. İslam Sitesi -Kent -Refah Toplumu	77
2.12.1. Kültürün Eşyaya Dönük Yüzü Olarak Ekonomi	81
2.12.2. İnanç Toplumunda Merhamet- Ekonomi İlişkisi.....	82
2.12.3. Allah'ın İnsana Emaneti, Kazanç- Mülk-Sermaye.....	83
2.12.4. İslam Toplumunda Dayanışma-Sosyal Adalet.....	84
2.13. Ortak Pazar ve Türkiye.....	87
2.14. Sanayi ve Kültür ya da Ekonomide Kaynak.....	90
2.15. 1988- 1990 Yıllarında Türk Ekonomisine Dair Değerlendirmeleri	92
2.16. Türk Siyaseti ve Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler	93
2.17. Enflasyona Bağlı Olarak Ekonomi Değerlendirmesi	96
2.17.1. Enflasyonun Tanımı ve Psikolojik Etkisi	97
2.18. Enflasyona Sebep Olan Faktörler	99
2.18.1. Makineleşmenin Enflasyon Üzerindeki Etkisi	100

2.18.2. Enflasyon Tetikleyicisi Olarak İsrar ve Lüks Tüketimi.....	103
2.18.3. Adil Vergilendirme ve Enflasyon Arasındaki ilişki.....	105
2.18.4. Zam Enflasyon Döngüsü -Enflasyona Bağlı Zamlar	106
2.19.Enflasyonun Önlenmesine Yönelik Alınması Gereken Önlemler	107
2.19.1. Gereksiz Makine İthalatına Son Verilmesi	107
2.19.2. Planlı ve Çok Amaçlı Fabrikaların Yapılması	107
2.19.3. Stoklamanın Önlenmesi	108
2.19.4. Konutta Küçük Daire Yapımlarının Teşvik Edilmesi	108
2.19.5. Boş Konutların Tespit Edilmesi.....	108
2.19.6. İdari Teşkilatların Aktifleştirilmesi.....	109
2.19.7. Devlet ve Millet Malının Korunması	109
2.19.8. Tasarruf ve Yatırım Anlayışının Oluşturulması.....	109
2.19.9. İsrafın Önlenmesi	109
2.19.10. Devamlı Olarak Para Basımının Önlenmesi	110
2.20.Dünya Siyaseti ve Ekonomisine Yön Verecek Yeni Bir Alternatif Dördüncü Dünya	110
2.21.Parti Programında Yer Alan Ekonomi Başlıkları.....	112
2.21.1. Çalışma Hakkı – Emeklilik – Toplumsal Dayanışma.....	114
2.21.2. İktisadi Yapı.....	115
2.21.3. Mali Yapı ve Mali Politika	117
2.22.Sezai Karakoç’un Ekonomi Görüşlerinin Birbiriyle Geçişliliği	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ’UN İSLAM EKONOMİSİ ANLAYIŞININ DİĞER EKONOMİ DOKTRİNLERİYLE KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Sezai Karakoç’un Kapitalist-Liberalist Değerler Üzerinden Ekonomi Yorumu	128
3.1.1. Kapitalizmde Üretim Tüketim Döngüsü	128
3.1.2. Kapitalizme Göre Mülkiyet Anlayışı	129
3.1.3. Kapitalizmde Özel Teşebbüs/Özelleştirme Hakkı.....	131
3.1.4. Liberalizmin Ayırt Edici Özelliği Olarak Bireysellik.....	132
3.1.5. Ekonomik liberalizmde Birey- Devlet -Piyasa İlişkisi.....	133
3.1.6. Ticari Liberalizmin Hedeflediği Serbest Ticaret.....	136
3.1.7. Sezai Karakoç’un Liberal Ekonomide Emek, İşçi- İşveren Değerlendirmesi.....	139
3.2. Sezai Karakoç’a Göre Sosyalizm- Komünizm Bağlamında Birey Devlet Toplum Değerlendirmesi.....	142
3.2.1. Sosyalizm ve Komünizmde Mülkiyet Çıkmazı.....	146
3.2.2. Sosyalizm – Komünizmde Piyasa İzahı, Üretim -Tüketim Anlayışı.....	148
3.2.3. Sosyalizm – Komünizmde Proletarya Paradoksu (Emek, İşçi Hakları, Ücret)...	149
3.3. Karakoç’un İslam Ekonomisiyle İlgili Kavramların Değerlendirmesi	151
3.3.1. Sezai Karakoç’a Göre Ekonomi Kavramlarının Yorumlanması	151
3.3.2. Mülk: Mülkün ilk Sahibi Allah’tır- Mülk Allah’ın Emanetidir.....	152
3.3.3. Allah Ticareti Helal Kılmıştır.....	153
3.3.4. Bireysel Sorumluluk ve Ekonomik Sınırlılık Açısından Faiz Yasağı.....	154

3.3.5. İsrâf, Tasarruf Ekonomi İlişkisi.....	155
3.3.6. Emek Kutsaldır.....	156
3.3.7. Zekât Ekonomik İbadettir.....	157
3.3.8. Ekonomik Gelişmişliğin Fikri ve Kültürel Dayanağa Zorunlu Bağlanması.....	158
3.3.9. Ekonomik Değer Olarak Para.....	158
3.3.10. İşçi Patron İlişkisi ve Hakları	159
SONUÇ.....	161
KAYNAKLAR.....	167
EKLER.....	177

KISALTMALAR

A.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.v.	: Adı geçen video
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
Bkz.	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Drl.	: Derleyen
Ed.	: Editör veya Editörler
Fr.	: Fransızca
İİT	: İslam İş birliği Teşkilatı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
N.	: Fazıl Necip Fazıl
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
Os.	: Osmanlıca
s.	: Sayfa
SBS	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Vb.	: Ve bunun gibi

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1: Yıllara ve Müstezar İsimlere Göre Makale Sayısı	40
Tablo 2.2: İslam Sitesinde Refah Toplumu-Devlet ve Toplum İçi Grupların Sorumlulukları	80
Tablo 2.3: Zekât.....	85
Tablo 2.4: Enflasyonun Sebepleri.....	97
Tablo 2.5: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)- Çalışma Hakkı- Emeklilik- Toplumsal Dayanışma	114
Tablo 2.6: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)- İktisadi Yapı	116
Tablo 2.7: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)-Mali Yapı ve Mali Politika.....	118
Tablo 2.8: Dini Bir Unsur Olarak Mülk-Ekonomi İlişkisi	119
Tablo 2.9: Zekâtın Hak Dengesi Sağlayarak Toplumsal Refaha Etkisi.....	120
Tablo 2.10: Toplumsal Refah, içten dışa dıştan içe bir döngü.....	122
Tablo 3.1: Liberalizm	134
Tablo 3.2: İslam Ekonomisinde Birey-Toplum-Devlet Denklemi.....	136
Tablo 3.3: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007) İşçi-Meslek Edinme-Ücret-İşsizlik	142
Tablo 3.4: Sosyalizm	143
Tablo 3.5: Sezai Karakoç'un Karşılaştırmalı Olarak Mülkiyet Anlayışı.....	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Yıllara Göre Makale Dağılımı	40
---	----

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Türkiye'nin önemli şair ve edebiyatçıları arasında kabul edilen Sezai Karakoç'un, ekonomiyle alakalı da önemli çalışmaları bulunmaktadır. Karakoç'un ekonomiye yönelik yazılarının temeli "Diriliş" perspektifinden olmuştur. Karakoç, ekonominin temellerini İslam inancı ve medeniyetinin oluşturması gerektiğini belirtmiştir. Bundan dolayı, ekonomiyle alakalı yazılarında inanç-ekonomi ilişkisini sürekli olarak ifade etmiştir. Sezai Karakoç, ekonomiye yönelik görüşlerini ifade ederken, inanç kaynaklı kavramları özellikle tercih etmiştir. Karakoç, ekonomiyi diğer toplumsal faaliyetlerden ayırmanın yanlışlığı üzerinde durmuş, ekonominin toplumsal olayların bir sebebi değil sonuç olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Karakoç'un, ekonomiye dair görüşlerini belirtirken, İslam ekonomisinin, Batılı ekonomi doktrinlerinden farklı olduğunu ifade etmiştir. Müellif ekonomik görüşlerini, yaşadığı coğrafya ve İslam coğrafyasından bağımsız olarak ele almamıştır. Karakoç, Türkiye ve İslam coğrafyasında yaşanan ekonomik sorunların üzerinde durmuş ve önerilerini ileri sürmüştür. Bu bağlamda ekonomik sorunların yaşanan tarihi süreçten bağımsız olmadığını belirtmiştir. Sezai Karakoç'un, ekonomiyle alakalı görüşlerini analiz ederken, yaşadığı dönemi ve tarihsel süreci ele almak gerekmektedir. Bu nedenle tüm dünyada büyük değişimlerin yaşandığı, İkinci Dünya Savaşından sonra, Türk iç ve dış politikasında da önemli gelişmeler olmuştur. Bu önemli gelişmeler arasında Batılı ekonomik doktrinlerin, aydınlar tarafından tartışılması da yer almıştır. Sezai Karakoç, ekonomik doktrinlerin tartışıldığı bu dönemde kendi inancı, tarihi ve coğrafyasına sadık kalarak, ekonomik görüşlerini ortaya koymuştur.

İkinci Dünya savaşından sonra tüm dünyada yeni siyasi gelişmeler ve bu gelişmelere bağlı olarak ekonomik değişimler yaşanmıştır. Dünya siyasetinde, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler baş döndürücü bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. ABD ve SSCB'nin başını çektiği iki kutuplu dünyada, farklı kıta veya coğrafyada yer alan ülkeler, taraflarını belirlemek zorunda bırakılmışlardır. Bu dönem, Türk siyasi hayatında da değişimlerin yaşanmaya başladığı dönem olmuştur. İkinci Dünya savaşından sonra, tarafını belli eden Türkiye ABD'nin yanında yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan bu gelişmelerin bir özelliği de ideolojilerin tüm dünyada hararetli bir şekilde kendine yer bulmaya çalışması

olmuştur. Sosyalizm, komünizm, liberalizm gibi ideolojilerin taraftarlarının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkin bir şekilde muhalefetlerini sürdürmüşlerdir. İdeolojilerin genellikle ekonomi üzerinden değerlendirilmesi ise en göze çarpan yanı olmuştur. Türk aydınının ideolojik yaklaşımı, Birinci Dünya Savaşının sonunda Osmanlı İmparatorluğu’nun, tarihi, dini ve kültürel mirasını reddetmesi bu dönemde de geçerli olmuştur. Hiç şüphe yok ki bu duruma karşı olan aydınlar da bulunmuştur. Aslında Birinci Dünya Savaşının bitiminden 21 yıl sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı 5 yıl sürmüştür ve bu süreç total de 36 yıldır. Bu tartışmalar her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrası başladı kabul edilse de 36 yıl öncesinde zaten tartışılmaya başlanmış olsa da İkinci Dünya Savaşı sonrası daha fazla yoğunlaşmıştır. İdeolojilerin yoğun olarak tartışılmasının en önemli sebebi, Birinci Dünya Savaşının yıkımının tüm dünyada gözle görülür ekonomik sonuçlarının giderilmeden, 1929’da büyük ekonomik buhranın yaşanması ve buhranın yıkıcı sonuçlarının hemen ardından ikinci dünya savaşının başlamasıdır. Yani 36 yıllık bir ekonomik çöküntüler sürecinde, yaşanan tarihi olay ve olguların, tüm dünyada başta ekonomi olmak üzere her şeyi tartışılabilir hale getirmiştir. 1946’dan itibaren Türk siyasi hayatında farklı düşüncelerin, Türk fikir dünyasında tartışılmaya başladığı dönem olmuş ve bu fikirler 1960’tan itibaren daha netleşmiştir.

Bu dönem içerisinde, her ideolojiyi savunan aydın, kendi savunduğu düşünce veya ideolojinin ülkenin çıkarına olacağı görüşünde olmuştur. Sezai Karakoç, böylesine yoğun ideolojik tartışmaların yaşandığı yıllarda özellikle üniversite hayatında tarafını belli etmiştir. Karakoç öğrencilik hayatından itibaren sanat, edebiyat, siyaset, dış politika, felsefe, tasavvuf ve ekonomi ile ilgili görüşlerini kaleme almıştır. Sezai Karakoç’un, bazen bir ekol oluşturduğu da ileri sürülmüştür. “Sanatta ve düşüncede bütün büyük eserlerin gerek söylemiyle gerekse insan, toplum ve tarihi yorumlayış tekniğiyle yani metoduyla yeni bir tür kurduğu, bir ekol oluşturduğu bilinen bir gerçektir”.¹ Sezai Karakoç’un bir ekol oluşturduğu gibi, düşünce yapısını belli kavramlar üzerinde temellendirdiği ve o kavramlar ışığında düşüncelerini şekillendirdiği çıkarımında bulunanlar da olmuştur. Bedri Mermutlu’da Sezai Karakoç’un, düşünce sisteminin belli kavramlar üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Mermutlu’ya göre bu kavramlar şunlardır, “Bu ana kavramlar Diriliş, Medeniyet ve Aydın kavramlarıdır. Bu kavramlar arasında kurulan tutarlı ilişkiler Karakoç’un eserlerinin ana arterlerini oluşturur”.²

¹ Mustafa Kirenci, “Diriliş Akımının Ekseni Medeniyet Perspektifi”, Fatma Ömerustaoğlu (Ed), **Kitap Dergisi**, Sezai Karakoç, Özel Sayısı, Sayı: 93. Aralık 1998, s. 24.

² Bedri Mermutlu, “Sistematik Düşünce Sistemine, Gelenekçi Düşünceye Gelecekçi Düşünceye”, Fatma Ömerustaoğlu (Ed), **Kitap Dergisi**, Sezai Karakoç, Özel Sayısı, Sayı: 93. Aralık 1998, s. 48.

Sezai Karakoç bu üç kavram üzerinde fikirlerini ileri sürmüş ve çatı kavram olarak “Diriliş” kavramını tercih etmiştir. Sezai Karakoç hakkında hazırlanan birçok tez, onun düşüncesinin veya fikir dünyasının anlaşılmasını sağlayacak kavramlar üzerine yapılmıştır.³ Özellikle Sezai Karakoç’un, Diriliş ve medeniyet kavramları, tez çalışmalarında en çok tercih edilen kavramlar arasındadır.⁴ Diriliş kavramını bir ütopya olarak yorumlayan tez çalışmaları da mevcuttur.⁵ Karakoç’un, Diriliş ve medeniyet kavramı, farklı İslam ülkelerindeki araştırmacılarında ilgi alanında olmuştur.⁶ Sezai Karakoç’un, medeniyet kavramının, Müslüman araştırmacıların dikkatini çekmesinin temel sebebi, tüm İslam alemini kuşatıcı bir içeriğe sahip olmasıdır. Karakoç’un, sömürgeciliğe karşı duruşunu ve siyasi söylemlerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek analizini yapan çalışmalar da son dönemde yapılmaktadır.⁷ Bu tür çalışmaların yapılması doğaldır; çünkü Sezai Karakoç, Diriliş ve medeniyet kavramını yoğun olarak işlerken, tüm İslam coğrafyasının, sömürgeci güçlerin etkisinden kurtulmasını temel hedef olarak belirlemiştir. Karakoç, birçok kavramı yeniden tanımlamış ve bu kavramları bilinçli olarak seçmiştir. Bu açıdan bakıldığında, medeniyet kavramı gibi millet kavramını da yeniden gündeme getirmesi ve tanımlaması tesadüfî değildir. Bundan dolayıdır ki, Sezai Karakoç, millet kavramını diriliş düşüncesi içinde yeniden hatırlatmıştır.⁸ Karakoç’un tüm bu düşünceleri veya kavramları bazen de İslamcılık düşüncesi bağlamında incelenmiştir.⁹ Sezai Karakoç’un, eserlerinde kavramların metafizik bağlamında incelenmesi tezlerde görülmektedir.¹⁰ Karakoç’un bir düşünür olarak kavramlar üzerinden düşüncelerini kitlelere ulaştırma başarısı, fikirlerinin açık seçik anlaşılması ve kalıcılığı araştırmacıların dikkatini çekmeye devam etmektedir.

³ Münire Kevser Baş, “Sezai Karakoç’un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi SBE, 2005.

⁴ Muhittin Bilge, “Sezai Karakoç’un Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi SBE, 1996).

⁵ Rıdvan Tan, “Siyaset ve Ütopya: Sezai Karakoç’un Diriliş Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme”, (Yüksek Lisans Tezi). Muş Alparslan Üniversitesi SBE, 2021).

⁶ Sıltan Nasır İbrahim Abdullah, “Sezai Karakoç, Abdullah Et- Tayyib ve T.S. Eliot’ın Şiir ve Nesirlerinde Medeniyet Algısı”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023.

⁷ Serdar Şahin, “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Postkolonyal Teori Çerçevesinde İncelenmesi: Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç’un Dergi Yazıları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021).

⁸ Ömer Ertürk, “Sezai Karakoç’un Diriliş Düşüncesinde Kutlu Millet” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, 2018.

⁹ Safure Nermin Öz, “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Bağlamında Sezai Karakoç ve Diriliş Dergisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021).

¹⁰ Yeşim Muştı, “Sezai Karakoç’un Düzyazılarında Metafizik”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024.

“Bir fikir dünyası bir fikir kalesi inşa etmek isteyen insan ne yapmalı, sorusunun en yalın cevaplarından biri Sezai Karakoç’tur. Çünkü kavramları inşa etmeden, kelimeleri ihya etmeden düşünce evreni kuramazsınız. Yazdığı şiirlerde kelimelerin ihyasına dair sahici çabalar içinde olan üstat, düzyazılarında ise kavramların inşasıyla uğraşır”.¹¹

Sezai Karakoç’un, şiirleri kadar düz yazılarında da başarılı olmasının sırrı düşüncelerini kavramsallaştırabilmesidir. Karakoç’un kelimeleri seçerken göstermiş olduğu bu titizlik fikirlerinin etki gücünü artırmaktadır. Diriliş kavramına da bu açıdan bakmak gerekmektedir. “Dirilişin düşünce paradigmasının önemli bir ilkesi de İslam medeniyetinin, aynı zamanda bir düşünce medeniyeti oluşudur”.¹² Sezai Karakoç’un, bahsettiği düşünce medeniyetinin içerisinde, bütün toplumsal faaliyetler yer almaktadır. Karakoç’un bahsettiği yelpazenin genişliği dikkate alındığında, onun bahsettiği medeniyetin bir parçası olarak, ekonomiyle veya iktisatla alakalı çıkarım yapması oldukça doğaldır. Bir fikir dünyası inşa eden Karakoç’un, seçtiği “Diriliş” kavramını ekonomi için de söylediği yazılarında görülmektedir. Sezai Karakoç, Diriliş Dergisi’nin dışında, başka gazete ve dergilerde de yazmış olduğu yazılarında ekonomi konusuna ciddiyetle eğilmiştir. Bunun en açık örneklerinden biri, Karakoç’un, “Ekonomik Diriliş”¹³ adlı yazısıdır. Aynı durum, “Farklar” adlı kitapta toplanan ekonomi yazıları içinde geçerlidir.¹⁴ Kitapta en çarpıcı ekonomi yazılarının başında, “Paradan önce tarihte revalüasyon”, “Vergi”, “ne sermayenin ne emeğin” başlıklı yazıları dikkat çekmektedir. Sezai Karakoç’un ekonomiyle alakalı görüşlerini her fırsatta gündemine aldığı ve ilgisinin sürekli olduğu yazılarından anlaşılmaktadır. Karakoç’un sıradan bir hayatının olmadığını ve düşünce dünyasının da sıradanlıktan uzak olduğu açıktır.¹⁵ Sezai Karakoç’un yaşantısını bilmek, aynı zamanda onun düşünce altyapısını oluşturan arka planı kavramak anlamına gelmektedir. “Sezai Karakoç, kendi düşünce kimliğini paylaşımsız yaşayan, her türlü salvolar ve kimlik erozyonlarına karşı kendisini orijin hale getiren bölünmez kimliği ve kişiliğini muhafaza eden

¹¹ Ahmed Edip Başaran, “Kavramların Poetikası”, **Cins Dergisi**, Sayı: 75, Aralık 2021, s. 26-27.

¹² Hüseyin Su, “Bir Tecdit Hareketi Olarak Diriliş Düşüncesi”, **Hece Dergisi**, Sezai Karakoç, Özel Sayısı, Sayı: 73, Ocak 2003, Eklerle 3. Baskı, Şubat 2018, s. 342.

¹³ Sezai Karakoç, **Sütun “Günlük Yazılar II”**, 14. Baskı, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022, s. 225-227; Kitabın 4. Sayfasında, “Bu Kitap, 4 Aralık 1967- 30 Eylül 1968 tarihleri arasında Babıali’de Sabah gazetesinde Sütun Başlığı altında yayınlanan günlük yazılardan oluşmuştur. Kitabın ilk baskısı, 1969’da Fatih Yayınevi’nce, İki cilt olarak basılmıştır. İkinci baskısı, 1975 yılında yayınevimizden yine iki cilt olarak çıkmıştır. Üçüncü baskıdan itibaren, bütün baskıları yayınevimizce tek cilt halinde çıkarılmıştır”. Şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

¹⁴ “Bu Kitap, 16 Aralık 1963-15 Şubat 1964 tarihleri arasında Yeni İstanbul Gazetesinde Farklar başlığı altında çıkan günlük yazılardan oluşmuştur. Bu yazılardan oruçla ilgili olan dört yazı İslam adlı esere alınmıştır”; Sezai Karakoç, **Farklar “Günlük Yazılar I”**, 9. Baskı, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022, s. 4.

¹⁵ Sezai Karakoç’un, hayatı ile ilgili bilgi, Ek I de verilecektir.

Fatma Ömerustaoğlu, “Hatırlar İçindeki Otobiyografik Çizgi” **Kitap Dergisi**, Fatma Ömerustaoğlu (Ed.), Sezai Karakoç, Özel Sayısı, Sayı: 93, Aralık 1998, s. 35-44.

düşünürlerdendir”.¹⁶ Bu nedenle Karakoç’un hayatının dikkatlice incelenmesi büyük öneme sahiptir.

B. Araştırmanın Amacı

İkinci Dünya Savaşı sonrası ideolojiler üzerinden izahı yapılan ekonomiye Karakoç farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Çalışmada 20. yüzyılın tüm dünyada oluşturduğu değişim hareketlerinin alışılmışın dışında yorumunu yapan Sezai Karakoç’un, çıkarımlarını hangi dinamiklere bağlı olarak yaptığını ve bu yaklaşımıyla ekonomi görüşlerini nasıl izah ettiğine yer verilmiştir. Ayrıca, Karakoç’un ekonomi görüşlerinin, en az şairliği ve edebi görüşleri kadar ilginç ve etkileyici olduğuna dikkat çekilmiştir. Sezai Karakoç, hakkında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda onun edebi kişiliği üzerinde özellikle şairliği üzerinde durulmuştur. Karakoç’un şairliği dışında toplumsal olaylar üzerindeki görüşleri, özellikle, “diriliş” ve “medeniyet” kavramları ışığında ele alınmıştır. Ancak Sezai Karakoç’un, ekonomiyle ilgili görüşlerini ele alan kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, Sezai Karakoç’un ekonomiyle ilgili düşüncelerinin analizini yapıp ortaya koymaktır.

C. Araştırmanın Problemi

Sezai Karakoç’un, geniş bir perspektifte düşünce yazıları yazdığı bilinmektedir. Yazıları incelendiğinde, siyaset, politika, sanat, ekonomi, edebiyat, inanç, turizm, sinema, parti, ahlak, ibadet, devlet, millet, medeniyet gibi toplumun her alanında yazılar yazdığı tespit edilmiştir. Zengin bir düşünce dünyasına sahip olan Karakoç, kendisinden sonraki nesillere etki edecek eserlerini miras bırakmıştır. Bu bakış açısı çalışmanın temel mantığını oluşturdu. Bu bağlamda, Karakoç’un düşünce yazıları analiz edilirken, araştırma öncesi şu soruların cevapları aranmıştır:

1. Sezai Karakoç’un düşünce dünyasını oluşturan koşullar, nelerdir, bu koşulların ekonomi görüşlerinin oluşumunda katkısı nasıl olmuştur?
2. Sezai Karakoç’un, ekonomiye yönelik görüşleri nelerdir?
3. Sezai Karakoç’un ekonomik görüşlerinin şekillenmesinde dinin etkisi var mıdır?
4. Sezai Karakoç, İslam ekonomisini hangi kavramlar üzerinde tanımlamıştır?

¹⁶ İsmail Kazdal, “Sezai Karakoç’un Yazdılarıyla Bir Söyleşi Denemesi”, **Kitap Dergisi**, Fatma Ömerustaoğlu (Ed.), Sezai Karakoç, Özel Sayısı, Sayı: 93, Aralık 1998, s. 51-77.

D. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Sezai Karakoç'la ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu şiirleri, şairliği veya onun kavramsal çalışmaları üzerine olmuştur. Sezai Karakoç deyince akla ilk olarak “Diriliş” ve “Diriliş” ekseninde sunmuş olduğu “medeniyet” düşüncesi gelmektedir. Karakoç, Batı medeniyetinin, tüm dünyaya sunduğu Batı merkezli medeniyet anlayışına karşılık, İslam dinini merkez alan bir medeniyet anlayışı sunmuştur. Karakoç'un medeniyet anlayışının temel dinamiklerini daima kutsal değerler oluşturmuştur. Müellif bu yaklaşımıyla, Diriliş perspektifinden, bahsettiği medeniyetin özgünlüğü veya biricikliğini kendine has üslupla yapmıştır. Aslında, Karakoç'un fikirlerinin temel amacı, Müslümanların unuttuklarının hatırlanması üzerinedir. Sezai Karakoç, fikirlerini kitlelere ulaştırmada seçmiş olduğu edebi dille, sert olmayan ama kesin bir ifade ile düşüncelerini okuyucularına ulaştırmıştır. Karakoç, her alanda, düşünce dünyasına katkıda bulunmuştur. Başta, sosyoloji, sosyal psikoloji, olmak üzere, metafizik, sanat, mimari, edebiyat alanlarında telifler, hatta çeviriler yapmıştır. Karakoç'un ekonomiyle ilgili olan görüşleri de bulunmaktadır. Ancak, Sezai Karakoç'un, ekonomiyle ilgili görüşleri sadece, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” ile sınırlıymış gibi düşünülmektedir. Oysa Karakoç, toplumsal olaylarla alakalı olarak yazmış olduğu yazılarının büyük çoğunluğunda sanılanın aksine ekonomiyle ilgili olarak da görüşlerini belirtmiştir. Belki her zaman, genel anlamda başlık ekonomi olmamıştır, ancak gerekli olan her konuda bağlamından kopmadan ekonomiyle ilgili olarak görüşlerini ifade etmiştir. Sezai Karakoç sanılanın aksine ekonomiyle ilgili spesifik konularda da görüşlerini yayınlamıştır. “İslam Ortak Pazarı”¹⁷ “İslam Paketi I, İslam Paketi II, İslam Paketi III, İslam Paketi IV”¹⁸, Ekonomik Diriliş”¹⁹ 1988’de sayı 8,9,10, ve 11’de yayınlanan, “Enflasyon I, Enflasyon II, Enflasyon III, Enflasyon IV” başlıklı yazılar bunlardan bazılarıdır. Bu tez, Karakoç'un ekonomiyle ilgili görüşleri bağlamında ciddi bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili görüşlerini diğer toplumsal veya insani faaliyetlerden bağımsız olarak değerlendirmedigi için, onun bu yaklaşımına bağlı kalarak görüşlerinin analizi yapılmıştır. Böylece Sezai Karakoç'la ilgili olarak alandaki boşluğu doldurmakla kalmayıp, Sezai Karakoç'un görüşlerinin temel bağlamından ayrılmadan ekonomiyle ilgili görüşleri ortaya konmuştur. Karakoç 1960'tan başlayarak ölümüne kadar ekonomiyle ilgili görüşlerini

¹⁷ Karakoç, *Sütun*, s. 45.

¹⁸ Karakoç, *Sütun*, s. 109-118.

¹⁹ Karakoç, *Sütun*, s. 225-227.

kaleme almaya hiç ara vermemiştir. Karakoç'un, "İslam ve İktisat"²⁰ adlı konuşmasında, 1960'ta ekonomi kavramını neden seçtiği asıl hedefinin ne olduğunu ve ekonomiyle ilgili olarak İslam dünyasında neler yapılması gerektiğini bir kez daha dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Karakoç'un ekonomiyle alakalı görüşlerini derli toplu bir şekilde verme iddiasını taşıyan bu tez, aynı zamanda ilk olma özelliğine sahip olmaktadır.

E. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez, nitel araştırma, literatür taraması ve literatürün analizine dayalı olarak şekillenmiştir. Nitel araştırmada metin ve söylem analizi konunun içeriği bağlamında tezin temelini oluşturmuştur. Özellikle, Sezai Karakoç'un, ekonomiyle alakalı görüşlerini içeren bir analiz yapılmıştır. Sezai Karakoç'u ekonomiyle ilgili düşüncelerinin takibi Diriliş dergisinin çıktığı 1960 ile 1992 arasındaki tüm dergilerin taraması şeklinde yapılmıştır. Toplamda 403 dergi incelenmiştir. Sezai Karakoç'un, tüm dergileri ve gazetelerinin verileri, taranmış olarak (screening) Diriliş Yayınları'ndan alınmıştır. Çalışma bu özelliğiyle, Diriliş dergisinin çıktığı süreç boyunca, Sezai Karakoç'un tüm yazılarını tarayarak ekonomi ile ilgili görüşlerinin taranıp analizinin yapıldığı ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu dergilerde, Sezai Karakoç'un kullandığı müstear isimler kullanarak yazdığı yazılar orijinalliğini bozmamak adına olduğu gibi alınmıştır. Sezai Karakoç'un Diriliş dergisinde yayımlamış olduğu yazılarının hemen hemen hepsi kitaplaşmıştır. Karakoç'un dergide yayınlayıp daha sonra kitaplaştırdığı bütün yazıların karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmanın temelini Diriliş dergisinin nitel taraması olsa da müellifin Diriliş Dergisinde yayımlanmayan yazılarına da bakılmıştır. Ayrıca, Sezai Karakoç'un, Hatıralar I ve Hatıralar II adlı eserleriyle, kurmuş olduğu partinin, parti programının ekonomi bölümlerinin nitel analiz ve söylem analizi açısından taraması yapılmıştır. Araştırma konusu bağlamında, Diriliş dergisinin tüm sayılarının taraması yapılmış ve ekonomiyle ilgili olarak görüşleri derlenip kapsamlı bir veri analizi ve literatür çalışması yapılmıştır.

F. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Sezai Karakoç'un 1960'tan başlayarak 1992'ye kadar çıkarmış olduğu Diriliş dergisinde yayımlamış olduğu günlük yazıları incelenmiştir. Ancak Sezai Karakoç'un birden fazla alanda

²⁰ Sezai Karakoç, İslam ve İktisat, Yücediriliş.org.tr/media/konuşmalar/2008/05/ Sezai Karakoç- 2008-05-03.mp4. Konuşma 1saat 48 dakika 23 saniyedir.

yazmış olduğunun tespit edildi. Karakoç, eserlerini, şiir, çeviri, hikaye, piyes, deneme, söyleşi, hatıralar, sinema eleştirisi, günlük yazılar ve denemeler şeklinde sınıflandırmıştır.

Araştırmada, yazarın, Diriliş dergisinde yazılan günlük yazılarıyla ve o dönemde başka gazetelerde yazılan günlük yazılarla sınırlandırılmıştır. Çalışma, tezin konusu ve kapsamı bağlamında yürütebilmek için inceleme konusu, Sezai Karakoç'un ekonomi düşüncesiyle sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın iki güçlüğü olmuştur, birincisi bu çalışmaya kadar, Sezai Karakoç'un ekonomiyle ilgili yoğun bir çalışma yapılmaması ve çalışmanın ilk olmasıdır. Çalışmanın ikinci güçlüğü ise Sezai Karakoç'un, yüksek edebi üslubunun akademik çalışmaya yansıtma olmuştur.

G. Tezin Düzeni ve Tasarımı

Yapılan bu çalışma, “Giriş” “Sonuç” ve “Üç Bölüm” olarak düzenlenmiştir. Birinci bölümde, Sezai Karakoç'un düşünce yapısının oluşumunda etkili olan süreç incelenmiştir. 1945'ten başlayarak, ikinci dünya savaşı sonrası, Türk siyasetinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin ekonomiyle alakalı görüşlerin şekillenmesi incelenmiştir. Bu bölümde 1980'in sonuna kadar olan Türkiye'de etkisini gösteren doktrinlere kısaca değinilmiştir. Ayrıca Sezai Karakoç'un, Hatıralar I ve II adlı kitabı baz alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında Birinci bölümde, Sezai Karakoç'un, ekonomiyle ilgili olarak görüşlerinin netleşmesinde etkin olan olayların kısa bir tarihçesi verilmiştir.

İkinci bölümde, Sezai Karakoç'un 1960 ile 1992 yılları arasındaki yayımlanan, Diriliş Dergisindeki düşünce yazıları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu düşünce yazıları içinden büyük bir titizlikle ekonomiyle ilgili görüşlerinin analizi yapılmıştır. Karakoç'un ekonomi düşüncesinin temel dinamikleri incelenmiştir. Bu bölümde, o dönemin ünlü İslam düşünürlerinin ekonomiyle ilgili görüşlerinin, dergide yer alan çevirilerinden bazılarına da yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Sezai Karakoç'un ekonomi doktrinleriyle ilgili olarak yapmış olduğu eleştirilere yer verilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında, ikinci bölümde yer alan ekonomik kavramların en çok kullanılan ve tekrar edilenleri, Karakoç'un ekonomiye bakışını anlama açısından söylem analizi yapılarak bir kez daha incelenmiştir.

Son olarak tezin iddiası bağlamında yapılan analizlerin değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ'UN EKONOMİ DÜŞÜNCESİNİN ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN OLAYLAR

Bu bölümde, Sezai Karakoç'un, İslam ekonomisi ile ilgili görüşlerinin ortaya çıktığı dönemin, genel özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası bütün dünyada yaşanan ekonomik krizler ve çeşitli ekonomi doktrinlerinin tartışıldığı dönemde, Sezai Karakoç, bu tartışmalarda pek yer verilmeyen İslam ekonomisi kavramıyla konjonktürel tartışmaların kısırlığına ve konuyla ilgili bir takım ön yargılara meydan okumada bulunmuştur. Aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası bu dönem tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok sancılı geçmiş ve bu dönemde çeşitli ekonomi doktrinleri tartışılmıştır. Bu süreç Türkiye'de hiç şüphesiz çok partili hayatın henüz yeni olması ve bir önceki dönemin ekonomi anlayışının da tartışıldığı bir dönem olarak oldukça önemlidir.

Sezai Karakoç'un ekonomi üzerine düşüncelerini şekillendiren temel dinamikler hiç şüphesiz, yaşadığı coğrafyanın, tarihi, dini, sosyo – kültürel ve sosyo- ekonomik yapısı olmuştur. Karakoç'un, ekonomi ile ilgili görüşleri birçok eserinde açıkça görülmektedir. Bu görüşlerini oluşturan veya temelini atıp gelişmesini sağlayan sürecin nasıl bir seyir izlediğini kaleme aldığı Hatıralar adlı iki ciltlik ²¹ (Hatıralar, Sezai Karakoç'un ölümünden sonra basılmıştır) kitabından izlemek mümkün görünmektedir. Hatıralar'da Sezai Karakoç'un, yaşamıyla birlikte Birinci Dünya Savaşı sonrası, değişen coğrafi sınırlardan başlayarak değişen kültürel, siyasi, dini,

²¹ Sezai Karakoç 16 Kasım 2021 de vefat etmiş Hatıralar cilt I ve II'nin 1. basımı Eylül 2022 de yapılmıştır. Hem I. Cildin Hem de II. Cildin, 4. Sayfasında şu açıklama yer almaktadır “Hatıralar kitabı, Sezai Karakoç'un, 1988-1992 yılları arasında haftalık olarak çıkan ve 133 sayı devam eden Diriliş Dergisi'nde yayımlanan Hatıralar başlıklı yazılarından oluşmaktadır. Yazar derginin her sayısında hatıralarının bir bölümünü yayımlamış, derginin çıktığı dönemde, yaşamının 1974 yılına kadar olan kısmını kaleme almıştır. Derginin yayımına 1992 yılında 133. Sayıdan sonra ara verilmesi ile birlikte Hatıralar'ın yayımlanması da 1974 yılına ait bölümle son bulmuştur. Sezai Karakoç, Hatıraları, günlük veya benzeri bir kaynağa başvurmadan tamamen hafızasında kaldığı şekliyle, çok genel ve öz olarak yazmıştır. Hatıralar bir bütün olarak, Sezai Karakoç'un kişisel hayatının yanında, milletimizin yakın dönem toplumsal, kültürel, siyasi tarihine de ışık tutmaktadır. Bu eser, Diriliş Dergisi'nde yayınlanan metne sadık kalınarak hazırlanmış ve iki cilt olarak basılmıştır. I. Cildine ailesi, çocukluk yılları ve eğitim hayatı II. Cildinde ise, üniversite sonrası yaşamı yer almaktadır. Sezai Karakoç, okura, görülmeyen arka plana gönül marifeti ile ulaşmanın mümkün olabileceğini şu cümlelerle hatırlatmaktadır. “Aydın arka yüzünü görmediğimiz gibi hayatımızın ne kadar anlatmaya çalışsak görülmeyen bir arka plan kalacaktır. Öyle de olsa, görülenlerden görülmeyenlere, söylenenlerden söylenmeyenlere, hatırlananlardan hatırlanmayanlara gitmek artık okurun gönül marifeti olarak adlandırılabilir”.

ekonomik hayata, hatta sanat ve edebiyata kadar birçok konu yer almaktadır. Karakoç, tüm sosyal yapıların birbiriyle ilişkisini kurduğu için ekonomiyi de doğal olarak tüm olayların ayrılmaz bir parçası olarak ele almıştır. Sezai Karakoç'un, ekonomi konusundaki görüşlerini açıkladığı yazılarının yayınlanmaya başladığı dönem 1960 darbesinden sonraki döneme rast gelmektedir. Bu bağlamda, dönemin Türkiye'sinin ekonomik durumunun yazarın fikirlerine etki edip etmediği çalışmamızda cevabı aranacak olan konulardan birisidir. Bu nedenle, Sezai Karakoç'un, ekonomi ile ilgili konulara yoğunlaştığı 1960'ların genel özelliklerine de değinmek gerekecektir. Hiç şüphesiz dönemin fikir akımları da müellifin ekonomi ile ilgili bakışını şekillendirmede, ekonomiye yönelik eleştirinin, mevcut siyasi yapının ekonomik politikalarını mı yoksa daha genel bir yaklaşım mı içerdiği açığa çıkacaktır.

1.1. Hatıralarından Hareketle Sezai Karakoç'un Ekonomi Düşüncesinin Şekillenmesinde Etkili Olan Olaylar

1933'te dünyaya gelen Sezai Karakoç, Birinci Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada yaşanan ekonomik sıkıntıların etkisini hem ailesinde hem de çevresinde çocukluğundan itibaren gözlemlemiştir. Karakoç, biraz daha büyüdüğünde İkinci Dünya Savaşı'nın devamında ve bitiminde savaşın yıkıcı etkisine şahit olmuş ve tüm dünyadaki yansımalarını değerlendirme imkânı bulmuştur. Kendi ifadesiyle; "... savaşın, siyasi, sosyal, ekonomik yıkıntıları içinde doğrulmaya çalışan bir ailenin bir ferdi olarak ...dünyaya geldim".²² İki dünya savaşı arasında dünyaya geldiğini hatıralarından anlatan Sezai Karakoç, bu dönemi üç dört yıkılmışlık olarak ele almıştır. Devletin, milletin ve toplumun yıkımının yanında ekonomik yıkıma da kitabında sıkça vurgu yapmıştır.²³ Bu bağlamda Cumhuriyet dönemi arazi kanunnamesinin çıkarılışını, "Türkiye'de Batı tipi bir burjuvazi doğurma niyetinin gerçekleştirilmesi için yapılmış yanlış bir uygulamadır"²⁴ şeklinde değerlendirmiştir. Müellif, Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik sıkıntıları ailesinden dinlemiş, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan ekonomik sıkıntılara kendisi bizzat şahit olmuştur. Karakoç, Hatıralar'da gözlemlerini ekonomiden bağımsız olarak anlatmamış, aksine tüm toplumsal olayları bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmiştir. Sezai Karakoç, İkinci Dünya Savaşı sürecini ve sonrasını işsizlik, parasızlık, sefalet ve çaresizlik şeklinde değerlendirmiştir.²⁵ Yıllar ilerledikçe savaşın etkisinin görülmeye

²² Sezai Karakoç, **Hatıralar**, Cilt I, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022, s. 25.

²³ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 26.

²⁴ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 45.

²⁵ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 67.

başladığını, şartların giderek ağırlaştığını ifade etmiştir. Buğdayın giderek bulunamamasından, ekmeğin karneye bağlanmasından ve şehirlerin durumunun gittikçe vahim hale gelmesinden söz etmiştir. Dahası sıkıntının birçok alanda olduğunu şu cümleleriyle izah etmiştir:

“Sıkıntı yalnızca ekmek konusunda değildi. Bir parça bez bulunmuyordu iç çamaşırı için. Sümerbank’a bez ve pazen ve o zamanki deyişle işlik dediğimiz dıştan giyilen gömlek için bir miktar pamuklu gelir, Sümerbank’ın şubeliğini yapan dükkânda bir iki saat içinde satılır, ondan sonra bitti denirdi”²⁶

Karakoç, Türkiye’nin savaşa girmemesine rağmen savaşa girmiş devletler kadar büyük bir ekonomik kayba uğramasına sıklıkla değinmiştir. Sezai Karakoç’un Hatıralar’ın da yaşadığı veya tanıklık ettiği ekonomik sıkıntıların halkta ve siyasette nasıl bir gerginliğe sebep olduğu, yakın dönem Türkiye tarihi ile ilgili çalışma yapan birçok tarihçi ve iktisatçının da çalışmalarında yer almıştır. Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye’nin Tarihi adlı eserinde “Tek parti döneminde ekonomik gelişmeler”²⁷ ve “Değişim yönündeki sosyo-ekonomik baskı (1945-1950)”²⁸ başlıkları altında, sosyo- ekonomik durumu ele alıp değerlendirmiş ve bu durumun kitabının büyük kısmında çok partili hayata geçiş ve sonraki siyasi süreç içinde analizini yapmıştır. Sezai Karakoç, ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara şahit olmakla kalmamış konuyla alakalı birçok açıdan düşünce ve çözüm önerileri üretmeye çalışmıştır. Köylünün durumunu değerlendirirken, köylülerin kadınlı erkekli tarlalarda çalıştıklarını ve hayvancılık yaptıklarını, ancak emeklerinin karşılığını almadıklarını, yarı aç, yarı tok bir hayat sürdüklerini anlatmıştır. “1950’ye kadar böyle devam etmiş, daha sonra Menderes’in kalkınma hamlesiyle yavaş yavaş köylünün durumu değişmiştir”.²⁹ Bu durumu kara sabandan traktöre geçişle açıklayan, Karakoç, köylüye yapılan yardımlar sayesinde halkın ekonomik durumunun iyileşmesiyle birlikte, yoksul ailelerin çocuklarını okutmaya başladıklarına değinmiştir. Böylece ekonomik imkanların genişlemesinin sosyal yapı ve eğitim hayatındaki etkisinden söz etmiştir. Çok partili hayata geçişle büyük şehirlere doğru başlayan göç olgusu Karakoç’un dikkat çektiği konular arasındadır. Müellif, büyük şehirlerde ekonominin çoğunlukla gayrimüslimlerin elinde oluşuna dikkat çekmiştir: “İstanbul, gayrimüslimlerin elindeydi. Bütün servet ve mülk onlarını. Türkler sığıntı ve garip, sadece küçük işlerde çalışan kişilerdi”.³⁰

²⁶ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 137.

²⁷ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Yasemin Saner (Çev.), 4. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, s. 229-236.

²⁸ Zürcher, **a.g.e.**, s. 241-243.

²⁹ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 206.

³⁰ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 207.

Sezai Karakoç, almış olduğu eğitimin de etkisiyle ülkenin ekonomi politikalarına yoğun ilgi göstermiştir. Sosyal ve ekonomik olaylara eleştirilerini, sebeplerini de belirterek yapmıştır. Örneğin, dokuma fabrikalarının açılmasıyla, dokuma tezgâhlarının eski ve modası geçmiş kaldığını, makineleşmenin sebep olduğu bir işsizliğin yaşandığını belirtmiştir.³¹ Üniversitedeki hocalarının ekonomi üzerine verdikleri dersleri de belli bir açıdan değerlendirmiştir. Para-banka-borsa dersine giren, Hocası Aydın Yalçın'ı, “Türkiye’ye modern ekonomiyi getirenlerin başında gelir”³² şeklinde nitelemiştir. Hocalarının kendi bakış açılarına göre ekonomi politikalarını değerlendirmesine hatıralarında oldukça yer ayıran Karakoç ekonomiye olan ilgisini sadece fakülte perspektifiyle sınırlı tutmamış, konuya farklı bir pencereden bakma çabası içinde olmuştur. Sezai Karakoç, ders hocalarından Sadun Aren'i, anlatırken “... mantık önermelerini o türlü sıralar ki, devletçiliğin zaruri olduğu sonucu kesinlikle ortaya çıkmış olur! Ekonomideki yeni gelişmelere kapalıdır Aren” ifadelerine yer vermiştir.³³ Hatıraları incelendiğinde, Sezai Karakoç'un üniversite yıllarında ekonomi politikaları üzerinde farklı görüşlerin mücadelelerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomide devletçilik, tek parti döneminde ağırlıklı olarak görülmesine rağmen İkinci Dünya Savaşından sonra tartışılır bir duruma gelmiştir. Karakoç, “Menderes ve arkadaşları, şahsi gayretleriyle sefalet gömülmüş, Anadolu’yu bir ekonomik kalkınma hamlesiyle maddeten diriltme işine giriştiler.”³⁴ Sezai Karakoç, Menderes'in devletçilik anlayışının dışında ekonomik politikaları uyguladığına vurgu yapmış ve örtülü olarak, tek parti döneminde uygulanan katı devletçilik anlayışını eleştirmiştir. Aslında devletçilikle ilgili tartışmalara çok partili hayata geçişe kadar pek rastlanmaz. Konunun tartışmaya açılması İkinci Dünya Savaşı sonucunda bütün dünyada yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucunda olmuştur. Türkiye’de ise çok partili hayata geçiş sürecinde, CHP dışında yeni kurulan partiler mevcut ekonomik yapıya yönelik eleştiriler getirmeye başlamışlardır. Özellikle 1940- 1945 dönemi iktisadi durum tartışmaya açılmıştı. Hiç şüphesiz Karakoç, bu tartışmaları okul yıllarında bütün dikkatiyle takip etmiştir. Ekonomiyle ilgili görüşlerinin sadece okuldaki ders hocalarının tartışmalarıyla sınırlı kalmadığı okul hayatının sona ermesinden sonra, resmi göreviyle birlikte yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Mezuniyetinden sonra, Karakoç, Maliye Bakanlığında göreve başlamış ve sorunlara daha yakından şahit olmuştur. Karakoç, bir düşünür olarak üzerine düşeni yapmış ve ekonomik faaliyetlerin olumlu veya olumsuz olarak toplum

³¹ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 211.

³² Karakoç, **Hatıralar I**, s. 420.

³³ Sezai Karakoç, **Hatıralar**, Cilt II, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2020, s. 422.

³⁴ Karakoç, **Hatıralar I**, s. 439.

üzerinde nasıl sonuçlar doğurduğunun değerlendirmesini yapmıştır. Müellifin ekonomiyle ilgili kaleme aldığı yazıları ve parti programında ele aldığı konuların her birisi gündelik yaşantısında da üzerinde durduğu konulardır. Ayrıca ekonomik konuların toplumu nasıl etkilendiğini bireysel tecrübelerini de katarak Hatırlar I ve II de anlatmış olduğu görülmektedir. En çok üzerinde durduğu konulardan birisi olan enflasyonu Hatıralar adlı eserinde aynı sıklıkta ele almış olduğu karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yıllardan bahsederken “Enflasyon o yıllarda başladı tespitinde bulunmuştur.”³⁵ Karakoç ekonomi konusunda gözlem yapmakla kalmamış, çözüm ve alternatif arayışına da girmiştir. Kendisi, memuriyeti sırasında, maliye çalışanları olarak topluca İngilizce kurslarına gittiklerinden bahsederken, bu esnada ekonomiyle ilgili çeviriler yaptığını ifade etmiştir. “Belki de Türkiye’de ilk kez Ortak Pazar’la ilgili çeviriler yapan ben oldum.”³⁶ İfadelerinden Ortak Pazar, düşüncesinin, Sezai Karakoç’un kafasında o yıllarda netleşmeye başladığı anlaşılmaktadır. İstanbul’da görev yaparken, 1952 kışında 6/7 Eylül olaylarından dolayı, mağdur olan gayrimüslimlerin zararlarını tespit için görevlendirildiğinden bahsetmiş ve bu bağlamdaki tespitlerini aktarmıştır. Kendisi Rum bir tüccarın zararını belirlemek için görevlendirilmiştir. Karakoç, tecrübelerini aktarırken konuyla alakalı şöyle bir rahatsızlığını da satır aralarında zikretmiştir. “Bu vesileyle öğrenmişim ki, mobilyaları yapan işçi ve ustalar, Türk, İmalathane sahibi ise hep Rum’du. ...Mobilyalar caddelerdeki mağazalara satılıyordu. O mağazaların sahipleri genellikle Yahudi’ydi.”³⁷ Sezai Karakoç’un, sermaye sahiplerinin çoğunluğunun gayrimüslim olmasına kitabında birkaç kez dikkat çekmesi konunun üzerinde düşündüğünü göstermektedir. DP’nin iktidarının sonuna doğru değişen ekonomik şartlara bağlı olarak ortaya çıkan sorunları da hatıralarında hayatın doğal akışı içinde ele almıştır. Karakoç, ekonomideki bozulmanın sebeplerinin tespitini yapmaktan geri durmamıştır. Müellif, toptancıların stok yapması ve karaborsanın sebep olduğu fiyat artışları üzerine yorum yapmış ve aşırı enflasyon sonucunda, Anadolu’da yaşanan iflaslara şahit olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda ekonomik tedbirlerin yetersizliği eleştirisinde de bulunmuştur. 1958 yılında yaşanan aşırı fiyat artışlarının sonuçlarına hatıralarında yer vermiştir. “Toptancılar stok yapıp gıda maddelerini sakladılar. ...güçlüler dayandı. Karaborsa doğdu. Daha sonra kanun işlemez oldu. Fiyatlar çok yükseldi,”³⁸ tespitinde bulunmuştur. Karakoç, ailesinin de bu durumdan etkilendiğini küçük dükkân işleten babasının, bu dönemde dükkanını

³⁵ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 20.

³⁶ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 21.

³⁷ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 41.

³⁸ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 41.

kapattığını belirtmiştir. Ayrıca müellif, dönem için, ekonomik tedbirlerin alınmasında geç kalındığından ve CHP'nin ekonomideki sıkıntılı durumu kullanmaya çalıştığından sıklıkla bahsetmiştir. Gelirler kontrolörlüğünde görev yapan Karakoç, görevli olarak Anadolu'nun birçok bölgesine gitmiş ve bölgeler arasındaki, sosyo ekonomik farkları bizzat yerlerinde gözlemlemiştir. Özellikle Hatıralar II'de görev için gittiği iller hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermiştir. Enflasyon ya da fiyat artışlarındaki kontrolün sağlanmasındaki yetersizlik, Karakoç'un, en fazla eleştirdiği konular arasında yer almıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra Anadolu'da bazı kurumları teftiş için gönderilen Karakoç, darbe sonrası hem siyasi hem de ekonomik durumu gözleme şansı elde etmiştir. Dönemle ilgili olarak yapmış olduğu en ilginç tespitlerden birisi aynı zamanda sosyal konularda neden yazmaya başladığının da ipucunu vermektedir. “Solcular, 27 Mayıs İhtilali'ne yardımcı olmaları sebebiyle artık ortaya fırlamak ve varlıklarını ispat etmek istiyorlardı. Bizde biraz bundan yararlanarak yerli bir düşünce ve çözümün bulunacağını ileri sürüyorduk ...”³⁹ Karakoç bir taraftan ülkeye yerleştirilmeye çalışan doktrinler ve kitleler üzerindeki etkileri üzerinde düşünürken diğer taraftan görevi nedeniyle, Anadolu'daki halkın durumuna şahitlik etmiştir. 1964 Mart ayında Maraş'a görevli olarak giden Karakoç'un bir telgrafta, “hacca gidecekleri götüren seyahat acentalarının seyahat harcamaları vergisi açısından kontrolü için Tibil Hudut Kapısı'na gitmem isteniyordu”⁴⁰ diye yazmıştır. Kilis'e yakın Tibil Kapısına giden Karakoç, Kilis'te gördüklerini aktarırken gördüğü manzaradan rahatsızlığını dile getirmiş, halkın sosyo- ekonomik durumunun ne kadar kötü olduğuna bir kez daha şahit olduğunu aktarmıştır. Kilis'te birçok kişinin sakat olduğundan bahseden Karakoç, bu durumun arka planını ise çarpıcı bir şekilde ele almıştır. “Sun'i olarak ekonomik hinterlandından mahrum edilen insanların kaçakçılığa buluşmalarından doğan bir facia idi bu”.⁴¹ Hacı adaylarının yol için ne ödediğini tespit için hududa gittiklerinde ise başka bir dramla karşılaştığından bahseden Karakoç, hiç şüphesiz bu konular için fikir üretmenin zorunluluğunu hissetmiştir. Hacı adaylarının görüşlerinin perişanlığı ve imkansızlıkları karşısında görevini yapmak zorunda olan Karakoç, olayı aktarma tarzıyla ne kadar etkilendiğini de göstermektedir. “Hacı adaylarına yol için ne ödediklerini soruyorduk. Ona göre vergi kontrolü yapacaktık. Onlarsa, yol parasını, dönüşte, harman kaldırıldıktan sonra ödeyeceklerini söylüyorlardı. Konya bölgesinden çok kişi hacca gidiyordu. Üstleri başları perişandı.”⁴² Tüm

³⁹ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 264.

⁴⁰ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 266.

⁴¹ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 268.

⁴² Karakoç, **Hatıralar II**, s. 268.

gördükleri hiç şüphesiz bununla sınırlı olmamıştır. 1964 yılı Anadolu turnesinden döndükten sonra, Beyoğlu Vergi Dairesinde göreve başlayan Karakoç, Kadıköy Vergi dairesinde de çalıştığından bahsetmiştir. Memurluğu boyunca hemen hemen tüm İstanbul'daki maliye binalarında çalıştığından bahsetmektedir. Memuriyeti boyunca ülkedeki gelişmeleri yakından takip eden Karakoç, İslam dünyasını da yakından takip etmiş ve yaşananlar karşısında tepki konulması gereğine kâni olmuş, böylece kendi ülkesine yabancılaşan bir aydın olmamıştır. Gördüğü sorunlara kafa yormuş ve kendisine dayatılan fikirlerin dışına çıkma cesaretini göstermiştir. Karakoç meydan okumasını “Diriliş” kelimesiyle kavramsallaştırmıştır. Niçin bu kelimeyi seçtiğini ise şu şekilde açıklamıştır.

“Diriliş” kelimesine ortam çok yabancıydı. Onu “hortlayış” gibi idrak ediyordu. ...” İslam’ın Dirilişi” kavramıyla, ezilen, esaret altında inleyen ya da ekonomik ve kültürel bakımdan gerilik içinde yüzen İslam Dünyasını uyandırma, diriltme yolunun açılması imkanının gündeme geldiğini ifade etmeye uğraştım”⁴³

Karakoç, 1964’ten sonra yoğun olarak fikri yazılara ağırlık vermiştir. Ülkesine, milletin ve bağlılık duyduğu İslam medeniyetine karşı sorumluluğunu yerine getirme bilinciyle hareket etmiştir. Seçmiş olduğu, “Diriliş” kavramı da bunun en açık göstergesi olmuştur. Bu meydan okuyuş kof ve temelsiz değildir. Medeniyet kavramı üzerinden hareket eden Karakoç, “İslam’ın Dirilişi” adlı serisiyle aslında çok fazla gündeme getirilmeyen konuları gündeme getirmiştir. Bu seri aynı zamanda dönemin yaygın fikir akımlarına karşı, bir karşı duruş anlamına gelmektedir. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı denemesi o günün şartlarında ciddi bir etki yapmıştır. Karakoç bu seride yazdıklarını daha sonra dergi kapanınca, kitaplaştırdığından bahsetmiştir. “...İstemeyerek de olsa, dergideki seri makaleleri toplayıp yeni kurulmuş bir iki yayınevine teklif etmek zorunda kaldım. “İslam’ın Dirilişi” ve “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” böylece basıldı.”⁴⁴ Makaleler halinde yazdığı konuların her birisi yaşadığı dönemde ön plana çıkarılan her bir fikre karşı cevap olmuştur. Batı dünyasının fikir akımlarının tek çare oluşuna karşı çıktığı anlaşılmaktadır.

1945-1960 yılları, ekonomide tartışılan konular için çözüm önerilirken devletçilik gündemi meşgul etmiş ve bununla birlikte sosyalizm ve liberalizm üzerinden ekonomi tartışmalarına devam edilmiştir. 1960 sonrası planlı ekonomi kavramı, DPT’nin kurulmasıyla sıkça gündeme gelmiştir. 1968’te dönemin Türkiye’si, dalga dalga yayılan öğrenci hareketleri ve etkileri yeni

⁴³ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 300.

⁴⁴ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 301.

doktrinlerin tartışılmasına ve yayılma çabalarına sahne olmuştur. Sezai Karakoç, 1968 öğrenci olaylarını kasıtlı olarak çıkarılmış olaylar olarak değerlendirmiştir.

“ .. Avrupa’da, bir düşünce hareketi, çerçevesinde dönen gösterilerden ibaret kalırken, Doğu’ya gelince, birden yakıp yıkıcı, ortalığı kasıp kavurucu bir kasırgaya dönüşüyordu. Bu eskiden beri böyleydi ... 1968 Avrupa öğrenci olayları, herhalde bizim gibi ülkelerde, yeniden 27 Mayıs İhtilali gibi bir hareket doğursun diye başlatılmış hareketlerdi...”⁴⁵

Karakoç, 1968 olaylarının altyapısını oluşturan fikir akımlarını da incelemiştir. Anarşizm liberalizm ve sosyalizmi, bir sosyal hareketler silsilesi olarak ele almamıştır. O bütün bu hareketlerin toplumsal yapıyı oluşturan tüm unsurları nasıl etkilediğini ele alarak incelemiştir. Örneğin, 12 Mart hareketini de bu çerçevede ele almış ve dıştan gelen fikirlerin aydınları nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. “Aydınların durumu iç açıcı değildir. Sosyalizmi mucize bir sistem gibi bekleyip duruyorlardı” ⁴⁶ 12 Mart hareketinden sonra Gelirler Genel Müdürlüğü’nde göreve başlayan Karakoç, enflasyon konusuna tekrar değinmiş ve tüm ülke içinde yaşanan siyasi kargaşanın kontrol edilemez ekonomik sıkıntılara sebep olduğu yorumunu yapmıştır. Bu dönemde ekonomide büyük hatalar yapıldığına da değinmiştir. Karakoç, her ihtilal sonrası yaşanması kaçınılmaz olacak ekonomik sarsıntılar yaşandığına ve halkın yıprandığına değinmiştir. “...ekonomide büyük hatalar yapıldı daha sonra. Sümerbank mallarına büyük zam yapıldı. Oysa o zaman bu büyük bir etki yapacak olaydı”. Ekmek birden üç katı fiyatına çıktı. ⁴⁷ 68 öğrenci olayları ülkedeki kargaşayı artırmış, kargaşanın sonucunda 12 Mart ihtilali olmuştu. İhtilalin sonucu olarak, partiler kapatılmış ve ülkenin istikrarının bozulmasına bağlı olarak ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir. Sezai Karakoç’un, 1968 öğrenci hareketlerinin, Avrupa dışındaki ülkelerde nasıl sonuçlara sebep olacağı konusunda yapmış olduğu yorumlar haklı çıkmıştı. Bu kargaşa ortamında ekonomiyi düzeltmeye yönelik ortaya atılan fikirlerinde ilginçliğine değinen Karakoç, dönemin siyasilerinin ekonomi vaatlerine değinmiştir.

“Halkı birtakım hayallerle aldatıyorlardı. En cazip hayal de sabahleyin uyandığınızda hemen evinizin dış kapısının yanında otlar arasında taze yumurtalar ve süt şişeleri bulacağınız vaadiydi. Bir Ecevit efsanesi doğmuştu. İnönü’nün ortanın solu lafını kapam Ecevit adeta ondan bir ütopya türetmiş gibi kendisini lanse

⁴⁵ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 375.

⁴⁶ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 417.

⁴⁷ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 431.

etmesini bilmişti. Toprak işleyenin, su kullananın gibi çok genel ve biraz da kışkırtıcı ifadelerle yoksul kesimin arzularını kamçılıyor,” Ortanın solu, Hazreti Muhammed’in yolu” gibi sloganlarla iyice kafa karıştırıyordu”.⁴⁸

Ancak tüm yeni iddialı çıkışlara rağmen⁴⁹ ekonomideki bunalımın, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve siyasi bunalım gibi giderek dahada kötüye gittiğine vurgu yapan Sezai Karakoç, ülkede ciddi bir ekonomik bunalımın 1980 yılına kadar devam ettiğine ve gerçekçi çözümlere ulaşılmadığına değinmiştir. Müellif 1979’da ekonomide yapılan hatalara devam edildiğini ifade etmiştir. “Ciddi bir sanayisi bulunmayan, yeni yeni montaj sanayini kurmaya çalışan bir memlekette birden “ağır sanayi” iddiasıyla ortalığı çınlatıp duruyorlardı”.⁵⁰ Sezai Karakoç, Hatıralar’da 1980’e kadar olan süreci değerlendirmiştir.

Hatıralar, incelendiğinde ekonomi ile ilgili yazılarında, belirleyici olan unsurların birkaç başlıkta ele alındığı görülmektedir. Bunlardan en önemlisi Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıdır. İmparatorluğun yıkılması Ortadoğu’da büyük siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel değişimlere sebep olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ekonomik olarak büyük bir yıkım içinde kalmıştı. Karamsarlık içinde kalan halk, Birinci Dünya Savaşının getirdiği yıkımın altından kalkmaya çalışırken, İkinci Dünya Savaşının getirdiği ekonomik bunalımla baş etmek zorunda kalmıştır. Sezai Karakoç kitabında daha çok 1940 sonrası yaşanan olaylardan başlamıştır (1940- 1945). Daha sonra çok partili hayata geçiş denemelerini ve dönemin ekonomik krizlerini ele almıştır (1946-1950). Çok Partili hayata geçiş ve 27 Mayıs’a kadar olan süreç ve bu dönemdeki siyasi olaylar içinde ekonomik durumu değerlendirmiştir (1950- 1960). 27 Mayıs darbesinden 12 Mart darbesine kadar olan süreç (1960- 1971). 12 Mart darbesinden, 12 Eylül 1980 darbesine kadar yaşanan sosyal siyasi ekonomik süreçtir.

⁴⁸ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 432.

⁴⁹ Dönemin en iddialı çıkışlarından bir olan ortanın solu, bazı ekonomist ve siyaset bilimcilere göre” üçüncü yol” olarak da adlandırılmıştır. “Üçüncü yol politikaları, önemli bir şekilde küresel piyasa şartlarından daha geniş bir perspektife yayılan olgular olarak küreselleşmeye karşı olumlu bir tavır takınmalıdır. Sosyal demokratlar, küreselleşmeyi ulusal bütünlüğe ve geleneksel değerlere karşı bir tehdit gibi gören aşırı sağın savunduğu değerler olan ekonomik ve kültürel korumacılıkla mücadele etmelidir... sol/sağ ayrımının önceki dönemlere göre daha büyük olduğu gerçeğinden kaçan bir dizi sorunu kabul etmekle beraber, üçüncü yol politikaları temelde sosyal adaletle bağını koparmamalıdır. Üçüncü Yol Değerleri: eşitlik, ihtiyaç sahiplerinin korunması, özerklik bağlamında özgürlük, sorumluluk yoksa hak da yok, demokrasi yoksa otorite de yok, kozmopolit çoğulculuk, felsefi muhafazakarlık”.

Anthony Giddens, **Üçüncü Yol**, Mehmet Özay (Çev.), İstanbul: Birey Yayınları, 2000. s. 75-77.

⁵⁰ Karakoç, **Hatıralar II**, s. 436.

Bu dönemleri ele alırken, her dönemde belirginleşen ekonomi görüşleri, ülkede yaygınlaşan fikir akımları, Sezai Karakoç'un düşünce dünyasının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.

Siyasi ve ekonomik tarihi açısından dönemin ele alınması kısaca tarihçilere, iktisatçılara ve sosyologlara, bir düşünürün gözünden çok yönlü bir değerlendirme sunduğu anlaşılmaktadır.

1.2. 1940 -1960 Dönemi'nde Ekonomik Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşından sonra, 1945'e kadar var olan dengeler değişmiş ve bu dengelerin değişiminde temel sebepleri, savaş döneminde yaşanan siyasi sosyal ve ekonomik kırılmalar ve beklenmedik aktörlerin sahneye çıkması olmuştur.

"İkinci Dünya savaşı sonunda Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya'nın iki büyük kuvvet olarak ortaya çıkmalarında, milletler arası politika arenasında meydana gelmiş olan siyasi boşluklar şüphesiz en büyük rolü oynamıştır. Savaştan önce milletlerarası kuvvet dengesinin temel unsurlarını teşkil eden devletler, 1945'in dünyasında artık mevcut değildir."⁵¹

İkinci Dünya Savaşında belirginleşen yeni güç dengeleri, sadece savaş sonrası değil daha sonraki dönemlerin siyasetini de belirlemişlerdir. İkinci Dünya savaşıdan sonra en güçlü çıkan iki devlet, ABD ve SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) olmuştur. Bu iki devletin rekabetinden doğan iki kutuplu siyasi hayat, ikinci dünya savaşının bitimiyle, hızla bütün dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. İki kutuplu siyasi merkezin etkisi, sadece siyasi hayatta değil ekonomik faaliyetlere bakış açısının farklılıklarında da ortaya çıkmıştır. Türkiye'de de bu farklılıkların tartışılması ve bu düzlemde siyasi ve ekonomik hayata yön verilmesi söz konusu olmuştur. Sezai Karakoç, dünyada ve ülkemizde hızla değişen bu siyaset ve ekonomi politikalarını yakından takip etmiş takip etmekle kalmamış, konuya kafa yormuş ve bir İslam düşünürü olarak fikirlerini cesurca kaleme almış ve yayımlamıştır. Karakoç'un, ekonomi ile ilgili yazılarının içeriğini anlamak için kısaca dönemin olaylarını bilmek zorunludur.

⁵¹ Fahri Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)**, 17. Basım, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2010, s. 515.

1.3. Savaş Yıllarında Ekonomik Sorunlar (1940 -1945)

Tüm dünyada olduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de de yaşanan ekonomik kriz, Türk siyasetinin akışına etki etmiştir. Savaşa bağlı olarak yaşanan sıkıntıları aşmak amacıyla çıkarılan kanunlar halkı zorlayıcı bir noktaya gelmişti.

“1940 yılının ilk günlerinde Milli Korunma Kanunu kabul edildi. Yasa, hükümete ekonomiyi yeniden düzenlemek amacıyla o zamana dek görülmemiş ölçüde geniş yetkiler, olanaklar veriyordu. Devletin ekonomiye müdahale olanakları genişliyor, buna karşılık özel girişim adeta tamamen devletin vesayeti altına giriyordu”.⁵²

Karakoç çocukluk yaşlarına denk gelen bu süreçte yaşananları, halkın üzerindeki etkisini gözlemlemiştir. Milli Koruma Kanunu çıkarılmış olmakla beraber yasanın içinde muğlaklıklar mevcuttu. Fiyatların yükselmesini önlemeye yönelik kanun aşırı devlet müdahalesi nedeniyle eleştirilmiştir. Bu durum, ekonomik sorunların büyümesini engelleyememiştir. Aynı şekilde mal yokluğu ve karaborsaya bağlı fiyat artışları da engellenememişti. Halk kıtlık ve yoklukla savaşırken dönemin kargaşa ve belirsizliğinden yararlanıp zenginleşen bir grup da mevcuttu. Savaş zenginlerine karşı daha sonraki yıllarda çokça tartışılacak vergiler çıkarılmıştı. “Buna göre, kentlerdeki “savaş zenginleri”nden Varlık Vergisi”, kırsal kesimdeki “savaş zenginleri”nden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınacaktı”.⁵³ Kırsal kesimden alınan, “Toprak Mahsulleri Vergisi”, eski aşar vergisine benziyordu ve halk bu vergiyi vermekte güçlük çekmişti. Tarım gelirini vergilendirmeyi amaçlayan bu vergi kırsal kesimde zaten zor durumda olan halkı daha da zor bir yaşantı içine sokmuştu. 1943’te TBMM’de kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu, savaşın başladığı yıllar içerisinde servet edinenlerden alınacaktı. Bu elde edilen kazanç ve sermayeye bir ölçüde müdahale anlamına geliyordu. Varlık Vergisi olağan olmayan bir vergiydi. Bu nedenle yabancı devletler tarafından eleştirilmiş ve özellikle gayrimüslimlerin bu vergi kanunuyla ağır bir yük altına sokulduğu iddia edilmişti. “...yasaya göre, kurulacak olan takdir komisyonları, yükümlülükleri ve vergi miktarını saptayacaktı. Ancak komisyonların saptayacağı vergi miktarına itiraz olanağı tanınmamıştı.”⁵⁴ Ekonomi uzmanları ve tarihçiler tarafından dönemi açıklama açısından “Varlık Vergisi Kanunu” sürekli olarak gündeme

⁵² Cemil Koçak, *Siyasal Tarih (1923-1950), Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, Cilt 4, 8. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2005, s. 170.

⁵³ Koçak, a.g.e., s. 170.

⁵⁴ Koçak, a.g.e., s. 181.

getirilmiştir. Bu verginin genellikle gayrimüslimlerden alındığı ve Müslümanlardan daha az alındığı üzerinde durulmuştur. Alınan vergilerin olağanüstü olduğu ve hangi tür olursa olsun dönemin şartlarında halkın ciddi bir ekonomik sıkıntı yaşadığını göstermektedir.

Savaş dönemi çıkarılan ekonomiyle ilgili kanunların “devletçilik” anlayışı doğrultusunda açıklanmasının, en uygun yöntem olarak gösterilmesi tartışma konusu olmuştur. Sezai Karakoç, çocukluk yaşlarında, savaşın etkilerini gözlemlemiş, öğrencilik yılları ve Ankara Üniversitesi Mülkiye bölümünden mezunu olduktan sonra teorik bilginin yanında, maliyede yaptığı görevler esnasında pratiğini görme şansına sahip olmuştur. Devletçilik tartışmalarından liberal ekonominin tartışıldığı ve çok partili hayata geçiş sürecinde tartışılmasına şahit olmuştur. Karakoç, DP döneminde liberal ekonominin uygulanma çabaları ve uygulamaya yönelik tartışmaları da yakından takip etmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde başlayıp çok partili hayata geçiş ve DP dönemi ve 27 Mayıs darbesinden sonra ekonomik sistemler üzerinde tartışmalar devam etmiştir. Sezai Karakoç, ekonomiye yönelik yapılan tartışmalarda, yerli bir değerlendirme yapılamaması karşısında kendi fikirlerini yazmaya başlamıştı. Ancak Sezai Karakoç’un hangi ekonomik tartışmalar karşısında nasıl alternatif sunduğunu anlamak için dönemin ekonomik tartışmalarını bilmek gerekmektedir. Tartışılan konular arasında öne çıkan dönemin konjonktürel dalgalanmasına bağlı olarak devletçilik ve liberalizmdir. 1960 sonrasında ise planlı ekonomi ile, sosyalist ekonomi, tartışmalarda yerini almıştır 1968 öğrenci olaylarıyla birlikte anarşizm üzerinden ekonomi değerlendirilmiştir.

1.4. 1946-1960 Dönemi

1946-1950 arası hiç şüphesiz CHP’si için büyük bir değişimin başlangıcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada değişen siyasi dengeler doğrultusunda Türk siyasi hayatında değişim zorunlu hale gelmiştir. Avrupa devletleri ve ABD’nin baskısıyla çok partili hayata geçiş süreci başlamıştı. CHP, İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı ekonomi politikaları nedeniyle sert eleştirilerle karşılaşmıştı. CHP’nin içinden çıkan DP ilk eleştirilerini ekonomi ve bireysel haklar üzerinden ve seçim sistemi üzerinden yapmıştı. 7 Ocak 1946 da kurulan DP’nin programı aslında eleştirilerin hangi açıdan yapıldığını açıkça göstermektedir.

“DP programı iki ana görüş etrafında kaleme alınmıştı: Partinin siyasal amacı ülkede demokrasinin geniş ve ileri ölçüde gerçekleşmesini sağlamaktır. Temel hak ve özgürlüklere geniş yer verilmişti. ...tek dereceli

seçim sistemi talep edilmiş ve seçim güvenliği üzerinde önemle durulmuştu. Ekonomik faaliyetlerde ise özel girişimin ve sermayenin esas olduğu belirtiliyordu”.⁵⁵

1950 seçiminden zaferle çıkan DP kendisini hem ite hem de dış politikada hızlı bir politik döngünün içinde bulmuştur. 1950 Kore savaşı patlak vermiş, 1952’de Türkiye’nin NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması rgt) yeliği dış siyaset başarısı olarak görülmüştü. Aynı dönemde Türkiye’nin Avrupa Konseyi yeliği ve ardından gelen gelişmeler Türkiye’nin uluslararası arenadaki yalnızlığı azalmıştı. Türkiye’nin, Kore’ye asker gönderme kararı, Batılı devletler ve ABD tarafından olumlu değerlendirilmişti. Ancak bu dönemde, Kore savaşından kaynaklı olarak tarımsal ürünlerin fiyatları ve bazı temel maddelerin fiyatları artmıştı. “DP bütün gücünü iktisadi kalkınmaya verdi. ...bu sırada Türkiye’de sayıları gittikçe artan traktör ve diğer aletler sayesinde tarım üretiminde önemli artışlar elde ediliyordu.”⁵⁶ Demokrat Parti’nin iktidar olduğu dönem, yolların yapıldığı ve kırsal kesimin daha iyi şartlara sahip olmaya başladığı dönemdir. Ancak tarımda makinelerin kullanılması kırsal kesimde işsizliğin artmasına sebep olmuş, büyük şehirlere gler başlamıştı. Aynı zamanda ABD’den Truman Doktrini ve Marshall Planı,⁵⁷ doğrultusunda yardım alındığı dönemdir. ABD ekonomik yardımların karşılığını, yeri geldiğinde istemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu dünyada Türkiye’nin yeri belli olmuştur. Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan dönemde, devletlerin ne çıkan iki süper gten birini yanında yer aldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, savaşın durmasına rağmen Orta Doğu ve Uzak Doğu’da önemli gelişmeler olmuştur. 1950’lerin sonuna doğru, dünyanın birçok yerinde siyasi kargaşalar başlamıştı. Orta Doğu lkelerinde darbeler, 1958’de Irak’ta ihtilal olmuş, İran ve Irak karışmış Arap - İsrail savaşlarının başlayacağının sinyalleri verilmişti. Ayrıca Kıbrıs sorunu ciddi bir i ve dış politika meselesi haline gelmişti. Birçok ülkede ihtilal ve kargaşanın başlaması, Türk siyasetinde de bir darbenin olabileceği sinyalini vermişti. Menderes 17 şubat 1959 da bir ak kazası geçirmişti. Sezai Karakoç bu olayın kaza olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur.

“17 şubat 1959 Menderes’in ağı Londra’da düştü. 15 kişi öldü. lenler arasında bakanlarda vardı. Menderes bir heyetle Londra’ya Kıbrıs konusunda görüşmeler yapmak için gitmişti. ...Bizim kanaatimiz,

⁵⁵ Koçak, a.g.e., s. 181.

⁵⁶ Sinan Akşın, *Siyasal Tarih (1950-1969), Türkiye Tarihi- ağdaş Türkiye (1908-1980)*, Cilt 4, 8. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2005, s. 215.

⁵⁷ Armaoğlu, a.g.e., s. 537-541.

Avrupalıların Menderes'e suikast yapmaları şeklindedir. Suikastta ölmeyince sonra ihtilali hazırlayıp Menderesi devirdiler.”⁵⁸

Aynı dönemde İslam ülkelerinde, sosyalist etkinin de artmaya başladığı dönemdir. Soğuk savaş döneminin klasik Sovyet- Amerikan çekişmesi içinde kalan İslam ülkelerinin kendilerini bir yerde konumlandırma çabası karşısında Sezai Karakoç, bu kutupların hiç birsinin İslam medeniyetiyle örtüşmediği vurgusunu yapmıştır. Bu nedenle düşüncelerini “Diriliş” olarak değerlendirmiştir. Siyasi kargaşaların sebep olduğu ekonomik bunalımların, dönemin ideolojileri aracılığıyla atlatılabileceği fikrini kabul etmemiştir. Aksine bu ideoloji veya sistemlerin mevcut kaostan sebebi olduğu fikrini ileri sürmüştür. 1970’lerden sonra ülkede görülen siyasal çatışmaların tetikleyicisi olan ideolojilerin çözüm getirmediği ve getiremeyeceği iddiasını sonuna kadar savunmuştur. Kendisi bir düşünür ya da aydın olarak fikirlerini gazete ve dergilerde yazarken bu fikrinin daima arkasında durmuştur. Karakoç’un, ekonomiyle ilgili olarak yazmaya başladığı dönemin özellikle 1960 sonrasına denk gelmesi, müellifin dönemin bir önceki ve bir sonraki tarih etkilerini eklektik yapısı itibarıyla en üst düzeyde değerlendirmeye çalıştığını göstermektedir. Karakoç sorunların sadece yaşanan dönemle alakalı olmadığı, sorunun daha derin olduğu gerçeğine ise sürekli olarak değinmiştir. Dönemden bağımsız olarak sorunun ileri sürülen tüm veri ve iddiaların aksine bir Medeniyet sorunu olduğunun izahını yapmayı zorunlu görmüştür.

Karakoç, 1960-1970 arasında yaşanan ve 1970 sonrası 12 Eylül darbesine giden süreci hazırlayan bunalımların temelinde aynı sorunun yaşandığı gerçeğinden hareket etmiştir. Sezai Karakoç, analiz ve eleştirilerini yaparken bu sorunun yalnızca Türkiye ile ilgili olduğu yorumunu reddetmiş, tüm yazılarında mümkün olabildiğince bu konu üzerine yoğunlaşmıştır. Müellif ayrıca, alternatif olarak gösterilen ideolojilerin ve çıkış noktalarının yabancılığı üzerinde durmuştur. Bu bağlamda, doğrudan medeniyetin köklerini oluşturan, ana akım kaynaklarına yönelik bir duyarlılığın oluşturulması için çaba sarf etmiştir. Tüm ideolojilere yönelik eleştiri getiren Sezai Karakoç, dini anlayıştan uzaklaştırılan ya da ilahiyat dışında ekonominin değerlendirilmesini eleştirmiştir. Tüm insan faaliyetlerinin dinden arındırılmasına karşı eleştiriler aslında tüm dünyada yoğun olarak başlamıştır. Aynı eleştirilerin Hristiyan dünyasından da geldiği görülmektedir. “İlahiyatın iktisattan korkacak hiçbir şeyi yoktur, iktisadın da ilahiyattan korkacak hiçbir şeyi yoktur. Etkileşim, geçmişte her iki disiplin için de

⁵⁸ Karakoç, a.g.e., s. 123.

verimli olduğuna göre, iyi yapıldığı takdirde, şimdi olmayacağı beklentisine girmenin bir sebebi var mıdır?”⁵⁹ Karakoç, yaşadığı sürecin koşullarının değerlendirmesini yaparken toplumsal hayatın insanların haklarını koruyacak ideoloji veya sistemlerin niçin, sosyalizm ve liberalizm gibi benzeri yapılarla olmayacağını da yazılarında açıklamıştır. Bu bağlamda ekonomi ile ilgili görüşleri de ciddi bir paradigma değişikliği getirmektedir. “İslam, insanı ekonomiye değil, ekonomiyi insana bağlamıştır”.⁶⁰ Sezai Karakoç, aldığı eğitim ve formasyon gereği ekonomi ile ilgili konulara karşı oldukça ilgili olmuştur.

1.5. İkinci Dünya Savaşından Sonra Tartışılan Düşünce Akımları

İkinci Dünya Savaşının bitimiyle birlikte tüm dünyada birçok alanda büyük yıkımlar olmuştur. En büyük yıkımlardan biri de ülkelerin ekonomilerinde olmuştur. Türkiye savaşa girmemesine rağmen savaştan en ağır şekilde etkilenen ülkelerden birisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra, tüm dünyada hem siyasi hem de toplumsal anlamda ortaya çıkan krizlerin ekonomik krizlerle birlikte ciddi gerilimlere sebep olmuştur. Bundan dolayı, toparlanmaya çalışan dünya ülkelerinde çözüm arayışları başlamış ve siyasi ekonomik doktrinler yoğun bir biçimde tartışmaya başlanmıştır. Türkiye’de de aynı süreçte farklı ekonomik arayışlar başlamış, bu arayış ekonomik çözüm arayışlarıyla sınırlı kalmamıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte, yeni siyasi hayata geçişte, tüm dünyada olduğu gibi dönemin etkili olan doktrinleri ve ekonomik çözümleri Türkiye’de de uzunca bir süreç tartışılmıştır. Devletçilik, planlı ekonomi, liberal ekonomi, sosyalist ekonomi ve benzer görüşler tartışılmıştır. Sürecin canlı tanığı olan, Sezai Karakoç, Diriliş dergisini çıkarmaya başladığında, Türkiye’de tartışılan ve Türkiye için en uygun ekonomi doktrin olarak gösterilen tüm fikirlere karşı başka bir paradigma geliştirmiştir.

1.5.1. Devletçilik

Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomi serüveninde önemli bir yere sahip olan, devletçilik, Erken Cumhuriyet döneminde uygulanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, devletçilik iktisadi bir sistem mi yoksa, iktisadi bir siyaset mi diye tartışılmaya açılmış ve günümüze kadar önemli bir tartışma konusu olarak gelmiştir. Korkut Boratav, devletçiliğin bir sistem olmadığını, iktisat siyaseti olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yine ona göre; “ancak, öyle

⁵⁹ Paul Oslington, **Doğal Teoloji Olarak Politik Ekonomi**, Hayreddin Soykan (Çev.), İstanbul: Albaraka Yayınları, 2022, s. 23.

⁶⁰ Sezai Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, 20. Basım, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022, s. 27.

bir iktisat politikası ki, Türkiye’de kapitalizmin gelişmesine ve dolayısıyla, sistemin biçimlenmesine özel damgasını vurmuştur.”⁶¹ Korkut Boratav’ın kitabının basım tarihi göz önüne alındığında, devletçilik konusunun 1974 de dahi tartışıldığı anlaşılmaktadır. Boratav, 1946-1950 yıllarında, devletçiliğin bir iktisat politikası olarak yavaş yavaş bırakıldığı yıllar olarak yorumlamaktadır.⁶² Devletçiliğin katı bir şekilde uygulanmadığı dönemin şartları içinde zorunlu olduğu vurgusu, devletçiliği savunanların sıkça başvurduğu bir açıklamadır. Savaş durumunun devam ettiği 1940-1945 yılları arasında, olağanüstü şartlara bağlı olarak en uygun iktisadi politika olduğu vurgulanmıştır. Bu dönemde özel teşebbüsün imkanlarının da daraltılmadığı savunması yapılmıştır.

“Böylesine olağanüstü bir iktisat politikası dönemi, tabiatıyla, özel teşebbüs-devlet ilişkilerinin nasıl düzenleneceği sorununu yeniden ortaya koyacaktır. Dönem başından, bu sorun, özel teşebbüsün hayat alanının ilke olarak daraltılmayacağı; ancak, özellikle tüccarın, savaş şartlarının gerektirdiği sorumluluğu göstermesi gerektiği” biçimi de çözülmek istenmiştir.”⁶³

Devletçiliği savunanlar savaş dönemi için devletçiliği zorunlu seçim olarak görmüşlerdir. Savaş sonrası ekonomi politikaları yeniden şekillenmiştir. Yeni şekillenen ekonomi politikalarında dış etkilerin olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’deki ekonomik gelişmeleri belirleyen sebepleri sadece dış gelişmelere bağlamak yanlış olur. Zira ülke içinde yaşanan gelişmelerinde etkisi vardır.

“.. Ekonomik politikaları iç ve dış nedenleriyle birlikte ele almak gerekir. Ancak hemen belirtilmelidir ki, çoğu kez, iç ve dış etmenler iç içe olmuş ya da özdeşleşmiştir. Bununla birlikte, ekonomi politikasının biçimlenişini bu ayrım çerçevesinde incelenmesi zorunluluğu vardır”.⁶⁴

Kepenek, 1946-1960 döneminin özellikle incelenmesi ve bu dönemde izlenen politikaların iyi anlaşılması gerektiği üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç aynı pencereden bakmasa da bu dönemin önemi üzerinde durmuştur. Hem 1946-1960 dönemi hem de sonraki yaşananları değerlendirdiği yazı dizilerini 1964’ten itibaren yoğunlaştırmıştır. 1946 sonrası liberalizm tartışmalarının yoğunluğu dikkat çekmektedir. 1946-1960 dönemi ekonomisi, değişen sosyal koşullarla da ilgili olarak değerlendirilmektedir. Köylerden büyük şehirlere göçün başlamasıyla

⁶¹ Korkut Boratav, **100 Soruda, Türkiye’de Devletçilik**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974, s. 11.

⁶² Boratav, **a.g.e.**, s. 12.

⁶³ Boratav, **a.g.e.**, s. 315.

⁶⁴ Yakup Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**, 32. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012, s. 86-87.

birlikte yeni koşullara uygun ihtiyaçlar tüketim eğilimlerini değiştirmişti. Kepenek bu dönemi, 1946-1960 döneminin sonraki dönemlerin anlaşılmasında ciddi katkı sağlayacağından bahsetmektedir. “İnceleme konusu olan 1946-1960 dönemine bu niteliği kazandıran olgu, özel sermaye birikiminin yeni kaynaklarla da beslenerek, hızla genişlemesi ve bunun toplumsal ve ekonomik gelişmeyi daha açık bir biçimde belirlemesidir.⁶⁵ İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomi arayışlarında karşımıza liberalizm çıkar ve DP’nin liberal ekonomiye göre bir politika izlediği kabul edilmektedir.

1.5.2. Liberal Ekonomi

Liberal ekonomi, genel itibariyle liberalizm fikrinden ayrılarak ele alındığında yanlış anlaşılacağı için liberalizmin ne olduğu konusunun açıklanması gerekmektedir. Demokrat Partinin iktidara gelmesinden önce gündeme gelen liberalizm kavramının, Erken Cumhuriyet dönemine kadar götürülebileceğini söylemek doğru olacaktır. 12 Ağustos 1930’da kurulan ve üç aylık ömrü olan, Serbest Cumhuriyet Fırkası liberalizmi kabul etmiştir.

“Parti ekonomi alanında liberalizmi savunuyordu; vergilerin indirilmesini, bayındırlık hizmetleri ve demiryolu gibi yatırımların büyük ölçüde tek bir nesle yüklenmemesini, yabancı sermayenin kabul edilmesini, özel girişimin esas tutulmasını, tekellerin kaldırılmasını, bürokrasinin azaltılmasını, tek dereceli seçim ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasını istiyor; vicdan, fikir ve çalışma özgürlüğünün sağlanması talep ediyordu”.⁶⁶

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın, liberalizm savunusunun sadece ekonomi ile ilgili olmadığı anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç, hiçbir ekonomik yapının, toplumu oluşturan diğer unsurlardan ayrılamayacağından bahsederken ciddi bir tespitle, medeniyet kavramının bütüncül yapısına dikkat çekmektedir. Eserlerinde sık sık değineceği konularda bu vurgu kendisini hissettirmektedir. Demokrat Partinin, liberal ekonomiden bahsederken, aslında sadece ekonomiye vurgu yapmadığı kesindir. Liberalizmin ekonomi dışında, siyaset ve sosyal yaşantı üzerinde de bir etkisinin olacağı anlaşılmaktadır. “Neler yapacağımızı bu topraklar haykırıyor bize, medeni bir ülkede olanlardan eksik ne varsa hepsini, hepsini sırasıyla yapacağız. Adnan Menderes”⁶⁷ İkinci Dünya Savaşı sonrası, tüm dünyayı saran liberalizmin geçmişi oldukça

⁶⁵ Kepenek, a.g.e., s. 84.

⁶⁶ Koçak, a.g.e., s. 148.

⁶⁷ Kepenek, a.g.e., s. 84.

eskiye dayanmasına rağmen, tam olarak bir tanımının yapılamaması ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Liberalizm, klasik liberalizm modern liberalizm, küresel çağda liberalizm gibi farklı başlıklar altında ele alınsa da işin uzmanları dışında ayrımlarının genel olarak yapılamadığı bilinmektedir. “Liberalizmi tanımlamak zordur; zorluklardan belki de en önemlisi, kendi içinde farklılıklar, hatta çelişkiler barındırması ve dolayısıyla farklı liberalizm tanımlarına yol açmasından kaynaklanır. Zorluklardan bir diğeri ise liberallere mi, yoksa liberalizme mi gönderme yaptığımız noktasında düğümlenir”.⁶⁸ Türkiye’de de ekonomi ile ilgili değerlendirmelerde liberalizmle alakalı kavram kargaşası devam etmiştir. Tüm kargaşalara rağmen akla gelen ilk şey devletin ekonomi üzerindeki denetiminin azaltılması ve özel sermayenin geliştirilmesi olmuştur. Ancak bu tanımın bu kadarla kalmadığı ilerleyen yıllar içinde anlaşılmıştı. Ana temaları arasında bireysellik, özgürlük, adalet, hoşgörü, liberal devlet, liberal yönetim ve demokrasi gibi başlıklarla birlikte tanımın daha geniş bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Bu da Sezai Karakoç’un, hiçbir ekonomik yapının tek başına algılanamayacağı her ekonomik anlayışın aslında bir medeniyet anlayışının bir parçası olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir. Karakoç konuyu, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı eserinde ele almıştır. Liberalizm, sadece ekonomiyi düzenlememiş, bireyin ve toplumun ilişkilerini ve devletin gücünün nereye kadar olabileceğini de düzenlemiştir. Ayrıca hak ve adalet gibi kavramlar tamamen başka bir mantık içinde ele alınmıştır. Bütün kavramlar liberalizmin çeşitlerinde farklılık gösterse de beslendiği mantık aynı damardan olmuştur. “Liberal ideolojinin merkezi angajmanı bireydir ve insanların kendi çıkarlarını tatmin edip kendilerini tam olarak gerçekleştirebilecekleri bir toplum inşa etmek arzusudur” ...Liberalizm, kuşkusuz batı siyasi geleneğini biçimlendiren en güçlü ideoloji olmuştur”.⁶⁹ Liberalizmin kendisine has bir kültürü de beraberinde getirme özelliği onun toplum yaşantısına yönelik idealarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Sezai Karakoç, 1964’te yazılarını yazmaya başladığında yerlilik vurgusu yapmış, aynı vurguyu diğer ideolojiler için de yapmıştır. 1960’tan sonra aydınların bütün ümitlerini sosyalizme bağlamaları da Karakoç’un eleştirilerine sebep olmuş ve müellif toplumun dokusuyla inanç ve gelenekleriyle uyumlu olup olmadığı düşünülmeden

⁶⁸ Fatmagül Berktaş, **Liberalizm, Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, Modern Siyasal İdeolojiler**, H. Birsan Hekimoğlu Örs (Der.), 11. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 49.

⁶⁹ Andrew Heywood, **Siyasi İdeolojiler**, Levent Kökler (Çev.), 14. Basım, İstanbul: Felix Kitabevi, 2021, s. 47-48.

tepeden inme bir yerleştirme isteğini eleştirmiştir. 1960 darbesinden sonra planlı ekonomi denemesine geçilmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur.

1.5.3. Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması (1960-1980 Arası) Planlı Ekonomi Dönemi

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra bir önceki siyasi ve politik yaklaşımların tümü eleştirildiği ve yanlış bulunduğu gibi uygulanan ekonomi politikaları da eleştirilmiştir. 1961 anayasası hazırlanmadan önce ekonominin seyri ile ilgili olarak planlı ekonomi gündeme getirilmiştir. 1960 yılında 91 sayılı kanunla⁷⁰ Devlet Planlama Teşkilatı'nın, ekonomide etkin olduğu ve ekonomide -özel sektörde- yönlendirici olduğu ön plana çıkarılmıştır. Bunun yapılmasının nedeni olarak liberal dünyaya karşı birey ve toplumu koruyacak bir kurumsal yapının oluşturulmasıdır. Devlet Planlama Teşkilatı ile ilgili madde, 1961 Anayasasında, "İktisadi ve Mali Hükümler" başlığı altında ele alınmıştır.

"İV. Kalkınma. a) Kalkınma MADDE 129 — İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir. Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir".⁷¹

Böylece planlamanın hukuki boyutu anayasada belirlenmiştir. Sezai Karakoç, anayasada alınan kararların teoride iyi gibi görüldüğünü ancak pratikte öyle olmadığı yorumunu yaparken DPT'yi de bu bağlamda değerlendirmiştir. " ... Teorik olarak iyi bir anayasa gibi görünüyordu. Çift meclis, nisbi sistem, Anayasa Mahkemesi ve Planlama gibi demokratik müesseseleri getirmişti. ...Fakat ne yazık ki, bizde nice teoride güzel olan iş, pratikte yozlaştırılmaktadır".⁷² Planlı ekonomi uygulamalarının çözüm olarak görüldüğü dönemde sosyalizmin de tartışıldığı görülmektedir. Sosyalizmin daha kapsayıcı olduğu ve planlamayı da devletin yaptığı yorumları yapılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı, DP döneminde ekonomideki uygulamalara karşı bir kurtarıcı olarak ileri sürülmüş, ancak DPT daha çok Türk siyasetine bürokrat yetiştirmiştir. 1982 Anayasasında planlama devletin görevlerinden birisi olarak belirlenmiştir. Bu konu "Ekonomik Hükümler" başlığı altında ele alınmıştır.

⁷⁰ Resmî Gazete, 10621 (5 Kasım 1960).

⁷¹ Resmî Gazete, 10859 (10 Temmuz 1961), s. 20.

⁷² Karakoç, *Hatıralar II*, s. 199.

“I. Planlama MADDE 166. — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmak Devletin görevidir. Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir, kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”⁷³

24 Ocak 1980 de yeni bir istikrar programı hazırlanmıştır. 24 Ocak kararlarıyla yeni bir dönemin başladığı kabul edilmiştir. 12 Eylül darbesinden sonra ekonomide de önemli değişiklikler olmuştur. 1982’den sonra yeni bir liberalleşme hareketinin başladığı ekonomistler tarafından kabul görmüştür.

1.5.4. Sosyalizm

Karakoç, Hatıralar II. cildi, 12 Mart ihtilalinden sonra aydınların durumunu şu şekilde değerlendirmişti; “aydınların durumu iç açıcı değildi Sosyalizmi mucize bir sistem gibi bekleyip duruyorlardı.”⁷⁴ Ancak şu bir gerçektir ki liberalizm gibi sosyalizmle ilgili de farklı tanımlar mevcuttu. Tıpkı liberalizmde olduğu gibi sosyalizmde ne zaman başladığı konusu veya kökleri tartışmalıdır. Bütün tartışmaların ötesinde, nasıl ki liberalizmde, ilk akla gelen, serbest piyasa ve devletin etkinliğinin azalması ve bireyin öncelenmesi ise, sosyalizmde de ilk akla gelen tanım etkili olmuştur. En öncelikli tanımı ise sosyalizmin kapitalizme karşı en insancıl ideoloji olduğu iddiasıdır.

“Sosyalizmin çekirdeğinde insanların, ortak nitelikleri olan insanlık tarafından birleştirilmiş toplumsal varlıklar olduğu görüşü bulunmaktadır. Bu görüş, bireysel kimliğin toplumsal etkileşim ve toplumsal gruplara ve kolektif örgütlere aidiyet tarafından ne ölçüde biçimlendirildiğini vurgular. Dolayısıyla sosyalistler, rekabet yerine iş birliğini tercih etmektedirler”.⁷⁵

Sosyalizm çoğunlukla; topluluk, iş birliği, eşitlik ortaklaşa sahiplik kavramlarıyla tanımlanır. Üzerinde en çok konuşulan “Ortaklaşa Sahiplik” kavramıdır. Ortaklaşa sahiplik, devletin

⁷³ Resmî Gazete, 17844 (20 Ekim 1982).

⁷⁴ Karakoç, *Hatıralar II*, s. 417.

⁷⁵ Heywood, *a.g.e.*, s. 125.

sahipliği demek olup devletin, ekonomik hayatı kontrol etmesi anlamına gelmektedir. Elbette bu ortaklaşa sahiplik kavramı, sadece ekonomi ile ilgili değildir. Sezai Karakoç'un, bahsettiği, aydınların mucize olarak bekledikleri sosyalizmin, sadece ekonomi ilgili olmadığı aşıkardır. Komünizm ve sosyalizm arasındaki fark konusu da tartışılmıştır. Ancak genel olarak komünizm, sosyalizm içinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeyi kabul etmeyenler de mevcuttur. "Sosyalizm içindeki komünist gelenek, özel mülkiyeti reddetmesi ve ortak veya kollektif sahiplenmeyi açık bir biçimde tercih etmesi ile tanımlanmaktadır".⁷⁶ Aydınların komünizmden çok sosyalizmden bahsetmesinin sebeplerinin temelinde, ideolojik bir ayırımdan çok, Erken Cumhuriyet döneminden itibaren komünizmle mücadelenin devlet politikası olarak uygulanması ve bu durumun çok partili hayata geçişten sonra da devam etmiş olması yatmaktadır. Bu nedenledir ki aydınlar tarafından, komünizm yerine daha çok sosyalizm kullanılmıştır. Sezai Karakoç yazılarında, komünizm ve sosyalizmi farklı değerlendirmiştir.⁷⁷

Bütün bu benzerlik ya da ayrımların dışında, Sezai Karakoç bu ideolojilerin dış etkilerle tepeden inme olduğunu ve dayatılarak bir nevi içlerinden birinin zorunlu olarak seçilmesinin zorlandığına değinmiştir. Sosyalizme karşı duran milliyetçilik akımının da 27 Mayıs darbesini izleyen süreçte güçlendiğini belirtmek gerekmektedir. En az sosyalizm kadar milliyetçilik düşüncesi de tartışılır hale gelmiştir. Modern milliyetçilik anlayışının kendine has tanımları olmuştur. Ancak milliyetçilik dışardan gelen fikirlere karşı bir çıkış gibi görülmektedir.

1.5.5. Milliyetçilik

Milliyetçiliğin köklerinin dayandırıldığı tarih ve tanımla diğer ideolojilerde olduğu gibi tartışmalıdır. En yakın tarih olarak Fransız İhtilaline dayandırılan milliyetçilik o günden başlayarak 21. Yüzyıla kadar değişerek ve çeşitlenerek gelmiştir. Milliyetçiliğin siyasi, kültürel ve etnik milliyetçilik gibi çeşitleri bulunmaktadır. Milliyetçiliği ideoloji olarak kabul edenlerin yanında onu siyasi bir birliktelik olarak tanımlayanlar da vardır. Sezai Karakoç, Necip Fazıl'ın, Milliyetçiliği ideolojik olarak görmediğini şu sözlerle belirtmiştir. "Milliyetçilik bir psikolojidir, bir ideoloji olamaz"⁷⁸ diyordu. Sezai Karakoç da büyük ihtimalle bu görüşe katılmaktadır. Çünkü Karakoç'un, medeniyet kavramı, milliyetçilik kavramıyla daraltılamayacak kadar geniş bir kapsama sahiptir. Milliyetçiliğin ana maddesi, ülke sevgisidir.

⁷⁶ Heywood, a.g.e., s. 144.

⁷⁷ Karakoç, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, s. 47

⁷⁸ Karakoç, *Hatıralar I*, s. 346

1961’den sonra siyasi hayatın hızla değişimi yeni fikirlerin yaygınlaştığı dönemde milliyetçilik fikrinin güç kazandığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihine baktığımızda, 1961’den sonraki gelişen milliyetçilikten bağımsız olarak, görülen bir ulusçuluk mevcuttur. Birinci Dünya Savaşından sonra, Türkiye Cumhuriyeti, bir ulus devlet olarak inşa edilmiştir. “Milliyetçiler için ulus- devlet siyasi örgütlenmenin en üst ve en arzu edilen biçimidir. Ulus-devletin büyük gücü hem kültürel bütünlük hem de siyasi birlik umudu taşımaktadır”.⁷⁹ Ancak 1960’tan sonraki milliyetçilik dönemin gelişen liberal ve sosyalist hareketlerine karşı bir duruş şeklinde gelişmiştir. Erken Cumhuriyet dönemindeki Ulus-Devlet anlayışı resmî ideolojinin desteklediği bir konuma sahipken, 1960 sonrası gelişen milliyetçilik için aynı durum geçerli olmamıştır. “1960 Darbesi’nde CHP ile birlikte varlığını sürdüren CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi), 1960’ların ortasında kimlik ve kadro değişikliği yaşamış 1969’da ise adını değiştirerek (Milliyetçi Hareket Partisi, MHP) Türk sağ radikalizmin örgütlü eylem durumuna yükselmiştir”.⁸⁰ MHP’sinin millilik ve yerlilik iddiası öne çıkmıştır.

“Yüzde yüz yerli, yüzde yüz milli bir doktrin olarak öne sürülen tezler Dokuz Işık adı verilerek Türkes’in aynı ad altında yayımladığı (1965) kitapta açıklanmış ve partinin ilkeleri durumuna gelmiştir. Dokuz Işık ilkeleri şunlardır: Milliyetçilik, Ülkücülük, Ahlakçılık, İlimcilik, Toplumculuk, Köylücülük, Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik, Gelişmecilik ve Halkçılık, Endüstircilik ve Teknikçilik”⁸¹

Özellikle 1970 sonrası milliyetçilik bütün dünyada görülmeye başlamıştır. Siyasi ve ekonomik alanda bağımsızlığın istendiği bir milliyetçilik anlayışı tüm dünyaya yayılmıştı Türkiye’de de benzer etkiler görülmüştü. “1970’lerden bu yana sosyalizmin otoritesinin özellikle de Marksizm-Leninizm’in çekiciliğinin güç kaybetmesi ile, post- kolonyal dönemde millet inşa etme süreci, artan oranda Batılı fikirlerin ve kültürlerin yeniden uygulanmasından çok reddedilmesiyle şekillenmiştir.”⁸² Aynı şekilde Türkiye’de de milliyetçilik batılı düşüncelere karşı bir duruş olarak gelişmeye başlamıştır. Ancak bu yeni gelişen milliyetçilik, Erken Cumhuriyet dönemindeki Ulus-Devletten birçok yönden farklılık göstermektedir. En önemli fark, Ulus – Devlet inşasında “Batıcılık” yeni kurulan devletin sac ayağını oluşturmuştu. Tarihi süreç içinde 1918 – 1950 arası milliyetçiliğin en zayıf dönemi olarak geçmektedir. Ancak

⁷⁹ Heywood, a.g.e., s. 212.

⁸⁰ Hikmet Özdemir, *Siyasal Tarih (1960–1980), Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, Cilt 4, 8. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2005, s. 257.

⁸¹ Özdemir, a.g.e, s.258.

⁸² Heywood, a.g.e., s. 227.

1960'tan sonra milliyetçilik yükselmiştir. Bu yeni milliyetçilik, ulus- devlet karşıtı milliyetçilik olarak adlandırılmıştır. “1960’ların sonundan itibaren bir yandan ulus- devlet modeli küresel/ hâkim bir koda dönüşürken, öte yandan din ya da etnisiteyle (kavmiyetle) bağ kuran siyasal hareketler canlanmaktadır”⁸³ Milliyetçiler, siyasi alanda olduğu gibi ekonomik alanda da bağımsızlık istemektedirler. Onlar liberallerin Amerikan, sosyalistlerin Sovyet yardımı isteğini eleştirmişlerdir. Aynı süreçte 1960’ların sonuna doğru, anarşizmin yaygınlaştığı görülmektedir. 1968 öğrenci hareketleri ve dönemin benzer olayları, dünyada yayılan anarşizm fikrinin yaygınlaşmasıyla olmuştur.

1.5.6. Anarşizm (Devlete Karşıtlığı)

Anarşizmin ana teması devlet karşıtlığı olup kavram bireysel ve kolektivist anarşizm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel özellikleri devlet karşıtlığı, din karşıtlığı, ütopyacılık ve ekonomik özgürlüktür. Birçok düşünür anarşizmin, sosyalizm ve liberalizmin kesişiminden çıktığını kabul etmektedirler. Ancak anarşizm bir ideoloji olmaktan çok siyasi bir hareket olarak görülmüştür. İdeoloji olarak görülmemesinin sebebi amaçları nedeniyle ideolojiler gibi yayılamadığı ve sınırlı kalışındır. Fikirlerin oldukça keskin oluşu ve tamamıyla reddedişe dayalı olması anarşizmi dar bir çerçeve içinde bırakmıştır. Ancak yine de 1968 öğrenci olaylarının yayılmasında etkisi açıkça görülmüştür. Sezai Karakoç, yukarıda bahsedildiği gibi 1968 öğrenci olaylarının Avrupa’da yıkıcı etkisinin olmadığını ancak bizim gibi ülkelerde büyük kargaşalara sebep olduğunu söylemiştir. Anarşizmin kabul görülmemesinin temel sebebi genel geçer tüm değerlere özellikle de devlete doğrudan saldırıda bulunmasıdır.

“Anarşistler, devleti zorunlu olmayan bir kötülük olarak düpedüz reddetmektedirler. Devletin egemen, uyulması zorunlu ve cebri otoritesi; güçlü, mülk sahibi ve ayrıcalıklı olanın çıkarları doğrultusunda işleyen hukukileştirilmiş baskıdan başka bir şey değildir. Devlet doğası gereği kötü ve baskıcı olduğundan, bütün devletler aynı özsel karaktere sahiptir”.⁸⁴

Anarşistler, Sovyet tipi devlet sosyalizmini reddettikleri gibi planlı ekonomi anlayışını da reddetmişlerdir. Özellikle bireyselci anarşist görüşte, sosyalist devletin aşırı müdahalesi sonucu ekonomideki rekabetçi yapı bozulmaktadır ve devletin müdahalesi sonucu tekelin doğduğu

⁸³ İnci Özkan Kesercioğlu, **Milliyetçilik, Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, Modern Siyasal İdeolojiler**, H. Birsen Hekimoğlu Örs, (Der.), 11. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 344.

⁸⁴ Heywood, **a.g.e.**, s. 175.

iddia edilmektedir. Çok geniş alanda yayılmamalarına rağmen, “Yine de bazı anarşistler terörizm ve şiddetin devrimci potansiyeline özel bir vurgu yapmayı sürdürmüşlerdir.... 1970’lerde. Anarşistler sıklıkla bombalama veya suikast gibi eylemleri içeren terörizm veya gizli şiddeti, bir korku ortamı yaratmak için kullanmışlardır”.⁸⁵ Türkiye’de 1970’ler de gelişen bu şiddet olaylarından etkilenmiş hatta diğer devletlere göre Türkiye’deki etkisi çok daha fazla olmuştur. Şiddet olaylarının sonucunda, anarşistlerin beklentilerinin aksine, devletin baskıcı mekanizması ortadan kalkmamış dahada artmış ve kargaşaların sebep olduğu olaylardan dolayı devlet kamuoyunu da arkasına almıştı. Bu durum Türkiye’de 12 Eylül darbesiyle sonuçlanmıştır.

1.6. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” Başlığının Tercihi

Sezai Karakoç, yaşadığı dönemin sorunlarının farklı görüşlerce nasıl değerlendirdiğini gözlemleyerek analiz etmiştir. Karakoç, almış olduğu eğitim ve zengin okuma ve araştırmalarıyla, düşünce dünyasını geliştirdiği için tek bir düşünceye saplanmamış ve klasik İslam kaynaklarından da uzak kalmamıştır. Bu nedenle farklı dünya görüşlerinin alternatiflerinin Batı çıkışlı oluşunu şiddetle eleştirmiştir. Sezai Karakoç, yaşadığı dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik olaylarını değerlendiren yazılarına özellikle 1964’ten sonra ekonomik içerikli yazılara yoğunluk vermiştir. Konuyla alakalı olarak Hatıralar II’de eserinde yazıların o dönemde ciddi etki bıraktığından bahsetmiştir. Sezai Karakoç’un ekonomi ile ilgili konuları ciddiye aldığı, seçtiği başlıktan bellidir. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” başlığının dikkatlice düşünülmüş seçildiği anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle müellif, tanım düzeyinde hiçbir tartışma veya soru işaretine yer vermek istememiştir. Karakoç’un bu titizliği aldığı eğitimle alakalı olduğu kadar fikir dünyasının berraklığıyla da ilgilidir. Doktrin, sistem, rejim strüktür ve ideoloji arasındaki farkı, göz önünde bulundurarak konuyla alakalı tercihini yapmıştır. Bu tanımlar arasındaki farkların ancak yüksek öğretimde ve ekonomi alanında dikkate alındığı düşünüldüğünde Karakoç’un olaya profesyonelce yaklaştığı anlaşılmaktadır. Strüktür kavramını, ideoloji, rejim, sistem ve doktrin kavramlarına karşın bilinçli olarak seçmiştir. Birçok iktisatçı tarafından strüktür ekonomiyi oluşturan oran ve bağlantılardır. “...strüktür bütün ile kısımlar arasındaki ilişkilerdir, oranlardır”.⁸⁶ Oran, ekonominin parçalarını oluşturan tarım, sanayi, ticaret ve benzeri alanların milli gelirlerdeki payları olarak

⁸⁵ Heywood, a.g.e., s. 193.

⁸⁶ Ali Özgüven, *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1992, s. 5.

değerlendirmektedir. Milli gelirden hangi alanın payı daha büyükse o ülkenin ekonomisi ona göre değerlendirilmektedir. Eğer sanayinin milli gelire katkısı büyükse o ülke sanayi, tarımın payı daha fazlaysa bir tarım ülkesi olarak görülecektir.

“Bağlantılardan amaç ise ekonomik üniteyi oluşturan unsurlar arasındaki karşılıklı ilişkilerdir. Tarım ürünlerinin fiyatları ile sanayi ürünlerinin fiyatları; iç fiyatlarla dış fiyatlar arasında kurulan ilişkiler; ülkede tüketilen ürünlerin birbirine oranı gibi. Eğer tarım ürünlerinin fiyatları yükselirse hemen sanayi ürün fiyatları da yükselir”.⁸⁷

İlginç olan, strüktür (yapı) kelimesinin önce doğa bilimlerinde daha sonra sosyal bilimlerde ve en son olarak iktisatta kullanılmış olmasıdır. Strüktür kelimesiyle, bir bütünü oluşturan kısımlar arasındaki ilişkilerin açıklanıyor olması Sezai Karakoç’un bu kelimeyi seçmedeki tercih sebebi olarak görülmektedir.

Sezai Karakoç, İslam ekonomisini bir yapı olarak tanımlamasının temel mantığı, ekonomi ile ilgili yazılarında sıkça dile getirdiği, İslam ekonomisi, ahlakın ve dinin sebebi değil sonucudur şeklinde yaptığı değerlendirmesidir. Bu bağlamda Sezai Karakoç, ekonomiyi toplumsal yapıyı oluşturan tüm kurumların üzerinde tutmayarak, Batılı ekonomi doktrinlerinden ayırmış ve İslam ekonomisinin kendisine has olduğu vurgusunu yapmıştır. Ekonomi ile ilgili olarak yaptığı tüm değerlendirmelerini de bu bakış açısı çerçevesinde olmuştur. Karakoç’un İslam Toplumunun Ekonomik yapısının, doğru anlaşılması için çaba sarfettiği anlaşılmaktadır. Çünkü Sezai Karakoç, Batılı iktisatçıların, İslam ekonomisinin ve iktisadına yönelik yoğun bir ön yargı içinde olduklarını yeri geldikçe belirtmiştir. Hiç şüphe yok ki, Karakoç’un Batılı iktisatçıların önyargılı bakış açılarına örnek teşkil edecek birçok eser mevcuttur.⁸⁸ Sezai Karakoç, İslam devletinde, devlet ve piyasanın anlaşılması için tarafsız bir bakış açısının gerekliliğini de yeri geldikçe vurgulamıştır. Bu konuda Sezai Karakoç’un gösterdiği hassasiyet, birçok Müslüman

⁸⁷ Özgüven, a.g.e., s. 6.

⁸⁸ Bir örnek olarak bkz. “İslam, dini bağlılık ve ticaretin merkezi olarak uzun bir geleneğe sahip olan Mekke’de doğmuştur. Çoğu toplumda piyasalar, hükümetler tarafından şekillendirilir ama Mekke’de hükümet piyasalar tarafından şekillendirilmiştir. Yatırımcılar, Hz. Muhammed’i yetiştiren şehre şekil vermişlerdir ve Hz. Muhammed’in müteşebbislerden oluşan güzide sülalesi Kuran’da tekrar tekrar zikredilir. Hz. Muhammed, davetine yaklaşık otuz yıllık bir iş hayatı tecrübesi katan bir peygamberdi. Hz. İbrahim, Hz. İsa ve Buda gibi birçok dini lider için ekonomi pek bir anlam ifade etmiyordu. Tam tersine Hz. Muhammed, Müslümanca yaşam tarzının tüm yönlerini şekillendirmekle birlikte İslam öncesi ticari uygulamaların birçoğunu muhafaza veya ıslah sürecinde ticaret ve vergi hakkında kurallar koymuştur”.

Benedikt Koehler, **İslam’ın Erken Döneminde Kapitalizmin Doğuşu**, İsmail Kurun (Çev.), 2. Basım, Ankara: Liberte Yayınları, 2022, s. 16.

aydın için de yol gösterici olmuştur.⁸⁹ Sezai Karakoç’un “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü”, başlığını seçerken strüktür kelimesini bilinçli olarak seçtiğini belirtmiştik. Ancak Karakoç, ekonomi kavramını günün şartlarına bağlı olarak kullanmıştır. Müellif yıllar sonra, neden ekonomi kelimesini kullandığını, 2008’de yapmış olduğu, “İslam ve İktisat”⁹⁰ video konferansında açıklamıştır. Sezai Karakoç, bu konuşmasında, ekonomi kavramı yerine iktisat kavramının kullanılmasının daha doğru olacağını ancak, ekonomi kavramının yaygın olarak kullanılması sonucu mecburen o günün şartlarında, iktisat yerine, ekonomi kavramını kullandığını ifade etmiştir.

⁸⁹ “... Allah’ın inayeti ve bu tecrübelerin, kazandırdığı feraset ile, hicretini müteakip, ilk iş olarak siyasi ve iktisadi yönden – şartların evrildiği ölçüde hatta şartları zorlayarak- mümkün mertebe güçlü bir devlet tesis etmeyi hedef almıştı. Bunun tahakkuku için, bir yandan hem devlet başkanı sıfatıyla kendisinin hem de Müslümanlar’ın siyasi hakimiyetini tesis edecek olan ve günümüzde bazı ilim adamlarınca “Medine Anayasası” adlandırılacak kadar büyük bir ehemmiyete haiz bulunan muahedeyi gerçekleştirirken, diğer yandan da Müslümanlar’a ait, onların hakimiyetinde, onların ahkâmının uygulanacağı bir piyasa oluşturulmalıydı. İşte bu ve benzeri saiklerle, daha sonra “Medine Pazarı” ismiyle anılacak olan Pazar kurulmuştur”.

Cengiz Kallek, **Hiz. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa**, İstanbul, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 1992, s. 30.

⁹⁰ Karakoç, İslam ve iktisat, a.g.v.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR AYDIN OLARAK SEZİ KARAKOÇ’UN EKONOMİ DÜŞÜNCESİ

Sezai Karakoç, genellikle edebiyat alanında yetkin bir isim olarak tanınmaktadır. Bu şekilde tanınmasının sebebi yaygın olarak şiirlerinin bilinmesi ve şiirde bir otorite olarak görülmesidir.

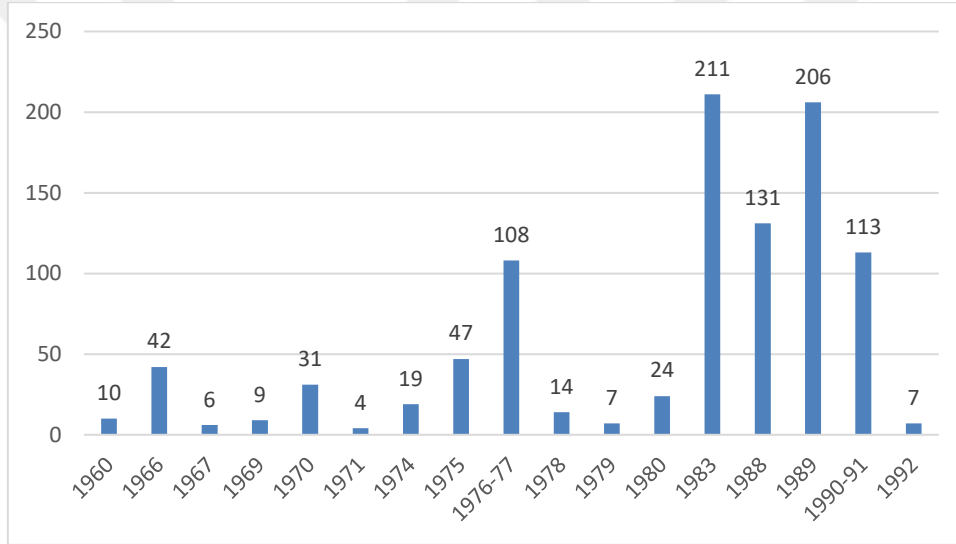
“İkinci yeni akımı şairleri ile biçimsel benzerlikler taşısa da şiirlerinin kaynakları itibariyle bağımsız bir çizgi tutturduğu kabul edilen Sezai Karakoç, yaşayan en büyük şairlerdendir. Fikir adamı olarak, İslam kültürü ve medeniyetinin yeni bir canlanışla çağımızda gerçek yerini alması gerektiğini savunduğu düşünce eserleriyle kültür ve sanat hayatımızda oldukça verimli bir Diriliş ekolü oluşturdu”.⁹¹

Edebiyatçı kimliğinin baskın oluşu nedeniyle Sezai Karakoç’un siyasi, ekonomik, kültürel, politik düşüncelerinin yer aldığı eserleri veya yazıları fazlasıyla bilinmemektedir. Oysa Sezai Karakoç, yaşadığı çağı, sadece şair olarak değil, bir İslam düşünürü hassasiyetiyle değerlendirmiştir. Bulunduğu coğrafyanın bugününü ve dününü göz önüne alarak mukayeseler yaparken, referans kaynağı daima İslam’ın temel kaynakları olmuştur. Tüm değerlendirmelerini “İslam medeniyeti” ana başlığı altında yapmıştır. İslam medeniyetinde sosyal yapı, devlet, devlet yönetimi, devlet adamı, şehirleşme, edebiyat sanat, siyaset, politika ve ekonomi ve benzeri konularda görüşlerini kaleme almıştır. Düşüncelerini özellikle 1960’tan itibaren çıkardığı “Diriliş” adlı dergide yayınlamıştır. Dergi zaman zaman çeşitli sebeplerden dolayı kesintiye uğrasa da 5 Şubat 1992’ye kadar çıkmıştır. Sezai Karakoç düşüncelerini dergide birden fazla müstear isimle yayımlamıştır. Sezai Karakoç’un yıllar itibariyle makalelerinde kullandığı müstear isimlerin listesi Tablo 2.1’de sunulmuştur. Müellif bazen bir sayıda birkaç müstear isimle farklı konularda ve farklı başlıklar altında düşüncelerini kaleme almıştır. Ayrıca Sezai Karakoç’un Diriliş dergisinde yazdığı makalelerin yıllara göre dağılımı Şekil 2.1’de verilmiştir. Bir sayıda hem şiir hem İslam medeniyeti hem sinema ile ilgili yazılarının yer aldığı olmuştur.

⁹¹ Mehmet Çetin, **Tanzimattan Bugüne Türk Şiir Antolojisi**. 2. Baskı. Cilt II. İstanbul: Kitabevi, 1994. S.693.

Tablo 2.1: Yıllara ve Müstear İsimlere Göre Makale Sayısı

Müstear İsim	1960	1966	1967	1969	1970	1971	1974	1975	1976-77	1978	1979	1980	1983	1988	1989	1990-91	1992	Toplam
D.		2					2	4	1				3	15	26	19	4	76
Diriliş	2	11	1	4	10	1	3	12	35	5	3	9	19	47	70	31	1	264
M. Yasin			1															1
M. Yasinoglu																1		1
M.B.Y.					2	1	2											5
M.V.		1	1															2
Mehmet C. Güneş		6	1															7
Mehmet Yasin	3																	3
Mehmet Yasinoglu														2	3	1		6
S. Karakoç													5					5
S.K.	1	1											19	8		1		30
S.Y.								2	2									4
Sait Yeni					3	1	3	3										10
Sezai Karakoç	4	12	1	5	16	1	6	15	56	9	4	15	165	59	107	60	2	537
Zülfü Canyüce		9	1				3	11	14									38
Toplam	10	42	6	9	31	4	19	47	108	14	7	24	211	131	206	113	7	989

Şekil 2.1: Yıllara Göre Makale Dağılımı

Örneğin ekonomi ile ilgili bir yazı dizisi şeklinde kaleme (1966-1967 yılları arasında çıkan, Diriliş Dergisinin, 4.sayıdan başlayarak 10 sayı dahil yazı dizisi devam etmiştir) alıp daha sonra kitaplaştırdığı “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktür” adlı yazılarını, Mehmet C. Güneş müstear ismiyle yazmış, bu yazıları kitaplaştırdığında, Sezai Karakoç ismiyle basılmıştır. Aynı şekilde “İslam Üzerine Bir Deneme”⁹² adlı yazısını, Mehmet Yasinoglu adıyla kaleme almıştır. Sezai Karakoç, çıkardığı dergilerde (kısa süreli de olsa “Diriliş’i” Gazete olarak da çıkarmıştır) ekonomi ile ilgili yazıları ya kendi yazmış ya da dönemin bilinen ünlü İslam ekonomistleri veya

⁹² Mehmet Yasinoglu, “İslam Üzerine Bir Deneme”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 10-11-12, Ocak -Şubat-Mart 1967. s. 81-129.

düşünürlerinin eserlerinin tercümelerini silsile halinde yayınlamıştır. Dergilerde Batılı ekonomistlerin ekonomi anlayışlarına da sık sık yer vermiştir. Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinin siyasi ve politik konumlarıyla ilgili yorumlarını ekonomiden bağımsız olarak yapmamıştır. Karakoç, tarihle ilgili önemli tercümelerin yer aldığı konuların içinde de medeniyet kavramının yanında ekonomi ile ilgili görüşlerinde yer almasına dikkat etmiştir. Ancak Karakoç, hiçbir değerlendirmesinde ekonomiyi merkeze koymamış ve bu yaklaşımın yanlış olduğunu vurgulamıştır.

Diriliş dergisini çıkarmaya başladığı günden itibaren ekonomi ile ilgili yazılara yer vermiş bazen bu yazılarını yoğunlaştırmıştır. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” başlığı altında ele aldığı yazılar ilk ciddi örnekleri oluşturmaktadır. 1966-1967 yıllarında çıkan Diriliş dergisinde yedi bölüm halinde yayınlanan yazılar, ekonomi ile ilgili birden fazla konuyu içermektedir. Sezai Karakoç ekonomi ile ilgili yazılarına “İslam Üzerine Bir Deneme” ile devam etmiştir. 25 alt başlığı olan bu denemenin ekonomi ile ilgili alt başlıkları; “Sitemizde Eşitlik”, “İslamlıkta Mal”, “Din ve İktisat” şeklindedir. Süreç içinde ekonomi ile ilgili olarak ana başlıklar halinde yazılar kaleme almasa da farklı başlıklar altında ekonomiye dair yazmayı sürdürmüştür.

1988 eylül ayından itibaren, 8. sayıdan başlayarak 11. sayı dahil dört bölüm halinde oluşan “Enflasyon” yazısını kaleme almıştır.

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili görüşlerini, kurduğu “Diriliş Partisinin”⁹³ Parti Programında da belirtmiştir. Karakoç, yaşadığı dönemin siyasi partilerinin iç -dış politikaya dair görüşlerini ve ekonomi ile ilgili uygulamalarını değerlendirerek fikirlerini belirtmiştir.

2.1. İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü⁹⁴

Sezai Karakoç, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” başlığı altında ele aldığı yazı dizisini yedi bölüm halinde hazırlamış ve müstear ismi olan, Mehmet Can Güneş ismini kullanmıştır.

⁹³ Halil İbrahim Kaymak, “Partimiz Kuruldu”, **Diriliş Dergisi**, (Partimiz, 26 Mart 1990 Pazartesi günü, işlemleri tamamlanarak İçişleri Bakanlığına yapılan başvuru ile resmen kurulmuş oldu) Dönem 7, 23-30 Mart 1990, s. 11.

⁹⁴ Mehmet Can Güneş, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 4, Temmuz 1966, s. 36-40.

Yazı dizisinin kitap versiyonu, Karakoç, Sezai. **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**. 20. Basım. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.

Ancak yedi bölümü yine aynı adla kitaplaştırdığında, Sezai Karakoç ismini kullanmayı tercih etmiştir. İlk bölümden başlayarak son bölüme kadar İslam ekonomi yapısının nasıl olması gerektiği ve üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Sezai Karakoç, İslam ekonomisinin günümüzde ortaya çıkan ve başarısız bir geçmişe sahip olduğuna dair yapılan hiçbir eleştiriyi kabul etmemiş ve bu bakış açısını en sert biçimde eleştirmiştir. Karakoç tam aksine, İslam ekonomisinin günümüz literatürüne eklenmediği için büyük bir eksikliğin yaşandığından bahsetmiştir. Bu eksiklikten dolayı İslam ekonomisi ile ilgili yorumların eksik yapıldığı ya da İslam ekonomisinin olmadığına dair bir algının oluşturulduğu yorumunu yapmıştır. Karakoç, İslam ülkelerine Batının iktisat teorilerin dayatıldığını yine bu teorilerin kavramlarıyla İslam iktisadının yanlış değerlendirildiğine vurgu yapmıştır. Sezai Karakoç, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” başlığı altında yayımladığı ekonomi yazılarıyla, Batılı ekonomi doktrinlerin karşısında alternatif olabilecek bir İslam ekonomi yapısının varlığını ortaya koymak istemiştir. Böylece, İslam dünyasında ve Müslümanlarda oluşan, Batı doktrinleri dışında bir ekonomik yapı olamayacağı fikrini kırmak istemiştir. Karakoç, ekonomi ile ilgili olarak ele aldığı konularda hem batılı ekonomi doktrinlerine hem de bu ekonomi doktrinlerini alternatifsiz görenlere yönelik eleştirilerini yapmıştır. Sezai Karakoç, İslam ekonomisi ile ilgili düşüncelerini kaleme alırken, İslam dünyasında konuyla alakalı olarak düşüncelerini belirten İslam düşünürlerini ve iktisatçıları da takip etmiştir. Sezai Karakoç, Diriliş Dergisi’nde önemli gördüğü, İslam ekonomisiyle ilgili yazıların tercümelerini de yayımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Sezai Karakoç’un “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı yazı dizisini yayanlarken, İslam dünyasından kopmadan İslam ekonomi yapısıyla ilgili değerlendirmelerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

2.2. Batılı Ekonomistlerin, İslam Ekonomisine Yönelik Bakışlarının Eleştirisi

Batılı ekonomi düşünürlerinin genel tutumunun İslam ekonomisine dair düşüncelerin teorik veya ütöpik olduğu şeklinde görüldüğünü belirten Karakoç, bu değerlendirmelere şiddetle karşı çıkmıştır. Batılı ekonomistlerin ön yargılı davrandıklarından ve onların ekonomi değerlendirmelerinin İslam ekonomi anlayışıyla aynı olmadığından bahsetmiştir. İslam ekonomisini batılı ekonomistlerin kavramlarıyla değerlendirmenin yanlışlığı üzerine durmuştur. “İslam İktisat doktrini, iktisat sistemi, olaylar içinde gelişe gelişe bir iktisat düzeni

doğurmuştur. İslam toplumunda, kendine mahsus bir iktisadi iç yapı oluşturmuştur”.⁹⁵ Sezai Karakoç, bazı sosyalist, liberal ve komünist ekonomistlerin veya düşünürlerin İslam’ın, iktisadi yapısını kendi düşünceleriyle benzerlik gösterdiği veya İslam ekonomisinin bu düşüncelerin ilk evresini oluşturduğu yanlışında bulunduklarını ifade etmiştir. Sezai Karakoç ayrıca, İslam’a karşı düşmanca tutum içinde olan ekonomistlerin ise gerçeği yansıtmayan değerlendirmelerde bulunduğunu belirtmiştir. “İslam düşmanı bir sosyalist, İslam’ı, hemeninden, bir derebeylik rejimi, en ileri bir halinde de bir burjuva medeniyeti gibi tanımış ve tanıtmıştır”.⁹⁶ Karakoç, Batılı doktrinlere bağlı kalarak, İslam Ekonomisi, değerlendirmesi yapanların yanlışlarının temelini, İslam’ı kendine has bağımsız bir düzeni olduğunun anlaşılmamasından kaynaklandığı değerlendirmesinde bulunmuştur. İslam’ın, bir medeniyet olarak kabul edilmesi durumunda daha doğru ve sağlıklı değerlendirmelerin yapılabileceği vurgusunu yapmıştır. Karakoç, İslam, Batı Medeniyetinden ayrı bağımsız bir Medeniyet olarak değerlendirilmezse, İslam ekonomisi ile ilgili soyutlamaların, “İslam’ın değil, ancak, batı doktrinlerinin İslam’ı nasıl gördüğünü ve gösterdiğini tespiti yarar”⁹⁷ demiştir. Karakoç, İslam’ın kendine özgülüğünü hesaba katmadıkça İslam ekonomisiyle ilgili doğru tespit yapılamayacağını bildirmiştir. Bazı düşünürlerin bilinçsiz olarak bu “kendine has” oluşu ele almadıklarını, ancak bazılarının bunu bilinçli olarak yapmadığını söylemiştir. Eserlerinde “İslam Medeniyeti”, “İslam Toplumu” kavramlarını sıkça kullanan Sezai Karakoç, İslam toplumunun iç yapısını anlamadan İslam ekonomisinin de anlaşılamayacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Sezai Karakoç, Batı dışında veya Batılı ekonomi doktrinleri dışındaki tüm ekonomileri; “az gelişmiş”, “gelişmekte olan” ekonomiler gibi farklı isimlerle kategorize edilmelerini ve İslam ekonomisini de bu sınıflandırma içinde değerlendirmelerini, ciddi bir yanlış olarak görmüştür. “Hâlbuki, İslam ülkelerinin ekonomi yapısıyla, yeni medeniyet planına çıkan ırk ve ülkelerin iktisat yapıları arasında tam bir mahiyet farkı vardır. Tarihi kaderleri bir olmadığı gibi gelecekte de gelişmeleri bir olmayacaktır”.⁹⁸ İslam ekonomisinin yüzyıllara dayanan bir tecrübe birikiminin olduğundan bahseden Karakoç, bu tecrübenin iyi değerlendirilmesi halinde, günümüz ekonomisine ciddi katkıda bulunacağını dile getirmiştir. Sezai Karakoç, İslam ekonomisinin orijinal oluşunu İslam’ın kendine has yapısına bağlamıştır. Bu bağlamda Karakoç, İslam’ın inancı, ahlakı, hukuku, toplumsal yapısı, nasıl farklıysa İslam ekonomisi veya İslam iktisadi görüşü de

⁹⁵ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I**, s. 36.

⁹⁶ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I**, s. 37.

⁹⁷ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I**, s. 37.

⁹⁸ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I**, s. 38

farklıdır, yorumunu yapmış ve bu farkın İslam'ın kendi içindeki bütüncül yapısıyla alakalı olduğunu bildirmiştir.

“Birinci prensip onun İslam dışı sistemlerden farklılığını kabul etmekse, ikinci prensip de İslam'ın bu cephesinin öbür cephelerinden, yani inanç, ibadet, ahlak, hukuk, sosyal hayat ve genel dünya görüşü cephelerinden ayrı ve bağımsız ele alınamayacağı, daha doğrusu, onlar göz önünde tutulmadan, söz konusu olmayacağı prensibidir.”⁹⁹

Ancak Karakoç, İslam ülkelerinin bugünkü siyasi ve iktisadi durumuna bakarak, İslam ekonomisinin anlaşılamayacağına dikkat çekmiştir. Öte yandan Karakoç, bugünün İslam ülkeleri, İslam'ın temel yapısından oldukça uzaklaşmış ve hatta Batılı ekonomi doktrinlerin etkisi altında bulunsa bile, bugünkü yapının az da olsa İslam yapısıyla bağı sürmektedir, değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu değerlendirmeye göre ekonomistlerin, İslam'ın ekonomiye olan etkilerini incelemeye davet etmiştir. En keskin iki örnek olarak tefeciliğin ve faizin yasaklanmasını göstermiştir. Bunun nedeni olarak İslam ekonomisinin hiçbir sistemde görülmeyen ilahi kaynaktan geldiği değerlendirmesinde bulunmuştur.

“İslâmın kendinse has bir mal anlayışı, bir mülkiyet telakkisi vardır. Ve bu telakki, komünizme de kapitalizme de uzaktır. Onların birbirlerine olan uzaklıklarından daha çok onlara uzaktır. O, dünyanın en tabii ve en orijinal rejimi olarak, komünizmden olduğu gibi kapitalizmden de ayrı, ikisinden de karşılaştırılmayacak kadar üstün, tek ve mutlak hakikat görüşüdür”.¹⁰⁰

2.3. İslam'da Mülkiyet Hakkı

Karakoç, İslam'da mülkiyet hakkının reddedilmediğinden sıkça bahsetmiştir. Ancak İslam'da mal, eşya ve mülkiyet anlayışı hiçbir doktrine benzemeyip, kendine özgüdür.

“Mutlak anlamada, eşya da insan da O'na aittir. Mülk, mutlak anlamda, sadece onundur. İnsan, mutlak olarak kendiliğinden değil, ancak O'nun izni ve bağışıyla, eşyaya sahip olma hakkını edinmiştir. Bunun için gerek eşya ve gerek canlı varlıklarla ilgisinde, O'nun çizdiği sınırlar içerisinde hareket yetkisini taşır”.¹⁰¹

⁹⁹ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I**, s. 39-40.

¹⁰⁰ Sezai Karakoç, **İslam**, 24. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.s. 89.

¹⁰¹ Mehmet Can Güneş, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü IV”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 7, Ekim 196, s. 30-31.

Sezai Karakoç, mülk edinen Müslümanın daima mülkün gerçek sahibi olan Yaratıcısını hatırlamak zorunda olduğuna değinmiştir. Bu hatırlayışa sahip olan insanın, Yaratıcısı'nın, kurallarına göre malının veya mülkünün tasarruf hakkını kullanması gerektiğinden bahsetmiştir. Karakoç, bu mülk bilincinin “İslam düzeni” açısından çok önemli olduğunun ve bu anlayışın “hak” anlayışı içinde bir mantığa oturduğunun izahını yapmıştır. “Mülkiyet hakkı içiçe daireler halindedir. En geniş daire Allah'ın hakkıdır. Mutlak hak O'nundur. Sonra insanın, sonra hayvanın, bitkinin ve eşyanın hakkı gelir”.¹⁰² Karakoç, bu anlayışa göre, mal sahibinin tasarruf hakkını, Allah'ın koydu kurallar dışında kullanamayacağını belirtmiştir. Böylece hiçbir mülk sahibinin diğerini ezemeyeceğini, böylece “hak dengesinin” korunacağını ileri sürmüştür. Sezai Karakoç, mülkün hukukilik ve sınırlılığı konusunu da ciddi olarak ele almış ve bu konuda, İslam hukukunun mülk hakkındaki tanımlarını göz önünde bulundurmıştır.¹⁰³ Ayrıca, mülkün edinilmesinde, helal-haram ölçülerinin esas olduğuna değinmiştir. Yani mülkün kaynağının belli bir dayanağı olmalı gerçekte emeğe dayanmalıdır değerlendirmesini yapmıştır.

“Öte yandan, haram ve helal ölçüleri, kazancın temelde emeğe dayanması kuralı, paranın sırf para olduğu için para getirmesinin yasak oluşu (faiz yasağı), kazancın belli bir nispetinin bir sosyal adalet vergisi gibi devlet eliyle alınarak fakir sınıflara transferi (zekat), bir Müslümanın öbür Müslümanların durumundan tam sorumlu oluşu, israf yasağı, parayı bir işte kullanmayacak şekilde biriktirme, yani parayı iş dışına çıkarma yasağı diğer bir değişle yatırım yapma mecburiyeti ve bütün bunlara hakim, insanın kendisini de, çocuklarını da bütün mallarını da İslam yolunun bir mülkü ve hakkı sayma şuuru.. İşte bu sınırlar, mülkiyet hakkına İslam'ın koyduğu sınırlardır ki, insan bu hakkı kötüye kullanıp toplumu, öbür insanları hayvanları ve eşyayı ezmesin “. ¹⁰⁴

Sezai Karakoç, İslam'ın insana tanımış olduğu mülkiyet hakkının, ona aynı zamanda bazı yükümlülükler de getirmekte olduğundan bahsetmiştir. Bu hakkın, insana verilmesinin nedeni olarak, insanın, bu dünyada Allah'ın halifesi olma yetkisinden kaynaklandığını söylemiştir.

¹⁰² Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü IV**, s. 31.

¹⁰³ Mülkiyetin temel özellikleri hukukilik, yetki ve sınırlılıktır. Hukukilik, bir eşyanın mülk tesisine elverişli olabilmesi için iktisadi yarara sahip olmasının yeterli olmadığını ifade eder. Buna bağlı olarak söz gelimi domuz, içki ve leş gibi şeyler, iktisadi değere sahip olmalarına rağmen mülkiyete konu olamaz. Diğer taraftan hukukilik, mülkiyetin, hukukun benimsediği yollarla edinilmiş olmasını gerektirir. Hırsızlık, gasp ve eşkıyalık gibi yollarla edinilmiş iktisadi değer, mülkiyet olarak hukuki himayeye konu olamaz.

Halit Çalış, **Eşya Hukuku, İslam Hukuku (El Kitabı)**, Talip Türcan (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2021. s. 401-402.

¹⁰⁴ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü IV**, s. 32-33.

“Demek ki insana en çok inanan ve güvnen dünya görüşü İslam’dır. İnsan, İslam düzeninde, Allah’ın halifesi olarak bu dünyanın gidişini yürütebilecek bir güçte kabul edilmektedir. Böylece madde üzerine konmuş bir hak olan mülkiyet hakkına, ondan ayrılmaz bir şekilde, ruhi, öteye ilişkin, ulvi bir tutum karışmıştır”.¹⁰⁵

Sezai Karakoç, genel değerlendirmelerini yaptıktan sonra, İslam ekonomi yapısını kendine has olan kavramlarından başlayarak günümüz dünyasının ekonomi kavramlarını da İslam ekonomi yapısı içinde yeniden değerlendirmiştir. Bundan dolayı da sık sık İslam’ın başvuru kaynakları olan Kur’an ve sünnete uygun açıklamalara başvurmuş yer yer de İslam tarihi içinde, İslam ekonomi yapısını değerlendirmiştir. Diğer bir ifadeyle Sezai Karakoç İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü’ne göre; ekonomi kavramlarını tanımlamıştır.

2.3.1. Mülk ve Para Arasında Kurulan İlişki

Sezai Karakoç’a göre, mülk edinmede emek kutsaldır ve emek kutsal olduğu için paradan para kazanılması (faiz) veya iş dışına çıkarılması doğru değildir. Bundan dolayı Karakoç, paranın yatırım aracı olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁶ Hatta Sezai Karakoç paranın yatırım mecburiyeti içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle paranın bir işte kullanılmayacak şekilde biriktirilmesinin doğru olmadığını vurgulamıştır. Faiz yasağının emeksiz kazancı engellediğini ve kişi hayatına getirdiği yıkıcı etkiyi ortadan kaldırdığını belirtmiştir. Sezai Karakoç özellikle, mülk edinilirken haram helal sınırları dairesinde hareket edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca Sezai Karakoç, elde edilen kazançtan, “sosyal adalet vergisi” alınıp ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini savunmuştur. Sezai Karakoç bu durumun “hak dengesini” koruyacağını savunmuştur. İslam’da mülkiyet hakkının, insanlar tarafından, diğer insanlar veya hayvanlara veya eşyaya zarar verecek şekilde kullanılmayacağı vurgusunu da ısrarla yapmıştır. Sezai Karakoç, hayvanların sırf maddi gelir için zarara uğratılmasına karşı çıkmış bu konuya yeri geldikçe değinmiştir. Karakoç’un, bu konuyla alakalı

¹⁰⁵ Mehmet C. Güneş, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 8, Kasım 1966, s. 22.

¹⁰⁶ Yüce Diriliş Parti Programı, Madde 77. S.27.

olarak ortaya koyduğu görüşü “Yüce Diriliş Partisi Programın” da on altıncı bölümde, “Turizm ve Dinlenme” bölümünde tüm açıklığıyla yer almıştır.¹⁰⁷

2.3.2. Mülkiyet Hakkının Uzantısı Olarak Miras Hakkı

Sezai Karakoç, “Miras Hakkını” bir mülkiyet hakkı olarak değerlendirmiştir. Bunun sonucu olarak, bireylerin, yaşarken nasıl ailesine ve yakınlarına karşı sorumluluğu varsa öldükten sonra da geride kalanların mal ve mülk üzerinde hakları olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

“İslam’ın tanıdığı miras hakkı, mülkiyet hakkının bir devamından başka bir şey değildir. Miras, mülkiyet hakkının dikine bir uzantısıdır...insanın kendisi öldükten sonra geriye kalan malları üstünde, toplumdan ve öbür insanlardan önce, birlikte yaşadığı ailesinin hakkı vardır... miras, insan öldükten sonra da yaşayan etkilerinin hukukudur. “¹⁰⁸

Ancak Sezai Karakoç, mirası, sadece maddi bir değer olarak görmemiş, Allah’ın bir ilahi bağıışı olarak değerlendirmiş, bu nedenle miras alan kişinin de mirası kullanırken bu durumu göz önünde bulundurmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Sezai Karakoç hiç şüphesiz miras ile ilgili konuda, temel olarak Kur’an’ı Kerim’de geçen ayetlerden ve İslam hukukundan hareket etmiştir. Sezai Karakoç, İslam hukukunda konuya özel bir yer ayrıldığıının ve sadece bu konuyla alakalı olarak bir bilim¹⁰⁹ dalının da olduğunu bildiği için (İlm-i Ferâiz) miras konusun ciddiyetle ele alınması amacıyla her yeri geldiğinde, miras konusunun önemini vurgulamıştır. Aslında Sezai Karakoç, miras konusunu hem dini hem sosyolojik hem de ekonomik boyutunu İslam’da bireyin haklarının korunması ve maddi imkanlarının inanç yoluyla nasıl ele alındığını göstermek istemiştir. Karakoç, mirası, geride kalanların mülkiyet haklarının garanti altına alınmasıyla birlikte, ölen kişinin mal ve mülkünün çarçur edilmesinin önlenmesi, diğer yandan

¹⁰⁷ Yüce Diriliş Partisi Programı (2007), “On Altıncı Bölüm. Turizm ve Dinlenme”, Madde 152: Av turizmi, zaten sayıları tükenmeye yüz tutan hayvanların neslinin devamı düşünülerek yasaklanacaktı. Bir insanın zevki için hayvanı öldürmesini, sırf maddi bir gelir sağlayacağı düşüncesiyle hoş görme insani değildir. Tabiatdaki canlıların kat’i zarar vermedikçe ya da yaşamamız için kesin zarureti olmadıkça hayat haklarına dokunulmaması, turizmin gelirlerini etkilese de bu insani düşüncenin aşılması, yurdumuz tabiatını zenginleştiren kuşların ve hayvanların korunmasını sağlayacaktır. Sayfa,50. Madde 153: Hayvanat bahçeleri, hayvanların tabii bir ortam içinde yaşayacakları derecede geniş ve imkanlı olmadıkça tesis edilmeyecektir. Son derece dar ve kötü olan hayvanat bahçeleri, göstermelik mahiyette olup, hem hayvanlar için bir eziyet teşkil etmekte, hem de ülkemiz hakkında çok kötü izlenim ve kanaat uyandırmaktadır. Milli park boyutunda olmayan bu tür bahçeler ortadan kaldırılacak, sözde turist eğlendirmek için sokaklarda hayvan dolaştırılmasının önü alınacaktır. Sayfa,51.

¹⁰⁸ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V**, s. 23.

¹⁰⁹ “Miras hisseleri ile ilgilenen bilim dalına İlm-i Ferâiz veya yaygın kullanımı ile sadece Ferâiz denilmiştir”. Orhan Çeker, **Miras Hukuku, İslam Hukuku (El Kitabı)**, Talip Türcan (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2021, s. 373-399.

servet akışının sağlıklı bir şekilde devam etmesinin sağlanması yolunda ciddi bir tedbir olarak görmüştür. Sezai Karakoç, miras işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinin ekonomik anlamda makro düzeyde milli servete, mikro düzeyde ölenin arkasında kalanlara katkıda bulunduğu yorumunu yapmıştır. Karakoç, mirasın, ekonomi ve toplum sosyolojisi açısından ne kadar önemli olduğunu açıklarken bir taraftan da bireyin psikolojik anlamda ne kadar etkilendiğini dini inancın bir sonucu olan mirasın, ekonomiye etkisinin analizini yaparak izah etmiştir.¹¹⁰ Ayrıca Sezai Karakoç, hem Kur'an-ı Kerim'de hem de İslam hukukunda miras konusunun en ince detaylarına kadar ele alınmasını, İslam'ın hem toplumsal hem de ekonomik olaylara nasıl doğrudan etki ettiğini, ana akım kaynaklara bağlı kalarak izah etmiştir. Bu açıdan bakıldığında en temel ve tartışmasız kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Konuyla alakalı olarak; Nisa Süresi'inde ayrıntılı olarak açıklama mevcuttur.¹¹¹ Mirasın doğal bir hak olduğunu söyleyen Karakoç, miras hakkının ortadan kalkmasının insan tabiatına aykırı olduğunu değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca mirası, ölenlerin geride kalanların hayatlarını devam ettirmeleri için bir teminat olarak görmüştür. "Miras, insan öldükten sonra da yaşayan etkilerinin hukukudur."¹¹² Bu maddi hakların sadece maddi olarak değerlendirilmemesinin bir nedeni de dini olarak insana verilmiş olan haklar oluşudur.

2.3.3. Mülkiyet Hakkı Çalışma Hakkı Arasındaki İlişki

Karakoç, İslam toplumunun yaşam ve düzen koşullarına zarar vermeden insanın tasarruf hakkını kullanma izninin olduğu değerlendirmesi yapmıştır. Buna bağlı olarak insanın çalışma hakkına sahip olduğu ve çalışma hakkının, şahsi mülkiyet hakkının dinamiği olduğu vurgusunu yapmıştır. Karakoç'a göre, "çalışmak kutsaldır", "emek kutsaldır" alın teri dökerek, insanların yararına iyi ve elverişli işler yapılmalı böylece insan kendisine bağışlanan gücü boşa harcamamalıdır.

¹¹⁰ Yüce Diriliş Partisi Programı. Madde 138. s. 45.

¹¹¹ Nisa Suresi 4/7, 4/8, 4/11, 4/14, 4/19, 4/33, 4/176, Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin. **Kur'an Kerim**. İbrahim Paçacı. Harun Özdemirci. Ekrem Keleş. M. Nihat Hatipoğlu. Vahdi Boydaş. Yaşar Çolak. Mustafa Baş (Redaksiyon). 22. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2012.

¹¹² Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V**, s. 23.

“Bu çalışmayla, zekatını verecek, yani mali ibadetini yapabilecektir...demek ki bu çalışma hakkı da öbür haklar gibi yalnız maddi yanı olan bir hak değil, gözle görünmese de o madde akımıyla birlikte, insanüstünden gelip ona ekleniş olan birçok ebedilik unsurlarıyla kapalı bir hak ve ödevler bütünüdür”.¹¹³

Karakoç, bu “hak” anlayışının sadece bu dünya ile ilgili olmadığı, dünya üstü bir anlam da içerdiği vurgusunu yapmış şöyle formüle etmiştir. “...hak kelimesinin etimolojik anlamında “gerçek” anlamının bulunduğu düşünülürse hak, fayda+ ödev+ sorumluluk demektir”.¹¹⁴ Sezai Karakoç, bir Müslümanın bu hak anlayışı ile hareket etmesini kulluğunun gereği olarak değerlendirmiştir. Böylece bireyler, bu kulluk ve hak bilinci sonucunda sorumluluklarını ödev bilinciyle yerine getirecek ve temel mantığında fayda yer alacaktır.

Karakoç, İslam’ın, miras, mülkiyet ve özel çalışma haklarını insana tanıdığını ancak bu hakların kötüye kullanımın olamayacağını ve belli sınırlarının olduğunu belirtmiştir. Bu sınırların din ve ahlak kurallarıyla belirlendiğini gerektiğinde, devletin müdahalesiyle bu haklar belli bir düzen içinde tutulması gerektiğinin altını çizmiştir.

2.4. İslam Ekonomisinde Sermaye

2.4.1. Sermaye Emek İlişkisi

Sezai Karakoç, sermaye konusunda oldukça net tavrını açıkça ortaya koymuştur. Sermaye konusu üzerine düşüncelerinin kesin ve net olmasının nedeni bu konunun ekonomideki birden fazla konuyla alakalı olmasıdır. Sermayenin meşru olup olmadığı Karakoç için önemlidir. O’na göre, sermayenin meşruluğu ancak çalışmakla mümkün olabilir. “Sermaye ancak emekle birleşerek çalışırsa meşrudur. Paranın para olarak para getirmesi yasaktır...öte yandan paranın (altın ve gümüş)saklanması, çalışmadan alıkonması da (kenz) yasaktır.”¹¹⁵ Sezai Karakoç, paradan para kazanmanın ya da altın ve gümüş biriktirmenin büyük oranda faiz ortamının doğmasına sebep olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Karakoç emekten bağımsız olarak sermayeye bir hak vermenin doğru olmadığını belirtmektedir. Karakoç, sermayenin meşru olabilmesi için emeğin hükmü altında olması gerektiği üzerinde durmaktadır ve bu konuda oldukça ısrar etmiştir. “...emeği ön plana alarak, bayat emek demek olan sermaye ancak taze emeğin refakatinde bulunursa meşruluk tanımakla, her ikisinin de hakkını vermekte ve böylece

¹¹³ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V*, s. 24.

¹¹⁴ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V*, s. 24.

¹¹⁵ Mehmet Can Güneş, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI”, *Dirilişi Dergisi*, Sayı: 9, Aralık 1966, s. 29.

de ancak emeğe saygı göstermektedir.”¹¹⁶ Sezai Karakoç, para halindeki sermayenin iş dışındaki varlığını doğru bulmamış hatta bunu gayrimeşru olarak değerlendirmiştir. Sermayenin para olarak bulundurulmasında emeğin aleyhine bir durum ortaya çıkacağı için devletin, emek lehine müdahalede bulunabilme yetkisine sahip olması gerektiğini ifade etmiştir.

2.4.2. Sermayenin Vergilendirilmesi

Sezai Karakoç, vergi konusuna önemli bir yer ayırmış, bu konun ciddiyetini yeri geldikçe vurgulamıştır. Müellif, vergiyle ilgili değerlendirmelerde bulunurken, konun sadece maliye açısından değil, toplumsal açıdan da değerlendirilmesi gerektiği uyarısında bulunmuştur.

“Maliye ilmi vergiciliğin bir yanıdır. Öbür yanı, halkı tanıma, yani sosyoloji ve tarih bilmek ve bunu kendi halkına en doğru şekilde uygulamak, halkı doğru ve tam yorumlamaktır. Yalnız rasyonellik yetmez. Halkı psikolojisinin irrasyonel unsurlarını da hesaba katmak gerekir”.¹¹⁷

Karakoç İslam ekonomisi içinde değerlendirme yaparken de vergiye özel önem vermiştir. Sosyal adaletin sağlanması için, “sosyal adalet vergisi” tanımını kullanmıştır. Toplumsal refah-zenginlik için devletin hem gelir hem de serveti vergilendirmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Müellif bu vergilendirmenin nasıl olacağının ve fakir sınıfa nasıl aktarılacağının açıklamasını da yapmıştır “...bütün bunlardan ayrı olarak hem geliri hem de serveti (anaparayı) sürekli bir şekilde vergilendirerek, bu vergiyi de (zekât) zengin sınıftan fakir sınıfa transfer ederek emekle sermaye arasında, emeğe öncelik veren bir uyum ve denge sağlanmış olmakta...”¹¹⁸ Karakoç, dini nitelikli olan, İslam’daki vergilendirme sisteminin (zekât), İslam’a has olması nedeniyle diğer ekonomik sistemlerden ayrıldığını bu yönüyle biricik bir özelliğe sahip olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.: “Zekâtın ayarlayıcı fonksiyonu ve zengin olsun fakir olsun, müslümanların bir marj dahilinde tüketim eşitliği içinde yaşamaları, İslam toplumunun tüketim alanını, kapitalist ve sosyalist ekonomilerin tüketim alanlarından kesin olarak ayırır”.¹¹⁹ Bu farklı vergilendirme yoluyla, servet ve refahın çift yönlü bir akış içinde olduğunu bildirmiştir. Bu vergilendirme sistemin, İslam ekonomisinin bir türü olduğunu belirtmiştir.

¹¹⁶ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI*, s. 29.

¹¹⁷ Karakoç, *Günlük Yazılar I*, s. 97.

¹¹⁸ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI*, s. 30.

¹¹⁹ Karakoç, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*. (Kitap versiyonu) S 50.

“Zengin sınıf varlığının belli bir yüzdesini her yıl sürekli olarak fakir sınıfa transfer (zekât) yoluyla, servet ve refah, zengin sınıfa doğru akan tek yönlü bir ekonomik imkanlar olmaktan çıkıyor, fakirden zengine, zenginden fakire doğru çift yönlü ve katlı bir akım oluyor. Böylece de çalışmanın, zekanın ve teşebbüsün de hakkını ihmal etmeyen, bir “sosyal adalet seyyaliyeti” toplumun ve ekonominin eşitlik ve barış motifi olmaktadır”.¹²⁰

İslam da toplumun yararını gözeten hükümlerden, faizin yasaklanmasının topluma verilecek zararların önlenmesi için bir tedbir, zekâtın ise toplumda ortaya çıkacak dengesizlikleri düzeltici bir etkisi olduğunu belirtmiştir.

2.4.3. İslam’da Ticaret (Ekonomik İçgüdü Olarak, Ticaret ve Özel Teşebbüs)

Sezai Karakoç, insanın ekonomik bir iç güdüye sahip olduğunu ve bu nedenle, ticaretle uğraşma isteğinin bulunduğunu belirtmiştir. Karakoç, bu isteğin bir taşkınlığa sebep olmayacak şekilde din kaynaklı kurallarla sınırlandırıldığı vurgusunu yapmıştır. Böylece, din ve ahlakın ekonominin bir sonucu olmadığı değerlendirilmesinde bulunmuştur.

“Ticaret, özel teşebbüs, insanın ekonomik içgüdüsüne verilmiş olumlu bir cevap, bağışlanmış bir gerçekleşme hakkıdır; faiz yasağıysa, en az o içgüdü kadar kuvvetli din kaynağından gelen ve içgüdü taşkınlığını, aşırılığını önleyen bir sınırdır. Din ve ahlak ekonominin bir sonucu olmadığından, ekonomiye köklü bir şekilde etkili olabilir”.¹²¹

2.4.4. İslam Ekonomisinde Arz-Talep İlişkisi

Karakoç, arz ve talep dengesinin oluşumunda, faiz yasağının ve zekâtın önemine vurgu yapmaktadır. O’na göre, İslam’ın getirdiği, faiz yasağının ve zekât kurumunun yanı sıra devletin ılımlı veya katı olmayan müdahaleleriyle serbest piyasanın acımasız bir piyasaya dönmesi önlenmektedir. Ayrıca, arz ve talep kanunu işlerken, ekonomik faktörlerin yanında var olan psikolojik faktörlerin de artarak arz ve talep de oluşacak sertlikleri yumuşattığı ve oluşabilecek tekelin de önüne geçilebildiği değerlendirmesini yapmıştır. Karakoç, İslam ekonomisi piyasasında, öldürücü rekabetin yer almadığı ve kişilerin kendi çıkarlarına göre sınırsız fayda ve çıkar sağlamalarının mümkün olmadığı, bu durumun İslam ekonomi yapısına has bir durum olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu yönüyle İslam ekonomisinin, Batılı

¹²⁰ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI*, s. 30.

¹²¹ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI*, s. 30.

ekonomi doktrinlerden ayrıldığını belirtmiştir. Bu ayrımın nedeni olarak İslam'ın ayrı bir toplum ve toplum temeli görüşü olmasına bağlamıştır. “Din ve ahlak ekonomik kaynaklı değil, toplumun ve insan varlığının temel yapısıdır.”¹²² Karakoç, İslam ekonomisinde diğerlerinden farklı olarak, arz ve talep arasında bir uyumsuzluk söz konusu olmadığını, çünkü İslam ekonomi yapısının buna izin vermediğini belirtmiştir. Sezai Karakoç, arz ve talebin¹²³ birbirine karşıt olmadığını aynı amaç doğrultusunda başa baş gittikleri değerlendirmesini yapmıştır. Karakoç, arz- talep arasında çatışmanın olmamasının, üretim alanının korunması ve israf yasağı ile tüketim alanında da bir dengenin olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur ve bu dengenin oluşmasında israf yasağının da önemli bir rol oynadığına değinmiştir. Karakoç israf yasağı kadar zekâtın dengeleyici rolünün de önemli olduğuna değinmiştir.

2.5. İslam Tarihinde Kronolojik Olarak İslam Ekonomisine Bakış

Bir İslam düşünürü olarak Karakoç, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” “adlı yedi bölümlük yazı dizisinde yaşadığımız dönemin ekonomik anlayışlarının dışında, İslam’a has ekonomi kavramlarını gündeme getirmiş ve açıklamalarını yapmıştır. Karakoç, Batılı iktisat düşünürlerinin önyargılı olmaları sebebiyle İslam ekonomi kavramını kabul etmediklerini veya yok saydıklarını iyimser olanların da başka ekonomilerle birlikte İslam ekonomisini değerlendirmeye tabi tuttukları açıklamasını yapmıştır. Karakoç, İslam ekonomisinin, İslam tarihinin kronolojik süreci içerisinde çıkarılabileceği, bundan dolayı, Müslüman düşünürlerin veya iktisatçıların tarihi sürece ve ana kaynaklara yönelik, çalışmalar yapması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. “İslam toplumunun Ekonomik Strüktürü VII. (son bölüm) bölümde özet şeklinde olsa da İslam ekonomisinin doğuşu açısından bir fikir vermiştir.

¹²² Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI**, s. 31.

¹²³ “Bir malın piyasa değerinin, yani fiyatının o malın “arz” ve “talep” in bağlı olduğu çok eskiden beri bilinen hemen herkes tarafından tekrarlanıp durulan bir gerçektir... Halk dilinde bir şeyi elde etmek için “istek” veya “özlem” ile, bir malın bedelini ödeyip satın alma arzusu anlamındaki “talep” birbiri ile karıştırılır... İktisatçılara göre, herhangi bir kimsenin bir malı elde etmek için açıkladığı istek veya özlem ne kadar şiddetli olursa olsun” yeterli satın alma gücü ile desteklenmedikçe” ekonomik anlamda “talep” sayılmaz. Çünkü, çok arzu ettiği bir malın satın alacak parası bulunmayan bir kimse o malın fiili alıcısı olamaz ve dolayısıyla o malın piyasa fiyatını da etkileyemez... iktisatçının gözünden fiyatı belirleyen iki temel unsurdan biri olarak “talep” bir malın bedelini ödeyerek onu satın alabilecek durumda olanların bu konuda açıkladıkları arzulardır”.

Besim Üstünel, **Ekonominin Temelleri**, 6. Basım, Ankara: Ofset yayınları, 1994, s. 114-115.

Bir mal veya hizmetin piyasaya arzı dendiği zaman-tıpkı talep için olduğu gibi- belirli bir zaman süresi içindeki mal akışı, yani “flow” anlamında bir arz kavramı kastedilir.

Üstünel, **a.g.e.**, s. 130.

2.5.1. Peygamber Zamanında İslam Ekonomisi

Sezai Karakoç, Peygamber dönemini, İslam ekonomisinin kuruluş dönemi olarak değerlendirmiştir. Peygamber döneminde ilk önce, toplumda oluşan kastı kırmaya yönelik uygulamaların olduğundan bahsetmiştir. Karakoç böylece İslam ekonomisinin, toplumsal yapı içinde, sosyal adaleti sağlamaya yönelik bir yapı olduğu vurgusunu da tekrarlamış ve ekonominin, din ve ahlakın bir sebebi değil, bir sonucu olduğu hatırlatmasını yapmıştır. Bu ekonomik yapının, dönemin ekonomik faaliyetlerinden tamamen farklı olduğunu ve İslam ekonomi yapısının temellendiğini söylemiştir. Kastları kırmaya yönelik, ortaya çıkan bu İslam ekonomi yapısının sömürüye karşıda bir duruş olduğu vurgusunda bulunmuştur.

“Peygamber zamanında İslam ekonomisi kuruluş durumundadır. Ekonomik kastlar kırılmakta, toplumu çökerten faiz ortadan kalkmakta, zekât kutsal buyruğu yoksul halk ekonomik verim katına yükseltmekte, zengin ve sömürücü büyük şehirlerden, cihat yoluyla adeta fakir bölgelere cebri bir servet akını sağlanmakta, böylece Asya’nın büyük ve önemli kesiminde yepyeni bir ekonomik yapı temellendirilmektedir”.¹²⁴

Karakoç, Peygamber dönemindeki önemli bir diğer ekonomik seviyenin de Medine’ye yapılan hicretten sonra oluştuğuna vurgu yapmıştır. Medine’ye giden muhacirlerin içinde ekonomik durumu kötü olanların durumunu düzeltmek amacıyla, yapılan “Kardeşlik Anlaşmasını” ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konu olarak görmüştür. Medineli Müslümanların ve kardeşlik ortaklığının ciddi ve bağımsız bir kurum olarak, İslam devleti içinde toplumsal yapının içinde ekonomik bir düzenleme olarak değerlendirmiştir. Karakoç, “Kardeşlik Ortaklığı” olarak gördüğü bu kurumu ekonomiye kaynaklık eden Peygamber sünneti olarak ele almıştır.

“Kardeşlik Ortaklığı “başlı başına köklü bir kurum, ideal bir erdem anıtıdır. Bu, sıkışık durumlarda, İslam devlet veya topluluğunun Müslümanların yürekten razı olmalarıyla ekonomik strüktürde cesur kombinezonlar yapılabileceğinin tipik bir örneğidir. Yani Peygamber sünneti göstermiştir ki, olağanüstü durumlarda bu türlü kurumlarla toplum ekonomisi yeniden düzenlenebilir”.¹²⁵

Karakoç, Medine döneminde aynı zamanda fetihler de yapıldığına ve sahabenin büyük bir çoğunluğunun cihat için hazır bulunduğuna ve gelirlerinin savaş kazançlarından oluştuğuna da

¹²⁴ Mehmet Can Güneş, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII”, **Dirilişi Dergisi**, Sayı: 10-11-12, Ocak-Şubat-Mart 1967, s. 27.

¹²⁵ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII**, s. 27.

değirmiştir. Ancak yapılan fetihler sonucunda fethedilen ülke ve şehirlerin ekonomik faaliyetlerinin kesintiye uğraması ve yok edilmesinin söz konusu olmadığını, aksine yüzyıllara yayılan ekonomik kalıpların toplumlar yararına yeniden şekillendiğini ifade etmiştir. Karakoç, hazinenin kurulmasını bu dönem için en önemli ekonomik gelişmelerinden biri olarak değerlendirmiştir. İslam ekonomisinin bu erken döneminde, hemen bir hazinenin¹²⁶ kurulmasını ve elde edilen gelirlerin dağılımının, “İslam sosyal yapısı” ve “sosyal adalet” anlayışı ile ilgili olduğu izahında bulunmuştur. İlk defa bir devlet hazinesinin kurulması kadar zekât müessesinin aktif olarak hayata geçmesinin de dönemin ekonomik yapısında belirleyici rol oynadığını ifade etmiştir. Ayrıca, “Zekât” konusunu, “sosyal adaletin “sağlanmasında ekonominin temel yapı taşlarından birisi olarak ele almıştır. Karakoç, bu bağlamda ekonomideki gelişmelerle “toplumsal refahın “sağlanmasında önemli adımların atıldığını bu adımların atılmasında, Kur’an ve sünnetin kaynaklık ettiği değerlendirmesinde bulunmuştur.

“İlk defa bir devlet hazinesi teşekkül ediyor, bir bütçe sistemi kuruluyor. Bütçe masraf ve gelir prensipleri bizzat Kur’an tarafından vazediliyor ve yeni İslam toplumuna uygulanıyor. Her ülkeye giden zekât amilleri orada toplayıp dağıttıkları zekatlarla sosyal adaleti sağlıyor. ...servetlerini ekonomik hayata katarak toplumun zenginleşmesine, refaha ermesine içtimai adaletin köklü bir şekilde kurulmasına önderlik ediyorlar”.¹²⁷

Karakoç, Peygamber döneminde, sosyal adaletin yerleşmesi, toplum içinde servet ve zenginliğin akışının sağlanması için önemli sosyal, siyasi ve kültürel gelişmelerin temelini atıldığını değirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Sezai Karakoç’a göre, Peygamber döneminde, sosyal adalet, refah toplumu, gibi kavramlar, Kur’an ve sünnete bağlı uygulamalar sonucunda ortaya çıkmış ve İslam’ın iç yapısını oluşturmuştur. Bundan dolayı, İslam’ın iç yapısının yeni ve tamamen farklı bir yapı olması hasebiyle bazı benzerlikler olsa da önceki yapılarla karıştırmamak gerektiğini belirtmiştir. “İslam’dan da önce vardı diye İslam’ın mülkiyet, miras, ticaret kavramlarını daha önceki kavrayışlarla karıştırmamak gerektir. Bu benzerlik dışıdır. Özde, anlamda, içyapıda ve amaçta İslam yepyeni apayrıdır”.¹²⁸ Karakoç, İslam ekonomisinin temellerinin, Peygamber döneminde atıldığını ve birçok ekonomi kavramının bu dönemde belirginleştiğini, temel kaynağın Kur’an ve sünnet olduğunu ifade etmiştir. Ancak ekonomi ile ilgili sürecin dönemle tamamlanmadığını ve İslam tarihi boyunca bu sürecin devam ettiğini ve

¹²⁶ Mehmet Erkal, “Beytülmâl” **İslam Ansiklopedisi**, Ankara: TDV Yayınları, 1992.Cilt 6. S. 90-94.

¹²⁷ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII**, s. 28.

¹²⁸ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII**, s. 28.

geliştiğini belirtmiştir. Karakoç, her dönemin kendi içinde İslam ekonomisi, Kur'an ve sünnet kaynak alınmak şartıyla üstüne katarak, iç dinamiklerin ve yapısını geliştirdiğini ancak bu yapının daima, diğer ekonomik doktrinlerden farklı olarak ilerlediğini bildirmiştir.

2.5.2. Peygamber Dönemini Takip Eden Süreçte İslam Ekonomisi

Sezai Karakoç, Peygamber döneminin sona ermesiyle başlayan “dört halife dönemi” ve takip eden İslam tarih sürecinde İslam toplumunun ekonomik ve sosyal yapısının kuramsallaşmasının kendine has özelliklerle gelişmeye ve zenginleşmeye devam ettiği değerlendirmesinde bulunmuştur.

Karakoç, Hz. Ömer döneminde, ekonomide önemli gelişmeler olduğunu, toplumun refah seviyesinin yükseldiğini, servet ve zenginlik akışının sağlandığını, ekonomik düzenlemelerle savaşlardan kaynaklı kargaşalara izin verilmediğini belirtmiştir. “Hz. Ömer devrinde İslam toplumunun zenginliği, yeni doğan her çocuğa maaş bağlanacak kadar efsanevi bir çaba ulaşıyor. Savaş ekonomiyi altüst edeceğine düzeltiyor, yerine oturtuyor, onarıyor kökleştiriyor.”

¹²⁹ Karakoç, Peygamber döneminden sonra İslam ekonomisinin Hz. Ömer döneminde kökleştiğini belirtmiştir.¹³⁰

Hz. Osman döneminde yaşanan olayları ise dönemin aşırı zenginleşmesine bağlamıştır. Sezai Karakoç buna rağmen, tüm süreç boyunca İslam ekonomisinin, toplumsal refahı ve zenginliği koruduğu vurgusunu yapmıştır. Sezai Karakoç İslam ekonomisinin yapısından kaynaklı olarak Emevî ve Abbasîler döneminde de ekonomide bir düzenin devam ettiği yorumunda bulunmuştur.

“Emevî devri din ve siyaset alanındaki büyük facialara rağmen arka arkaya gelen fetihlerden dolayı refah ve zenginliklerin arttığı dönemdir. Abbasiler döneminde sulh ve sükûn içinde zenginlik ve refahla

¹²⁹ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII**, s. 29.

¹³⁰ “Divan tertibi ve maaş bağlanması Hz. Ömer’in iktisat siyasetinin temelini oluşturmaktadır. Hz. Ömer, müslümanların her kademesinde bulunanların her kademesinde bulunanlarına belirlenen ölçüye göre maaş bağladıktan sonra genel olarak onların ziraatla uğraşmalarını, çiftçilik vesair emlak sahibi olmalarını yasaklamıştı. Bu şekilde müslümanlar, aldıkları maaşla geçiniyorlar, fakat devamlı savaşa hazır asker durumunda bulunmakla görevlendiriliyorlardı... Ebu Hüreyre Hazretlerinin görev yerinden getirdiği beş yüz bin dirhem parayı görünce Hz. Ömer, minbere çıkıyor ve Müslümanlara gayet açık bir dille “Bize çok paralar geldi, ölçekle isteyene ölçekle, sayı ile isteyene sayı ile veririz” diyebiliyordu. Ancak bütün bunlara rağmen giderek artan ganimet ve vergilerden dolayı, maaş dağıtımından artan miktarın ihtiyaç sahiplerine ve toplumu hizmetlerine sarf olunmak üzere hazineye biriktirilmiş olduğu düşünülebilir”. Hüseyin Algül, **İslam Tarihi, Cilt II**. İstanbul: Gonca Yayınları. 1986, s. 327.

taşacaktır İslam dünyası... ihtilaller ve darbeler bile dar siyasi alanlarda kalır ve halkın ekonomik düzeni pek bozulmaz".¹³¹

Karakoç tüm kargaşalara rağmen ekonominin çarklarının döndüğünü ve istikrarlı bir yapı içinde ekonomik hayatın aktığını, ticaretin devam ettiğini, bunun sınıflar arasındaki denge ve uyumdan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu zenginliğin dünyanın geri kalanının başını döndürdüğünü ve İslam ülkelerini hedef haline getirdiğini ifade etmiştir. "Cengiz'in, Haçlıların başını döndüren hep o zenginlik ve ileriliktir. Korkunç ordularıyla gelmişler, İslam alemini yağlamışlar ve birçok refah bilgilerini öğrenip gitmişlerdir".¹³² Sezai Karakoç, Osmanlılar döneminde de ekonomide önemli gelişmeler olduğu ve bunun yüzyıllarca sürdüğü, ancak Avrupa'da meydana gelen teknolojik gelişmelerle bu durumun değiştiği, bu süreçle birlikte ekonomik çöküntünün başladığı ve sefaletle sonuçlandığı değerlendirmesinde bulunmuştur. "Avrupa'nın rönesans devrini yine Türk ve İslam etki ve korkusuyla açıp teknik üstünlüğe geçişinden sonradır ki, İslam gücünün ağır basma dönemi sona erer.... İslam'dan kopuldukça ekonomik düzen sarsılır, ekonomik düzen sarsıldıkça İslam'dan kopulur".¹³³ Karakoç bu kısır döngü içinde bütün suçun İslam'a yüklendiği sadece ekonomi değil her alanda bir iflasa doğru gidildiği, İslam ülkelerinin sağlıklı bir tarih değerlendirmesi yapmaması durumunda bu sefaletin süreceği yorumunu yapmıştır. Sezai Karakoç, ısrarla İslam ülkelerindeki gidişatın sadece ekonomiyle açıklanmaya çalışılmasını yanlış bulmuştur. Her şeyi ekonomik duruma göre değerlendirmeyi ekonomiye tapış olarak gören Sezai Karakoç, İslam ekonomisini köklerini oluşturan temel kaynaklara dönüşü bir zorunluluk olarak ele almıştır.

2.6. İslam Ekonomisinin Yeniden İnşası ve İslam Birliği

Sezai Karakoç, İslam ekonomisinin temel ilkelerinin yeniden günışığına çıkarılmasının sadece ekonomik düzenlemelerle olamayacağı vurgusunu sıkça yapmıştır. İslam ülkelerinin öncelikle Batılı ekonomi kurumlarını kaldırarak, ekonominin yeniden düzenlenmesini sağlamaları gerektiğini işaret etmiştir. Karakoç, bütün İslam ülkelerinin ekonomilerinin birbiriyle iş birliği

¹³¹ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII*, s. 29.

¹³² Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII*, s. 29.

¹³³ Güneş, *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII*, s. 29.

içinde olmasının zorunluluğu üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, İslam İş birliği¹³⁴ şeklinde tanımlanacak bu yapının özelliklerini ise belli kriterlere bağlamıştır. Karakoç'a göre bu İslam birliğinin özellikleri, İslam ekonomi yapısına uygun olacaktır. Bunun sonucu olarak, Ortak Pazar, ortak para birimi oluşturulacak ve İslam ülkeleri öncelikle kendi aralarında ithalat ve ihracat yapacaklar, ham madde alışverişinde bulunacaklardır. Ancak Karakoç, bütün bunların gelişmesi için "İslam toplumunun" kurulması gerektiği vurgusunu yapmıştır.

"Hammadde kaynaklarını en modern teknikle değerlendirmenin sistemini kuracak, genç İslam aydının yüreği ilahi sevgiyle dolu olarak tabiatı yeni baştan keşfe ve verilendirmeye gönderecektir. ...bütün İslam ülkelerinin ekonomileri birbirine açık olacaktır. Bir İslam ortak pazarı, bir İslam para ünitesi tesis edilecektir. İthalatta ve ihracatta, işçi değişiminde, hammadde alışverişinde İslam ülkeleri birinci planda tercihli olarak düşünülecek ... İslam ülkeleri arasında her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da tam bir iş birliği, hatta iş bölümü olacaktır".¹³⁵

Yazarımız, İslam birliği fikrini ortaya atarken bu fikri sadece ekonomik açıdan değil, ortak bir medeniyetin parçası olan İslam ülkelerinin her alanda birlik oluşturmalarının üzerinde durmuştur. Karakoç, İslam Birliği düşüncesinde, İslam ekonomi yapısında birçok düzenlemeyi beraberinde getirmesi gerektiği vurgusunu yapmıştır. Ancak bazı konuların ivedilikle halledilmesinin "İslam birliğinin" kuruluşunu kolaylaştıracağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Karakoç, ısrarla öncelikli olarak, İslam toplumunun oluşması gerektiğini, bunun gerçekleşmesi sonucunda, İslam ülkeleri arasında her alanda ilişkilerin gelişeceğini ve buna bağlı olarak İslam ülkelerinde, refah ve servet akışının mümkün olacağını ifade etmiştir. İslam birliğinin kurulmasıyla, İslam ülkeleri arasında yapılacak iş bölümleriyle İslam ekonomi yapısının belli bir dengeye oturacağı görüşünü ileri sürmüştür. Karakoç, İslam iş birliğinin sonucu oluşacak, iş bölümlerinin, İslam ülkelerinin kaynaklarının en iyi şekilde kullanılacağını ve hammadde alışverişlerinin mümkün olacağını, ithalat ve ihracatta önceliğin İslam ülkelerinin olacağını bu açıdan bakıldığında, doğal olarak, İslam ülkeleri arasında "Ortak Pazarın"

¹³⁴Sezai Karakoç'un, 1967'de İslam iş birliği ve gerekliliği üzerindeki düşüncelerini "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" adlı eserinde ele almıştır. Karakoç'un konuyla ilgili değerlendirmesinden iki yıl sonra İİT kurulmuştur. "İslam İş birliği Teşkilatı (İTT), Kuruluş Tarihi: 25 Eylül 1969, Merkezi Cidde, Suudi Arabistan, Teşkilatın Amacı: Üye Devletler arasında iş birliği ve dayanışmayı güçlendirmek, İslam Dünyasının hak ve çıkarlarını korumak. 57 üye ülkesi bulunmaktadır. Türkiye'nin Üyelik Durumu: kuruluşundan bu yana üyedir". T.C Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (Erişim: 22 Kasım 2024).

¹³⁵ Güneş, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII**, s. 30.

kurulacağını belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç'un bir "İslam Bankası"¹³⁶ fikrine sahip olduğu değerlendirmesi yanlış olmayacaktır. İslam ülkeleri arasındaki işçi ihtiyacının da karşılıklı anlaşmalarla giderileceğini böylece İslam ülkelerindeki işsizlik sorunun çözülebileceği yorumunu yapmıştır. Ancak Sezai Karakoç, İslam İş birliğinin sadece ekonomi alanında olmayacağına sosyal, kültürel, siyasal ve sanatsal alanlarda da olacağına, bu nedenle bu kadar geniş bir iş birliğini sağlayacak aydın bir kesime ve iyi yetişmiş elemanlara ihtiyaç duyulacağına sıklıkla vurgu yapmıştır.

Sezai Karakoç'un, İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü, adlı çalışması 1966 -1967 yılları arasında Diriliş dergisinde yayınlandığında o dönem içinde ciddi bir paradigma değişikliğine yol açmıştır. 1960 sonrası Türkiye'sinde, ekonomi ile ilgili Batı kaynaklı doktrinler tartışılırken, başka hiçbir alternatif yokmuş gibi genel bir ön yargı hâkim olmuş ve İslam ülkelerindeki ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve diplomatik alanlardaki başarısızlıkların sebebi olarak İslam gösterilmiştir. Sezai Karakoç, böyle bir atmosferde, "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" adlı yazı dizisini yayımlayarak, sadece İslam ekonomisine değil, İslam'a başka bir açıdan bakılması gerektiğini göstermiştir. Yazı dizisinde kullanmış olduğu kavramlar oldukça ilgi çekici olmuştur. Bu kavramların birçoğu birçok kişinin önceden bildiği İslami kavramlardır. Ancak Sezai Karakoç bu kavramlara başka bir açıdan bakmayı göstermiştir. İslam ekonomi yapısında, sosyal adalet vergisi gibi bir ekonomi kavramını zekatla açıklarken, toplumun hak üzerinden değerlendirilmesini yaparken kullandığı, "hak dengesi" kavramını helal ve haram kavramlarıyla açıklamıştır. Din ve ahlakın ekonominin bir sonucu olmadığını aksine, ekonominin ahlak ve dinin sonucu olduğunu söyleyerek, alışılmış ekonomi değerlendirmelerine

¹³⁶ "İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank [IDB], İslam Konferansı Teşkilatı'na üye ülkelerdeki Müslüman azınlıkların ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmelerinin İslami kurallar çerçevesinde desteklenmesi amacıyla teşkil edilmiş milletler arası finans kurumudur. 1973 yılının aralık ayında Cidde'de toplanan İslam Ülkeleri Maliye bakanlarınca yayımlanan niyet beyannamesine dayanılarak kuruldu ve İslam Kalkınma Bankası Guvernörler Kurulu'nun 1975 yılı temmuz ayındaki ilk toplantısı açılışını yaparak 20 Ekim 1975 tarihinde resmen faaliyete geçti.

İslam Kalkınma Bankası , kuruluş amacı olan ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine ulaşmak için üye ülkelerin ekonomik ve sosyal içerikli alt yapı projelerini finans etmekte; aynı amaçlara hizmet eden başka uluslararası ve bölgesel yardım kurumları ile iş birliği yapmakta; üye ülkelerin proje üretme kapasitelerini artırmak için teknik yardımlarda bulunmakta; üye ülkeler arasında en başta yatırım malları olmak üzere her çeşit ticaretin gelişmesine finansman desteği vermekte; bankanın sosyal amaçlarını gerçekleştirmek ve Müslüman azınlıklara yardım ve hizmet yapabilmesi için özel fonlar kurup işletmekte; İslam ekonomisi ve özellikleri İslam ticaret kuralları üzerinde bilimsel araştırmalar gerçekleştirerek sonuçlarını yayımlamakta; ilgili alanındaki konularda üye ülkelere ve Müslüman azınlıklara uzman yetiştirmek amacıyla eğitim programları düzenlenmekte ve burslar vermekte; mevduat kabul etmekte ve İslami kurallara uygun finans modelleriyle yeni mali kaynaklar geliştirmektedir".

Ahmet Korkut Özal, "İslam Kalkınma Bankası", **İslam Ansiklopedisi**, Ankara: TDV Yayınları, 2001, Cilt 23. s. 1-3.

açık ve örtülü eleştirilerini yapmıştır. Dinin ve ahlakın belirleyiciliğini vurgularken, israf yasağı ve ekonomide ayarlayıcı bir unsur olarak zekâtı ve faiz yasağına, üretimin sürekliliği için gerekli olan paranın, üretim dışında yani paradan para kazanılması şeklindeki kullanımın yasak olduğuna değinmiştir. Zekâtı, ekonomik ibadet olarak değerlendirmesi de İslam ekonomi yapısının Batılı ekonomilerden ayrıldığını gösteren örneklerinden biri olmuştur.

2.7. İslam’da Ekonomik Eşitlik

Sezai Karakoç’un, müstear adla yazdığı “İslam Üzerine Bir Deneme”¹³⁷ adlı düşünce yazısında yer alan, “Sitemizde Eşitlik”, “İslamlıkta Mal”, “Din ve İktisat”, başlıkları altında İslam ekonomisiyle ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler, en az “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” kadar önemlidir. “İslam Sitesinde Eşitlik”, başlığı altında aslında İslam toplumunda, ekonominin işleyişinde insanın doğal yapısına aykırı olmayan bir sistemin olduğuna vurgu yapmaktadır. Böylece İslam’daki eşitlik anlayışının ekonomik düzlemdeki farkını ortaya koymaktadır. Müellif dört ana başlık halinde ele almış olduğu, eşitlik anlayışının nasıl olması gerektiği, ahlaki ve dini olarak verilen haklar kadar sınırlarının da neler olacağını açıklamıştır. Karakoç, bu açıklamalarla aslında İslam’ın yaşanabilirliğine yönelik temel esaslardan hareket etmiştir. Karakoç, İslam toplumunda insanlar arasında ekonomik olarak bir fark bulunmadığına ve tüketim(istihlâk) eşitliğinin olduğuna dair değerlendirmede bulunmuştur. Ancak verilen özgürlükler ahlaki ve dini kurallarla belirlenmiştir. Karakoç bu ilk maddeyle aslında en temel ve anlaşılabilir eşitlik anlayışının nasıl olacağının izahını yapmıştır.” İslam sitesinde her kişinin yaşama tarzına çizilen sınırlar, verilen standart, aşağı yukarı kendiliğinden bir istihlak eşitliği doğurmaktadır. Lüks haramdır. İsfraf ve gösteriş yasak. Bir zengin Müslümanla fakir Müslüman arasında yaşam farkı çok azdır”.¹³⁸ Karakoç, İslam ekonomisiyle alakalı yazılarının büyük çoğunluğunda, İslam toplumunun yapısının belirleyici olduğunu vurgularken, toplumu oluşturan bireylerin birbirlerine karşı sorumluluklarının din ve ahlak ölçeğinde belirlendiğini açık ve örtük olarak sürekli hatırlatmıştır. Toplumdaki düzenin sağlanmasında, dinin sınırlayıcı gücünün üzerinde durmuştur. “Faizin yasak edilmesiyle emeksiz kazanca prensip olarak set çekilmiştir. Prensip olarak İslam sitesinde kazanç emeğe dayanır”.¹³⁹ Faiz konusunda ısrarla durmasının temelinde, bunun dini bir yasak olması yatmaktadır. Faiz ayetlerinin, Kur’an’ı

¹³⁷ Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 81-129.

¹³⁸ Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 120.

¹³⁹ Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 121.

Kerim’de net bir şekilde geçmesi, Sezai Karakoç’un konuyla alakalı tutumunu da tartışmasız belirlemiştir. Karakoç, doğrudan nasla belirtilen faiz gibi zekât konusunda da taviz vermeden net duruş sergilemektedir. Bundan dolayı Karakoç, zekâtın dini bir ibadet olarak, İslam toplumunda, tüketim eşitliğini ve sosyal adaleti sağlayan ekonomik sonuçları olduğu gerçeğini sürekli olarak vurgulamıştır. Karakoç, ayrıca zekâtın, toplum içinde servetin ve refahın akışında en önemli dini kaidelerden biri olarak görmektedir. Karakoç, ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinde insanın çalışma hakkından bahsederken, bu hakkı insanın çalışma içgüdüsüne bağlamaktadır. Ancak çalışma içgüdüsünün sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için toplumda refahın ve servetin düzenli bir akışının olması gerektiğini vurgulamaktadır. Tam bu noktada, onun tanımıyla “zekâtın ayarlayıcı gücü” devreye girmektedir. Sezai Karakoç, zekâtı ayarlayıcı bir güç olarak görürken bunun aynı zamanda sıkça bahsettiği “hak dengesi”nin tam anlamıyla yerli yerine oturmasına etki eden ana unsurlardan biri olarak değerlendirmiştir. Sezai Karakoç’a göre, İslam sitesinde eşitlik, bu açıdan bakıldığında “hak dengesiyle” sağlanabilmektedir. Karakoç, ekonomi ile ilgili değerlendirmelerde dini kavram ve kurumları kullanırken, bir taraftan da bu kavramların uzantısı olan kavramları da sıkça kullanmaya dikkat etmiştir. Karakoç’un ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinde böyle bir yolu seçmesinin bilinçli bir tercih olduğu kesindir. Karakoç, sadece ekonomi ile ilgili konularda değil, toplumla ilgili tüm konularda da aynı yola başvurmuştur. Sezai Karakoç’un böyle bir yola başvurmalarının sebebi, Batı kaynaklı düşünce akımlarına karşı, bilinçli olarak fikir dünyasını, İslam’ın temel kaynaklarına dayanarak şekillendirme isteği gibi görünmektedir. Zekâtı sadece malın kırkta birinin fakirlere verilmesinin dışında birden fazla açıdan değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini yerleştirmeye çalışmıştır.

“Zekât verme mecburiyeti, her şeye rağmen biriken sermayenin, tabîî yolu zedelemeyecek ve insani çalışma içgüdüsüne aykırı olmayacak bir oranda sürekli olarak zenginlerden fakirlere doğru bir iktisadi kıymet akımı halinde akmasını sağlar.”¹⁴⁰

Karakoç, “İslam sitesi”nde devlet kavramını da yeniden tanımlamaktadır. Devlet ve ekonomi arasındaki ilişki hiç şüphesiz, Batılı düşünürlerin, İslam devlet anlayışına karşı yapmış oldukları olumsuz değerlendirmelere karşı bir cevap niteliğindedir. İslam medeniyetinin her alanda kendine haslığı üzerinde duran Karakoç, aslında İslam ve İslam Medeniyeti hakkında gerekli

¹⁴⁰ Yasinoğlu, **İslam Üzerine Bir Deneme**, s. 121.

bilginin olmamasından kaynaklı olarak ortaya çıkan yanlış anlaşılmalara, karşı duruş sergilemektedir. İslam sitesinde, devlet-ekonomi ilişkisini de bu karşı duruşla açıklamaktadır.

“ ... Devlet, İslam’da, kendisine dayatılabilinen, boykot edilebilecek, tenkit ve kontrol edilebilecek, her olayı dinamik olarak gözleyen, gerektiğinde her vakaya karışan, iktisadi kıymetlerin akımında gerekli değişiklikleri yapabilen, kıymetlerin elde edilmesi ve dağıtılmasında olanca verimlilik ve eşitliği sağlamaya çalışan, peşin olarak hiçbir sisteme bağlanmayan, ana sisteme ve şartlara göre elastiki bir kadrodur. İslam sitesinde, hiçbir şey boş ve faydasız yere elde edilemez. Ve hiçbir şey haksız ve fazla olarak elde duramaz. Ve hiçbir şey boş ve faydasız yere yok edilemez.”¹⁴¹

Karakoç, kıymetlerin akışında, devletin yerini belirlerken aslında ekonomiye ne kadar müdahale edebileceğinin sinyallerini de vermiştir. Buna göre devlet ne katı bir şekilde ekonomiye müdahale eder ne de etkisiz konumdadır; yeri geldiğinde gerekli görülen durumlarda müdahale yetkisine sahiptir. Karakoç bu yaklaşımıyla bir kez daha ekonominin tek başına bütün yapıların veya kurumların üstünde olmadığını, aynı şekilde devletin de donuk bir yapıya değil, daha esnek bir yapıya sahip olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

2.8. İslam’da Mal

Sezai Karakoç, İslam ekonomisinde mal kavramını da diğer ekonomik kavramlarda olduğu gibi alışılmışın dışında tanımlamaktadır. Karakoç, ekonomi dahil toplumsal yapının işleyişinin tanımlanmasında, Batı kaynaklı düşüncelerin anlatısında kullanılan kavramların yerine, İslam toplumsal yapısına uygun kaynakları esas almıştır. İslam ekonomisinde mal tanımını da bu bakış açısıyla yapmıştır. Karakoç’un, mal tanımlaması bir açıdan, İslam ekonomisinin, din ve ahlakın sonucu olduğu vurgusunun tekrar hatırlatılmasıdır.

“...İslam’da ise aynı malın üzerinde üç katlı bir mülkiyet vardır. Kişinin, cemiyetin, Allah’ın... Her şeyden önce mal Allah’ındır, sonra cemiyetindir, sonra kişindir. Kişinin arzusunu cemiyet kaideleri, cemiyetin arzularını da ilahi kaideler sınırlar. Bir malı kişi, gerekiyorsa Tanrı yolunda, cemiyet uğrunda harcamaya mecburdur. Müslüman, kendi malında, Allah’ın cemiyetin ve öbür Müslümanların hakkını yerine getirdikten sonra dilediği gibi tasarrufta serbesttir.”¹⁴²

¹⁴¹ Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 121.

¹⁴² Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 122.

Karakoç, İslam'da mal anlayışının sadece bireyle, toplumla veya devletle ilgili olarak açıklanamayacağını, bireyin Allaha karşı sorumluluklarının yani bir kul olarak nasıl davranması gerektiğinin, temel belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Karakoç, başka bir açıdan, İslam ekonomi yapısının din ve ahlak kurallarının sonucu olduğu değerlendirmesini tekrar etmektedir. İslam ekonomisinde mülkiyet hakkını ve mal edinmeyi belli kaideler bağlı olarak değerlendiren Karakoç, bireyin mala sahip oluşunun ahlaki bir sorumluluğu daha önemlisi dini bir sorumluluğun bulunduğu vurgusunu yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Karakoç'un toplumsal adalet ve refahın sağlanması için, zekâta yüklemiş olduğu anlam netleşmektedir. Birey sahip olduğu malın getirilerini, dini sorumluluklarının sonucu olarak, diğer insanlarla paylaşmak zorundadır. Karakoç, sorumluluklarını yerine getiren bireyin israfa kaçmamak şartıyla tasarruf hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Karakoç'a göre İslam'da mal bencilce duyguların tatmin edildiği bir vasıta değildir. "İslam'da mal insanın elinde bir fikir ve inancın gerçekleşme vasıtalarından biridir."¹⁴³ Karakoç'un malı bir inanç ve fikrin gerçekleşmesi için önemli vasıtalardan biri olarak görmesi, malın başka bir anlam kazanmasına neden olmaktadır. Bu düşünceye göre mal fikir dünyasının zenginleşmesi için kullanılması gereken alanlardan biridir, ama tek başına ana unsur değildir. Karakoç, İslam'ın kendine has bir mal ve mülkiyet anlayışının olduğunu sıklıkla dile getirmektedir.

2.9. Müslüman Düşünürlerin Ekonomiye Yönelik Alternatifler: Öze Dönüş Yeniden İslam Ekonomisi

Sezai Karakoç, İslam ekonomisinin yapısıyla alakalı düşüncelerinin temel dayanaklarını oluştururken, Kur'an ve sünneti esas almıştır. Ancak bir İslam düşünürü olarak, dünyada olup bitenleri de Doğu-Batı ayrımı yapmadan takip etmiştir. İslam dünyasında yaşananları, o ülkelerin düşünürlerinin çalışmalarında ortaya koydukları fikirlerini de sıkı takibe almıştır. Sezai Karakoç, 1960'lardan başlayarak bütün dünyada tartışılan ekonomi doktrinlerine karşı düşüncelerini kaleme alan ve Batılı doktrinlerin tek alternatif olmadığını söyleyen düşünürlerin ekonomi ile ilgili düşüncelerinin tercümeleri yapılarak, bunların Diriliş dergisinde yayınlanmasını sağlamıştır. İslam düşünürlerinin İslam ekonomisi ile ilgili ileri sürdükleri görüşlerle Sezai Karakoç'un ekonomi görüşleri arasında ortak paydalar bulunmaktadır. Sezai Karakoç, İslam Birliği, düşüncesini savunan bir aydın olarak İslam'ı ilgilendiren konularda da

¹⁴³ Yasinoğlu, *İslam Üzerine Bir Deneme*, s. 122.

İslam ülkelerindeki aydınların görüşlerinin takibini hem doğal hem de bir açıdan zorunlu seçme olarak görmüştür. Bir açıdan da Diriliş dergisinin yazılarını takip edenlere, İslam dünyasının düşünürlerinin, fikirlerini ve çözüm önerilerini yakından takip şansı tanımıştır. Sezai Karakoç'un amacının genç nesillere kendi medeniyetlerini tanıtmak ve alışılmışın dışına çıkarak yeni bir bakış açısı kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç, Türkiye dahil olmak üzere bütün İslam ülkelerinde gençlerin gerçek anlamda bir bilinçlenmeye ihtiyacı olduğunu düşündüğü için bu konuda gençleri bilinçlendirecek yazı dizleri kaleme almıştır. Gençlerin rağbet ettiği düşünce akımlarına karşı başta İslam'ın ana kaynaklarını temel almak şartıyla, farklı İslam ülkelerinden, önemli gördüğü düşünürlerin, fikirlerini tercüme yoluyla gençlere ulaştırmak istemiştir. İslam Birliğinin kurulması için eğitilmiş ve bilinçli gençlere ihtiyaç olduğunu sürekli olarak gündeme getirmiştir.

“Oluşmuş, yerine oturmuş bir” batı gençliği” vardır. Asi gençliğine ... rağmen bu gençlik, batı toplumları için tezelden bir yıkıntı akımı değil, bir yapı malzemesidir. Her birinin geçirdiği bir iç serüven vardır. Ama bu, sonuçta, batı ideası ölçüsüyle olgunlaşmak içindir. Fransa gençliğinin Fransız devlet ve hükümetini, İngiltere gençliğinin İngiliz devlet ve hükümetini yıkmak için ayağa kalktığı ve toplum için yakın yıkıcı bir tehlike olduğu söylenemez.... Batı gençliğinin, övecek değilim. Onların lehinde söylenecek söz, ideal bir gençlik olmaları yüzünden değil elbette. ... bununla birlikte, öyle şartlar altında bulunuyoruz ki, batı gençliğinin devletine karşı tutumu, kendi gençlerimize göre çok üstün bir şuur belirtiyor... bir de İslam ülkeleri gençliklerine bakalım. Öyle bir gençlik boy atmış ki ne kutsal bir kavram tanır ne anne ve babasının değer hükümlerine bir saygı duyar ne bir ahlak sınırı bilir ne bir vatan kaygısı taşır.”¹⁴⁴

Sezai Karakoç, ekonominin fikir akımlarının çatısı olarak ele alınmasını ve tüm toplumsal yapıların üzerinde gösterilmesini yanlış bulduğu için ekonomiyi, İslam toplum yapısını unsurlarından biri olarak değerlendirmeyi uygun görmüştür. İslam dünyasının, Müslüman aydınlarının da ekonomi ile ilgili tercüme edilen eserlerinde aynı yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır.

2.9.1. Dönemin İslam Düşünürlerinin Ekonomik Problemlere İslam'da Çözüm Arayışları

Sezai Karakoç, İslam alimleri, düşünürleri veya sanatçıların eserlerinin tanıtılması ve alışılmışın dışında alternatif olabilecek görüşlerin yayılması amacıyla tercümeler yaptırıp

¹⁴⁴ Sezai Karakoç, “İslam Gençliği”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 10-11-12. Ocak-Şubat-Mart 1967. s. 10.

Diriliş dergisinde yayınlanmasına öncülük etmiştir. İslam ülkelerindeki aydınların görüşlerinin tanıtılması açısından, Mevdûdî'nin “Ekonomik Problemlerin İslam’da Çözümü”¹⁴⁵ adlı ekonomi yazısı, önemli örneklerden birini teşkil etmektedir. Mevdûdî'nin, ekonomi ile ilgili görüşlerinin yer aldığı metinle, Sezai Karakoç'un ekonomiyle ilgili görüşleri arasında oldukça fazla ortak payda bulunmaktadır. Mevdûdî de ekonomiyi, toplumsal hayatın esaslarından biri olarak değerlendirmiştir. Sezai Karakoç'un, insanın mülk edinme hakkını, Mevdûdî, “servet edinme” olarak ele almıştır. Mevdûdî, ekonominin bir sebep değil sonuç olduğu anlayışına sahiptir ve ekonominin din ve ahlakın bir sonucu olarak değerlendirirken, Sezai Karakoç'un ekonomi anlayışıyla yakın benzerlik göstermektedir.

“... servet edinme meselesini ele alalım. İslam insana geçimini sağlamak için kabiliyet ve yaradılışına göre kazanç yolları araştırma hakkını tanır. Fakat, servet edinirken, ahlakını bozacak veya içtimai düzeni sarsacak yolları kullanmasına izin vermez. İslamiyet, değişik kazanç yollarını (Helal) ve (Haram) diye ikiye ayırır. Ahlak ve içtimai bünye bakımından zararlı olan bütün kazanç yollarını gayri meşru sayar.”¹⁴⁶

Mevdûdî, İslam’a göre kimsenin sınırsız servete sahip olmasının mümkün olmadığını ve kişilerin sahip olduğu servetleri israf etme haklarının bulunmadığı değerlendirmesini yaparak, Sezai Karakoç'un israf yasağı değerlendirmesiyle aynı noktada buluşmuştur. İnsanın temel ihtiyaçlarından kalanı, gücü yetmeyenlere yardım etmeleri gerektiğini söylemiştir. Ayrıca birikmiş paranın faize ayrılmasını ve paradan para kazanmanın meşru olmadığını vurgulamıştır. Sezai Karakoç'un, emeği kutsal görmesi gibi Mevdûdî de çalışmanın servet edinmede esas olduğunu söylemiştir. Ancak, Mevdûdî, İslam'ın koyduğu kurallar doğrultusunda helal ve haramlara dikkat edilerek yapılacak sanayi ve ticarete, ne kadar çalışılırsa çalışılsın sınırsız bir servetin mümkün olamayacağını bildirmiştir. Servet veya mal üzerinde sadece sahibinin hakkının olmadığını, helal ve haram ölçütlerinde hareket edildiğinde, sınırsız servetin olmayacağını vurgulamıştır.

“... hayat ihtiyaçlarını fiyat yükseltmek için toplamak ve biriktirmek, bir veya birkaç kişinin öbür insanların faaliyet sahalarını daraltmak için istihsal vasıtalarını inhisarları altına almaları İslam tarafından gayri meşru olarak ilan edilmiştir. İslam ticareti ve endüstri kanunlarını incelerseniz gördüğünüz ki,

¹⁴⁵ Ebûlâlâ El-Mevdûdî, “Ekonomik Problemlerde İslam’da Çözüm”, Tüzün Demirel (Çev.), **Diriliş Dergisi**, Sayı: 2, Nisan 1966, s. 13-15.

¹⁴⁶ Mevdûdî, **a.g.m.**, s. 13.

modern çağdaki milyoner veya milyarder olma yolları İslam'ın yasak ettiği alanlardır. Bu İslami yasaklara uyulsa kimse sınırsız servet sahibi olamaz".¹⁴⁷

Mevdûdî, istifçiliğin üretimde haksız rekabetin ve tekelleşmenin aşırı fiyat yükseltmenin, İslam'da yasak olduğunu ve bu şekilde elde edilen kazancın gayri meşru olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayıdır ki, Mevdûdî İslam da sınırsız servetin mümkün olamayacağını belirtmiştir. Mevdûdî'nin bu yaklaşımı, Sezai Karakoç'un, bahsettiği "hak dengesi" için gerekli gördüğü, İslam toplumunda, refah ve servetin akışı yaklaşımına benzemektedir. Mevdûdî'nin, paranın ekonomideki yeri hakkındaki görüşleri Sezai Karakoç'un parayla ilgili görüşlerine paraleldir. Bu iki önemli düşünürde ekonominin din ve ahlakın sonucu olduğu temel mantığından hareketle, paradan para kazanmanın, başka bir deyişle, emeğe dayanmadan elde edilen kârın gayri meşru olduğudur.

"Birikmiş parayı faizle işe bağlamak İslamiyet'te şiddetle yasaklanmıştır... verdiğiniz paranın iş sahasına yatırılmasından dolayı bir kar temin etmek isterseniz o işin ziyan etme rizikosunu da kabul etmeye mecbursunuz. Yani kâra ortak olduğunuz gibi ziyana da ortaksanız...ihtiyaçtan arta kalan paranın ticarete, endüstride, herhangi bir iş sahasında kullanılmasını veya başkalarına sermaye olarak verilmesini ve ortak teşebbüslerini İslamiyet biraz evvel vermiş olduğumuz ölçüler dairesinde meşru bulur. Ancak, paranın bir grup insanın elinde toplanmasından doğacak kötülüğe mâni olabilecek tedbirler kor. Her şeyden evvel servet biriktirilmesine izin vermez. Paranızı ya kendi ihtiyaçlarınıza ya da öbür insanların faydalanabileceği iş sahalarına yatırmanızı ister. Böylece servetin bütünü elden ele geçerek adeta bir nevi ortaklık vasfı kazanır."¹⁴⁸

Toplumda ekonomi yoluyla servet akışının sağlanması gerektiğini vurgulayan Mevdûdî, bütün çalışmalarına rağmen temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlara ise yardımın, zekât yoluyla verileceğini belirtmiştir. Zekâtın alınması ve dağıtılmasını ciddi bir iş olarak gören Mevdûdî, zekâtın devlet eliyle alınması ve hazineye toplanması gerektiğini vurgulamaktadır. Sezai Karakoç, zekâtı ciddi bir ayarlayıcı güç ve sosyal adaletin sağlanmasında önemli bir kurumsal yapı olarak görmüş ve bu açıdan Mevdûdî'nin, zekâtı "emniyet supabı" değerlendirmesine benzer şekilde "sosyal adalet vergisi" değerlendirmesini yapmıştır. Mevdûdî, zekâtın devlet tarafından toplanıp özel bir hazinde toplanarak ihtiyaç sahiplerine bilirkişiler tarafından dağıtılmasını istemiştir. "İslam'ın en sağlam müessesesi olan zekât, devlet eliyle toplanıp

¹⁴⁷ Mevdûdî, a.g.m., s. 14.

¹⁴⁸ Mevdûdî, a.g.m., s. 15.

ihtiyacı olanlara dağıtılan bir halk hazinesidir. Bu müessese cemiyetin emniyet supabı, toplu çalışma ve yardımlaşma düzenin yokluğunda ortaya çıkacak kötülükleri önleyecek en müessir bir silahtır.”¹⁴⁹ Mevdûdî’nin ekonomik sorunlara yönelik çözüm arayışlarında İslam’ı temel referans olarak kullanması, bilinçli bir tercihtir ve bu bilinçli tutumun Sezai Karakoç için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç’un, farklı İslam ülkelerini aydınlarının görüşlerinin tercüme edilerek kitlelere ulaştırması da aynı tavrın sonucu olarak görülmektedir.

2.9.2. İslam Dünyasının Ekonomik Durumu

Sezai Karakoç’un, ekonomi ile ilgili düşüncelerini önemli görüp tercümesini yayınladığı İslam düşünürlerinden biri de İmanullah Han’dır. İmanullah Han’ın “İslam Dünyasının Ekonomik Durumu”¹⁵⁰ adlı ekonomi değerlendirmesi oldukça ilginçtir. İmanullah Han’ın değerlendirmeleri ve önerileri, günümüzde var olan, İslam ülkelerinin ortaklaşa kurdukları kurumların ön hazırlığı gibi görünmektedir. Sezai Karakoç’un ısrarla üzerinde durduğu “İslam Birliği” ve “Ortak Pazar” gibi kurumsal değerlendirmelerde bulunmuştur. İmanullah Han da ekonomik faaliyetleri toplumsal yapının parçalarından bir olarak görmüş ve ekonomiyi tüm sosyal yapıların üzerinde değerlendirmemiştir. Ayrıca, İslam’da ekonominin kendine has kuralları olduğu vurgusunu yaparak günümüz şartlarına uygun, İslami değerlerden ayrılmayan kurumsal yapıların oluşturulmasının gerekliliği ve önemi üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç’un, “İslam Birliği” vurgusunu aynı ısrarla, İmanullah Han’ın da yaptığı açıkça görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç’un, İslam Medeniyeti perspektifinde, İslam dünyasındaki Müslüman düşünürlerin, ekonomiyle ilgili görüşlerini Türkiye’de tanıtmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç, bu yolla İslam Dünyasının, ortak problemlerine çözümlerinin yine İslam dünyasındaki düşünürler tarafından bulunabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur. İmanullah Han’ın İslam Toplumu ve İslam ekonomisi ile yaptığı değerlendirmelerin çoğu, Sezai Karakoç’un değerlendirmelerine kavram düzeyinde benzerlik gösterdiği gibi dini ve ahlaki baz alması açısından da aynı düzlemde.

“İslam, şerefli, adaletli, ahenkli ve dengeli bir toplum yollarını ve araçlarını öğretir. Bir İslam toplumunda, insanlık dışı, onlara karşı hiçbir şeye yer yoktur. İslam’ın, sosyo-ekonomik düzeninin amacı ne özel

¹⁴⁹ Mevdûdî, a.g.m., s. 15.

¹⁵⁰ İmanullah Han, “İslam Dünyasının Ekonomik Durumu”, Rasim Özdenören (Çev.), **Diriliş Dergisi**, Sayı: 3, Mayıs-Haziran 1966, s. 18-23.

kazanç ne de devlet çıkarıdır. Onun, insan toplumunun önüne koyduğu ideal, bütünün refahı ve en büyük çoğunluğun en büyük iyiliğini teşkil eder.”¹⁵¹

İmanullah Han’ın da Sezai Karakoç ve Mevdûdî¹⁵² gibi “refah toplumu” üzerinde durduğu ancak bunu İslam değerleri açısından açıkladığı görülmektedir. Sezai Karakoç, açık bir şekilde, bireyi ve toplumu ilgilendiren her konuda İslami kaynaklara göre hareket edilmesi gerektiği çağa uygun kurumsal yapıların oluşturulmasının da bu yolla mümkün olacağı değerlendirmesini yapmıştır. İmanullah Han’ın, özel teşebbüs, ticaret ve rekabet hakkındaki görüşleri de İslamî kriterlere göredir ve bu bakımdan da Sezai Karakoç’la aynı pencereden bakmaktadır. İmanullah Handa, Sezai Karakoç da “ekonomik ibadet” kavramını kullanmışlardır. “İslam, özel teşebbüsü teşvik eder, ama toplumun ezilmesi pahasına değil. Ticareti teşvik eder, ama sömürmeye ve merhametsiz kazançlara göz yummaz; bu yüzden istifçiliğe ve tekelleri yasaklamıştır. İslam’ın beş şartından ... ikisi para durumuna ilişkindir.”¹⁵³ İmanullah Han, hac vazifesini de ekonomik olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Müslümanların çalışmaları ve ekonomik olarak iyi durumda olmalarının, İslam toplumu için gerekli olduğu vurgusunu yapmıştır. Buna bağlı olarak da İslam devletinin de İslam Toplumu için gereken refahı sağlaması gerektiği üzerinde durmuştur. “... İslam Devleti, bir refah devletinden başka nedir? Böyle bir devletin en parlak örneği, Hz. Ömer’in devletiydi. İnsanlar, zekatlarını vermeye çıktıkları zaman, o toplumda, zekâta hak kazanacak kadar yoksulluğa düşmüş kimse bulamamışlardı.”¹⁵⁴ İmanullah Han’ın, İslam devletinde ve ekonomisinde “refah toplumu” vurgusunu tarihe dayanarak yapması, bu kavramın yüzyılımıza ait bir kavram olmadığı ve İslam Tarihi içinde pratiğinin görüldüğüne yönelik bir açıklamadır. İmanullah Han, İslam coğrafyasının genişliğine dikkat çekerek, İslam coğrafyasının doğal kaynaklarının çeşitliliği ve zenginliğinin, İslam ülkelerinin toplumsal refahını artırmaya yetecek miktarda olduğunu ancak bu öz kaynakların sömürgeci güçler tarafından kullanıldığını açıklamıştır. İmanullah Han, İslam ülkelerinin sömürgeci güçlerin pazarı haline gelmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade etmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur. İmanullah Han, İslam ülkelerinin ekonomide yerli kaynaklara bağlı olarak planlama yapması gerektiğini önermekte, bunun için de İslam ülkelerinin kendi aralarında iş birliği yapmaları gerektiği üzerinde durmaktadır.

¹⁵¹ Han, a.g.m., s. 18.

¹⁵² Anis Ahmad, Mevdûdî, TDV, İslam Ansiklopedisi. Cilt 29 .S.432-437.

¹⁵³ Han, a.g.m., s. 18.

¹⁵⁴ Han, a.g.m., s. 18.

İmanullah Han'ın, bu yaklaşım Sezai Karakoç'un İslam ülkeleri arasında iş bölümü fikriyle aynı anlama gelmektedir.

“... bunun için özel bir çalışma tarzı kurmak zorundayız. İslam ülkelerinin çeşitli ekonomi işlerini düzenlemek ve zaman zaman, Müslüman ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğini kuvvetlendirme yolunda fikir vermek, böylece de İslam Merkez Ekonomik Planlama Dairesi kurmak gerekir.... Karşılıklı ticareti desteklemek için faizsiz işleyen bir İslam Dünyası Gelişme Bankası kurulmalıdır... İslam ülkeleri, paralarını birbirleriyle kolayca değiştirmenin yollarını ve araçlarını da düşünüp bulmalıdır. Kendi para sorunlarını istikrara kavuşturmalıdırlar.... Dış ticaretteki ödeme güçlüklerini yenmek için, çok taraflı anlaşmalarla bir ödeme sistemi kurulmalıdır.”¹⁵⁵

İmanullah Han, İslam dünyasındaki ekonomik problemleri tespit ettikten sonra, bu sorunların çözümü için yapılması gerekenleri de belirtmiştir. Karakoç, İmanullah Han'ın düşüncelerindeki bu çözüm önerilerine benzer önerileri kendisi de yapmıştır. İslam Birliği, Ortak Pazar, İslam ülkeleri arasındaki ekonomik iş bölümü, ortak para ünitesi gibi öneriler, Müslüman düşünürlerin ortak görüş bildirdikleri konular arasındadır. Sezai Karakoç'un, ekonomi ile ilgili tercümeler yoluyla, İslam dünyasında yaşanan fikri gelişmeler ve ortak özellikleri konularında aynı bakış açısının oluşmasının temel dinamiklerinin Kur'an ve sünnet ile İslam tarihi içerisindeki kurumsal uygulamalar olduğunun yeniden hatırlatılmasını sağlamak için ciddi bir çaba sarfetmiştir. Sezai Karakoç İslam dünyasından önemli gördüğü düşünürlerin düşüncelerini tercüme yoluyla dergide yayımlamakla kalmamış, o dönemde Türkiye'de ekonomi ile ilgili düşüncelerini kaleme alan Müslüman aydınların yazılarını da dergide yayınlamıştır. Bunların arasında en dikkat çekenler Said Çekmegil' in “İslam'da İş ve İşçi Meselesi”¹⁵⁶ ve Kemal Öztürk'ün, “Az Gelişmiş Ülkelerin Krizi”¹⁵⁷ başlıklı yazılarıdır. Sezai Karakoç'un, İslam ülkelerinin sorunlarıyla ilgili konulara ne kadar önem verdiği ve hem ülke içinde hem de İslam ülkelerinde İslam toplumunu ilgilendiren konularda çözüm üretenleri yakından takip ettiği ve uygun gördüklerini, Diriliş Dergisinde yayımladığı anlaşılmaktadır. Bu konuda en önemli örneklerden bir tanesi de Mahmut Ahmed'in, “İslam Ekonomisi “adlı eseridir. Kitabın önsöz çevirisini Rasim Özdenören'in yapması, dönemin Müslüman aydınlarının bu konuyu gündemlerinde tuttuklarının göstergesidir. “Aşağıda önsözünü okuyacağınız ve sonraki sayılarımızda tefrika edeceğimiz eser, Hintli bir Müslüman bilginin kaleminden çıkmıştır.

¹⁵⁵ Han, a.g.m., s. 23.

¹⁵⁶ Said Çekmegil, “İslam da İş ve İşçi Meseleleri” **Diriliş Dergisi**, Sayı: 2, Nisan 1966, s. 23-24.

¹⁵⁷ Kemal Öztürk, “Az Gelişmiş Ülkelerin Krizi” **Diriliş Dergisi**, Sayı: 2, Nisan 1966, s. 16-18.

Eserin önemi, bütün iktisat konularına sırasıyla ve birbirine bağlı olarak yer vermesindedir”.¹⁵⁸ Kitabın tanıtımı sayı 2.¹⁵⁹ ve sayı 3.¹⁶⁰ de devam etmiş ve çevirinin Turhan Akışık tarafından yapılmıştır.

1970 yılının Ocak sayı 4’ten 1971 Ocak ayı sayı 16’ya kadar ekonomi ile ilgili yazıların yok denecek kadar azaldığı görülmektedir. Dergilerde, ekonomi yazıları azalırken, İslam Medeniyeti veya İslam Uygarlığı üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Dinde reformun olup olmayacağı gibi konuların dergide tartışıldığı yazılar yer almıştır. 1974’ten itibaren ekonomi ile ilgili yazılarda yeniden bir yoğunluk görülmektedir. Karakoç’un, 1967 yılında yayınlanan, “İslam Üzerine Bir Deneme” başlığı altında yer alan “Sitemizde eşitlik”, “İslamlıkta Mal”, “Din ve İktisat” adlı ekonomi yazılarının, 1974’te “İslam”¹⁶¹ başlığı altında tekrar yayınlanması dikkat çekicidir. Sezai Karakoç’un, 1974’ten itibaren ekonomi yazılarına yeniden yöneldiği anlaşılmaktadır. 1974’ten 1988’e kadar olan süreçte ekonomi ile ilgili yazılarını genel değerlendirmeler şeklinde devam ettiği görülmektedir. Karakoç, bu dönemden itibaren Türkiye iç siyaseti ve Türkiye’nin dış politikasıyla alakalı yazılara ağırlık vermiştir. Karakoç, İslam ülkelerindeki ekonomik sorunları ve Avrupa’nın sömürgeci tutumunu eleştirirken, bir taraftan da alternatif olabilecek yapılar üzerinde durmuştur. 1988’den sonra ise daha spesifik ekonomik değerlendirmeler yapmıştır. Sezai Karakoç’un, 1988 yılında yazı dizisi şeklinde kaleme aldığı “Enflasyon” başlıklı ekonomi değerlendirmesi oldukça ilginçtir ve ekonomi olaylarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. 1990’da Diriliş Partisi’nin kurulmasıyla birlikte parti tüzüğünde yer alan ekonomi ile ilgili maddeler ise çözüm önerileri sunmuştur. Karakoç, 1970’ten sonraki dergilerde yer alan yazılarında medeniyet, İslam’da devlet, İslam toplumu, İslam toplumunda kent, devlet adamı gibi konuları sürekli olarak işlemiş, Avrupa birliği ve Avrupa hegemonyasını ise sürekli olarak eleştirmiştir.

¹⁵⁸ Mahmud Ahmed, “İslam Ekonomisi”, Rasim Özdenören (Çev.), **Diriliş Dergisi**, Sayı: 1, Ekim 1969, s. 30-36.

¹⁵⁹ Mahmud Ahmed, “İslam Ekonomisi”, Rasim Özdenören (Çev.), **Diriliş Dergisi**, Sayı: 2, Kasım 1969, s. 18-22.

¹⁶⁰ Mahmud Ahmed, “İslam Ekonomisi”, Turhan Akışık (Çev.), **Diriliş Dergisi**, Sayı 3, Aralık 1969, s. 13-18.

¹⁶¹ Mehmet Yasinoğlu, “İslam”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 4, Aralık 1974, s. 25-41.

2.10. Din ve İktisat

Sezai Karakoç, “Din ve İktisat” adlı yazısında, milli gelirdeki artışı belirleyen iki kavram üzerinde durmuştur. Bu iki kavram “çoğaltan emsali”¹⁶² ile “hızlandırma prensibi”dir.¹⁶³ Ancak Sezai Karakoç, bu kavramları açıklarken, işin sosyolojik ve psikolojik yönüne odaklanmış bunu da meta ekonomik olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda her iki kavramı da en anlaşılır şekilde kendine has bir örnek üzerinden yaparak tanımlamıştır.

“Milli gelir gelişimini manialı bir at koşusuyla açıklamaya kalkarsak, çoğaltan emsali, atın koşu kabiliyeti, jokeyin ustalığı ve atın yetiştirilmesinin, düz yöndeki kullanılışı, hızlandıran prensibi de maniaları aşma ve atlama, yokmuşçasına davranma tekniği, yani dalgalardaki başarı yankılarıdır. Biri dikine, biri boyuna bir hareketin adıdır. Biri zaman içindeki milli gelir çoğalış prensibi, biri de ondaki milli gelirin fiili ve farazi tükenişlerinin önleniş alternatifler topluluğudur”.¹⁶⁴

Sezai Karakoç, hızlandırma prensibini, insanın eşyaya hükmetme ve eşya üzerindeki tasarrufu olarak değerlendirmiştir. Karakoç, hızlandırma prensibinde, dış ve iç şartları etkili olmakla birlikte iç şartların daha etkili olduğunu belirtmiştir. Sezai Karakoç, bu durumu, yani iç şartı inançla ilişkilendirerek açıklamıştır. Ayrıca Karakoç, iç şartların, inançla ilgili olmasından dolayı, dış şartlardan daha önemli olmasını, dış şartların eşya şartlarıyla alakalı olmasına bağlamıştır. Sezai Karakoç iç şartların kefilî olarak dini göstermiştir. “Bu açıdan, bir ideal olarak değil, ama var oluşunun kaçınılmaz bir sonucu olarak, din, insanın iç şartlarının tek ve gerçek kefilî, hazırlayıcısı, köklü ve sürekli kılıcısıdır”.¹⁶⁵ Sezai Karakoç, İslam dinin diğer dinlerden farklı olduğunu ve bu nedenle iç şartları oluşturan esasların daha gerçekçi ve insancıl sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Karakoç, Uzakdoğu dinlerinden olan, Taoizm, Brahmanizm, Budizm gibi dinlerde, hiçliğin ideal oluşu veya hiçbir şey yapmama durumunun, sadece hızlandırma prensibini çalıştırdığını ve bu nedenle insanın maddi yanının engellendiğini belirtmiştir. “İnsanın yarı zuhur imkânı olan maddi çıkış, doğuş ve görünüşlerden insanı mahrum etmekte”¹⁶⁶ demiştir. Karakoç Batı dinlerinde ise durumun tam tersi olduğu, maddenin

¹⁶² Çoğaltan Etkisi (Multiplier effect): belirli bir yatırım artışının bir katsayı ile çoğaltılmış olarak gelir ve istihdam seviyesi artışına yol açmasına “yatırım çoğaltanı” ya da yatırımların “çoğaltan etkisi” adı verilir.

Özal, “İslam Kalkınma Bankası”. TDV İslam Ansiklopedisi. Ankara, 20021

¹⁶³ Hızlandırma Etkisi (Acceleration Principle): Kapasite artırıcı yatırımlar için verilen siparişler sermaye malları üretiminde artışlara ve yeni yatırımlara yol açacağı için bu süreç ekonomide “giderek hızlandıran” bir canlılığa neden olur. İşte, buna yatırımları “hızlandıran ilkesi” adı veriliyor. a.g.e, s. 207.

¹⁶⁴ Yasinoğlu, İslam, s. 36.

¹⁶⁵ Yasinoğlu, İslam, s. 37.

¹⁶⁶ Yasinoğlu, İslam, s. 37.

fazlasıyla abartıldığı değerlendirilmesinde bulunmuştur. Bu durumun üretim-tüketim dengesini bozarak bir paradoksa neden olduğu, insanda doyumsuzluk ve yetersizlik duygusuna neden olduğu yorumunu yapmıştır. Karakoç, maddeyi abartarak, sadece, çoğaltan emsali prensibinin önde olduğu bu durumun ekonomiyi çıkmaza soktuğu ve bir kısır döngü oluşturduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.

“O kadar ki, esasında istihlâktaki tasarruf yoluyla geliri arttırma olması gerekirken, Batıda, tam tersine, istihlakın artışıyla istihsalı ve dolayısıyla geliri kamçılama şekline sokulmuştur. Bu da sonu gelmez paradoksal bir seri doğurmakta, istihsal (üretim) istihlâki (tüketim), istihlak artışı istihsalı kamçılama kamçılama gitmekte, insanda hafakan doğurucu bir yetersizlik ve bitmeyen işler, kırık ve yarı senfoniler duygusunu uyandırmaktadır”.¹⁶⁷

Sezai Karakoç, çoğaltan emsali prensibiyle, hızlandıran prensibini başta söylediği gibi sosyolojik ve psikolojik olarak değerlendirerek ekonomik sonuçlarına başka bir bakış açısı getirmiştir. Karakoç, aşırı tüketimin tetiklediği aşırı üretimin insanda oluşturduğu tatminsizlik duygusunun doğurduğu yetersizlik duygusunun, insanlar için nasıl bir kısır döngü oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca, maddenin sıfırlanması veya hiçe sayılmasıyla maddenin aşırı abartılması ve kışkırtılmasının insanın dengesini bozucu sonuç doğurduğu yorumunda bulunmuştur. Sezai Karakoç, İslam’ın ekonomide denge oluşturucu bir özelliğe sahip olduğunu ve insanlığı diğer dinlerdeki gibi bir paradoksa sokmadığını belirtmiştir. Bunun, üretim ve tüketim dengesinde, İslam’ın israfı yasaklayan prensibiyle mümkün olduğunu belirtmiştir.

“İslam ise, ruhi değerlerin önceliği (prioritesi) olmak şartıyla, iki prensibi birden çalıştıran, çoğaltan emsaliyle maddi varlığı artırırken, koyduğu lüksün ve israfın haram oluşu, tasarruf prensipleriyle bir nevi marjlı ve realist bir istihlak eşitliği kurarak, hızlandıran prensibine yeni bir anlam veriyor ve onunla maddenin çoğalışını kontrol altına alıyor. Ve böylece, ruhça ve maddece ideal bir dünyanın ve sitenin temelleri atıyor”.¹⁶⁸

Sezai Karakoç, daha önceki ekonomi yazılarında ısrarla üzerinde durduğu, helal-haram, israfın yasak oluşu ve tüketim eşitliği kavramlarıyla, üretim ve tüketim dengesini açıklamıştır. Karakoç bu açıklamalarını yaparken, dini etkinin ne kadar belirleyici olduğunu bir kez daha vurgulamış ve İslam’ın ekonomi üzerindeki kendine has etkisini ortaya koymuştur.

¹⁶⁷ Yasinoğlu, **İslam**, s. 37.

¹⁶⁸ Yasinoğlu, **İslam**, s. 37.

2.11. Avrupa Ekonomisi

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili görüşlerinde İslam’a dayanarak yapmış olduğu ekonomi ile ilgili terimlerin dışında, dünyada meydana gelen ekonomik olaylarla alakalı görüşlerin de açıklamıştır. Müellif Avrupa’daki ekonomik gelişmeleri de farklı açılardan ele almıştır. Bu nedenle, Avrupa birliği veya Avrupa Ortak Pazarı, Avrupa’daki teknik gelişmeleri ve ekonomi anlayışlarını düşünce yazılarında ele almış ve analiz etmiştir. Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili görüşlerini salt ekonomi başlıkları altında ele almamıştır. Karakoç, farklı başlıklar altında da olsa ekonomiye değinmiştir. Bunun nedeni ekonomiyi tek başına bağımsız bir yapı olarak değerlendirmemesidir.

2.11.1. Avrupa Birliği-Ortak Pazar

Sezai Karakoç, Avrupa Birliği ile ilgili olarak sık sık yaptığı değerlendirmelerde bu birliğin gerçek anlamının maskelendiğinden bahsetmiştir. Karakoç, Avrupa Birliğinin,¹⁶⁹ bir Ortak Pazar gibi sunulmasının gerçek içeriğini görünmez kılmak için olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu gizliliğe neden olarak da bu ülkelerin Avrupa dışındaki ülkeleri istedikleri gibi yönlendirme amacını kaynaklandığı göstermiştir. Karakoç, Avrupa Birliğinin kurucularının, kadim medeniyetlerin yeniden dirilişini engellemek için bu yapıyı kurdukları ve dünya üzerinde bir denetim sağladıkları tezini savunmuştur.

“Bir ekonomik kuruluş gibi maskelenerek harekete geçirilen Avrupa Birliği, bugün dünyanın her yerinde, politik, ekonomik ve kültürel alanlara bilinçli bilinçsiz, gönüllü veya ödüllü ajanları aracılığıyla büyük

¹⁶⁹ “Avrupa Birliği’nin Tarihçesi; Birleşmiş Avrupa ülküsü, gerçek bir siyasi projeye dönüşüp ülkelerin hükümet politikalarında uzun vadeli bir hedef haline gelmeden önce, sadece filozoflarla önsüz kimselerin düşüncelerinde yaşıyordu. Avrupa Birleşik Devletleri hümanist ve barışçı bir hayalin parçasıydı. Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaflara sahne oldu. 1870- 1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaştılar. Bu savaflarda birçok insan yaşamını kaybetti. Bu felaketler üzerine bazı Avrupalı lider ve düşünürleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunu, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine vardılar. Avrupa’da ulusal uzlaşmazlıkları aşabilecek bir örgütlenmenin kuruluşu İkinci Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşan direniş hareketlerinden kaynaklandı.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT): Schuman Deklarasyonu sonucu olarak ,1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda’dan oluşan 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)kuruldu.

Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET): Altı üye devlet, 1957’ de, işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan, bir ekonomik topluluk kurmaya karar verdiler. Böylece, kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik birliği kurmak amacıyla, 1957’de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)kuruldu. AET’nin amacı, malların, iş gücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması ve en nihayetinde siyasi bütünlüğe gidilmesiydi”.

T.C Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024).

etkilerde bulunmaktadır. Ülkeleri istediği yönde şartlandırmakta, politika, ekonomi ve kültürel alanlarda ülkeleri çıkmazlardan çıkmazlara sürüklemekte, asıl olumlu yönlerden ve çalışmalardan saptırmakta ve böylece şimdilik halkları var olma yolunda ilerlemekten alıkoyabilmektedir”.¹⁷⁰

Sezai Karakoç, Türkiye’nin, Ortak Pazara girme isteğini de akıllara durgunluk veren bir istek olarak değerlendirmiştir. Sezai Karakoç, Avrupa Birliği ve Ortak Pazarı diğer kültürleri yok edici bir konuma sahip olduğu düşüncesinde olmuştur. Ancak bu iki kuruluşun sonsuza kadar süremeyeceği vurgusunu da yapmıştır. Karakoç

“Bu iki korkunç kuruluşa rağmen, Avrupa’nın, insanlığın geleceğini büsbütün karartabileceğini sanmıyorum. Kültürü sildikten sonra yerine konan nedir? Belli bir süre sonra, böylesine kendi kültüründen mahrum edilip, sahte, boş, kof yapma bir kültüre boğulan insan acaba ne hale gelecektir? Ayakta duramayacak ömürsüz böyle bir kültüre Avrupa’nın bel bağlaması kendini aldatmaktan başka bir şey değildir”.¹⁷¹

Sezai Karakoç, bu değerlendirmeleri yaparken bir taraftan da Avrupa Birliğine karşı, Batının etkisinde kalmayan medeniyetlerin alternatif olabileceği üzerinde durmaktadır. Ancak geçmişin güçlü medeniyetlerinin bugünkü varislerinin, alternatif olabilmesi için Batının etkisi altında olmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Karakoç, ilerleyen zamanlarda, Çin veya İslam dışı, Afrika ülkeleri ile Asya ülkelerinin alternatif olabilecekleri, ancak gerçek anlamda bir çıkışın, İslam Bölgelerinde olacağı yorumunda bulunmuştur. “Asya ve Afrika’nın İslam dışı bölgelerinin insan gücü olarak gelecek zamanın kaderinde sözleri olacaktır ama inanç ve düşünce, ülkü ve düzen olarak yeni çıkış için en elverişli ortam İslam bölgesidir dünyanın”.¹⁷² Sezai Karakoç ilerleyen yıllarda çıkardığı dergi ve günlük gazetelerde konuya daha fazla yer ayırmış, Dünya ekonomisi, İslam ekonomisi ve Türkiye ekonomisinin gidişatı üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

2.11.2. Batıda Teknik İlerlemenin Ekonomi Üzerindeki Doğrudan Etkisi

Sezai Karakoç, Avrupa Birliği’nden bahsederken bir taraftan da Avrupa devletlerinin teknik gelişmeyle birlikte bir büyü oluşturarak tek uygarlığa doğru evrilmeyi istedikleri üzerinde de durmuştur. Karakoç, tekniğin gelişiminin insanlık için ne kadar çözüm olduğu ve ekonomideki

¹⁷⁰ Sezai Karakoç, “Gelecek Zamanın Karşısında III”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 5. Ocak 1975, s. 10.

¹⁷¹ Karakoç, **Gelecek Zamanın Karşısında III**, s. 11.

¹⁷² Karakoç, **Gelecek Zamanın Karşısında III**, s. 12.

dengeleri ne şekilde etkilediğini sorgulamıştır. Ayrıca, Sezai Karakoç, tekniğin sonsuza dek belirleyici bir güce sahip olmayacağı, tekniğin tepe noktasına doğru gelmesiyle teknikte mümkün mertebe azalma olabileceği ancak bunun ne zaman gerçekleşeceği konusunda belirsizlik olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

“Teknik, 20. Yüzyılda da ilerlemeye devam etmiştir. En yüksek noktaya varıp varmadığı şu anda kesin olarak belirlenemez. Teknik ilerlemede gündönümü, tepe noktasından aşağıya inişin başlaması ancak teknik gereksinimin azalışı, ya da bütün insanların, bilhassa batılıların dünya iştihasının, iyice yani kesin olarak kırılışı ile olacaktır”.¹⁷³

Karakoç, tekniğe artan gereksinim -ağır sanayi ilişkisi ve teknik gelişimin ekonomi üzerindeki etkisine de değinmiştir. Sezai Karakoç, yapmış olduğu eleştirilerde daima gerçekçi olmuştur. 1970’lerde yapmış olduğu analizlerin ne kadar doğru olduğunu yaşadığımız süreç göstermiştir. Sezai Karakoç, doğal kaynakların tükenmesi ve tekniğe duyulan ihtiyaç arasında ilişki kurmuş bir taraftan da teknik gücü elinde tutanların ekonomi üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Karakoç, bir taraftan da teknik gelişim ve tekniği elinde tutanların çelişkili gidişatı üzerine yorum yapmıştır.

“... zaten paradoksal bir gelişim gözlenebilir tarihin iç akıntısında, günümüz kesitlerinde. Bir yandan nüfus artışı, fiziki kaynakların tükenişi, dünyada ihtiyaç kataloğunun hızla artışı tekniğin gereksinmeyi kamçılarken, tekniği elinde tutan kadroda da yavaş yavaş gelişen bir absürt duygusunun iç kemirici etkisi, bir kemik veremi gibi Batının ekonomik iskeletine sızmış bulunuyor”.¹⁷⁴

Karakoç, teknik gereksinimlerin artmasında, kaynakların azalmasının sebeplerinden biri olarak görürken bu gereksinimin artmasının ekonomiyle içiçe geçmesinin ayrıca değerlendirilmesi üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç buna bağlı olarak, teknikte gelişen ülkelerin ekonomi üzerinde de etkili olduğunu vurgulamıştır. Sezai Karakoç, tüm dünyada yayılan Batı uygarlığını ve teknik ilerlemeyi yakalayabilmek için batılılaşmaya çalışan milletlerin içinde ilerleyen zamanlarda gelişmelerin görülebileceği yorumunu yapmıştır. Ancak müellifimiz, bu gelişmelerin ne kadar özgün ve bağımsız olacağının belli olmadığı yorumunu da yapmıştır.

¹⁷³ Sezai Karakoç, “İnsanlığın Dirilişi- Devrim II”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 15. Kasım 1975, s. 51.

¹⁷⁴ Karakoç, **İnsanlığın Dirilişi- Devrim II**, s. 51.

Karakoç, Batılı devletler tarafından yayılmaya çalışılan Batı uygarlığının, Batılı devletlerin kontrolünden çıkmaya başladığı iddiasında bulunmuştur.

“20.yüzyılda Batı uygarlığı, yeni bir olgu karşısında kalmıştır: Asya, Afrika, Güney Amerika gibi Batı uygarlığı dışında kalmış veya sadece o uygarlıkların sömürölüşüne uğramış ölkelerde beliren Batı Uygarlığının düşünce yapısına ve teknik ilerlemesine yaklaşma, adeta onu benimseme, ona katılma hareketi. Batıya karşı batılılaşma hareketi. Batı uygarlığı yayılıyor ama bir yandan da Batının tekelinden çıkıyor”.¹⁷⁵

Karakoç batının karşısında, uygarlık, teknik ve ekonomik açıdan çıkış yapan yapılar olarak; Japonya, Rusya ve Çin'i göstermiş ve bazı küçük ölkelerinde bu çıkışı yapabileceklerinden bahsetmiştir. Ancak, Sezai Karakoç, bu devletlerin yani, Japonya, Rusya ve Çin'in çıkışının gerçek bir medeniyet içerisinde değerlendirmemiş ve daha önce de belirttiği gibi gerçek alternatifin İslam dünyasında olacağı iddiasını devam ettirmiştir. Karakoç, böylece ne teknik ve bilimsel ilerlemeyi ne de ekonomiyi bir diğerrinin üzerine çıkarmıştır. Karakoç tüm bileşenleri medeniyet veya uygarlık çatısı altında ele almayı uygun görmüştür.

2.11.3. Batılı Ölkelerinin Oluşturduğu Sömürge Kargaşası

Sezai Karakoç, batılı devletlerin ya da teknikte gelişmiş olan büyük devletlerin kendi siyasi-politik veya ekonomik çıkarları için diğerr devletleri sömürgeleştirdiği, daima bir kaos veya kargaşa içinde bıraktıkları yorumunu yapmıştır. Bu yolla diğerr devletlerin güçlenmesinin engellendiği ve bu ölkelerin kendi kaynaklarını kullanma gücüne erişemedikleri değerlendirmesinde bulunmuştur. Başka bir açıdan Sezai Karakoç, ölkeler arasındaki ekonomik farkların bilinçli olarak, Batılı devletler tarafından oluşturulduğu iddiasında bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kapitalist yaklaşımın dünya ekonomisinde ölkeler arası eşitsizliğin bilinçli olarak sürdürölmesi anlamına gelmektedir.

“Asya ve Afrika ölkelerini, güney Amerika memleketlerini yine eskiden olduğu gibi ezmek ve sömürmek için kamplara ayırmakta, kimilerine statükocu, kimilerine de devrimci süsü verdirerek ölkeleri bölmekte ve çarpıştırarak zayıf düşürdükten sonra bütün insanlık adına karışarak ölkeleri bölüşmekte. Batının kapitalist ve komünist uçlarının oynadıkları danışıklı döğüştür bu”.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Karakoç, **İnsanlığın Diriliş-Devrim II**, s. 52.

¹⁷⁶ Sezai Karakoç, “Değişme II”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 10, Haziran 1975, s. 7.

Ayrıca, Sezai Karakoç, Batılı devletlerce, ekonominin toplumun temel varlık sebebi olarak sunulduğunu ve bu mantığın oldukça materyalist bir yaklaşımı içerdiğini ifade etmiştir. Karakoç bir kez daha ekonominin toplumu oluşturan ana unsur olarak ele alınmasına karşı çıkmış ve bu yaklaşımın da bilinçli olarak yaygınlaştırıldığı iddiasında bulunmuştur. Sezai Karakoç ekonominin bu kadar ön plana çıkartılarak toplumların inanç temellerinin zayıflatıldığı ve insancıl değerlerden uzaklaştırıldığı vurgusunu yapmıştır. Buna bağlı olarak da inançtan yoksun toplumların sömürilmeye açık hale getirildiği yorumunu yapmıştır.

“Ekonomi toplum varlığının temel sebebi değil, görüntülerinden biridir. Temel faktör, inançtır. Ekonomide bir etken olarak öbürlerine etki yapar, etki kabul ettiği gibi. Ama temel olma niteliğini ancak insanlar materyalistleştikçe kazanır. Ekonominin bir amaç değil, bir araç olduğuna inanıyorum. İnanç, düşünce ve sanatın ekonominin değil, ekonominin, inanç ve düşüncenin aracı ve sonucu olduğuna inanıyorum”.¹⁷⁷

Karakoç, ekonomi ile ilgili düşüncelerini ele aldığı, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı yazı dizisinde, ısrarla ekonominin, toplumsal yapı içinde ana temeli oluşturmadığına yönelik iddiasını sürdürmüştür. 1967’den başlayan ekonomi ile ilgili iddiayı sonraki yıllarda da sürdürmüş olması konuya gösterdiği hassasiyeti göstermektedir. Sezai Karakoç, ülkelerin ekonomiyi temel aldıkları zaman, maddi yaklaşımdan kaynaklı olarak medeniyet ölçeğinde düşünme kabiliyetini yitirdikleri ve kolayca parçalanıp sömürge haline getirildikleri değerlendirmesini yapmıştır. Sezai Karakoç doğal sonuç olarak, insan egosunu öne çıkaran ekonomi anlayışını reddetmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Adam Smith ve Marx’ın aslında birbirinden farklı olmadığını belirtmiştir. “Gözümde Adam Smith’le Marx aynıdır. İkisi de insan egosunun putunu özenle tarihin içinde heykelleştirmekten, insanlığın sırtına bu ağır putu yüklemekten başka bir şey yapmamışlardır”.¹⁷⁸ Karakoç, insani değerleri hiçe sayan materyalist bakış açısını ve insanı sömürgeleştiren hiçbir anlayışı kabul etmemiştir. Sezai Karakoç, 1980’lerden itibaren de büyük devletlerin sömürge yöntemleri ve dünyada hızla artan nüfus üzerine değerlendirmelerde bulunmuş ve konuyla alakalı görüşlerini sıkça tekrar etmiştir. Bu yazılarında dünyadaki ekonomik dengesizliğin sebebi olarak büyük devletlerin insanlık dışı tutumlarını göstermiştir.

¹⁷⁷ Sezai Karakoç, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 10. Haziran 1975, s. 57.

¹⁷⁸ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 58.

“Akıl almaz boyutlara ulaşan bu nüfus artışı, mutlaka, insanlığı bir yere götürecektir. Bir yanda korkunç açlık ve sefalet, bir yanda lüks, israf ve sefahat, mutlaka, insanlığı bir yere götürecektir. Büyük devletlerin, birbirleriyle zıtlaşarak, ya da gizlice anlaşarak küçük devletleri, bölüp birbirine düşman parçalara ayırıp sürekli savaşla kendilerini kendilerine kırdırmaları, mutlaka, insanlığı bir yere götürecektir”.¹⁷⁹

Karakoç daha önce yazdığı ekonomi yazılarına ek olarak, İslam’da devlet anlayışını ve kent anlayışı üzerine yazılar yazıp ekonomiye başka bir pencere daha açmıştır.

2.12. İslam Sitesi-Kent -Refah Toplumu

Sezai Karakoç, 1967 de yazmış olduğu “Sitemizde Eşitlik” başlıklı yazısında, tüketim eşitliğinden bahsetmişti. Müellifin yazıyı 1974’te yeniden yayımlandığından bahsetmiştik. Karakoç, 1974’ten sonraki ekonomi yazılarını, Diriliş dergisinde, İslam’da devlet, site, kent kavramlarını farklı başlıklar altında olsa da sürekli olarak işlemiştir. Medeniyet veya uygarlık üzerinden toplumsal faaliyetleri ele alan Sezai Karakoç’un bu yaklaşımı, onun medeniyet anlayışı bağlamında oldukça anlamlıdır. Karakoç, temel anlamda toplumsal olayların bir bütün içinde ele alınmasını sürekli vurgularken, olayların sosyal ve psikolojik açıdan da ele alınması gerektiği konusunda ısrarcı olmuştur. Karakoç bu yaklaşımın en üst noktasına ise inanç oturmıştır. Karakoç, kentlerin de ruhunun olduğunu ve kentin ya imanı ya da isyanı haykırdığını söylemiştir. Karakoç’un, site tanımı belki ütopya olarak düşünülebilir; ancak o, İslam sitesinin gerçeklik ve ütopya arasında bir yerde yer alacağı düşüncesini engelleyen ve ayakları yere basan bir site tanımı yapmıştır. İslam sitesinin nasıl olacağı üzerinde formül geliştiren Sezai Karakoç, bu sitenin toplumsal yapılarının her birinin nasıl uyum içinde olacağının izahını da yapmıştır. Ayrıca kendisi İslam sitesinde sosyal hayatın ve ekonominin nasıl işleyeceğini de belirtmiştir. “İnsan-kent-anlam tarih dörtlüsü siteyi ortaya koyan ayakta tutan dört temel veya sütun bileşimi... sitenin en güçlü yanı Toplum yanı olacaktır”.¹⁸⁰ Sezai Karakoç, bahsettiği İslam sitesinde, denetleme ve gözetlemenin devlet ve toplum içi örgütler tarafından yapılacağından bahsetmiştir. Sezai Karakoç’un toplum iç örgütler tanımı, günümüzde sivil toplum örgütlerine denk gelmektedir. Karakoç, sitenin temel taşı olarak aileyi görmüştür. Ayrıca, Site tanımında toplumsal refahın nasıl olacağına dair tanımını yapmıştır. “Devletin müdahaleden çok hizmet sunması söz konusu olacaktır aileye. Onun iç özgürlüğünü sarsmadan ve zedelemeyen onu topluma bütünleyici ekonomik, kültürel ve sosyal katkılarını

¹⁷⁹ Sezai Karakoç, “Diriliş Muştusu- Vakıt”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 71, Ağustos 1980, s. 7.

¹⁸⁰ Sezai Karakoç, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 16, Aralık 1975, s. 109.

sunacaktır devlet ve toplum örgütleri”.¹⁸¹ Sezai Karakoç, bu sitede topluma zarar verecek her türlü faaliyetin yok edileceğinden bahsetmiştir. Karakoç’un bu yaklaşımı hem bireyi hem de topluma korumaya yöneliktir, O ne toplumu birey için ne de bireyi toplum için feda etme taraftarıdır. Sezai Karakoç’un toplumda yaşanan olayları inanç bazında ele aldığı ve dini terimleri tekrar tekrar kullandığı görülmektedir.

“Toplum zararına çıkar, şöhret tutkusu, faizcilik, emeksiz sırttan geçinme, şehvet pazarcılığı, zevk katliamı yok edilecek ve yaklaştırılmamaları gereken düşmanlardır. ... sitenin savaştığı bir konuda kalitesizliktir. Kişiler arasında üretimde doğru, tüketimde ters orantılı bir yarış, erdem ilkesi olarak benimsenecektir”.¹⁸²

Karakoç, topluma zarar veren unsurları açıklarken aslında arka planda, inanca dayalı bir paradigmadan hareket etmiştir. Karakoç, ekonomi ile tüm yazılarında faizi ve emeksiz kazancın üzerinde durmuş, ayrıca üretim ve tüketim dengesinden bahsederken sürekli olarak tüketim eşitliğine vurgu yapmıştır. Sezai Karakoç’un, bahsettiği İslam sitesinde tüketim eşitliği aynı zamanda sınıf farkını da kaldıran bir yaklaşımdır. Karakoç, ekonomiye veya başka faktörlere bağlı oluşacak hiçbir kast sistemini kabul etmemiştir. “Bir marj dahilinde, adeta, tüketimde eşitlik olacaktır kişiler arasında bu toplumda. Zengin, fakirden çok farklı bir yaşayış sürdürecektir”.¹⁸³ Karakoç, İslam sitesinde, toplumun ekonomik anlamda zarara uğramaması için tekele izin verilmeyeceğinden ve işçilerin köleleştirilmeyeceğinden bahsetmekte, ayrıca kişilerin gücünün ekonomiye dayanarak tanımlanmasını da reddetmektedir. Sezai Karakoç, İslam sitesinde tam anlamıyla bir sosyal refah toplumunu öngörmektedir. Karakoç’un tanımladığı bu refah toplumunda, topluma sağlanacak haklar sayesinde toplumsal denge sağlanabileceğine işaret etmektedir. İslam sitesinde devletin veya toplumsal kurumların üzerine düşeni yapmasıyla toplumsal refahın mümkün olabileceğini de sürekli olarak vurgulamıştır. Karakoç, toplumun refahının artırılmasının tembelliğe ve ahlaka aykırı durumlara izin verileceği anlamına gelmeyeceği izahında bulunmuştur.

“İçkinin, kumarın, fuhşun, saygısızlığın ve kabalığın, tembellik ve avareliğin kent sınırlarından, siteden, ülkeden kovuluğu için elden gelen yapılacaktır. Öksüzler, dullar, sahipsiz yaşlılar, sakatlar toplumda herkesten önce düşünülecekler, kimseye ezdirilmeyecekler, sömürtülmeyecekler ve korunacaklardır. İşsiz

¹⁸¹ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 110.

¹⁸² Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 110.

¹⁸³ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 110.

kimsenin kalmaması ilkesi hâkim olacaktır. Devlet ve toplumsal kurumlar, iş bulma veya gösterme zorunda olacaktır. Okuma yetisi olan herkesin okuması, hasta olan herkesin tedavi edilmesi de toplum veya devletçe üstlenilecektir”.¹⁸⁴

Sezai Karakoç’un, İslam sitesinde “toplumsal refah “tanımı dikkatlice incelendiğinde toplumun refahtan payını almasının temel hedef olduğu görülmektedir. Karakoç, ayrıca “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı yazı dizisinde de sürekli olarak bu konuya değinmiştir. Sezai Karakoç, İslam sitesinde sadece insanlara karşı değil, hayvanlara ve bitkilere karşı da merhametli olunması gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak bütün bunların olması için öncelikli olan hiçbir zaman ekonomi değildir. Ona göre asıl olan insani duygudur ki Sezai Karakoç, bu duyguyu inanca bağlı olarak “merhamet” kavramıyla açıklamıştır. “... insani duygu ekonomik faktörlerden önce gelecektir”.¹⁸⁵ Sezai Karakoç, İslam sitesinde, İslam toplumunun nasıl olması gerektiğinden bahsederken devletin ve toplum iç kurumların nasıl bir davranış sergilemesi gerektiğinden de sürekli olarak bahsetmiştir. Müellifin, İslam ekonomisini üstün kılan yanlarını açıklamaya çalıştığı yıllarda, benzer yaklaşımların, farklı İslam ülkelerinde yaşayan, Müslüman iktisatçılar tarafından da yapılmıştır.¹⁸⁶ Karakoç her zaman yaptığı gibi, devletin salt bir ekonomik güç olarak algılanmasının yanlışlığı üzerinde durmuş, devletin bir denge unsuru olması gerektiği yorumunu yapmıştır. Öte taraftan Sezai Karakoç hiçbir zaman devlet aygıtının tek bir unsura bağlı olarak özellikle de ekonomiye bağlı olarak tanımlanamayacağını savunmuştur.

Tablo 2.2 de Sezai Karakoç’un İslam Sitesine göre, toplumsal refahın sağlanması için, devlet ve toplum içi grupların (resmi olmayan, kurmalar veya vakıflar) görev ve sorumlulukları belirtilmiştir.

¹⁸⁴ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 111.

¹⁸⁵ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, s. 112.

¹⁸⁶ “İslam ekonomisini üstün yapan şey yetersiz kaynakları değişmeden ve değişim kavramlarından çok daha geçerli bir yolla ve daha başka tarzda buluşturabilmesidir. Eleştirici ekonominin gelişmesiyle sosyal ve manevi sorumluluk, yetersiz kaynakların buluşunu, Pazar ve Pazar dışı zorlamalarla bölüştürülebileceği anlamında, bir bütün yapacaktır. Mesela bölüşümü “Allah korkusu” ile yapabilirler. “Manevi tehdit” yahut İslami değer sisteminde yansıyan sosyal ve aile sorumluluğu prensipleriyle de bu bölüşümü yapabilirler. Çünkü İslam ekonomisi belli başlı amaçlarından biri olmasına rağmen, sadece “maddi hazırlıklarla” ilgilenmez”. Muhammed A. Mannan, **İslam ve Çağdaş Ekonomi Konuları**, Ali Zengin (Çev.), İstanbul: Fikir Yayınları, 1984, s. 99.

Tablo 2.2: İslam Sitesinde Refah Toplumu-Devlet ve Toplum İçi Grupların Sorumlulukları

İslam Sitesinde Refah Toplumu Devlet ve Toplum İçi Grupların Sorumlulukları (Dezavantajlı Gruplar)		
Devlet Toplum Kurumlar Sorumlulukları	Yaşlılar Sakatlar	Yaşlılar ve sakatlar herkesten önce düşünülecek ve devlet sorumluluğunda olacaktır.
	Hastalar	Hasta olan herkesin tedavi edilmesi devlet ve toplumca üstlenilecektir.
	Dullar Öksüzler	Hakları korunacak ve yalnız bırakılmayacaktır.
	Sahipsizler	Kimsenin sömürülmesi ve ezilmesine izin verilmeyecektir.
	İşsizler	Devlet ve toplumsal gruplar iş bulma veya gösterme zorunda olacaktır.
	Eğitim Almak İsteyenler	Okuma yetisi olan herkesin okuması sağlanacaktır.

Karakoç devletin tek bir güç üzerinden tanımlanmasını, medeniyet tasavvuruna aykırı görmüş ve bu yaklaşımın, İslam Medeniyet anlayışıyla örtüşmeyeceğini de yeri geldikçe ısrarla vurgulamıştır. Sezai Karakoç'un, ekonomiyi temel çatı olarak ele almamasının temel sebeplerinden birisi de bu materyalist yaklaşımın inançlarına aykırı olmasıdır.

Sezai Karakoç, devletin sadece ekonomi ile değerlendirilmesinin, inanç noktasında ciddi sıkıntılara neden olacağı inancıyla ki ekonomiyi devleti oluşturan ana unsur olarak görmemiştir.

“Devlet, gözümde, sadece bekçi-devlet ya da sadece bir ekonomik kuruluş, yani kooperatif-devlet, ya da bir ırkın veya sınıfın hegemonyasına dayanan ırk veya sınıf devleti ya da bütün amacı sınıflar arasında bir denge sağlamaktan ibaret devlet, politik devlet, değildir. Şüphesiz idealimizin devletinde, güven, denge ve barış sağlayan siyasi kuruluş, bilhassa çağdaş dünyada ekonomik gelişimi derinden derine izleyiş ve kollayış, toplum strüktürü ile varılacak hedefi bağdaştırıcı, ya da ona göre ayarlayıcı realizm özellikleri de olacaktır. Ancak, bu özelliklerin hiçbirisi tek başına ana karakter olamaz. Ancak, ana

karakterin yanında onu destekleyici, ona dayanak olucu yan karakterler yapıya katılırlar, yapının işleyişinde bu derecede bir etkide bulunurlar”.¹⁸⁷

Sezai Karakoç’un, ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinde benzer yaklaşım görülmektedir. Toplumsal olaylardaki bütüncül yaklaşımını hiçbir zaman bırakmayan Sezai Karakoç, bütünün parçalarından birinin öne çıkarılmasını yanlış bulmuş ve neden yanlış bulduğunu da bıkmadan açıklamıştır. Sezai Karakoç, kısa bir dönem de olsa, *Diriliş*’i haftalık gazete olarak çıkartmış ve o dönemde de yazı dizilerine, gazetede devam etmiş ekonomi, siyaset dış politika ve tanınmış yerli ve yabancı siyasetçilerle ilgili yazılarına daha fazla ağırlık vermiştir.

2.12.1. Kültürün Eşyaya Dönük Yüzü Olarak Ekonomi

Sezai Karakoç, materyalist bakış açısını kesinlikle reddetmektedir. Ancak, İslam toplumunda dünyaya karşı olumsuz bir duruş olamaz, başka deyişle dünyaya karşı sorumlulukları vardır ve bu sorumluluk, insanın halife olarak yaratılmasıyla ilgilidir. Sezai Karakoç, nasıl İslam sitesinden bahsederken dini bakış açısıyla değerlendirme yaptıysa, insanın dünyadaki ödev ve sorumluluklarıyla ilgili olarak da aynı şekilde değerlendirme yapmıştır. “*Diriliş* Toplumunda insan dünyaya sırtını çeviremez. Tam tersine, Dünya, onun eli altında bin bir açıdan optimal verimine kavuşan bir tarla olur... dünyada bir misyon sahibidir... eşya ve tabiat, insanın emeğiyle transandantal anlamına kavuşur”.¹⁸⁸ Sezai Karakoç, dünyaya yönelik Müslümanın sahip olduğu sorumluluğu hatırlatırken hiçbir şekilde, Müslümanların zafiyet göstermesini kabul etmemiştir. Karakoç, Müslümanın hiçbir şekilde tembellik yapma lüksü olmadığı, sürekli olarak araştırıp inceleme yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Karakoç, bu açıklamalarıyla İslam medeniyetinde inanç temelli olarak bireyin sorumluluklarının nasıl olması gerektiğinin değerlendirmesini de yapmıştır. “*Karşılıksız para basılması suretiyle finansman, en ilkel finansman yoludur. Devletin kendi kendini kandırmasıdır. Bu yolla maaşlara zam yapılması ise, bir aldatmacadan başka bir şey değildir*”.¹⁸⁹ Sezai Karakoç, ekonomi ve kültür arasında kurduğu ilişkide değişmez bakış açısını ortaya koyarak, ekonomiyi tek başın değerlendirmek yerine kültür ile beraber ele almıştır. Sezai Karakoç, bu klasik yaklaşımında ısrarcı olmuştur; yani

¹⁸⁷ Sezai Karakoç, “*Diriliş* Neslinin Amentüsü”, *Diriliş Dergisi*, Sayı: 17, Ocak 1975, s. 161.

¹⁸⁸ Sezai Karakoç, “*Diriliş* Neslinin Amentüsü”, *Diriliş Dergisi*, 6 Mayıs 1976, Perşembe, (Mart 1976, Sayı: 19/Birinci Kısım). Basım İstanbul. Sezai Karakoç, *Diriliş*’i haftalık olarak çıkartmaya başladığında, birinci sayfanın solunda haftalık çıktığı günlerin tarihlerini, sağ tarafta ise aylık dergi düzeninde ay ve dergi sayısını vermiştir.

¹⁸⁹ Sezai Karakoç, Ekonomi, “*Enflasyon IV*”, *Diriliş Dergisi*, Sayı: 11, Yıl: Dönem: 7, 29, 3 Ekim 1988, s. 15.

hiçbir toplumsal yapıyı hatta toplumsal kavramı bir diğerinden tamamen soyutlayarak ele almamıştır. Sezai Karakoç, kültür ve ekonomi arasındaki ilişkiye değinirken ikisinin aslında içiçe olduğunu ve ekonomi savaşları gibi kültür savaşlarının da olduğu ve bu iki yapının ayrı düşünülmesinin imkânsız olduğu üzerinde durmuştur. “... ekonomik yapı dev bir ağ halinde gelecektir. Bu ağ da kültür ağıyla bütünleşecektir. Kültürsüz ekonomi, ekonomisiz kültür düşünülemez. İnancsız, ahlaksız kültür ve ekonomi düşünülemediği gibi”.¹⁹⁰ Sezai Karakoç, bu bakış açısıyla, toplumu sadece ekonomi üzerinden dizayn etmeye çalışıp kültürü kategorik olarak ekonominin altında gören bakış açılarına karşı bir duruş sergilemiştir. Kültür ve ekonomi arasındaki ilişki ve bağlantıyı, ahlak ve inanç açısından değerlendirmesi ise sürekli üzerinde durduğu ve tekrar ettiği bir konudur.

2.12.2. İnanç Toplumunda Merhamet- Ekonomi İlişkisi

Sezai Karakoç, İslam Toplumunda bireyin konumunu inanç doğrultusunda belirlemiştir. Karakoç, Müslüman bireyin çalışması gerektiğini belirtirken bunu, Müslümanın kulluk bilinci ve sorumluluğu ile yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Ayrıca, bu kulluk bilinci içinde ekonominin önemi de vurgulamıştır. “... İslam’da dünyanın, eşya ve tabiatın bu önemi, dolayısıyla ekonominin değerini ortaya koymaktadır. Müslüman için iş ibadettir. Müslümanlara hizmet etmek, dünyayı Allah yolunda imar etmek ibadettir”.¹⁹¹ Sezai Karakoç, Müslümanların çalışması gerektiğini vurgularken bu çalışmanın bencilce sadece bireyin kendisi ile alakalı olamayacağı, kişinin Müslüman kardeşlerine hizmet anlayışı içinde olması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Karakoç’un, İslam sitesinde, devlet ve toplum içi kuramların sorumluluklarından bahsederken diğer taraftan, bireyin sorumluluklarının da vurgulaması İslam inancıyla alakalıdır. Bu durumu en iyi açıklayan düşünce ise yukarda geçtiği gibi, Sezai Karakoç’un, “dünyayı Allah yolunda imar etme” zorunluluğundan bahsetmiş olmasıdır. Sezai Karakoç, yaşadığımız çağda, Hakikat Medeniyetinin ancak çağın şartlarını yakalayıp mümkün olabileceğini söylemiştir. Müslümanların her şart ve durumda güçlü olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Kendisi ekonomi ve sanayiye de bu bakış açısına göre değerlendirmiştir. “Çağımızda, Hakikat Medeniyeti, ağır sanayi ile korunabilecektir... Müslüman zayıf olduğu her vakit materyalist ya da öbür inanç ve görüşlerdeki toplumlarca

¹⁹⁰ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 1976, s. 2.

¹⁹¹ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 1976, s. 2.

insafsızca ezilmiş olduğunu bilmek için yeteri kadar tarihi tecrübeye sahiptir”.¹⁹² Sezai Karakoç, ekonomik gücü elinde bulunduran devletlerin ya da başka unsurların Müslümanlar güçlü olmadığı zaman, İslam Topluluklarını merhametsizce ezmekte olduğunu ve bunun acı tecrübelerle bilindiğinden bahsetmiştir. Karakoç, bundan dolayıdır ki, inancın olmadığı yerde merhametin de olamayacağı vurgusunu sıklıkla yapmıştır.

“İnançsız toplumların merhameti yoktur. ... Müslüman kuvvetli olmak borcundadır. Hem kendi inanç ve medeniyetini korumak, hem zulmün insanlığa el koymasına mâni olmak için. Müslüman, inançsızdan evvel davranıp eşya ve tabiat kuvvetlerine hâkim olmalı, sahip çıkmalıdır. Allah’ın halifesi olarak bu onun ödevidir. Bu el koyuş ekonomi ilminin çerçevesinde olacaktır. Allah eşya ve tabiata hakimiyetin sınırlarını ve anahtarlarını, yine eşya ve tabiata gömmüştür”.¹⁹³

Sezai Karakoç’un, toplumların yönetilmesi ve ezilmişliklerini merhamet¹⁹⁴ üzerinden açıklaması, konuya inanç açısından bakmasıyla alakalıdır. Sezai Karakoç’un, ısrarlı bir şekilde inanç üzerinden değerlendirme yapması, İslam dinin bir medeniyet oluşturma kapasitesinin kıyamete kadar var olacağı inancında kaynaklanmaktadır. Bir başka açıdan, Sezai Karakoç, İslam dünyasında yaşanan krizlerin temel sebebini, Müslümanların inanç dünyasından kopuşuna bağlamaktadır. Ayrıca bu durumu, sadece İslam dünyasının değil, tüm dünyada yaşanan krizlerin nedeni olarak da görmektedir. Bundan dolayıdır ki, Sezai Karakoç, Müslümanların güçlü olması gerektiği üzerinde dururken, ekonomik anlamda üst seviyede bir güce ulaşmak gerektiğini ve bunu yaparken ekonomi ilminden yararlanmanın zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Sezai Karakoç, Müslümanlar güçlü olursa, her alanda olduğu gibi ekonomide de merhametle hareket edileceği değerlendirmesini yapmıştır.

2.12.3. Allah’ın İnsana Emaneti, Kazanç- Mülk-Sermaye

Sezai Karakoç’un, İslam toplumu veya İslam Sitesinde, ekonomi ile ilgili tüm kavramlar, alışılmışın dışında, başka bir deyişle materyalist yaklaşımlardan arındırılmış ve inanç üzerinden tanımlanmıştır. Bu bakış açısına göre, İslam toplumu veya sitesinde, her yapılan iş birey ve toplum yararınadır. Yine bu bağlamda Sezai Karakoç, ekonomide sınırsız kar anlayışının da mümkün olamayacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Sezai Karakoç, iş veriminin dahi,

¹⁹² Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

¹⁹³ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

¹⁹⁴ Kur’an’ı Kerim, Beled Suresi, 17. Ayet. “Bütün bunları yaptıktan sonra iman edenlerden ve birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden olmak ve de birbirlerine merhameti tavsiye edenlerden olmaktır”.

maddi olarak algılanmasına yanlış bulmuştur. Ayrıca, işçi, işveren ayrımını da doğru bulmamıştır. Karakoç'a göre, "Verim, sadece maddi değil ondan kopamaz bir şekilde manevidir. Fabrika, işyeri, dükkân, mescidin bir uzantıdır Müslüman. İslam ruhunda, iş sahibi de işçisi gibi bir işçidir"¹⁹⁵. Sezai Karakoç, yaşanan her türlü krizin ardından, sürekli olarak İslam dışında çözüm aranmasına yönelik eleştirisini, inanç üzerine oturttuğu kavramları gündeme getirerek yapmıştır. Sezai Karakoç'un yapmaya çalıştığı bu paradigma değişikliği, sadece Türkiye'ye değil, aynı zamanda, İslam dünyasına da yöneliktir. Karakoç, her türlü materyalist yaklaşımı reddederken, bir taraftan da bunu neden reddetmiş olduğunu, dini bakış açısıyla açıklamıştır. "...kârı sınırlı olacaktır. Kazancını israf edemez, istediği gibi tüketemez. Kazancı, mülkü, sermayesi ona Allah'ın emanetidir. O emanete ihanet edemez. Devletin veya toplumun yetkili kuramlarının çizdiği genel ve dinamik ekonomi tablo ve perspektifinde, yararlı yerini alacaktır".¹⁹⁶ Sezai Karakoç, İslam toplumunda toplumun zararına yapılacak ekonomik faaliyetlerden kaçınılacağından çünkü bireylerin sadece kendi çıkarlarına yönelik çalışamayacağından bahsetmiştir. Karakoç, bu durumu, insanın mal ve mülkün emanetçisi olduğunu hatırlatarak yapmıştır. Mal ve mülkün maddi ölçekten ayrılarak inanç üzerinden değerlendirilmesini, kişinin dini ve Allah'a karşı olan sorumluluğuyla da ilgili olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

2.12.4. İslam Toplumunda Dayanışma-Sosyal Adalet

Sezai Karakoç, İslam Toplumunda, sosyal adaletin sağlanması için zekâta ayrı bir yer vermiştir. Karakoç, daha önce de ekonomi ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmelerde, zekâttan sürekli bahsetmiş ve zekâtı ekonomide ayarlayıcı unsur olarak değerlendirmiştir. Müellif, toplumda refahın sağlanması için servet akışının ana unsurlardan birisi olarak zekâtı görmüştür. Sezai Karakoç, zekat konusunun, İslam toplumlarının ekonomi hayatında etkisi üzerinde dururken, zekatın sanıldığı kadar çözüm üretmediği değerlendirmesini yapan muhalif görüşlerde olmuştur.¹⁹⁷ Karakoç, zekâtın devlet hazinesinde toparlanması ve halka dağıtılmasının sosyal adaletin sağlanmasındaki yapıcı rolünü sürekli olarak vurgulamıştır. Sezai Karakoç, zekât

¹⁹⁵ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

¹⁹⁶ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

¹⁹⁷ Bir örnek olarak; "Hayır faaliyetleri kendi başına iyidir, ama klasik bir iktisadi faaliyet türü değildir. O yüzden fakirliği çözemez. Bu çerçevede ne İslam'ın ne de Hristiyanlığın teşvik ettiği hayır faaliyetleri, bir hayır işi değil ibadet gibi algılsalar da ki, fakirlik problemini halledebilmektedir. Müslümanların zekatın fonksiyonlarının bilincine varmaları ve onu bir "toplumsal zorunluluk" gibi algılamalarının ve bu zorunluluğun gereklerini yerine getirmelerinin fakirlik sorununu çözeceği tamamen bir varsayımdır".

Atilla Yayla, **İktisat ve Hayat**, Ankara: Liberte Yayınları, 2007, s. 27.

kavramının gerçek anlamının yeniden toplumda anlaşılması için, yeri geldikçe en yüksek tonda önemini tekrarlamıştır. Aslında Sezai Karakoç, inanç temelli olarak ekonominin anlatılmasında zekâtın önemini tekrarlayarak her seferinde, ekonominin bir sebep değil bir sonuç olduğu vurgusunu yapmıştır.

Sezai Karakoç’a göre, Tablo 2.3 de zekât, ekonomik bir ibadet ve toplumda servet akışını sağlayarak, toplumsal refaha katkıda bulunan bir hak dengesi olarak verilmiştir.

Tablo 2.3: Zekât

Hak Dengesi Olarak Zekât	
Zekât- İnanç	Zekât; ekonomik ibadettir.
Zekât- Refah Toplumu	Zekât; servetin toplumda akışını sağlar
Zekât- Toplumsal Adalet	Zekât; devlet hazinesinde toplanacak zekât toplumsal adaleti ve toplumsal refahı sağlar.
Zekât- Ekonomi	Zekât; ekonomide ayarlayıcı bir güçtür.
Zekât- Hak	Zekât; toplumda hak dengesini sağlar.

Sezai Karakoç, zekât kadar sosyal adaletin sağlanmasında fiyatlardaki istikrarın sağlanması ve malın kaliteli bir şekilde üretilmesinin de önemi üzerinde durmuştur. Ayrıca Karakoç malın fiyatının ve kalitesinin denetiminin sürekli olarak takip edilmesi gerektiğini vurgularken, malın kalitesi ve fiyatının takibi kadar, paranın denetiminin de önemli olduğunu ifade etmiştir. Karakoç sosyal adaletin sağlanmasında yapılması gereken en önemli işlerden biri olarak işsizlik sorununun çözülmesini görmüştür. Çalışan kadınların haklarının korunmasına da ayrıca yer vermiştir. “Zekât, maldan ve kazançtan adeta fizik ve kimyasal bir zaruretle ayrılarak Devlet ve toplum hazine ve kasasında toplanacak ve oradan tekrar kişiler ve kurumlara dönerek toplumda

sosyal adaletin ve seyyaliyetin düzenlenmesini sağlayacaktır”.¹⁹⁸ Karakoç, sosyal adaleti sağlamanın, temelde devletin ve onun öngördüğü kuruluşların görevi olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Sezai Karakoç, sosyal adaletin sağlanmasında, tüm yükün devlete yıkılmasına karşı çıkmıştır. Ona göre sosyal adaletin sağlanması için, devlet toplumsal kuruluşlar ve kişiler ele ele çalışmalıdır. Ancak tüm bu iş birliğine rağmen devlet yol gösterici olacaktır.

“... devlet veya yönetim kurumu, emeğe ve sermayeye yol gösterici, iş gösterici, alan açıcı olacaktır. Topraklar işlenecek, su gücü, madenler yeraltı ve yerüstü kaynaklar tabiatı tahrip etmeksizin kullanılıp ve işlenir hale getirilecektir. Devlet ve toplum kuruluşları elele çalışacaktır bu amaca varmak için. Kişilerin kuruluşların, devletin ve toplumun bir günü öbür gününe denk olmayacak, dünyanın ahiretin tarlası olduğu asla unutulmayacaktır”.¹⁹⁹

Yazar, bu yaklaşımıyla bir kez daha, yapılacak olan eylemleri ister toplumsal bazda olsun ister bireysel isterse devlet düzeyinde olsun fark etmeksizin inanca dayandırarak, materyalist bakış açısından farklı bir yerde durduğunu göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında Karakoç, inanca dayanan ahlaki değerler üzerinde inşa edilen toplumda, sosyal adaletin büyük bir iş birliği ile mümkün olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu bağlamda Sezai Karakoç, sosyal adaletin, sosyal dayanışmayla olacağı vurgusunu da yapmıştır.

“Her an ibadet ruhu içinde sürekli ve metotlu bilim ve tecrübeyle donanmış, kahramancasına İslam düzenini ruhi, sosyal kültürel ve ekonomik planda gerçekleştirme şuuru! İşte çağın fatihleri olarak bir sosyal dayanışma düzeni oluşturacaktır. Sosyal adalet, kardeşlik müesseseleri kurulacaktır. İşte benim amentümün kültür, ekonomi ve sosyal planda ilkeleri”.²⁰⁰

Sezai Karakoç, sosyal adalet ve dayanışmanın sağlanması için kardeşlik müesseselerinin kurulmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Karakoç, kardeşlik müessesesine daha önceki, ekonomi ile ilgili yazılarında da değinmiş, dayanak olarak, Peygamber döneminde, Medine’deki kardeşlik anlaşmasını göstermiştir. Sezai Karakoç, sosyal dayanışma ve kardeşlik müesseselerinden bahsederken bir uyarıda bulunmayı da ihmal etmemiştir. Sosyal adaleti

¹⁹⁸ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

¹⁹⁹ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

²⁰⁰ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

sağlama ve toplumsal refahı oluştururken bu durumu kullanmaya çalışanların olabileceğinden onlara karşı da dikkatli olunması gerektiği üzerinde durmuştur.

“Sosyal yardımlaşmada birtakım parazitlerin Müslümanların merhametini istismarına meydan vermemelidir. Müslüman merhametli olmalıdır ama bu merhamet, istismar edilmemelidir. ... öte yandan, merhamet sömürülebilir diye de yaşlı, sakat, dul, yetim gibi gerçekten yardıma muhtaç kişilerin sahipsiz, kimsesiz, acı hayat şartlarıyla boğuşmaya terkedilmelerine, yol ve kapı açık bırakılmamalıdır”.²⁰¹

Sezai Karakoç, İslam toplumunda, en iyi koşulları oluşturma çabasını zorunlu görmüş, ancak bu çabaların sömürülmesine ve istismarına fırsat verilmemesi gerektiği üzerinde de durmuştur. Karakoç, ifrat ve tefritten doğabilecek mağduriyetlere karşı da ayrıca uyarısını yapmıştır. Karakoç’un ekonomi ile ilgili yazılarının yer aldığı yazı dizilerinden biri olan “Diriliş Neslinin Amentüsü” en az “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı yazı dizisi kadar önemlidir. Müellif, her iki yazı dizisini de daha sonra kitaplaştırmıştır. Karakoç’un ekonomi ile ilgili düşüncelerinin anlaşılması için, hiç şüphesiz bu iki eserin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

2.13. Ortak Pazar ve Türkiye

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili olarak alternatif olan inanç bazlı düşünceleriyle birlikte ekonomide alışılmışın dışında ekonomi terimleri oluşturmakla kalmamıştır. Karakoç, yaşadığı ülkenin ekonomik durumuyla alakalı da görüşlerini bildirip mevcut ekonomi ile ilgili eleştirilerini dile getirmiştir. Özellikle 1979’dan sonraki süreçte, Türk iç siyaset ve dış politikası hakkında görüşlerini açıklamıştır. Aynı zamanda doğrudan Türk ekonomisi ile ilgili olarak, değerlendirmelerde bulunmuştur. Sezai Karakoç’un, Türkiye ekonomisiyle ilgili yaptığı değerlendirmeler içinde en ilginç olanlardan birisi “Orak Pazar ve Türkiye” adlı başyazısıdır.²⁰² Sezai Karakoç, Türkiye’nin, Avrupa ortak pazarına girmek istemesiyle başlayan süreci sosyal psikoloji ve ekonomiye göre değerlendirmiştir. Sezai Karakoç, başlangıçta ortak Pazar’a girme konusunda bir endişenin bulunduğunu Türkiye’nin, Ortak Pazar’a girmesiyle, Türk ekonomisinin Ortak Pazar’a üye olan devletlerle rekabet edemeyeceği düşüncesinin hâkim olduğundan bahsetmiştir. Bir taraftan da ne olursa olsun bu pazara girmekten başka bir çare olmadığını ileri sürenlerin olduğundan bahsetmiştir. Karakoç, bu bakış açısına sahip olanların durumunu sert bir dille eleştirmiştir. “Bir kesimde Batıya karşı felah bulmaz bir aşağılık

²⁰¹ Karakoç, **Diriliş Neslinin Amentüsü**, 1976, s. 2.

²⁰² Sezai Karakoç, “Ortak Pazar ve Türkiye”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 97, Pazartesi, 31 Ocak 1983. s.1 (Başyazı).

duygusu içinde, dünya kapitalizminin buradaki uzantısı olmaktan öte bir alternatif düşünemiyor ve bulamıyorlardı. Hala böyleleri de varlıklarını ve etkinliklerini sürdürmektedirler”.²⁰³ Sezai Karakoç, sadece Türkiye’deki ekonomiyi değil dünyada genel geçer tüm ekonomi yapılarını eleştirip önerilerde bulunan bir düşünür olarak, tartışmasız Batılı değerlere bağlı olanları sert bir şekilde eleştirmiştir. Karakoç, aslında halkın genelinin daha farklı düşündüğünü, ayrıca istenilen düzeyde olmasa da Türkiye’de bir sanayi atılımının olduğunu belirtmiştir. Müellif, önceden Avrupa Ortak Pazarına girmeye yönelik, Türkiye’de bir tereddüt varken, daha sonra durumun tersine döndüğünden ve Avrupa Ortak pazarına dair bir endişenin oluştuğundan bahsetmiştir. Sezai Karakoç, Avrupa devletlerinin Türkiye’ye yönelik olumsuz ve anlamsız bir engelleyici tutum içine girdikleri değerlendirmesinde de bulunmuştur.

“... böylece, Ortak Pazar’la olan psikolojik hesaplaşmamız, tersine dönüştü. Artık, bizden çok, Ortak Pazar’da bir endişe baş gösterdi adeta. Ortak Pazar, Türkiye ile Avrupa’nın birbirine olan askeri, siyasi ve ekonomik bütünleşme ihtiyacını adeta unutmuş görünerek, bize karşı çekingen davranmaya başladı. ... hatta denebilir ki, kısa vadeli ekonomik kazançlar için uzun vadeli ortak çıkarları bile zedeleyebilecek bir siyasi tutumun etki ve baskısını kullanmayı denedi”.²⁰⁴

Sezai Karakoç, Batılı, Ortak Pazar üyelerinin Türkiye’nin, Orta Doğu ya da başka Pazar arayışına girme çabalarının endişeyle karşılamalarını sorgulamıştır. Aksine Karakoç, Türkiye’nin, farklı ülkelerin pazarına girmesinin, özellikle Orta Doğu pazarına girmesinin coğrafi ve kültürel yakınlıktan dolayı doğal olduğunu belirtmiştir. Karakoç, Ortak Pazar ülkelerinin istedikleri her ülke ile ticari ilişki kurma haklarını kendilerinde görürken, Türkiye’yi eleştirmelerini büyük bir tutarsızlık olarak değerlendirmiştir.

“Öte yandan, Türkiye’nin Ortadoğu Pazarı’na girmeğe başlaması dünya ekonomisinin bugünkü yapısı içinde olağan bir şeydir. Bu, Ortak Pazarı ürkütmemelidir. En önce girmemiz gereken bu pazara en son giren biz olmuştuk. Japonya, Amerika, Demir Perde gerisi ülkeleri Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleri yanında bizim rekabetimiz, Avrupa için yıkıcı bir rekabet olarak düşünülemez”.²⁰⁵

Sezai Karakoç, Ortak Pazar ülkelerinin ekonomide yeni stratejiler belirleyip ekonomi alanında yeniliklere açık olmaları gerektiğini hatta, dünya ekonomisindeki gelişmelere uygun, ekonomi

²⁰³ Sezai Karakoç, **Ortak Pazar ve Türkiye**, s. 1.

²⁰⁴ Sezai Karakoç, **Ortak Pazar ve Türkiye**, s. 1.

²⁰⁵ Sezai Karakoç, **Ortak Pazar ve Türkiye**, s. 1.

politikaları geliştirmeleri gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Sezai Karakoç, Ortak Pazar lkelerinin sosyal problemler ve iş gücü g konusunda da mler üretmesi gerektiği yorumunu yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Sezai Karakoç, bu değerlendirmeleriyle, her zamanki gibi olayların tek taraflı ele alınması mantığına karşı çıkmıştır. Karakoç, toplumsal sorunların sadece, ekonomi ölçeğinde değerlendirilmesinin yanlışlığını her fırsat bulduğunda tekrarlamıştır.

“Kanaatimizce, Ortak Pazar, iktisadi alanda bazı katı tutmaları bir kenara iterek, daha elastiki davranmasını bilmeli, dünyanın genel ekonomik gidişine de uygun, yeni bir politikayı benimsemeli, bölgesel iş birliğinde daha toleranslı davranmalı ... halkların belli konularda uzmanlaşması yönünde bir iktisadi strateji geliştirmelidir. Böylece bir gelişme, birçok sorunların da ortadan kalkmasına yardımcı olacaktır”.²⁰⁶

Sezai Karakoç, Ortak Pazarı ile ilgili değerlendirmelerinde aslında Ortak Pazar lkelerinin Türkiye ile ilgili gerçek bir değerlendirme yapma konusunda hem isteksiz hem de yetersiz bulunmuştur. Sezai Karakoç, Türkiye’nin sahip olduğu gerçek konunun kabul edilmemesi halinde, sadece Türkiye’nin değil, Batılı devletlerin veya Ortak Pazar lkelerinin de kaybetmiş olacağı yorumunu yapmıştır. Karakoç, Türkiye ekonomisinin, dünya ekonomisi içinde önemli bir yere sahip olacağı düşüncesinde olmuştur.

“...umulur ki, Avrupa, bizi bir rakip olarak görme alışkanlığından sıyrılsın. Halkımızın kişilikli atılımına bakarak Dünya ekonomisi içinde hakkımız olan yeri alma potansiyeline sahip olduğumuzu kabul etsin. Ekonomik konuyu öbür konulardan soyutlamasın. Bugünü ve yarını bütün olarak düşünsün ve görsün”.²⁰⁷

Sezai Karakoç, bir bütün içinde ekonominin değerlendirilmesi konusundaki ısrarını devam ettirmiştir. Müellif, Avrupalı devletlerin n yargılı tutumlarının uzun dönem içinde Avrupa’ya hiçbir şey kazandırmayacağı yorumunda da bulunmuştur. Karakoç, “Ortak Pazar ve Türkiye” adlı yazısında aslında Avrupa’nın, belirleyiciliğinden çok Türkiye’nin dünya ekonomisindeki yerinin anlaşılması isteği içinde olduğu anlaşılmaktadır. Karakoç, her konuda olduğu gibi ekonomi konusunda da Avrupalı devletlerin, Türkiye ile ilgili olan tutumlarının tamamen n yargılardan oluştuğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

²⁰⁶ Sezai Karakoç, **Ortak Pazar ve Türkiye**, s. 1.

²⁰⁷ Sezai Karakoç, **Ortak Pazar ve Türkiye**, s. 1.

2.14. Sanayi ve Kültür ya da Ekonomide Kaynak

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde sürekli olarak i  ve dış faktörler vurgusu yapmıştır. Bunun sebebi ekonomiyi salt bir sayısal değerlendirme olarak ele almaması ile ilgilidir. Bu konuyla ilgili olarak yazmış olduğu “Gün Saati -Kaynak-”²⁰⁸ adlı yazısı oldukça açıklayıcıdır. Sezai Karakoç, ekonomik faaliyetlerde ana unsurların varlığını kabul etmekle beraber, ekonomiye etki eden i  faktörlerin göz ardı edildiğinin altını çizmiştir. Karakoç’un, bu i  faktörler veya i  dinamiklerle kastettiği, inanç, ideal faktörleridir. Bu i  dinamikler yok olursa, ülkelerin iklimi coğrafyası veya yer altı kaynakları ne olursa olsun ekonomide beklenen sonuçların alınamayacağı iddiasında bulunmuştur. “İslam  lkelerinin coğrafyası, iklimi mi deği mi tir ki, onca ileriye bunca geri kalmış olsun? Değişen, iklim, coğrafya ya da daha genel bir deyişle fiziki değil, kitlelerin kültür ve ruh  artlarıdır”.²⁰⁹ Aslında Sezai Karakoç, toplumun tüm alanlarında olduğu gibi ekonomide de gerilemenin sebebini, İslam toplumlarının, medeniyet değerlerini oluşturan köklerinden kopma olarak değerlendirmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Sezai Karakoç, kalkınmanın sadece kaynakla başka bir deyişle salt maddi unsurlarla olmayacağını, manevi faktörlerinde önemli olduğu iddiasında bulunmuştur. Aynı şekilde, ilerlemenin de maddi unsur veya kaynaklarla olamayacağı görüşündedir.

“ yleyse, kalkınmanın, ilerlemenin temelinde, maddi unsurlar kadar manevi faktörlerin, ruhi imkân ve şartların etkisi vardır bu etki açıktır. İnsanları, kalkınma ya da ilerlemeye itecek olan dış tabiat şartlarından çok, i   artlardır. Onları sürekli bir heyecan içinde tutan bilme ve yapma arzu ve hevesleri, şuur ve sorumluluklarıdır”.²¹⁰

Sezai Karakoç, her konuda olduğu gibi bu konuda da insanın sorumluluk (görev) bilincinde olarak hareket etmesi gerektiği vurgusunu yapmıştır. Karakoç, görev bilincinin birçok kez Müslümanın yery zindeki ödevleri şeklinde açıklamıştır. Ayrıca müellif,  dev veya görev bilincin inançla bağlantılı olarak g rm   tir. Maddi kaynak dışında, bu görev bilinciyle oluşan manevi kaynağın ekonomi dahil her alanda ilerlemeye katkı sağlayacağı iddiasını g   l  bir şekilde savunmuştur. Karakoç, Müslümanların i  şartlarını, dini inançlarının oluşturduğu, dinin de ilerleme için itici güç olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu ilerleme sadece ekonomide değil her alandadır. Karakoç, dini inanı la kastettiği ilerleme her alanda ve

²⁰⁸ Sezai Karakoç, “Gün Saati- “Kaynak”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 131. Pazar, 6 Mart 1983, s.1.

²⁰⁹ Karakoç, **Gün Saati- Kaynak**, s. 1.

²¹⁰ Karakoç, **Gün Saati- Kaynak**, s. 1.

sürekli. Bu aynı zamanda inanmış kişinin hayata bakışını da derinden etkilemektedir. Din, ileriliktir.

“... inanmış kişi, hep ilerleyen ve inandığını ilerleten, başka kişilere, başka alanlara, daha derin, daha yoğun, daha etkin, bir şekilde yayan, ulaştıran kişidir. ... Kişiler için geçerli olan bu düşüncelerin, toplumlar için- ölüm kalım sorunu olacak denli önem kazandığı günler olur...”²¹¹

Sezai Karakoç, ilerleme ve gerileme değerlendirmesini bir medeniyet tasavvuru içerisinde yapmıştır. Böylece bir kez daha, toplumsal hiçbir olayın diğerinden ayırt etmeden alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu bağlamdan bakıldığında Sezai Karakoç’un ekonomi için de aynı değerlendirmede bulunmuş olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Ekonomide ve diğer alanlardaki geri kalmanın sebebi kaynak kıtlığı değil, bakış açısı değişikliği ya da iç dinamiklerin temellendiği inanç ve kültürden uzaklaşmış olmasıdır. Konuya bu şekilde bakıldığında, Sezai Karakoç’un, “ekonomi kültürün dışa dönük yüzüdür”²¹² değerlendirmesini hangi şartlara bağlı olarak yaptığı anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç, ilerleyen ülkelerin sadece ekonomiyle ayakta durmadıklarını fikir dünyalarını da geliştirdiklerinden bahsetmektedir.

“... yalnız ziraat, yalnız sanayi ve ticaret, yeterli değil bir ülkenin varlığını sürdürmesi için. Bir toplumun öbür toplumlar arasında ya da karşısında durabilmesi için, ekonomisini ayakta tutacak kültüre, onun da fikir dünyası sahibi olması lazım. İnançlar, sanat eserlerinin değerlendirilmesi, siyasi, sosyal ve ekonomik hayat, hatta bilim hayatı, hep genel bir fikir dünyasının aracılığıyla, düzenlenmesiyle anlaşılır, sıraya girerler, birbirleriyle uyum sağlarlar. ... Fikir hayatının öldüğü yerde, yavaş yavaş, ekonomik hayat da ölmeğe başlar”.²¹³

Sezai Karakoç, ekonomide ve sanayide maddi kaynaktan önce başka unsurların varlığından bahsederken bir taraftan da fikirsiz bir dünyanın gelişmediği bir yerde maddi kaynakların varlığının hiçbir şekilde ilerlemeye veya ekonomik gelişmeye katkı sağlamayacağını savunmuştur. Sezai Karakoç, fikrin olduğu yerde icat ve keşfin olduğunu, keşif ve icadın olduğu yerde de ilerleme ve gelişmenin olduğunu ileri sürmüştür. Bu yaklaşımıyla, Sezai Karakoç, bir kez daha toplumsal faaliyetler arasındaki ilişkiden bahsetmiş, hiçbir toplumsal faaliyetin diğerinin üzerine çıkmayacağı vurgusunu yapmış ve bunun için gerekli olan esasın düşünce

²¹¹ Sezai Karakoç, “Gün Saati- “Hayat-İlerleyiştir”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 164, Cuma, 8 Nisan 1983, s. 1.

²¹² Sezai Karakoç, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 19/Birinci Kısım, Perşembe, 6 Mayıs 1976, s. 2.

²¹³ Sezai Karakoç, “Gün Saati- “Fikir ve Fikirsizlik”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 217, Salı, 31 Mayıs 1983, s. 1.

dünyasının oturtulması gerektiği sağlam zemine vurgu yapmıştır. Bu sağlam zemin, fikir dünyasını oluşturan iç dinamikler veya iç faktörlerdir, iç faktörlerin dayanakları da genel anlamda inançtır.

2.15. 1988- 1990 Yıllarında Türk Ekonomisine Dair Değerlendirmeleri

Süreç içinde Diriliş dergisinin çıkmadığı dönemler olmuştur. Derginin çıktığı süreçlerde ise ekonomi ile ilgili yazılarında dönemin konularının yazılarının oluşumunda etkili olduğu görülmektedir.

“Bilindiği gibi Diriliş’in ilk çıkışı 1960 yılı. İki sayı. Arkasından 27 Mayıs ihtilali. Diriliş’in bir daha çıkması için 1966 yılının beklemek zorunda kaldık. 1966-1967’de bir yıl çıkış. Sonra ara veriş. 1969’da tekrar çıkış. 12 Mart hareketine kadar. Sonra üç yıllık bir ara. 1974’te tekrar çıkış. Önceleri aylık, sonraları haftada iki defa çıkış, bazı aksamalarla da olsa 1981’e kadar. 1983’te günlük gazete denemesi (beş buçuk ay). Şimdi, beş yıllık bir aradan sonra, şimdiye kadar tek denmediğimiz şekil olan, haftalık şeklinde çıkıyoruz”.²¹⁴

Diriliş dergisinin zaman zaman yayına ara verdiği dönemlere bakıldığında bu sayıların Türkiye siyaseti ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde derginin yeniden çıkarıldığı, 1988’de siyasi bir sürecin parçası olarak görülmelidir. Sezai Karakoç 1988’den başlayarak devam eden süreçte, Türkiye iç ve dış politikası ve politikacıları ile dönemin siyasi ve ekonomik olaylarıyla alakalı yazılara ağırlık vermiştir. Bu süreç, Karakoç’un, parti kurmasına kadar aynı şekilde devam etmiştir. Türk siyasetindeki etkili kişilerin portesi üzerinden değerlendirme yaparken, mevcut ekonomi durumu ve ekonomik politikalarını da eleştirmiştir. Sezai Karakoç, bu süreçte devlet, millet, yönetici, kalkınma, enflasyon, parti ve partililik üzerine yazılara ağırlık vermiştir. 1988’in en önemli ekonomi başlıklarından birisi, “Enflasyon” başlıklı ekonomik yazı dizisidir ki, bu yazı dizisi en az, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” ve Diriliş Neslinin Amentüsü” kadar önemlidir. Sezai Karakoç, 1989’dan itibaren bir partinin nasıl olması gerektiği üzerinde yazılar yazmaya başlamış 1990’da ise Diriliş Partisini kurmuştur. Parti programında, ekonomiyle ilgili olarak oluşturduğu maddeler, Türkiye ekonomisinin mevcut durumuna yönelik birer alternatif olarak ileri sürülmüş olup, aynı zamanda hem bir öneri hem de örtülü bir eleştiri niteliği taşımaktadır.

²¹⁴ Sezai Karakoç, “Yeniden Diriliş”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 7, Dönem: 29, 25 Temmuz 1988, s. 1.

2.16. Türk Siyaseti ve Ekonomisine Yönelik Değerlendirmeler

Sezai Karakoç'un, Türkiye ekonomisi ile ilgili ilginç yazılarından birisi, "Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor"²¹⁵ başlıklı makalesidir. Müellif, bu makalesinde, Türkiye'nin siyasi, ekonomik, kültürel hatta akademik gidişatı hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin, Avrupa ülkeleri, Amerika ve Rusya ile olan ilişkilerini değerlendirmiştir. Karakoç, Türkiye'nin, Ortak Pazara girme isteğini bir kez daha ele almış, ancak önceki yıllardaki değerlendirmelerin aksine, Ortak Pazara girmenin çok da karlı bir iş olmadığı değerlendirmesini yapmıştır. Sezai Karakoç, Ortak Pazara girmek yerine, Türkiye'nin, kendini gerçek anlamda güvende hissetmesi için "Ortadoğu Birliği" gerçekleştirilmesi önerisinde bulunmuştur. Daha önceki değerlendirmelerinde "İslam Ülkeleri Birliği"nden bahseden, Sezai Karakoç, bu kez "Ortadoğu Birliği" tabirini de kullanmıştır. Makalenin bir özelliği de Türk dış politikası ve ekonomisi kadar, Avrupa Topluluğunun dış politika ve ekonomi politikalarını da eleştirmiş olmasıdır. Ancak genel değerlendirmelerini, Türkiye ve Avrupa Topluluğu ilişkileri üzerinden yapmıştır. Sezai Karakoç, Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna girme konusundaki arzusunun aslında biraz belirsiz olduğu görüşündedir.

Türkiye öyle görülüyor ki, siyasi, ekonomik ve hatta akademik kadrosuyla Avrupa Topluluğuna girmeğe karar vermiş ve bütün hedef ve çalışmalarını, bu nokta etrafında toplamıştır. Bu amaç, bir odak noktası oluşturmaktadır. Bugün siyasi, iktisadi ve hatta kültürel politikaların belirlenip uygulanmasında. Görünüş bu olmakla birlikte, gerçek biraz daha karmaşıktır; aydın kesim, uzun denecek bir süre içinde, bayağı, solculuğa iyice şartlandırıldı. Bunların çoğunluğu Avrupa Topluluğuna değil de Türkiye'nin Rusya'nın etkisine girmesini isterler".²¹⁶

Sezai Karakoç, bu değerlendirmesinde bir belirsizlikten bahsederken, solcuların bu isteğine rağmen tam tersi bir durum sergiledikleri bu fikirlerini korumak için, Avrupa topluluğuna da girmek isteyebilecekleri değerlendirmesinde bulunmuştur. "Solcu politikacıların bir kısmı Avrupa Topluluğu fikrine zamanla alışabilir. Zaten Avrupa Topluluğundaki ülkelerin sosyalistleri ikili bir tutum içindedirler".²¹⁷ Sezai Karakoç, Türk aydını olarak değerlendirilenlerin, farklı bakış açılarını verirken bu çelişkili durum üzerinde durmuştur. Bu konuyu ele almasının temel sebebi, Türk aydınının kendi ülkesi için bir alternatif üretme yerine,

²¹⁵ Sezai Karakoç, "Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor", **Diriliş Dergisi**, Sayı: 2, Dönem: 29, 1 Ağustos 1988, s. 3-4.

²¹⁶ Karakoç, **Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 3.

²¹⁷ Karakoç, **Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 3.

dıştan gelen bir etkiye bağlı olarak çözüm önermesidir. 1988’lerden itibaren, Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili konuları ele aldığında sürekli olarak, Türk siyasetçi ve aydınlarının konu ile ilgili yaklaşımlarındaki tutarsızlık ve öngörüsüzlüğü eleştirdiği görülmektedir. Sezai Karakoç, aydınların kafasında oluşan Avrupa Topluluğuna katılma fikrinin aslında kendilerince bir çeşit garanti olarak değerlendirmiştir. Karakoç aydınların, Avrupa Topluluğuna katılarak, Türkiye’nin, dünya pazarlarında daha rahat yer alacağı inancına sahip oldukları değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca Müellif aydınların Avrupa Topluluğuna sadece ekonomik çıkarlar için değil, kendi görüşlerine göre daha uygar olmak için de girmek istedikleri yorumunu yapmıştır.

“... Avrupa Topluluğu’na katılma fikrinde ayrıca ekonomik bir motif de bulunabilir; dünya pazarlarında Avrupa ile boy göstermekle paylaşmada daha karlı çıkacağımız düşünülüyor. Ayrıca bir de aydınların kafasında, Avrupalı olmak, medeni olmakla eş değerli görüldüğü için, Avrupa Topluluğu’na katılma fikrinde, üçüncü bir faktör olarak, bu kültür değişimi amacı yatıyor”.²¹⁸

Sezai Karakoç, aydınların görüşlerinin de salt ekonomiyle ilgili olmadığı birçok toplumsal yapıyla alakalı olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Karakoç, aydınların her konuda olduğu gibi ekonomi alanında da Avrupa Topluluğu’nun kesin güvence sağlayacağı inancını sorgulamıştır. Müellif, 1980’lerden sonraki ekonomi yazılarında, sadece Avrupa Topluluğuna katılmanın, Türkiye ekonomisi ve dış politikası için en iyi seçeneği oluşturduğu anlayışını kesin bir dille eleştirmiştir. Karakoç’un bu tutumunda, hiç şüphesiz 1960’tan başlayarak 1980’lerin sonuna kadar olan süreçte, Avrupa Topluluğunun tutumu olmuştur. Karakoç, Avrupa Topluluğunun uzun vadeli güvence sağlayıp sağlayamayacağı konusunu da sorgulamıştır. “Şüphesiz, Türkiye’nin yapayalnız kalması, ya da tek güvencesinin Amerika olması, gelecek açısından son derece tedirginlik verici bir durumdur. Ancak, Avrupa Topluluğu’na katılmanın sağladığı güvence nedir? Nereye, ne dereceye kadar, topluluk bizi korur?”²¹⁹ Sezai Karakoç, Türkiye için esas olanın uzun vadeli güvence olduğunu, ancak Avrupa Topluluğunun, Türkiye’ye uzun vadeli bir güvence verme niyetinde olmadığını ifade etmiştir. Karakoç, Avrupa Topluluğu’nun Türkiye’den sürekli olarak kendi istekleri doğrultusunda beklentilerde bulunacağı vurgusunu da yapmıştır. Ayrıca Avrupa ülkelerinin Türkiye’nin hareket kabiliyetini de azaltacağı yorumunda bulunmuştur.

²¹⁸ Karakoç, **Dörtüyl Ağızında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 3.

²¹⁹ Karakoç, **Dörtüyl Ağızında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 3.

“Ekonomik açıdan da Ortak Pazar’a katılış, fazla bir kazanç değildir. Batılılar, hep özel şartlarla o kadar insanın elini bağlıyor ki, daha uzun süre, Türkiye hep veren, almayan durumunda kalacaktır. ... kültür entegrasyonu ise Türkiye için büyük bir felaket olacaktır. ... “. ²²⁰

Bu bağlamda bakıldığında, aslında Sezai Karakoç, Batılı ülkelerin Türkiye’ye bir sömürge devleti gibi davranacakları kaygısı taşımaktadır. Sezai Karakoç, Avrupa Topluluğuna girmeye şüpheyile bakarken, Türkiye’nin ne tür alternatiflere sahip olduğu konusunda da yorumlar yapmıştır. Avrupa Topluluğunun, tek seçenek değil seçeneklerden birisi olmasını gerektiği düşüncesine sahip olmuştur. Sezai Karakoç, alternatif yapıların neler olabileceği ve nasıl olması gerektiği konusunda da görüşlerini belirtmiştir.

“Türkiye, kendisini de gerçek güvence altına alacak olan Ortadoğu Birliği’ni gerçekleştirmeden, yani en az Avrupa Topluluğu kadar bir İslam Birliği’ni oluşturmada kendini güvende sayamaz. ... tek alternatifin Avrupa Topluluğu olmadığını, gerçek kurutuluş ve güvenceyi ancak İslam Ülkeleri Birliği’nin kurulması (siyasi birlik), İslam Birliği Pazarının kurulması (ekonomik birlik), İslam kültür ve Medeniyetinin Dirilişinin en köklü bir şekilde başlatılması (kültürel birlik) gibi üçlü ve köklü bir oluşumun sağlayacağını bilmeli ve bunun temelleri atılmalı, örgütlerini kurup İslam alemine bir ağ gibi yayılmalıdır”. ²²¹

Sezai Karakoç, her zaman yaptığı gibi alternatif oluşturacak önerisini sunarken, siyasi birlik, ekonomik birlik ve kültürel birliği aynı anda ele almış ve bir ayrım yapmamıştır. Karakoç, bu makalesinde, Ortak Pazar veya Avrupa Topluluğuna yönelik endişelerini dile getirirken, ekonomik kaygılarla alınacak kararların aslında sadece ekonomi ile ilgili olmayacağını birçok açıdan ülkeyi etkileyeceğini ileri sürmüştür. Karakoç’un endişesi, Medeniyet Tasavvuru ile ilgilidir ve Ortak Pazara girmenin salt bir ekonomik bağlantı olarak ele alınmasının yanlışlığı üzerinde durmaktadır. Sezai Karakoç, “Dört Yol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor II”²²² yazısında devam etmiş Avrupa Topluluğuna katılma ile ilgili olarak yorumlarını sürdürmüştür. Sezai Karakoç, Ortak Pazara katılma fikrinin hükümetlerin ya da iktidar partilerinin değil devletin kararı olduğu üzerinde durmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Ortak Pazara katılmayı, partiler üstü olarak değerlendirmektedir. Karakoç Avrupa Birliğine veya Ortak Pazara katılma isteğinin sorgusuz sualsiz olmasını da sert bir şekilde eleştirmektedir.

²²⁰ Karakoç, **Dört Yol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 4.

²²¹ Karakoç, **Dört Yol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor**, s. 4.

²²² Sezai Karakoç, “Dört Yol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor II”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 8, Yıl: 29. Dönem: 7, 12 Eylül 1988. s. 3.

“Partiler üstü devlet politikası bu. ... ekonomik çevreler de bu politikayı destekliyorlar. Hatta bu politikaya umutla bağlanıyorlar. Bazılarınınsa bütün bütün kurtuluş ümidi haline gelmiş Ortak Pazar’a katılmamamız”.²²³ Sezai Karakoç, bu konunun sadece politikacı ve ekonomistlerin konusu olmadığı herkesi ilgilendirdiği üzerinde durmuştur. Ancak konunun enine boyuna sorgulanmadığını herkesin, Türkiye’nin Avrupa Topluluğuna 2000 yılından önce mi, sonra mı kabul edileceğine yoğunlaştığı eleştirisini yapmıştır. Bu durum Sezai Karakoç’u rahatsız etmiştir ve bunu her fırsatta dile getirmiştir.

“Avrupa Topluluğu nedir? Avrupa Topluluğu’na katılmak ne demektir? Üzerinde uzun uzun durulacak, düşünülecek, hayat memat meselesidir. ... Avrupa Topluluğun hangi şartlarla kabul edileceği? Bizden ne gibi fedakarlıklar istenecek? ... sadece gözünü Ortak Pazara katılmamızla geleceği farz edilen menfaate dikmiş insanların suskun beklentisi göze çarpmakta”.²²⁴

Sezai Karakoç, bu sorgusuz teslimiyeti eleştirmiş ve sanıldığı gibi Ortak Pazar’ın, Türkiye’nin yararına olamayacağı aksine, Türkiye’nin sürekli olarak her açıdan ödün veren bir konuma düşeceği yorumunu yapmıştır. Sezai Karakoç’un, 1988’de Türkiye’nin Avrupa Birliğine veya Avrupa Ortak Pazar’ına,²²⁵ girme çabalarının nasıl bir seyirde olabileceği yorumunu yaptığı ve bu kısır döngüyü önceden gördüğü anlaşılmaktadır.

2.17. Enflasyona Bağlı Olarak Ekonomi Değerlendirmesi

Karakoç, 1988’den itibaren ise Türk siyaseti ve ekonomisi üzerine daha spesifik yazıları kaleme almıştır. Bu bağlamda Seza Karakoç’un ekonomiyle ilgili olarak ele aldığı yazı dizisi “Enflasyon”²²⁶ yazısı olup, bu yazı dizisi dört bölümden oluşmuştur. Müellif, bu yazı dizisini yayınlarken, aynı zamanda, Turgut Özal’ın siyasi portresi ile ilgili de bir yazı dizisi başlatmıştır. Bu yazı dizisini, S.K, müstear ismi ile yayımlamıştır. Turgut Özal’ın siyasi ve ekonomik kararlarını yorumlamıştır. Ayrıca Sezai Karakoç, Avrupa Birliği ve Ortak Pazara girişle ilgili

²²³ Karakoç, **Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor II**, s. 3.

²²⁴ Karakoç, **Dörtüyl Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor II**, s. 3.

²²⁵ Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve OECD, NATO gibi uluslararası örgütlenmelerin etkin bir üyesi olmuştur. Bu doğrultuda, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959’da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye adına bu başvuruyu, dönemin Demokrat Parti lideri ve Başkanı Adnan Menderes yapmıştır. Menderes, bu başvuruyla, Türkiye’nin Avrupa’ya ilk adımı attığını ifade etmiştir.

T.C Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (Erişim: 22 Kasım 2024).

²²⁶ Sezai Karakoç, Ekonomi, “Enflasyon I”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 8. Yıl: 29, Dönem: 7, 12 Eylül 1988, s. 1.

yazılarını da aynı dönemde yayımlamıştır. Sezai Karakoç'un bu dönemde, Türkiye'nin ekonomik sorunlarının başında gelen, enflasyonu kaleme alması, hiç şüphesiz Türk ekonomisinin gidişatı ve siyaseti üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır.

Karakoç, her zaman toplumsal olayların bir açıdan ele alınmasına karşı çıktığı gibi, enflasyonu da sadece ekonomik açıdan açıklamanın yanlışlığı üzerinde durmuştur. Ayrıca müellif, enflasyonun, siyasi, sosyal, dini ve ekonomik sebepleri olduğunu bu açıdan konunun psikolojik ve sosyolojik olarak da ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Sezai Karakoç, enflasyon konusunda da bir paradigma değişikliğine gitmiş ve enflasyon konusunu alışılmamış dışında ele alarak değerlendirmiştir. Sezai Karakoç, enflasyon konusunu, sebepler ve sonuçlar bağlamında ele almıştır. Ancak Sezai Karakoç, sebep ve sonuçları tespit etmekle kalmamış, konunun halledilmesi için çözüm önerilerinde de bulunmuştur.

Tablo 2.4 de Karakoç'a göre, enflasyona sebep olan olayları ekonominin ve siyasetin yanında psikolojik, sosyolojik ve dini olarak açıklaması gösterilmiştir.

Tablo 2.4: Enflasyonun Sebepleri

Enflasyonun Sebepleri	
Ekonomik- Siyasi	Ekonomi ile ilgili olarak alınan kararların yanlışlığı
Dini	İsraf ve tasarruf anlayışının değişmesi Yardımlaşmanın azalması
Psikolojik	Halkın kafasındaki enflasyon kavramının belirsizliği
Sosyolojik	Toplumda tüketim anlayışının değişmesi

2.17.1. Enflasyonun Tanımı ve Psikolojik Etkisi

Sezai Karakoç, enflasyonun Türkiye'de ekonomik bir kavram olarak kullanılmaya başlanmasının daha sık bir şekilde, Çok Partili Hayat'a geçişten sonra olduğuna, ancak halkın kafasında net bir tanımın olmadığına değinmiştir. Karakoç, halk için enflasyonun felaket olduğunu, bu terimin halkı ürküttüğünü belirtmiştir. Sezai Karakoç, konuyla ilgili eskiden çok yalın ve anlaşılır bir kelime olarak "pahalılık" kelimesinin kullanıldığını bahsetmiştir. Sezai

Karakoç, enflasyon kelimesinin yerine pahalılık kelimesinin kullanılmasının halk açısından daha iyi olacağını savunmuştur. Müellif, yaşadığımız çağda enflasyon olgusunun değiştiğinden ve değişikliğin devam ettiğinden bahsetmiştir. Ancak enflasyon²²⁷ kelimesinin psikolojik bir etkisinin olduğunu ve tam olarak tanımlanamamasının halkta paradoksal bir duruma sebep olduğunu, bilinmezlikle birlikte belirsiz bir ümit içinde bekleyişe sebep olduğunu değerlendirilmesinde bulunmuştur.

“Belki, kimileri şuurlatılardan, pahalılık yerine enflasyon demekle daha ilmi bir açıklamaya kavuşulduğu inancıyla teselli buluyorlardır. Oysa, pahalılığa enflasyon demekle konu daha karartılıyor, sanki ona ilmi bir mazeret sağlanmış oluyor, böylece, halka, asıl yapılması gerekenden daha hafif fedakarlıklarla bir sonuç elde edebilirlermiş gibi yalancı bir umut veriliyor. Demek ki, mümkün olsa, önce bu enflasyon sözünü ortadan kaldırıp işte asırlardır(pahalılık) dediğimiz şeydir enflasyon demek gerekir”.²²⁸

Bu bakış açısıyla enflasyonunun psikolojik olarak ele alan Sezai Karakoç, eskinin pahalılığının çağımızın enflasyonun, günümüzde eskiye oranla nicel bir fark değil, nitel bir farkının olduğundan bahsetmiştir. Kısaca bu farkı bir kemiyet farkı değil, bir keyfiyet farkı olarak değerlendirmiştir. Sezai Karakoç, tam da bu noktada, enflasyonun psikolojik alt yapısının hazırlandığı ve bu keyfiyete bağlı olarak halkın enflasyon olgusuna hazırlanmak istendiği yorumunu yapmıştır.

“Gerçekten, çağımız enflasyonu, asırların enflasyonu yıllara getirmek gibi korkunç bir artış göstermiştir. İnsanoğlu buna alışsın istenmiştir. Ve insanoğlu, buna uyum sağlamak için, farkında olmadan hayat tarzında büyük bir yıkıma razı olmak zorunda kalmıştır. Bu yıkım süreci, günümüzde de sürüp gitmektedir”.²²⁹

Sezai Karakoç, enflasyonun psikolojik alt yapısını oluşturarak halkı bir çıkmaza sokmanın aldatmaca olduğu görüşündedir. Karakoç, sosyal psikolojinin enflasyon üzerinden yönlendirildiği ve bu aldatmacanın siyasiler, ekonomistler ve genel ekonomi üzerinde de devam ettiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca halkların psikolojisinde sürekli olarak bir

²²⁷ “Enflasyon Kimin Numarası? Enflasyon devletine sahip çıkmayan (yani ona hesap sormayan) halka devletin verdiği cezadır. İktisadi hadiseler arasında en “siyasi” olanıdır. Onun içindir ki, bir ülkede umumi bir ittifak (konsensüs) sağlanmadıkça, enflasyon ateşini düşürmenin imkânı yoktur”.

Mustafa Özel, **Devlet ve Ekonomi**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995, s. 18.

²²⁸ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon I”, s. 15.

²²⁹ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon I”, s. 15.

enflasyon stresinin oluşturulduğu yorumunu yapmıştır. Sezai Karakoç, bir kez daha, halk da sürekli olarak enflasyon stresinin bulunmasını, enflasyon kelimesinin tanım düzeyinde halk kitlelerinde anlaşılmamasına bağlamıştır. Bu perspektiften bakıldığında Sezai Karakoç'un, enflasyonu bir aldatmaca olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

“Enflasyon öteden beri sürüp gelmektedir ve yıl başında bizi etkileyen bir enflasyon baskısı vardır. Yıl dönmekle psikolojimizdeki enflasyon stresi kaybolmuyor sifıra düşmüyor. Bunu böyle farz etmek hem ekonomi adamlarının hem devlet ve siyaset adamlarının kendi kendilerini aldatması, hem de halkı aldatmalarıdır”.²³⁰

Sezai Karakoç, kalkınmakta olan ülkelerde enflasyonun daha zor bir şekilde kontrol altına alındığından ve yüksek enflasyonun bu ülkelere ağır bedeller ödettiğinden bahsetmiş bu konuda da Latin Amerika ülkelerini örnek vermiştir. Gelişmiş olan ülkelerde ise enflasyonun daha az oluşuna vurgu yapmıştır. Sezai Karakoç, enflasyonun tanımı ve psikolojik etkileri üzerinde değerlendirmelerde bulunduktan sonra enflasyona sebep olacak faktörler üzerine yoğunlaşmış ve enflasyona karşı çözüm önerilerinde bulunmuştur.

2.18. Enflasyona Sebep Olan Faktörler

Sezai Karakoç, her ne kadar, enflasyon konusunu muallak ve psikolojik olarak tanımlasa da konuyu görmezlikten gelmemiş, enflasyon konusunu, sosyal, siyasi, ekonomik ve psikolojik sebepler doğrultusunda ele alarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Böylece, Sezai Karakoç, enflasyonu da tek faktöre bağlı kalarak açıklama yanlışlığına düşmemiştir. Her zaman yaptığı gibi olay ya da olgunun, olumlu ya da olumsuz tetikleyici unsurlarına dikkat çekmiştir. Sezai Karakoç, enflasyonu tetikleyen faktörlerin tespitini yaparken, Türkiye'deki fay hatlarına yönelmiştir. Onun bu yönelimi, doğal olarak, Türk ekonomisi ve Türk siyasetine yönelik değerlendirme yapmasına da neden olmuştur. Ayrıca siyasetçiler ve ekonomistlerin görmezden geldiği, sosyal psikolojinin iç dinamiği olan, din konusu üzerinden de çıkarımlarda bulunmuştur.

²³⁰ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon I”, s. 15.

2.18.1. Makineleşmenin Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Sezai Karakoç, iş gücü ve makineleşme arasında bir denge kurulmadığı zaman ya da başka bir deyişle, bir plana bağlı olmadan makine sayısı artırıldığında işsizlik ve bunun sonucunda da enflasyonun artacağı değerlendirmesini yapmıştır. Sezai Karakoç, kalkınma hamlelerinde makineleşmenin önemli olduğunu ancak bu konuda yanlış yapıldığını ve gereksiz sayıda makine ithal edilerek ekonomiye zarar verildiğini savunmuştur.

“Bizde makineleşme başladıktan sonra, öyle hızlı bir makine kullanımı oldu ki, bugünkü enflasyonun ana sebeplerinden biri budur desek mübalağa olmaz. Kalkınma hareketimizden bugüne kadar iş gücü- makine dengesi ne olmalıdır konusunda bir hesap yapıldığına dair bir işaret görülmüyor ekonomimizde”.²³¹

Sezai Karakoç, plansız makineleşmenin sonunda insanların hızla devreden çıkarılmaları sebebiyle her yerde başıboş gezen insanların bulunduğundan bu durumun ekonomi açısından sağlıklı olmadığından bahsetmiştir. Karakoç ayrıca plansız makineleşmeden dolayı ülkeden ciddi oranda bir döviz çıktısı olduğunu da vurgulamıştır.

“Akla gelen ve gelmeyen her iş, makineyle yapılmaktadır Türkiye’de bugün. Makinelerin çoğu ithal malıdır. Bu memleketin bin bir güçlkle kazandığı dövizler hep makine ithaline gitmiş, makineler de kısa zamanda demode olmuş, yenilenmiş, bitmek tükenmek bilmeyen bir döviz, Batı ülkelerinin kasasına akıp durmuştur”.²³²

Makineleşmeye bağlı olarak akaryakıtın da dışardan alındığı bu durumunda ayrıca ülkeye maliyetinin yüksek olduğu üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, makineler konusunda dışa bağımlılığın gereksiz yere döviz rezervinin erimesine sebep olduğunu vurgulamıştır. Aslında makineleşmeye karşı olmayan Sezai Karakoç, her iş için gerçekten makinenin gerekli olup olmadığının doğru hesaplanması değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca ithal makine yerine, ülke içinde gerekli oranda makineleşmeye gidilmesi gerektiği yorumunu yapmıştır.

“... akaryakıt dışardan ithal ediliyor, korkunç döviz akıyor ona. Bütün bunlar milletin sırtından çıkıyor. Boş gezen işsizlerin geçimi de çalışanların sırtında. Bugüne kadar gereksiz ithal ettiğimiz makinelerin hesabı yapılırsa korkunç rakamlar ortaya çıkacaktır. Peki makineleşmeyelim mi? Bunu demek istemiyoruz.

²³¹ Sezai Karakoç, Ekonomi, “Enflasyon II”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 9, Yıl: 29, Dönem: 7, 19 Eylül 1988, s. 1.

²³² Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon II”, s. 1.

Elbette makineleşme olacak ama, önce insanlar işe alınacak, işi insanlar yapacak, sonra daha yapılmadık iş kalırsa ya da insan gücünün asla yapamayacağı işler için makine devreye girecek”.²³³

Sezai Karakoç, insan gücünün asla yetmeyeceği durumlarda makineleşme yoluna gitmeyi tavsiye etmektedir. Karakoç’a göre makine zaruri hallerde devreye sokulmalıdır. Aksi takdirde insanların gereksiz yere işsiz kalacakları bu durumun ekonomik anlamda bir çıkmaza girmemize sebep olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca Sezai Karakoç, ihtiyaç olan makinelerin içerde yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. Avrupa ülkelerinin makine kullandığını, ancak bu makineleri dışardan ithal etmediklerini belirtmiştir. Sezai Karakoç, makine ithaliyle ilgili olarak özel teşebbüsün de bir yanlış içinde olduğunu belirtmiştir. Özel teşebbüsün kendisini, milli ekonomiden ayrı düşünmesinin yanlış olduğu vurgusunu yapmıştır. Sezai Karakoç, devletin, özel sektöre yol gösterip gereksiz makineleşmenin önüne geçmek için tedbirler almasının daha doğru olacağını belirtmiştir. Sezai Karakoç, özel sektörün makineleşme konusunda kendi çıkarlarını düşündüğü, ancak bu çıkarların uzun vadede milli ekonomi için felaket olacağı değerlendirmesini yapmıştır.

“Özel sektör için, belki makine insan gücünden daha karlı. Ama milli ekonomi açısından gereksiz makine kullanımı ve ithali, bir felaket oldu. Devlet, özel sektöre yol gösterip onun suistimalini önleyeceğine, o da aynı yolu tuttu. Her yerde ve her şeyde makine kullanma makine ithali, buna para yetişmeyince para basma, dövizleri kullanma, devletin de aynı hastalıkla malul olduğunun işaretidir”.²³⁴

Sezai Karakoç, gelişmiş sanayi ülkelerinde, genel olarak, özel teşebbüsün, milli ekonomiyi düşünerek hareket ettiğinden, ancak bizde özel teşebbüsün aynı hassasiyete sahip olmadığından, bahsetmiştir. Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili olarak yapmış olduğu gözlem ve analizlerinin bir sonucu olarak, özel teşebbüs ve devletin kalın çizgilerle birbirinden ayrılarak bağımsız ve plansız hareket etmesine de karşı çıkmıştır. Sezai Karakoç, devletin ekonomi üzerinde tek güç olmasını desteklemediği gibi, özel sektörün de devletin gücünün üzerine çıkmasına karşı çıkmış ve belli ölçülerde kontrolün devlette olması gerektiği yorumunu yapmıştır. Aslında Sezai Karakoç, her alanda olduğu gibi ekonomide de iş birliği içerisinde çalışılmasını önermiş, ancak bu koordineli çalışmaların, planlı bir şekilde olmasını da zorunlu görmüştür. Sezai Karakoç büyük teşebbüslere önemli görevler düştüğünü söylerken, bu

²³³ Karakoç, **Ekonomi, “Enflasyon II”**, s. 1.

²³⁴ Karakoç, **Ekonomi, “Enflasyon II”**, s. 15.

yapıların hâkim güç olmaları veya kendilerini devletten ve devletin yararının üstünde tutmalarından yana olmamıştır.

“Oysa büyük teşebbüsler ve devlet, o teşebbüs veya teşebbüslerin ekonomisi kadar milli ekonomiyi düşünmek zorundadır. Alman sanayiciler olsun, Japon sanayiciler olsun, hatta Amerikan sanayicileri, kendi menfaatları yanında milli ekonomiyi de hep düşünmüşlerdir. İstisnalar vardır; ama kural değişmiyor”.²³⁵

Aslında Sezai Karakoç, enflasyonun tetiklenmesinde devletin ve özel teşebbüsün yanlış adımlarının da etkili olduğunu makineleşme ve ithalat üzerinden somutlaştırarak açıklamıştır. Sezai Karakoç’un, Türkiye ekonomi tarihi ile ilgili olarak hem teorik hem de pratikte müktesebatı olduğu, tezin birinci bölümünde yer almıştı. Karakoç, 1960’lardan başlayarak sürekli olarak ekonomiyle ilgili değerlendirmelerde bulunmuş ve alternatif görüşlerini bildirmiştir. 1988’e gelindiğinde müellif ülkenin önemli sorunlarından olan enflasyonu değerlendirirken süreçten kopmadan değerlendirmesini yapmıştır. Böylece, Sezai Karakoç, enflasyonun sebeplerini sadece yaşadığı döneme aitmiş gibi gösterme yanlışına düşmemiş, sorunun temel nedeninin anlaşılması yönünde bir paradigma geliştirmiştir. Sezai Karakoç, genelde ekonomide, özelde enflasyonda yaşanan sorunların, plansız ekonomi anlayışına dayandığı tezini savunmuştur.

“Türkiye’de hiç olmazsa 1950’den bu yana, her sektörde, nerede makine kullanılacak, nerede kullanılmayacak, yıl yıl, beş yıllık planlarla detaylı olarak bir programa bağlanmalıydı. Gereksiz makine yerine ithali önlenmeli, onun yerini insan almalıydı. Enflasyonun temel sebebi israftır. Bu israfı oluşturan kalemlerin başlıcası, Türkiye’de insan gücünün çalışacağı yerde makine kullanılması hadisesidir”.²³⁶

Sezai Karakoç, sorunun uzun yıllara dayandığını açıklayarak çözümünün mümkün olmayacağı yorumunda bulunmamış, onun yerine neler yapılması gerektiğini sürekli tekrar etmiş ve bu konuda hem devlete hem özel teşebbüse hem de halka görev düştüğünü hatırlatmıştır.

²³⁵ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon II”, s. 15.

²³⁶ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon II”, s. 15

2.18.2. Enflasyon Tetikleyicisi Olarak İsrar ve Lüks Tüketimi

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinin çoğunda israf konusu üzerinde durmuş hem devletin hem de bireylerin yeterince tasarruf yapmadığını ifade etmiştir. İsrarın İslam’da yasak olmasını hatırlatarak bu konunun dini yanını vurgulamıştır. Sezai Karakoç israf konusunu birçok açıdan ele almış, aşırı ve plansız makineleşmeyi, yurtdışından hesapsızca borçları israf olarak değerlendirmiştir. Ayrıca lüks tüketimin enflasyonu artıracığı bu nedenle aileler ve ailenin her bir ferдинin ekonomide tasarruflu olmayı öğrenmesi gerektiği üzerinde durmuştur. “Temelde enflasyonun sebebi israftır. Dıştan alınan kredilerin bir gün ödeneceği akıldan çıkmamalı ve bu krediler ya alınmamalı ya da alınıyorsa her kuruşunu harcarken tam yerine ve tasarrufla harcanmalı. Aile ekonomisinde, fert ekonomisinde tasarruflu olmayı öğrenmemiz şarttır”.²³⁷ Sezai Karakoç, tasarrufun yanlış anlaşıldığı, sadece mecbur olanların tasarruf yapmak zorunda olduğu anlayışının hâkim olduğu ve bu anlayışın yanlışlığı üzerinde durmuştur. Gerçek tasarrufun mecbur olunmadığı halde yapılan tasarruf olduğunu ve tasarrufun cimrilikle alakası olmadığını açıklamıştır. Sezai Karakoç, insanların cömert ve müsrif arasındaki ayrımı yanlış değerlendirdiğini bu yanlış anlaşılmanın düzeltilmesi gerektiğini söylerken devlet bazında da konunun aynı şekilde yanlış anlaşıldığını vurgulamıştır. Konuyla ilgili olarak küçük yaşlarda okullarda eğitim verilmesi gerektiğini söylemiştir. “Aile, okul, televizyon, her şey, her yerde ve her zaman tasarrufa çağırılmalı insanı. Göstermelik değil gerçek bir inançla”.²³⁸ Sezai Karakoç, tüketim toplumu, tüketim ekonomisi gibi değerlendirmelerin bizim gibi ülkeler için sıkıntılar oluşturduğu, aslında tam anlamıyla üretim toplumu olmadan, tüketim toplumu olmanın ülke için karlı olmadığı üzerinde durmuştur. Ayrıca, Sezai Karakoç, tasarruftan bahsederken, bireylerin kendi mallarını korurken, milli serveti koruma düşüncesinde olması gerektiği değerlendirmesini yapmıştır. Sezai Karakoç, milli savunmaya çok ciddi oranda harcamaların yapıldığını, ancak bunun zorunlu olduğunu, iyi bir tasarrufla bunun mümkün olacağını iddia etmiştir. “

Milli savunmaya çok büyük pay ayırmak zorundayız bütçeden. Düşmanımız çok ve dostumuz yoktur. Silahlar ve milli savunma donanımı çok pahalıdır, ama kaçınılmazdır. Bunu ancak çok tasarruf yaparak

²³⁷ Sezai Karakoç, Ekonomi, “Enflasyon III”, **Diriliş Dergisi**, Sayı 10. 26 Eylül 1988. Yıl:29. Dönem: 7. s. 1.

²³⁸ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon III”, s. 1.

sağlayabiliriz. Eskiden, din telkini, israfı önliyordu. Şimdi o inancı da çok zayıflattıkları için israf alıp yürümüşür”.²³⁹

Sezai, Karakoç, her zamanki gibi tasarrufun azaltılmasında, dini telkinlerin etkili olacağını bir kez daha hatırlatmıştır. Ancak dini anlayışın zayıflamasıyla bu telkinlerinde insanlar üzerinde etkisinin azalması sonucu istenilen noktada israfın önlenip bilinçli bir tasarruf yoluna gidilemediği görüşünde olmuştur. Sezai Karakoç, miras sorunun ciddi bir ekonomik kayba sebep olduğunu, mirasın yıllarca gereken ölçüde ele alınmaması sonucunda arazilerin boş kaldığını ve bu durumun ekonomik kayba sebep olduğu yorumunda bulunmuştur. Ayrıca sahipsiz gayri menkullerin iyi değerlendirilmediğini ve âtıl halde kaldığından devletin bu konuyla ilgili olarak seri çözüm üreten yeni kuruluşlar üretmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Sezai Karakoç, israf konusunu ele alırken gözden kaçan birçok konuya değinmiştir. Bu konulardan birisi de Almanya’ya giden işçilerin, geride kalan mülklerinin değerlendirilmemesidir.

“Aynı organizasyonluk sebebiyle, Almanya’ya giden işçilerin Anadolu’daki bağları bahçeleri bakımsızlıktan yok oldu gitti. Kalanlar, iyi bir organizasyonla, tüm bağ ve bahçelere, evlere sahip çıkılabildi. Ama devlet önyak olmadı bu tür girişimlere. Hala il ve ilçe kuruluşları elli yıl, yüz yıl önceki kuruluşlardır, anlayış ve fonksiyon itibariyle”.²⁴⁰

Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç’un israfı sadece aile ya da birey bazında değerlendirmede, daha geniş kapsamlı olarak değerlendirme yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Karakoç, bireysel servet kadar, milli servet kavramını da ekonomik ve toplumsal döngüde ayırmadan ele almıştır. Sezai Karakoç’un, bu yaklaşımını da toplumsal tüm olaylarda olduğu gibi, toplum, birey ve devlet üçlemesi üzerinden olduğu görülmektedir.

“Demek ki, enflasyon meselesi gidip tüm ekonominin düzenlenmesi meselesine çıkıyor. O da milletçe, yeniden kendimize bir çekidüzen vermememize, ahlaken yükselmemize, başkalarını ve kamuyu kendimizden çok düşünüp koruyup bir ahlak yüksekliğine ermememize, o da kendimizi geçmişimizi, şimdiki zamanımızı ve geleceğimize hesaba çekmemize, köklü bir değişime razı olmamamıza bağlı”.²⁴¹

²³⁹ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon III”, s. 1.

²⁴⁰ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon III”, s. 15.

²⁴¹ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon III”, s. 15.

Sezai Karakoç, israf ve tasarruf konusunu, şehirleşme ölçeğinde de ele alarak, enflasyon ve konut yapımı arasındaki ilişki üzerinden değerlendirmiştir. Türkiye’de büyük bir konut açığı olduğu ancak, bu açığın makul bir planla yapılmayıp yanlış ve israfa kaçan yöntemlerle halledilmeye çalışıldığı yorumunda bulunmuştur. Plansız konut yapımına lüksünde eklenmesiyle israfın arttığı, bu durumun da enflasyonun katlanarak artmasına sebep olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

“Kolaya kaçış psikolojisiyle, şehir merkezlerinde üç, dört katlı evleri yıkıp 7-8 katlı evler yapmak yoluna gidildi hep. Oysa, onlara hiç dokunulmayıp şehirlerden uzak toplu konutlar, yeni şehirler yapılsaydı, hem bugünkü arsa spekülasyonunun doğurduğu enflasyon baskısı olmazdı, hem lüzumsuz yıkım, gereksiz malzeme israfı, eski şehirlerin tahribi, yeşilliğinin yok edilmesi gibi felaketler başımıza gelmezdi”.²⁴²

Sezai Karakoç’un, 1988’de yapmış olduğu bu değerlendirmelerin günümüzde yaşanan enflasyona sebep olan faktörlerden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Karakoç, yapılan konutlarda sağlamlıktan çok, lükse önem verilmesinin de ayrı bir israf konusu olduğu üzerinde durmuştur. Bu yanlışın devlet kurumlarında da yapıldığını, belediyelerin ellerindeki imkanları lüks için kullanarak, enflasyonun artmasına zemin hazırladığı yorumunu yapmıştır.

2.18.3. Adil Vergilendirme ve Enflasyon Arasındaki ilişki

Sezai Karakoç, kalkınma konusunun enflasyon ile ele alınmasının yanlışlığı üzerinde durmuş ve kalkınmanın ancak adil bir vergilendirme sistemiyle mümkün olacağı yorumunu yapmıştır. Ancak, Karakoç, adil bir vergilendirmenin zor olduğunun da altını çizmiştir. Buna rağmen, adil vergilendirmenin mümkün olabileceğini de belirtmiştir. Müellif, enflasyonla kalkınmanın hem sağlıksız hem de gayri ahlaki olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur. Bu bağlamda, devletin para basarak kalkınma yoluna gitmesini de sağlıksız ve adil olmayan bir yöntem olarak görmüştür. Sezai Karakoç, karşılığı olmayan paranın basılmasının enflasyonu katlayarak artıracığı görüşünü savunmuştur. “Kalkınmanın sağlıklı ve adil olanı, vergi alınması yoluyla yapılan kalkınmadır. Zor, fakat doğru olan metot budur. Enflasyonla kalkınma hem sağlıksız hem gayri adil kalkınma demektir”.²⁴³ Karşılıksız para basma durumunda, paranın değerinin düşeceğini savunan Sezai Karakoç, böyle zamanlarda, ekonomik gücü elinde bulunduranların hiçbir şekilde zarara uğramadıklarından, çünkü bu kişilerin varlıklarını para olarak

²⁴² Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon III”, s. 15.

²⁴³ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon III”, s. 1.

tutmadıklarından, paralarını altın ve gayri menkule yatırdıklarından, kârlarını artırdıklarından bahsetmiştir. “Devletin karşılıksız para basmasıyla bu kişilerin zararı olmaz, hatta para değerinin düşmesi sonucu fiyatların yükselmesi sebebiyle bu kişiler kazançlı çıkar enflasyonist gidişten, ona yol açan operasyonlardan”.²⁴⁴ Sezai Karakoç, ekonomik gücü zayıf olanlar ya da yatırım yapacak gücü bulunmayanlar için, bu durumun tam tersi olduğunu, enflasyonun artmasıyla büyük zarara uğradıklarını belirtmiştir. Tüm bu süreçte, devletin para basması yerine, sağlıklı bir ekonomik ilerleyiş için adil bir vergilendirmenin acilen hayata geçirilmesini önermiştir.

2.18.4. Zam Enflasyon Döngüsü -Enflasyona Bağlı Zamlar

Sezai Karakoç, enflasyonun artmasıyla, fiyatların yükseleceğinden ve çalışanların aldıkları ücretlerin etkileneceğinden, bu süreçte zamların sürekli olarak artacağından bahsetmiştir. Hızlı kalkınma için para basılmasından ve yurtdışından alınan krediler için enflasyona başvurulduğundan bahsetmiştir. Ancak bunun doğru bir yol olmadığını, gerekirse kalkınmanın yavaş olması, ama bu enflasyon yolunun açılmaması gerektiği üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, enflasyonun artmasıyla toplumun büyük kesimin mağdur olduğu ve bir kısır döngüye girildiği değerlendirmesini yapmıştır. Çalışanların maaşlarına yapılan zamların da tekrar piyasada zam artışına sebep olacağını, bu durumun bu şekilde devam edeceğini ve çözüm olmayacağını söylemiştir.

“Enflasyon arttıkça, haklı olarak memur ve işçi zam istedi. O zam, yeterli yetersiz verilince kiralar zamlandı. Onu esnafın zamları izledi. Onun arkasından devletin ürettiği mallar zam gördü hep. İş bu raddeye varınca, işçinin ve memurun aldığı zam, bir derde devam olmadı. Yine zam onun arkasından öbür zamlar... zamlar hiçbir zaman çare değildir”.²⁴⁵

Sezai Karakoç, maaşlara yapılan, zamların hiçbir zaman çare olmadığını, çünkü ücretlere yapılan zamların, piyasadaki malların zamlanmasına sebep olduğunu, maaşlara yapılan zamların kısa vadede çözüm olarak görüldüğünü bunun da bir aldatmacadan ibaret olduğunu söylemiştir. Yapılan zamların, belli kesimler üzerinde, uzun vadede ezici etkilerinin olacağını belirtmiştir. Sezai Karakoç, çözümün, para basarak ya da çalışanların ücretlerinin artırılarak sağlanamayacağı aksine bu kısır döngünün devam edeceği değerlendirmesinde bulunmuştur.

²⁴⁴ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon III”, s. 1.

²⁴⁵ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon III”, s. 1.

Müellif, enflasyonun düzenlenmesinin ekonominin düzenlenmesi anlamına geleceğini, bu nedenle maaşların artırılmasının çözüm olmayacağını, hukuki anlamda köklü adımların atılması gerektiğini belirtmiştir. Karakoç, ayrıca problemleri hemen çözebilme kabiliyetine sahip yeni yapıların oluşturulması gerektiği yorumunda bulunmuştur.

2.19. Enflasyonun Önlenmesine Yönelik Alınması Gereken Önlemler

Sezai Karakoç, enflasyon ile ilgili görüşlerini belirttiği, dört bölümlük “Enflasyon” yazı dizisinin de tespitler yapmakla kalmamış, enflasyonun kontrol altına alınması için önerilerde de bulunmuştur. Bu önerilerin çoğu, enflasyona sebep olan faktörlerin, ortadan nasıl kalkacağı yönünde olmuştur. Karakoç, enflasyonu bir sebep değil yanlış uygulamaların bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bundan dolayı gerekli önlemler alınırsa enflasyon balonunun da söneceği iddiasında bulunmuştur. Sezai Karakoç, ekonomiye yönelik yapılan gerçekçi düzenlemelerle, ekonomideki birçok aksaklık gibi enflasyonda da düzelmesinin mümkün olacağını söylemiştir. Yazar, Türkiye ekonomisinin iyileşmesi ve enflasyondan kurtulması için alınması gereken, tedbirleri on madde halinde açıklamış başka bir deyişle önerilerini sunmuştur.²⁴⁶ Sezai Karakoç’un ileri sürdüğü öneriler aslında enflasyona sebep olan faktörlerin tamamen ortadan kaldırılmasına yöneliktir.

2.19.1. Gereksiz Makine İthalatına Son Verilmesi

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili yazılarında her zaman gereksiz ithalata son verilmesini savunmuştur. Enflasyonla ilgili yazısında bu konuyu özellikle plansız olarak alınan makineler üzerinden değerlendirmiştir. Sezai Karakoç, ithal makinelerin gereksiz harcamalara neden olduğu ve ekonomiye yük getirdiği ayrıca bazı alanlarda işsizliğe sebep olduğu; bu nedenle gerekli olmadıkça makine ithalatının yapılmaması gerektiği önerisinde bulunmuştur.

2.19.2. Planlı ve Çok Amaçlı Fabrikaların Yapılması

Sezai Karakoç, fabrikaların bir plan dahilinde yapılması gerektiğini savunmuştur. Fabrikalarla ilgili olarak, Sanayi Bakanlığında bir birimin, bu konuyla ilgili olarak çalışmasını ve takipte olmasını önermiştir.

²⁴⁶ Sezai Karakoç, Ekonomi, “Enflasyon IV”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 11, Yıl: 29, Dönem: 7, 3 Ekim 1988, s. 15.

“Bundan böyle yapılacak fabrikalar, çok amaçlı fabrikalar olarak, ya da gereğinde ufak değişiklikle başka bir mal üretecek fabrikalar haline dönüşebilecek fabrikalar olarak yapılmalıdır. Planlamada ya da Sanayi Bakanlığı’nda bir ünite sürekli olarak üretim fazlalığı olan konularda fabrikaların başka mal üretme şekline dönüştürülmesini izleyip yönetmelidir”.²⁴⁷

Sezai Karakoç, fabrikaların, mal üretim konusunda böyle bir esnekliğe sahip olmasının, üretim fazlasını engelleyeceğini ve gereksiz stoktan kaynaklı ekonomik kaybın önüne geçileceğini söylemiştir. Aksi takdirde gereksiz stoklama sonucunda mallar depolarda çürürken, ters orantılı olarak, tüketicinin pahalılıkla mücadele etmek zorunda kalacağından bahsetmiştir.

2.19.3. Stoklamanın Önlenmesi

Sezai Karakoç, istifçiliğe karşı çıkmış ve bunu bir ahlaki sorun olarak görmüştür. Enflasyonun ortadan kalkması ile ilgili önerilerinde aynı konuyu gündeme getirerek, stokların eritilmesi ve yeniden stoklamaların izin verilmemesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Günümüz ekonomilerinde de en büyük sorunlardan biri olan tekelleşme ve stoklamanın Sezai Karakoç tarafından sürekli olarak ele alınması konuyu ne kadar önemli gördüğünü göstermektedir. Yapmış olduğu önerinin çözüme yönelik olduğu görülmektedir.

2.19.4. Konutta Küçük Daire Yapımlarının Teşvik Edilmesi

Sezai Karakoç, daha önce de “Enflasyon III”, yazısında, enflasyonu önleminin yollarından bir olarak, tasarrufu artırmayı ve lüks tüketimi azaltmayı önermişti. Bu önerisini tekrar ederek, büyük ev yapmak yerine, küçük ev yapımının teşvik edilmesinden bahsetmiştir. Karakoç, aksi takdirde maliyeti yüksek evlerin, enflasyon artışına sebep olacağı uyarısında bulunmuştur.

2.19.5. Boş Konutların Tespit Edilmesi

Sezai Karakoç, gereksiz yere çok büyük ev yapımlarının israfa neden olması ve enflasyonu artırması üzerinde etkisini vurgularken, diğer taraftan da boş olan konutlarında enflasyonun artmasında önemli etkiye sahip olduğunu ileri sürmüştür. “Boş konutlar yeni bir organizasyon tarafından tespit edilmeli, miras meseleleri hızla çözülmeli, devlet, bu konuda pasif değil aktif olmalı, boş daireler en kısa zamanda doldurulması için bütün imkanlar kullanılmalıdır”.²⁴⁸

²⁴⁷ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon IV”, s. 15.

²⁴⁸ Karakoç, *Ekonomi*, “Enflasyon IV”, s. 15.

Sezai Karakoç, bu önerisiyle, piyasada ev darlığına bağlı olarak oluşabilecek kira artışlarının enflasyonu tetikleyecek etkisinin kırılmasını hedeflemiştir. Tıpkı mal stoklamayı doğru bulmadığı gibi konutların boş bırakılmasını da ekonomik açıdan sakıncalı ve enflasyonu artırıcı bir duruma sebep olacağı değerlendirmesini yapmıştır.

2.19.6. İdari Teşkilatların Aktifleştirilmesi

Karakoç, ekonominin her alanında uzmanlardan oluşacak ve hukukçular tarafından desteklenen teşkilatların kurulmasını gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu teşkilatların; il, ilçe ihtiyaç durumunda köylerde dahi kurulmasını önermiştir. Ekilmeyen arazilerin ekilmesi için kiralanmasının, kooperatiflerin kurulup, işsizlere iş bulunması için çalışmalar yapılmasının çözüm olabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur.

2.19.7. Devlet ve Millet Malının Korunması

Sezai Karakoç, milli servet kavramının halkta yerleştirilmesi gerektiğini sürekli hatırlatmıştır. Bireylerin kendi mallarını koruduğu gibi devletin ve milletin malını da koruma bilincinde olmaları gerektiğini hatta bu bilince ulaşmak için, devletin her kademesinde sürekli olarak uyarılarda bulunulması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Bunun için yüksek kademedeki bürokratlara görev düştüğünün altını çizmiştir.

2.19.8. Tasarruf ve Yatırım Anlayışının Oluşturulması

Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili tüm değerlendirmelerinde tasarruf konusuna önemli bir yer ayırmıştır. Tasarruf etmenin cimrilik, israfın da cömertlik olarak algılanmasının yanlışlığı üzerinde durmuştur. Havadan para kazanmanın ya da emeksiz para kazanmanın değersizliğinin her açıdan topluma anlatılması gerektiğini belirtmiştir. Sezai Karakoç, bu yaklaşımın temel amacının, topluma karşı görev ahlakının yerleştirilmesi olduğunu belirtmiştir.

2.19.9. İsrafın Önlenmesi

Sezai Karakoç, daha önceki bölümlerde de geçtiği gibi daima israftan kaçınmanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Ayrıca, bu konuyu İslam dininin yaklaşımı olarak sürekli hatırlatmıştır.

Karakoç, imkanlar olsa bile lüksten kaçınmanın ahlâkî bir tutum olduğunun ve halka anlatılması gerektiği önerisinde bulunmuştur.²⁴⁹

2.19.10. Devamlı Olarak Para Basımının Önlenmesi

Sezai Karakoç, sürekli olarak para basmayı hatalı bir ekonomik tutum olarak değerlendirmiş, para basmanın enflasyonu yok etmede hiçbir şekilde çözüm olamayacağı üzerinde durmuş ve bu durumun sadece bir kandırmaca olduğunu söylemiştir. “Karşılıksız para basılması suretiyle finansman, en ilkel finansman yoludur. Devletin kendi kendini kandırmasıdır. Bu yolla maaşlara zam yapılması ise, bir aldatmacadan başka bir şey değildir”.²⁵⁰ Sezai Karakoç, para ile ilgili olarak yaptığı yorumu, enflasyonun düşürülmesi konusunda da aynı şekilde yapmıştır. Karakoç, karşılıksız para basımının, enflasyonu düşürmeyeceğini aksine artıracaklarını iddia ederek, bu konu da devletin bu yanlıştan kaçınması önerisinde bulunmuştur.

2.20. Dünya Siyaseti ve Ekonomisine Yön Verecek Yeni Bir Alternatif Dördüncü Dünya

Sezai Karakoç, bir taraftan Türk siyasi hayatı ve ekonomisi hakkında fikir üretirken bir taraftan da yaşadığı dünyanın olaylarını yakından takip edip görüşlerini bildirmiştir. Konuyla alakalı olarak yazdığı “Dördüncü Dünya”²⁵¹ başlıklı makalesi, uluslararası ilişkileri birçok açıdan değerlendirdiğinin göstergesidir. Sezai Karakoç, dünyanın egemen ekonomik ve siyasi güçlerinin dünyaya hiçbir gelecek vadetmedikleri değerlendirmesinde bulunarak başka alternatiflerin de oluşabilmesi için gereğinin yapılması gerektiği üzerinde durmuştur.

“Bugün dünyaya genel bir bakışla göz attığımızda, hiç de iç açıcı bir manzara sunmadığını görmekteyiz. Dünyayı paylaşmış olan Amerika ve Rusya’nın, aralarında ayrıca anlaşarak, kendi hakimiyet bölgelerinde istedikleri gibi hareket ettiklerini, küçük ülkeleri ezip durduklarını görmemek için kör olmak lazımdır”.²⁵²

Sezai Karakoç’un bu makaleyi yazdığı dönemde, Sovyetler Birliği’nin henüz dağılmadığının ve soğuk savaş döneminin sonuna bir adım kaldığını unutmamak gerekmektedir. Karakoç, iki kutuplu dünyanın aslında kendi içinde bir dengesinin oluştuğu ve olayları üstten bakarak

²⁴⁹ Yüce Diriliş Partisi Programı, “Mali Yapı ve Mali Politika”, madde 78. s. 27

²⁵⁰ Karakoç, **Ekonomi**, “Enflasyon IV”, s. 15

²⁵¹ Sezai Karakoç, “Dördüncü Dünya”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 58, Yıl: 30, Dönem: 7, 25 Ağustos 1989. s. 3-19.

²⁵² Karakoç, **Dördüncü Dünya**, s. 3.

değerlendirmek gerektiği yaklaşımında olmuştur. Bir başka açıdan Sezai Karakoç, dünyanın egemen güçlerinin danişıklı döğüş içinde olduklarını ve küçük devletleri istedikleri gibi yönettiklerini vurgulamıştır. Bu devletlerin bu gidişatı sürdürmenin yolunu da bulduklarını ileri sürmüştür. “Amerika sözde özgürlüğün koruyucusudur. Özgürlük, serbest girişimcilik övgüsüyle insanlar kapitalist düzene bağlanır. Bu tip insanların ülkeleri de Amerika’nın peşinde koşar. ... oysa, monopoller, dev ekonomik teşekküller, pratikte bu özgürlüğü sıfıra indirirler”.²⁵³ Sezai Karakoç ekonomik ya da siyasi alanda Amerika’ya yaklaşmaya çalışan devletlerin hiçbir zaman kendi güçlerini oluşturma yoluna gidemeyecekleri ve hep Amerika’nın güdümünde kalacakları yorumunu yapmıştır. Diğer taraftan, Rusya’nın da küçük devletler için bir çare oluşturmayacağını, her iki gücün de küçük devletleri sürekli olarak kendi çıkarları doğrultusunda kullanacakları değerlendirmesinde bulunmuştur. “Rusya da eşitliğin davacısı geçinir. İnsanlar arası eşitsizlik ve adaletsizliği yok edeceğini vadede durur. Oysa, özgürlükte ve sefalette, eli kolu bağlı olmakta eşitler insanları”.²⁵⁴ Sezai Karakoç bu iki dünya gücünün, dünyayı daha iyi bir yere doğru götürmeyeceklerini, sanki alternatifmiş gibi sunulan ve Hindistan öncülüğünde kurulan “Üçüncü Dünya” kavramının da aldatıcı olduğunu ifade etmiştir. Çünkü, Karakoç Hindistan öncülüğündeki bu yapının, Rusya’nın güdümünde bulunduğunu ileri sürmüştür. “Hindistan, diğerlerini Rusya’ya satmıştır bir bakıma. Bu Üçüncü Dünya sözü bir aldatmacadan başka bir şey değildir”.²⁵⁵ Sezai Karakoç, mevcut birliklerin hiçbirinin, gerçek anlamda birlik olma niteliğine sahip olmadığı bundan dolayı dünyada kargaşanın sürüp gittiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Ancak Karakoç, bu değerlendirmeyi yaparken bir taraftan da ekonomik ve siyasi anlamda yeni bir birlik kurulabileceği tezini ileri sürmüştür. Bu yeni siyasi-ekonomik birliğin kodlarını da açık bir şekilde vermiştir. “Demek ki, Dördüncü Dünyanın kurulmasına ihtiyaç var. Bu dünya da Müslüman ülkelerin, Amerika ve Rusya’dan bağımsız birlikleridir. Şu anda mevcut birlik, sembolik bir birliktir, kupkuru bir addan ibaret bir birliktir”.²⁵⁶ Sezai Karakoç, ancak İslam ülkelerinin birleşerek kuracağı birliğin, başta ekonomik olmak üzere her açıdan ezilen ülkelere gerçekçi bir çözüm sunacağı fikrini ileri sürmüştür. Sezai Karakoç, bu yaklaşımıyla mevcut olan ekonomik ve siyasi birliklerin dünyayı bir kaosa sürüklediğini, aynı zamanda mevcut ideoloji ve doktrinlerinde dünyayı bir kısır döngüde tuttuğu yorumunu yapmıştır. Bu bağlamda, Sezai Karakoç’un,

²⁵³ Karakoç, **Dördüncü Dünya**, s. 3.

²⁵⁴ Karakoç, **Dördüncü Dünya**, s. 3.

²⁵⁵ Karakoç, **Dördüncü Dünya**, s. 3.

²⁵⁶ Karakoç, **Dördüncü Dünya**, s. 3.

“Dördüncü Dünya” adı altında kurulmasını istediği birlik mevcut yapılardan bağımsız bir hareket kabiliyetine sahip olması zorunluluğu üzerinde durmuştur.

Sezai Karakoç, dünyada, yeni birliklerin kurulmasının zorunluluğu üzerinde dururken bir taraftan da Türk siyasetinde yeni bir parti anlayışına ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiştir.

2.21. Parti Programında Yer Alan Ekonomi Başlıkları

Sezai Karakoç, 1988’den itibaren, Türk siyasi hayatı ile ilgili değerlendirmelerine ağırlık vermiştir. Yine bu dönem içinde, çok partili hayata geçiş süreci ve siyasi figürlerle ilgili yorumlarını yoğunlaştırmıştır. 1989 yılının Ekim ayında ise ilk parti kurma, işaretini vermiştir.²⁵⁷ Toplumla alakalı olarak düşüncesi olanların harekete geçmesi gerektiği görüşünde olan Sezai Karakoç, kendisini topluma karşı sorumlu hissetmiş ve bir parti kurmayı bir zorunluluk olarak görmüştür. “Allah’ın izniyle, biz diriliş görüşü sahiplerinin de partisini kurma zamanı yaklaşıyor. Toplum hakkındaki düşüncelerin hep teoride kalmaması için böyle bir girişim bir bakıma bir zaruret, bir bakıma da bir görevdir”.²⁵⁸ Sezai Karakoç, partiyi bir amaç değil bir araç olarak değerlendirmiştir. Belli bir düşünce olgunluğuna ulaştıktan sonra parti kurma isteğinin de doğal olduğunu belirtmiştir. Sezai Karakoç, aynı kişilerin sürekli olarak siyasette bulunmalarının toplum için doğru olmadığı yorumunu yapmıştır. Bu bağlamda yeni partilerin ve yeni siyasetçilerin önünün açılması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Öte yandan, kuracağı partinin klasik parti anlayışından uzak olduğunu da altını çizmiştir. “Biz, Allah nasip eder de partimizi kurarsak, onu tüm milletimizin partisi olarak düşündüğümüzden “partiye evet, particiliğe hayır!” diyoruz”.²⁵⁹ Kuracağı partinin, makam ve mevki peşinde olmayan idealist ve sabırlı kişilerden oluşacağından bahsetmiştir. Kuracağı partide sosyal konuların yanında ağırlıklı olarak ekonomi konusuna yoğunlaşacağını belirtmiştir. Sezai Karakoç, niçin bir parti kurmak istediğini açıklarken diğer partilerden farkını da açıkça ortaya koymuştur. Bu yaklaşımında klasik bakış açısını tekrarlamıştır ve partinin sadece ekonomiyi ön plana alarak hareket etmesinin mümkün olmayacağı üzerinde durmuştur.

“...partilerin, ana çizgileriyle ekonomi perspektifli ve amaçlı olduğunu görmekteyiz. Elbette ekonominin yanı sıra sosyal konularda işlenmekte partilerce. Ama ağırlık ekonomide toplanıyor. ... ekonominin

²⁵⁷ Sezai Karakoç, “Parti ve Biz I”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 66, Yıl: 30, Dönem: 7, 20 Ekim 1989. s. 3-18.

²⁵⁸ Karakoç, “Parti ve Biz I”, s. 3.

²⁵⁹ Karakoç, “Parti ve Biz I”, s. 3.

önemi inkâr edilemez. Hele çağımızda, teknoloji patlamasının zorlamasıyla, ekonominin, birinci derecede önemli toplum faaliyetlerinin arasına girdiği apaçık bir gerçek. Ancak yine de ekonomiyi tüm değerlerin temel platformu gibi düşünmeyi kabul edemeyiz”.²⁶⁰

Sezai Karakoç, insanoğlunun varoluşunun temel göstergesi olarak ekonominin gösterilmesine bir kez daha karşı çıkmıştır. Ayrıca, Sezai Karakoç, ekonominin varoluş kaynağı olarak görülmesinin insanın yozlaşmasına sebep olduğu görüşündedir. Karakoç, kurmayı düşündüğü partide, ekonomi ile ilgili düzenlemelere yer verirken, ekonomiyi diğer insan faaliyetlerinin üstünde tutmayacaklarını açıklamıştır. Ancak ekonomiyi görmezden gelme gibi bir düşüncede de olmadıklarını belirtmiştir. “İşte biz “diriliş görüşünü” taşıyanlar, kendi partilerini kurmaya doğru giderken, mutlak surette, ekonominin yanında ve üstünde, ondan önce, tarih bilincinin, ondan da önce, ruh sağlamlığı ve aydınlığının önemini bir ilke olarak göz önünde tutmayı benimsemişizdir”.²⁶¹ Sezai Karakoç, partilerin bir şirket gibi algılanmasına da karşı çıkmış²⁶² ve hizmetin öncelikli olması gerektiği üzerinde durmuştur. Karakoç kuracağı partinin diğer partilerle arasındaki farkını da açıklayarak,²⁶³ aslında mevcut partilerin ekonomik uygulamalarını ve siyasetlerini üstü örtülü olarak eleştirmiştir. 1989’dan itibaren parti kuracağının sinyallerini veren Sezai Karakoç, 1990’da partinin kurulduğunu Diriliş Dergisi’nde ilan etmiştir. “Partimiz Kuruldu”²⁶⁴ başlığı altında partinin kurucu üyeleri, Genel başkan, Genel Başkan Yardımcıları, Genel sekreter, Genel Sayman, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu, üyelerinin listesi verilmiştir. Bu ilanın hemen ardından parti programı, “Diriliş Partisi Programı”²⁶⁵ başlığıyla herkesin bilgisine sunulmuştur. 16 bölümden oluşan parti programında ekonomi ile ilgili bölümler oldukça ayrıntılı bir şekilde öneri ve çözümleriyle ele alınmıştır. Ekonomi ile ilgili olarak üç bölümün yer almıştır.²⁶⁶ Parti programı dikkatlice incelendiğinde, on altı bölümünde Sezai Karakoç’un genel düşünce yapısının yansıtıldığı görülmektedir.

²⁶⁰ Sezai Karakoç, “Parti ve Biz II”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 67, Yıl: 30, Dönem: 7, 27 Ekim 1989, s. 1.

²⁶¹ Karakoç, **Parti ve Biz II**, s. 1.

²⁶² Sezai Karakoç, “Parti ve Biz III”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 68, Yıl: 30, Dönem: 7, 3 Kasım 1989, s. 14.

²⁶³ Sezai Karakoç, “Parti ve Biz IV”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 69, Yıl: 30, Dönem: 7, 10 Kasım 1989, s. 1.

²⁶⁴ Kaymak, **a.g.m.**, s. 11.

²⁶⁵ Sezai Karakoç, “Diriliş Partisi Programı” **Diriliş Dergisi**, Sayı: 88-89, Yıl: 30, Dönem: 7, 23-30 Mart 1990, s. 12-22.

²⁶⁶ 1990’da “Diriliş Parti Programı” olarak yayınlanan program, 2007’de, “Yüce Diriliş Partisi Programı” olarak tekrar yayımlanmış genel itibarıyla iki program arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır.

2.21.1. Çalışma Hakkı – Emeklilik – Toplumsal Dayanışma

Altıncı bölümde yer alan, “Çalışma Hakkı -Emeklilik -Toplumsal Dayanışma” bölümü, Sezai Karakoç’un başından beri üzerinde durduğu, çalışma hakkı ve toplumsal dayanışma anlayışının tanımı ve uygulamasının nasıl olacağının izahı şeklindedir. Ayrıca emeklilikle ilgili konuyu ele alması, toplumsal dayanışma kadar toplumsal refah anlayışının da bir yansıması olarak görülmektedir. Beş maddeden oluşan bu bölümde, Sezai Karakoç, sendikal haklar ve grev hakları ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapmış ve işçi teşekkülleri ve işveren arasında devletin rolünün ne olması gerektiğini de bildirmiştir.²⁶⁷

Sezai Karakoç’un en önemli gördüğü konulardan birisi çalışma hakkı ve emekliliktir.

Tablo 2.5 de Karakoç’un çalışma hakkı ve emeklilik anlayışı toplumsal dayanışma anlayışıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 2.5: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)- Çalışma Hakkı- Emeklilik- Toplumsal Dayanışma

Çalışma Hakkı- Emeklilik- Toplumsal Dayanışma	
Madde	İçerik
Madde-52	Sosyal dayanışma bir plan dahilinde oluşturulacak, işsizlere, dul ve yetimlere gereken yardımı yapacak organizasyonlar oluşturulacak.
Madde-53	Mezun olanlar işe başlayana kadar devletin yardımcı olması sağlanacak, kendilerinin iş bulmasına yardımcı olunacak.
Madde-54	Mesleki anlamda iyi ve pratik işçi yetiştirmek için üniversite, ortaöğretim ve işçi teşekkülleri ortak çalışacak.
Madde-55	Emeklilik konusu devlet tarafından tek bir kurum tarafından yürütülecektir. Emeklilik için kesinti, devlet memuru ve işçiler için devletten özel sektördeki işçiler için ise işverenden kesilecektir. Her yurttaşa emeklilik durumu sağlanacaktır.
Madde-56	Sendika hakları grev hakları devletin koruması altındadır. Devlet işçiler ve işverenler arasında öncelikle kişilerin haklarını gözetecektir.

Sezai Karakoç, özellikle yaşlı, dul yetim ve ihtiyaç sahiplerinin, sosyal ve ekonomik durumunu daha iyi bir konuma taşımak için gereken organizasyonların kurulması üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, ekonomik kalkınmada, işsizlik sorunun halledilmesi gerektiği konusundaki

²⁶⁷ Yüce Diriliş Partisi Programı (2007), İstanbul -Ocak 2013. s. 20-21.

görüŖü parti programının ekonomi ile ilgili kısmında ciddi bir Ŗekilde yer almıŖtır. Bu yaklaŖımı, ihtiyaçı olanın ekonomik durumun desteklemenin yanında, kiŖilerin iŖ sahibi olarak hem kendi konumuna hem de milli servete katkıda bulunmasını daha çok önemsediğini göstermektedir. Sezai Karakoç, böylece insanların  t l durumda kalmalarının önüne geçilmesini, sosyal ve ekonomik refah için önemli g rm Ŗtir. Toplumsal dayanıŖmada özellikle yaŖlıların emeklilikleri kadar ev hanımlarının da emeklilik hakları üzerinde durmuŖtur. Sezai Karakoç, bu yaklaŖımıyla toplumda ekonomik anlamda oluŖabilecek adaletsizliğin önüne geçmek istemiŖtir.

2.21.2. İktisadi Yapı

Yedinci bölüm, iktisadi yapıyla alakalı konuları içermekte ve on beŖ maddeden oluŖmaktadır.²⁶⁸ Bu bölümde Sezai Karakoç, daha önce de üzerinde durduğu “iktisadi Yapıyı”, maddeler halinde yeniden sistemleŖirmiŖtir. Karakoç, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı eserinde olduğu gibi, ekonomik yapı kavramını sürekli kullanmasına rağmen, daha kapsamlı olan iktisadı kastettiği d Ŗ n lebilir. Parti Programında, “İktisadi Yapı” adlı baŖlık altında ekonomi ile ilgili faaliyetleri değerlendirmesi bunun göstergesidir. Ayrıca m elli n, “İslam” adlı yazısında yer alan alt baŖlık, “Din ve İktisat”²⁶⁹ adlı yazısı da buna örnek teŖkil etmektedir.

“Sezai Karakoç her ne kadar ekonomik yapı (strüktür) kavramını kullansa da aslında kastettiği iktisadi kavramın derin anlamıdır... Sonuç olarak; iktisat bir kasta, amaca doğru yaŖamaktır ve ekonomi de o amaca uygun iktisadi eyleyiŖ içinde olmalıdır”.²⁷⁰

Karakoç, “İktisadi Yapı” adlı bölümde ülke ekonomisinin nasıl olması gerektiğini en ince ayrıntılarıyla belirlemiŖtir. İthalat ve ihracatın nasıl olması gerektiğinin üzerinde ısrarla durmuŖ ve önerilerinin neler olacağını bildirmiŖtir. Milli sanayi vurgusu yapan Sezai Karakoç,  lke sanayisi için gerekli olan maddelerin yerli olması gerektiği konusundaki ısrarını parti programında yer alan maddelerde de devam ettirmiŖtir. Ekonomide yabancı sermayenin belirleyici olmasının sakıncasına deęinmiŖtir. Özel teŖebb s n gerekliliği üzerinde dururken bir taraftan da devletin kontrolünün gerektiği ölçüde olmasının zorunluluğunu vurgulamıŖtır. Sezai Karakoç,  zel teŖebb s n gerekliliğini vurgularken diğer taraftan, tekelleŖme ihtimaline karŖı tedbir alınması gerektiğini ısrarla vurgulamıŖtır. İhracat yaparken paranın değerinin

²⁶⁸ Yüce DiriliŖ Partisi Programı (2007), İstanbul -Ocak 2013. s. 22-25.

²⁶⁹ Yasinoğlu, **İslam**, s. 25-41.

²⁷⁰ Temel Hızıroğlu, “Sezai Karakoç ve İslam İktisadının İçyapısı”, **Umran dergisi**, Ŗubat 2022. s. 21.

düşürülmesinin yanlış olduğunu, onun yerine rekabeti artıracak kaliteli mallar üretilmesi önerisinde bulunmuştur.

Sezai Karakoç, ülke ekonomisinin reel ilerlemesinde istihdam meselesinin önemli olduğundan, bu nedenle istihdam planı yapacak bir teşkilatlanmanın zorunluluğundan bahsetmiştir. Sezai Karakoç, ekonomi ile görüşlerinde her zaman önemli yer ayırdığı, ekonomik iş birliği konusuna, parti programında da değinmiştir. AB'nin tek seçenek olmaması için, Türk devletleri, İslam Ülkeleri ve Afrika Ülkeleriyle iktisadi iş birliklerinin kurulması gerektiğini tekrar etmiştir. İktisadi yapıyla alakalı olarak hazırlanan maddelerde sadece sanayileşme ve makinalaşma üzerinde durulmamış, tarım ve hayvancılığa dair yapılması gerekenlerin neler olacağı üzerinde de durulmuştur. Ayrıca, ülkenin orman potansiyeli ve su kaynaklarının nasıl korunup kullanılacağı da belirtilmiştir. Sezai Karakoç, yedinci bölümde iktisadi yapıyla alakalı konularda hiçbir boşluğa yer bırakmak istememiş, yeraltı kaynaklarının araştırılması çıkarılması ve doğal enerji kaynakları ve nükleer enerji konusunda da yapılması gerekenleri maddelemiştir. Üretim ve tüketim dengesi kadar, üretilen malın tüketiciye ulaştırılmasında ulaşım olanaklarının önemine de yer vermiştir. Sezai Karakoç, ülke ekonomisinin kalkınması için, adil vergilendirmenin enflasyonun önüne geçmede ne kadar önemli olduğu tekrar programda yer almıştır. Ekonomi ile ilgili olarak her zaman hatırlattığı israf konusunu tekrar vurgulamıştır.

Tablo 2.6 da Sezai Karakoç'a göre iktisadi yapıyı belirleyen temel unsurlar gösterilmiştir.

Tablo 2.6: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)- İktisadi Yapı

İktisadi Yapı	
Madde	İçerik
Madde-57	Özel mülkiyet, iktisadi planlama, dış sermaye, tekelleşme, yerli sermaye
Madde-58	Yerli malların ithalata karşı korunması
Madde-59	Makine ithalatı yerine yerli makine üretimi (acil işler ve milli güvenlik durum hariç)
Madde-60	Üretim ve verimliliğin teşviki, ihracatın arttırılması (Paranın değerini düşürmeden)
Madde-61	İktisadi iş birliklerinin, Ortak Pazar, karşılıklı yardımlaşma (AB gibi dış pazarlara mahkûm olmadan)
Madde-62	İstihdam planı yapan organizasyonlar oluşturularak, emeğe dayalı şirketler kurulup teşvik edilecek.

Madde-63	Montaj sanayinin kaldırılıp yerli sanayiye dönüştürülmesi uluslararası sanayinin yerli sanayiye zayıflatmasına müsaade edilmeyecek.
Madde-65	Toprağın ıslahı
Madde-66	Kaliteli et, süt, yağ, sebze, hububat, meyve vb. üretilmesi için çiftçiye hayvancılık ve bahçecilikle uğraşanlara her türlü yardımın devlet tarafından sağlanması.
Madde-67	Tüketimden artan sebze ve meyvelerin kurutulması ya da konserve yapılması
Madde-69	İhraç edilecek mallar için pazar araştırmaları, malların ulaştırılması için gerekli araç ve şartların sürekli geliştirilmesi.
Madde-71	Su, rüzgâr, güneş, petrol gibi enerji kaynaklarından en üst seviyede yararlanılacak, nükleer enerji çalışmaları da devreye sokulacaktır.

Sezai Karakoç'un, iktisadi yapıyla ilgili görüşlerinin on beş madde halinde yer aldığı yedinci bölüm, onun ekonomi ile ilgili genel görüşlerinin bir özeti olarak görülmektedir. Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili geliştirdiği fikirlerini, Parti Programında en anlaşılır şekilde maddelendirmiştir.

2.21.3. Mali Yapı ve Mali Politika

Sekiz maddeden oluşan, sekizinci bölümde,²⁷¹ Sezai Karakoç, özellikle vergilendirme ve para konusu üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, ekonomi ile ilgili yapmış olduğu her çalışmasında vergilendirmenin önemini vurgulamıştır. Aynı şekilde, parti programında da konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Vergilendirme prensibinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuş ve önerisini netleştirmiştir. Vergilerin maddi durumla orantılı olarak alınması önerisinde bulunmuştur. Sezai Karakoç'un vergilendirme ile ilgili pek alışık olunmayan bir önerisi, verginin sadece nakdî olarak değil aynı olarak da alınabilmesidir. Parasal konularda oldukça titiz olan, Sezai Karakoç, ekonominin para oyunlarına göre değil ekonomik dayanaklara göre olması gerektiğine, parti programında önemli bir yer vermiştir. Karakoç, özelleştirmenin, devlete para imkânı sağlamaya yönelik bir kaynak olarak görülmesinin değiştirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Tablo 2.7 de Sezai Karakoç'un, mali yapı ve mali politikayla ilgili görüşlerinin içerikleri verilmiştir.

²⁷¹ Yüce Diriliş Partisi Programı (2007), İstanbul -Ocak 2013. s. 26-27.

Tablo 2.7: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007)-Mali Yapı ve Mali Politika

Mali Yapı ve Mali Politika	
Madde	İçerik
Madde-72	Giderler ve gelirler dengelenecek, dış ve iç borçtan kaçınılacak. Mali yapının uluslararası yapılara bağımlı olması engellenecek.
Madde-73	Mali yapıda ekonomik dayanak esas alınacak. Para basım ve borçlanmanın esasları belirlenecek.
Madde-74	Vergilendirme sistemi, servet vergisi şeklinde olacak. Herkesin mal varlığı, maddi durumuyla orantılı vergi alınacaktır.
Madde-75	Vergilendirmelerde nakdi olarak tahsilin yanında aynî ödemeler de yapılabilir.
Madde-76	Maaş ve ücretten vergi alınmaz. İstisna ücretli, mal varlığıyla vergilendirme nisabına girmesi durumunda vergi alınır.
Madde-77	Faiz olmayacak, kâr ortaklığı teşvik edilecek, böylece milli sermaye ve emek korunacak.
Madde-78	Tasarruf, devletin mali ve iktisadî politikasının temel taşlarından birisi olacaktır.
Madde-79	Özelleştirmede, devlete günlük para gereksinimi için kullanılan bir kaynak gibi düşünülmeden çıkarılacak. Kendi başına bir konu olarak ele alınacak, devlet malı ve arazilerinin değerinin altında, kuşku uyandıracak şekilde özel sektöre devrine set çekilecektir.

Sezai Karakoç, “Mali Yapı” ve “Mali Politikanın” temelinde tasarrufun yer alacağını, ancak bu tasarrufun, zaruri olan işlerden kaçınmak olmadığını, elde edilmesi gereken verimi en uygun malla elde edebilme prensibi olarak değerlendirmiştir. Tasarrufun işleri durdurmak demek olmadığı, aksine devlet malını kendi malı gibi koruma ve devlet harcamasını kendi harcaması gibi görme, hatta daha titiz olunması gerektiğine değinmiştir. Sezai Karakoç, faizciliğin yerine kar ortaklığının teşvik edilmesine bu yolla tasarruf yapanların sömürülmesinin önüne geçileceğine değinmiştir. Ayrıca bu yolla milli servetin, sermayenin ve emeğin korunacağını vurgulamıştır.

Sezai Karakoç, parti programına kadar ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinin kodlarını zaten belirginleştirmiştir. Ancak parti programında, o sürece kadar olan, ekonomi ile ilgili yaptığı tüm değerlendirmelerin, en anlaşılır şekilde kısa bir özeti yer almıştır. Ekonomi ile ilgili bölümlerde yer alan her madde, dikkatlice incelendiğinde, aslında daha önceki ekonomi değerlendirmelerinde konunun uzun uzun anlatıldığı görülmektedir.

2.22. Sezai Karakoç'un Ekonomi Görüşlerinin Birbiriyle Geçişliliği

Sezai Karakoç'un, ekonomi görüşlerini geniş bir yelpaze içinde değerlendirmek gerekmektedir. Ancak bu yelpazenin değişmez dinamikleri anlaşılmadığı takdirde, Sezai Karakoç'un ekonomi ile ilgili fikirlerinin tam olarak anlaşılması mümkün değildir. Sezai Karakoç, sürekli olarak, inancın ekonomik anlayışımızı belirleyiciliği üzerinde durmuştur. Karakoç'un bu yaklaşımını en iyi anlatan ve formüle eden yaklaşımı, kazanç +sermaye +mülk = Allah'ın insana emaneti, şeklindedir. Bu formüle tersten bakıldığında da benzer sonuç çıkar, Allah'ın insana emaneti= mülk +sermaye +kazanç.

Tablo 2.8 de Karakoç'a göre, dini bir unsur olarak mülk – ekonomi ilişkisi formülize edilerek gösterilmiştir.

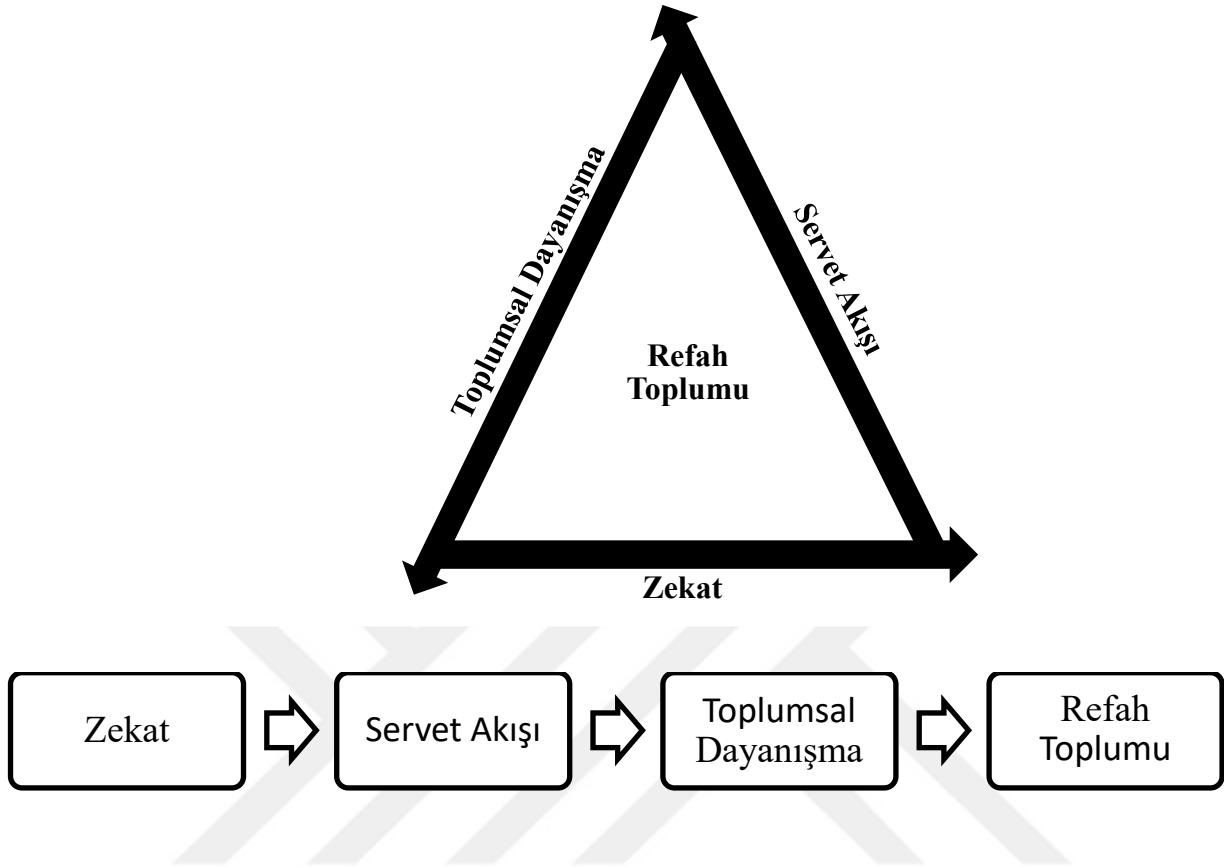
Tablo 2.8: Dini Bir Unsur Olarak Mülk-Ekonomi İlişkisi

Dini Bir Unsur Olarak Mülk-Ekonomi İlişkisi
Kazanç + Sermaye + Mülk = Allah'ın Emaneti
Allah'ın Emaneti = Mülk + Sermaye + Kazanç

Böylece, Sezai Karakoç, ekonominin bir etki unsuru olarak dini inancı değil, dinin bir etki unsuru olarak ekonomiyi etkilemesi üzerinde durmuştur. Bu bağlamda ekonomi ile ilgili olarak yapmış olduğu tüm değerlendirme, çıkarım ve önerilerinde dini dinamiklerden hareket etmiştir. Ayrıca ekonominin kültürle olan ilişkisine değinirken, ekonomiyi, kültürün eşyaya dönük yüzü olarak tanımlamıştır. Bu düzlemde ekonomi- kültür ilişkisini değerlendirdiğinde, zeminde kültür onun maddeye yönelik yanını gösteren katmanda ekonomi bulunmaktadır. Sezai Karakoç, toplumsal yapıdan bahsederken asla ekonomiyi toplumsal olaylardan bağımsız olarak ele almamıştır. Karakoç, toplumda sosyal dayanışma ve sosyal adaleti hatta toplumsal refahı oluşturan dinamikleri inanç açısından ele almış ve formüle etmiştir. Buna en iyi örneklerinden bir tanesi, zekât ile ilgili olarak yapmış olduğu değerlendirmelerdir. Sezai Karakoç, zekâtın “Hak Dengesini” oluşturduğunu ve ekonomide “ayarlayıcı bir unsur” olarak önemli bir yerinin olduğuna sıklıkla değinmiştir.

Tablo 2.9 da Zekatın toplumsal refah etkisi ve akışı gösterilmiştir.

Tablo 2.9: Zekâtın Hak Dengesi Sağlayarak Toplumsal Refaha Etkisi

Sezai Karakoç, zekâtın toplumsal refahın oluşumunda önemli bir taşıyıcı rolü olduğunu vurgulamıştır. “Hak dengesi” veya “ayarlayıcı unsur” olarak zekâtı değerlendirmesi aynı zamanda bireylerin hem inançlarının gereğini yapması hem de bu inanca bağlı olarak sorumluluklarını yerine getirmesi anlamına gelmektedir. Sezai Karakoç, ekonomi dahil olmak üzere toplumdaki dengenin sağlanması için, bireyin topluma karşı olan sorumluluğunun ve devletin hem birey hem de topluma karşı sorumluluğunun inanç kaynaklı olduğu vurgusunu yapmıştır. Bu düzlemde, toplumsal kurumlar vurgusunu sık sık yapan, Sezai Karakoç’un, “Vakıfların”²⁷² toplumda ne kadar önemli yer tuttuğunu hatırlatması açısından da oldukça önemlidir. Dini ya da toplumsal olayların birbiriyle olan geçişliliği aynı şekilde ekonomi için de geçerlidir. Sezai Karakoç, bu iddiasını “Enflasyon” adlı yazı dizisinde de tekrar ele almıştır. Sezai Karakoç, enflasyonun en önemli sebeplerinden biri olarak inancın zayıflamasını görmüştür. Ayrıca Karakoç, israf ve aşırı tüketimi inancın engellediğini, ancak inancın zayıflamasıyla, toplumsal düzende ekonomi yanında birçok sahada kaosun oluştuğu

²⁷² Hızıroğlu, a.g.e., s. 21.

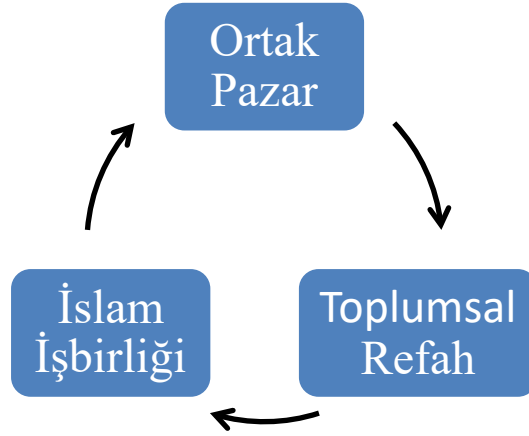
değerlendirmesini yapmıştır. Buna bağlı olarak fiyatlarda aşırı artışın da ahlaki bir mesele olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal olayların arasında ne kadar sıkı bir geçirgenlik olduğu açıkça görülmektedir. Karakoç, toplumsal olayların birbiriyle ilgili olan bu geçirgenliğin ana kodlarını ise inancın oluşturduğunu sıklıkla tüm yazılarında değinmiştir. Sezai Karakoç, toplumsal refahın, toplumsal dayanışma ile mümkün olacağını vurgularken bu dayanışmanın kaynağını da dini dinamiklerle belirginleştirmiştir, buna en büyük örneklerinden birisi, Mescid-i Nebevi'nin bitişiğindeki Suffe olmuştur.²⁷³ Toplumsal dayanışmada, zekât, sadaka kadar, devlet hazinesi olan “Beytülmâl” da önemlidir.²⁷⁴ Sezai Karakoç toplumsal refahın sağlanmasını sadece yaşadığı ülke için değil tüm İslam Dünyası için de istemiştir. Bundan dolayı, sürekli olarak, İslam Birliği ve İslam Ortak pazarından bahsetmiştir. Bu da inanç ile toplumsal ilişkiler arasındaki geçirgenliğin aynı şekilde, İslam ülkeleri arasında da olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda, Sezai Karakoç'un, zaman zaman, İslam düşünürleri veya ekonomistlerinin görüşlerini, tercüme yoluyla Diriliş Dergisi'nde yayınlamasının mantıklı bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç'a göre, toplumsal refah, ülkeden başlayarak bütün İslam ülkelerine yayılmalıdır. Bu bakış açısının onun “Medeniyet Tasavvurunun” bir yansıması olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır. Sezai Karakoç'a göre, “toplumsal refah” da içten dışa, dıştan içe bir döngü halindedir. Kısaca formüle edildiğinde, İslam İş birliği + İslam Ortak Pazarı = Toplumsal Refah. Aynı şekilde tersi bir etkide söz konusudur yani, Toplumsal Refah= İslam Ortak Pazarı +İslam İş birliği.

Tablo 2. 10 da ortak pazarın, toplumsal refaha içten dışa, dıştan içe doğru döngüsel bir hareket oluşturduğu gösterilmiştir.

²⁷³ Mustafa Baktır, “Suffe”, **İslam Ansiklopedisi**, Ankara: TDV Yayınları, 1992.Cilt 37. S.469-470.

²⁷⁴ Erkal, **a.g.m.**

Tablo 2.10: Toplumsal Refah, içten dışa dıştan içe bir döngü

Refahın yaygınlaşmasında belirleyici olan, başka deyişle ortak payda dini dinamiktir. Sezai Karakoç'un bu yaklaşımı tüm toplumsal olayların birbiriyle geçirgenliğinin de hangi temelden hareketle mümkün olacağını da göstermektedir.

Bu bölümde, Sezai Karakoç'un ekonomiyle ilgili çalışmalarını, dergide yazmış olduğu, sıraya göre alıp, parti programının hazırlanmasına kadar süreç içinde, onun düşünce akışının sırasına sadık kalarak hazırlamak hem Sezai Karakoç'un hem de Türk siyasi ve ekonomi tarihinin dönemsel gelişmelerini takip etmek açısından oldukça önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ’UN İSLAM EKONOMİSİ ANLAYIŞININ DİĞER EKONOMİ DOKTRİNLERİYLE KARŞILAŞTIRMASI

Sezai Karakoç, bir taraftan ekonomi ile ilgili olarak birçok kavramı yeniden değerlendirirken diğer taraftan, mevcut ekonomi doktrinleriyle ilgili karşılaştırmalı olarak analiz yapmıştır. Ancak Karakoç bu karşılaştırmaları yaparken hiçbir zaman bir doktrini diğerinin önüne geçirerek onun tercih edilebilir olduğunu belirtmemiştir. Aksine Sezai Karakoç, ekonomi doktrinlerinin (İslam ekonomisi dışında) hiçbirinin gerçek anlamda çağlar boyunca devam edebileceğine inanmamıştır.

“Onlar sanıyorlar ki, bir Amerikan (kapitalizmi), bir Rus (Marksizm) gerçeği var ve bunların dışında başka hiçbir gerçek yok. Bütün mesele bunlardan birini seçmekte! Birinden birini seçenin öbürünü ortadan kaldırmakla huzura ereceğine ve artık insanlığın sonuna kadar hep böyle gideceğine inanıyorlar. Hatta insanlığın sonsuza kadar böyle gideceğine ne aldaniş! Halbuki, Rus gerçeği de Amerikan gerçeği de kapitalizm de sosyalizm de bir gün, rüzgârın önüne katılan bulutlar gibi tarihin tozu dumanı içinde kaybolup giderler”.²⁷⁵

Karakoç, tüm itirazlarına rağmen, ekonomi ile ilgili görüşlerini belirtirken hiçbir şekilde zamanının ekonomi doktrinlerini görmezden gelmemiştir. Tam tersine bu doktrinlerin dünya üzerindeki yaygınlığı ve geçerliliğini sonuçları üzerinden ele alıp değerlendirmiştir. Sezai Karakoç’un ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinde genel bakışı, bu ekonomik doktrinlerin, genelde dünya ülkelerinde, özelde Türkiye’de etkisinin nasıl olduğu üzerinde olmuştur. Karakoç’un bu yaklaşımı göz önüne alındığında, İslam ülkeleri ve Batı ülkelerindeki ekonomik faaliyetleri karşılaştırmalı olarak ele almasının temel amacı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Sezai Karakoç’un temel amacı, dayatılan doktrinlerin ya da büyük anlatıların, iddia edildiği gibi pratik hayatta sonuçlarının var olmadığı gerçeğini ortaya koymak olmuştur. Müellif, Batı çıkışlı, hangi ekonomik yapı olursa olsun, Batı ülkelerinde veya İslam ülkelerinde özelde de Türkiye’de bu doktrinlerin, aynı etki ve sonucu olmadığı değerlendirmesini yapmıştır. Bu yaklaşıma bağlı olarak, Sezai Karakoç, mevcut ekonomi doktrinlerinin paradigmalarının ve

²⁷⁵ Sezai Karakoç, “Hakikat ve Serap”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 14, Kasım 1970, s. 1.

uygulamalarının, Batı dışı ülkelerdeki başarısızlıklarını mercek altına almıştır. Karakoç'un temel yaklaşımı her zaman olduğu gibi geniş bir yelpazeden olayları değerlendirmek şeklinde olmuştur. Bu nedenle ekonomik olayları veya gelişmeleri, sadece ekonomiye bağlı olarak ele almayı başka bir deyişle, diğer toplumsal olaylardan soyutlamayı kabul etmemiştir. Bu bakış açısıyla Sezai Karakoç, yaşadığı dönemin aydınlarının birçoğundan, farklı, ayrı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Aslında Karakoç, ekonomik doktrinler adı altında yapılan birçok uygulama ve faaliyetin örtülü olarak, bir medeniyet dayatması olduğu analizini yapmıştır. Bu perspektiften bakıldığında, müellif mevcut bir çelişik durumu da tartışmaya açmıştır. Sezai Karakoç, Batılı doktrinlerin, Batı dışı toplumlarda ekonomiyi toplumun tüm diğer sahalarından özellikle kültür ve inançtan ayrı tutma çalışmalarına karşılık, ekonomiyle bütünleşen bir kültür emperyalizmi yaptıklarını ve Batı üstünlüğünü aşılama çalışmaları yorumunu yapmıştır. Karakoç, ekonomiye yönelik değerlendirmelerinde, yaşadığı dönemin dayatmalarının dışına çıkmış, bu yönüyle de birçok aydından farklı bir yerde durmuştur. Sezai Karakoç, yaygın olan doktrinleri eleştirirken bir taraftan da alternatif düşüncelerini ortaya koymuştur. Eleştirilerini sağlam bir mantık örgüsü içinde yapan Karakoç, Avrupa-merkezciliğin ve post-kolonyalizmin eleştirisini yapmakla kalmamış, alternatif görüşlerinin dinamiklerini de netleştirerek düşüncelerine yön vermiştir. Özellikle doktrinler üzerinden, var olan ekonomi düzenin, eleştirisini yaparak gelecekteki toplum vizyonunu ortaya koymuştur. Sezai Karakoç, siyasi veya sosyolojik olaylarla ilgili olarak kaleme aldığı yazılarının çoğunda ekonomi ve kültür değerlendirmesini, medeniyet çatısı altında gerçekleştirmiştir. Nitekim Kirenci, hususu şöyle ifade etmiştir. “Sezai Karakoç'un medeniyet düşüncesi reaksiyoner bir muhafazakârlık anlayışından çok farklı bir düşüncedir. Bu düşünce geleneksel değil gelenekçidir. Fakat aynı zamanda gelecekçidir...”²⁷⁶ Karakoç, sosyalizm ve liberalizm eleştiresini çoğu zaman karşılaştırmalı şekilde yapmıştır. Ayrıca bu iki doktrinin iddialarının aksine uygulamadaki tutarsızlıkları da ortaya koymaya çalışmıştır. Durmaz, bu düşünceyi şu şekilde ifade etmiştir.

“Amel edilmeyen ilim, pratiği yapılmamış teori ya da eyleme dönüşmeyen düşünce Karakoç açısından bir eksiklik göstergesidir. Zira amel ilmin, pratik teorinin, eylem ise düşüncenin tamamlayıcı cüzüdüdür. Karakoç'a göre çağla ilginin kopmaması için bir taraftan inanç, düşünce ve duyguda derinleşme, inceleme

²⁷⁶ Mustafa Kirenci, **Sabah Yıldızı (Sezai Karakoç ve Diriliş'e Dair)**, İstanbul: Büyüyen AY Yayınları, 2021, s. 238-239.

ve sağlamlaşma yoluyla zenginleşme devam etmeli; bir taraftan da bunlar realiteye nakşedilmeli/işlenmeli, böylece aksiyon sürmelidir”.²⁷⁷

Karakoç’un ekonomiye yönelik yaklaşımları, ne “Kronolojik Yaklaşım” ne “Coğrafi Temellere Dayalı” bir yaklaşım ne de “Kavramsal Temele Dayalı Yaklaşım”dır.²⁷⁸ Sezai Karakoç, genel olarak yaşadığı coğrafyanın, dini, tarihi, sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik dinamiklerine bağlı olarak fikir üretiminde bulunmuştur. Ancak, bu yaklaşımı, dünyanın diğer coğrafyalarından habersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine Sezai Karakoç, Batı dışı, coğrafyaların geleceği ile ilgili sürekli olarak öngörülerde bulunmuştur bu öngörülerinin doğruluğu günümüzde açıkça görülmektedir.

Sezai Karakoç, ideolojilerin karşılaştırmalarını, sosyalizm – komünizm, liberalizm veya kapitalizm²⁷⁹ şeklinde yapmış ve bu ideolojilerin genellikle materyalist²⁸⁰ temellere dayandığı vurgusunu da yapmıştır. Karakoç bu ideolojileri materyalist temellere dayandırırken, aslında İslam iktisat anlayışının neden farklı olduğunun izahını da yapmıştır. Çünkü müellif ısrarla ekonomiyi dinin bir sonucu olarak değerlendirmiş ve dini medeniyeti şekillendiren temel dinamik olarak görmüştür. Sezai Karakoç, karşılaştırma yaparken baz aldığı parametreler üzerinden ekonomiye yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu parametreler her zaman

²⁷⁷ İbrahim Durmaz, **Sezai Karakoç’un Siyasi Düşüncesi (Ahlak, Medeniyet ve Diriliş)**, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2024, s. 179.

²⁷⁸ Jean Maillet, **İktisadi Olayların Evrimi**, Ertuğrul Tokdemir (Çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983, s. 11-25.

²⁷⁹ “Kapitalizm genel anlamda materyalist bir bakış açısına göre değerlendirilmektedir. Ancak Max Weber, kapitalizmin arka planının dinsel bir temele dayandığını iddia etmiştir. Daha spesifik bir çerçevede, Kapitalizmin kültürel ve ekonomik altyapısını Protestanlığın beslediğini iddia etmiştir. Weber, düşüncesini kitaplaştırarak dayanaklarını ortaya koyma çalışmıştır. Protestan ahlakını kutsallaştıran Weber, Protestan toplumun neden çalıştığını ortaya koyma çalışmış ve kapitalist kazanma hırsını bir dini çerçeve içerisinde açıklamıştır. Böylece Weber, kapitalizmi oluşturan dinamikleri dinsel teori kapsamında ele almıştır. Weber, mezhepler toplumsal yapı ve kapitalizme giden yolu kültürel eser olan,” Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” adlı eserde kaleme almıştır. “...dünyevi asketik Protestanlık mal sahibi olmanın verdiği, kendiliğinden oluşan mutluluğa tüm gücüyle karşı çıkmış, tüketim özellikle de lüks tüketimi yavaşlatmıştır. Buna karşılık, mal kazancını, psikolojik olarak geleneksel ahlakın yasaklarının yarattığı sıkıntılardan kurtarmış, elde etme isteğinin zincirlerini koparıp bunu yalnız yasal hale getirmekle kalmamış, ayrıca da burada gösterdiğimiz anlamada, dolaysız bir biçimde Tanrı’nın isteği olarak göstermiştir”.

Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Emir Aktan (Çev.), 2. Baskı. Ankara: Alter Yayıncılık, 2012, s. 253.

²⁸⁰ “Materyalizm: (Materialisme- Özdekçilik, Maddecilik, Maddecilik, Maddiyün, Maddiye) Ontolojide madde’yi değişmez, aktif ve dinamik bir prensip ve cevher olarak kabul eden, ruh ve fikir gibi manevi cevherlerin bu maddenin bir tezahürü olduğunu kabul eden yahut bunları inkâr eden meslekler. Mekanist maddeciliğin temel prensibi, üstün olanı aşağı olanla izah etmektir. Maddecilerin hepsi de maddeyi hareketli ve âlemde belli bir yer işgal etmiş ferdi şeyler gibi tasavvur ederler. Onlara göre, insanın, karşısına geçip kendi şuuruna vardığı asıl gerçeklik, maddedir. Şuur maddenin bir gölgesi aksettirmesidir. Bunlar tabiatı esas aldıkları ve insanı onun bir parçası gördükleri için tabiatçıdırlar... bu felsefeler, insanın âlemi deneme ve duyumlarla bildiğini ileri sürdükleri ve ilme dayanır gördükleri için akılcıdırlar. Değerleri bilgi kaynağı olarak kabul etmedikleri için dine karşıdırlar”. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 5. Baskı, 1990, s. 162.

olduğu gibi toplumsal yapıyı oluşturan tüm alanlarla ilgili olmuştur. Bütün ideolojileri, toplumsal yapının üç sacayağı olan, devlet, birey ve toplum üzerinden değerlendirmiş ve bu düzlemde ekonomiyle ilişkilendirmiştir. Ancak dini, bu üç önemli sacayağının üzerinde daha üst bir konuma koyarak değerlendirmiştir. Daha önceki bölümde üzerinde durduğumuz” ekonomi dinin sonucudur” yorumu bunun örneğidir. Sezai Karakoç, modern ekonomi biliminin,²⁸¹ terimleri olarak adlandırılan birçok terimin veya kavramın gerçek anlamda bir kargaşa içinde olduğu vurgusunu yapmıştır. Müellif her alanda kendimize ait kavramların olması gerektiğini, ancak bunun düşünce köklerimize dönmekle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. “Düşünce köklerimiz ve düşünce kaynaklarımız kireç bağlamış gibi, içine girdiğimiz hiçbir değişme oluşunu kritik edemiyoruz. Her değişime kendini kritikten korumak için her yola başvuruyor. Sonunda, düşünmeye ve kritik etmeye karşı kanunlar konuyor”.²⁸² Karakoç, ideolojilerin karşılaştırmasını en açık bir şekilde, daha sonra kitaplaştırdığı yazı dizisi “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” yapmıştır. Ancak birçok yazısında ideolojilere değinmiş ve hem karşılaştırma yapmış hem de eleştirilerini sürdürmüştür. Bu eleştirilerini, piyasa, para, para döngüsü, üretim- tüketim, rekabet, iş veren -işçi haklarından, enflasyonun sebeplerine kadar geniş bir yelpazede yapmıştır. Sezai Karakoç, tüm bu değerlendirmelerde, topluma yansıyan yanlarını, bireyin haklarını da göz önüne alarak değerlendirmiş ve devletin yetki ve sınırlarının nasıl olduğunun da analizini yapmıştır. Karakoç, değerlendirmelerini yaparken kendi fikirlerini ve önerilerini de açık bir dille ifade etmiştir. Müellif, aynı zamanda fikirlerini ortaya koyarken açık bir şekilde diğerlerinden farklı olan yanını da ortaya koymuştur. “İslam ekonomi anlayışında ne Marksist alt yapı teorisi ne liberalistlerin homoekonomikus modelleri geçerlidir”²⁸³ Sezai Karakoç’un, genel yaklaşımı her zaman İslam ekonomi anlayışının kendisine has bir yapıya sahip olduğu şeklinde olmuştur. Aslında Sezai Karakoç, doktrinlerin

²⁸¹ “Politik ekonominin ekonomi bilimine dönüşümü, Batı düşüncesinin tarihsel seyriyle ilgilidir. Batı düşüncesinin felsefeden doğa bilimlerine, doğa bilimlerinden de sosyal bilimlere geçiş yapması ve standartlaşarak keskin disiplinler sınırlara kavuşması, politik ekonomiden ekonomiye geçişi zorunlu kılmıştır. Çünkü spekülasyon karakterli bilgi arayışı olan felsefenin kesinlik düşüncesine evrimi ve bu evrimin bilim olarak tezahürü, ekonomi özelinde tam anlamını bulmuş ve doruğa çıkmıştır... Bu yönüyle felsefenin bilime dönüşüm sürecinde, ortaya çıktığı koşullar da hesaba katıldığında, politik ekonominin kavramsallaştırılması bir geçiş dönemini ifade etmektedir. Politik ekonomi, sosyal bilimlerin tam olarak disiplinler sınırlarının belirginleştirmediği bir evreye karşılık gelmektedir... ekonomi bilimi ise politik ekonominin içerdği bağlamları birer felsefi yük ve belirsizlik olarak gördüğünden bunları bilimin varsaydığı kesinlik ilkesinden uzaklaşmak olarak düşünmüştür. Kısacası politik ekonominin ekonomi bilimine dönüşümü hem ekonomiyi felsefi yüklerinden kurtarmış hem de ekonomiye gevşek bir sosyal teori izlenimi vermek yerine olgun bir teori sunmuştur”.

Adem Levent, **Politik Ekonomi ve Modern Sosyal Teori**, İstanbul: Albaraka Yayınları, 2021. s. 12-13.

²⁸² Sezai Karakoç, **İslam’ın Dirilişi**, 54. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022, s. 25.

²⁸³ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 16.

kutsal bir din gibi algılanmasına açık bir şekilde eleştiri getirmiş ve bu ideolojilerin kurucularının ön plana alınarak değerlendirilmesini istemiştir.

“Bu iki aksiyom da realiteden oldukça uzaklaşan bir soyutlamayla elde edilmişlerdir. Ve insanın geçmişte kazandığı değişmez bir karakteristiği belirlemekten çok, gelecekte, insana verilmek istenen doktrinal karakterlerle ilgilidir. Yani, sanki Adam Smith ve Marx, bir romancı gibi, birer fert ve toplum düşünmüşlerdir. Ve realiteyle ilgileri, bir romancının realiteyle ilgisi gibidir. Bu filozof ve ekonomistler, Yaratıcıya olan sevgi ve ilgilerini oldukça yitirmiş bulunduklarından, onları, O’nun yarattığı insandan çok, her artistte olduğu gibi, yeni bir insan yaratmakla ilgilenmişlerdir.”²⁸⁴

Karakoç’un, temel eleştirilerinden biri de hem Adam Smith’in hem de Marx’ın toplumun bütünlüğüne ve realitesine yönelik değişim arzularına yöneliktir.²⁸⁵ Sezai Karakoç, ideolojilerin sorgulanamaz oluşuna yönelik ciddi bir eleştiri getirerek alışılan bakış açısını ters yüz etmiştir. Aslında Sezai Karakoç, ideolojilerin din yerine kurucularının da peygamber gibi algılanmasına yoğun bir eleştiri getirmiştir. Benzer eleştiriye farklı bir bakış açısıyla da olsa zaman zaman, batılı iktisatçılar da yapmışlardır.²⁸⁶ Karakoç’un, bu paradigma değişikliği ideolojileri, kurucularından bağımsız olarak değerlendirilmeyeceği gerçeğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Sezai Karakoç’un, ideolojilere yönelik yapmış olduğu eleştiri ve karşılaştırmalarda, tüm bu ideolojilerin ortaya çıkışı, kurucuları ve süreçleri hakkında değerlendirme yapacak kadar bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. İdeolojiler hakkında müellifin zengin bir birikime sahip olmasında hiç şüphesiz aldığı eğitimin etkisi vardır. Ancak, bunda, Karakoç’un, Müslüman bir aydın olarak, toplumu ilgilendiren tüm olayları büyük bir ciddiyetle ele almasının etkisi olduğu da kesindir.

²⁸⁴ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 16-17.

²⁸⁵ “Sosyolojik açıdan konuşacak olursak, Marx, düşünülmezi düşünmeğe çalışmıştır. Kurumları olmayan bir toplumun, kısıtlayıcı yapılardan yoksun bir insan emeğinin, yabancılaşmayı da beraberinde getirmeyen bir özgürlüğün, kurumsal kurallar ve normlardan azade insan faaliyetlerinin özlemi ile yanıp tutuşmuştur. Nihai analizde, Marx, yalnızca kapitalizme ve burjuva toplumuna karşı protestoda bulunmamıştır. Her türlü toplumsal kontrolü reddetmiştir. Sırfı ve mutlak emek için özlem duymuştur. İnsanın sosyal müphemiyetinin son bulunmasını istemiştir. Marx’ın düşüncesinin temelinde, insanın sosyal koşullanmasına karşı romantik ve gnostik bir isyan ile karşılaşırız”.

Anton C. Zijderveld, **Soyut Toplum**, Cevdet Cerit (Çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 1985, s. 59-60.

²⁸⁶ “.. En azından Sovyetler’ in çöküşüne kadar, Marks, yaygın bir şekilde, İsa veya Muhammed düzeyinde bir dini lider olarak görülmüş, böylece, Engels de bir tür Aziz Paulus veya Aziz Yuhanna olmuştu. Moskova’da, Marks-Engels Enstitüsü’ndeki bilim adamları, onların eserlerini sokağın aşağısındaki din karşıtı müzede eğlencesine daldıkları putperestlikle didik didik ettiler”.

Robert L. Heilbroner, **İktisat Düşünürleri “Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri”**, 4. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi, 2019, s. 124.

3.1. Sezai Karakoç'un Kapitalist-Liberalist Değerler Üzerinden Ekonomi Yorumu

Sezai Karakoç, kapitalizmle ilgili ekonomik değerlendirmelerde bulunurken, günümüz ekonomisinin çıkmazlarını da hem açık hem de örtük olarak ortaya koymuştur. Zaman zaman kapitalizm ve liberalizmi beraber ele almış ancak çoğunlukla ayrı değerlendirmeyi uygun görmüştür. Karakoç, kapitalizm-liberalizmde üretim ve tüketim dengesini bazen beraber alsa da liberalizm ve kapitalizm arasında uygulanabilirlik açısından bir fark görmüştür. Bu farka bağlı olarak batı medeniyetinin değerlerinin elbette ki -ekonomik olarak da- kapitalizmde görünür olduğunu belirtmiştir. “Liberalizm, teorik bir prensipler ve sloganlardan başka bir şey değil. Orada idealist olmak, insancı olmak kolay. Ama kapitalizm, pratik olarak, oluşmuş bir ekonomik yapı olarak, Batı toplumunun, insan ve medeniyetinin bütün özelliklerini gösterecektir”.²⁸⁷ Sezai Karakoç, liberalizm ve kapitalizm ayrımını yaparken bir taraftan da, tek bir liberalizm tanımının yapılamayacağı görüşünde olan ekonomistler veya iktisatçılarla ortak bir paydada buluşmuştur.²⁸⁸ Müellif, kapitalist ekonomide, üretim, tüketim ve mülk edinme üzerinde değerlendirmeler yaparken, kapitalist anlayışın birey ve toplum anlayışına da değinmiştir. Ancak Karakoç, kapitalizm veya liberalizmde bahsedilen birey ve toplum anlayışının batılı değerlerin (Batılı kültür) üzerine oturtulduğunu da sürekli olarak hatırlatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç'un, birey toplum ekonomi ilişkisini doğrudan kültürle ilişkilendirmesinin mantığı anlaşılmaktadır.²⁸⁹

3.1.1. Kapitalizmde Üretim Tüketim Döngüsü

Sezai Karakoç, kapitalist ekonomide, insanın bir değerinin olmadığı ve ekonomik gelişmenin en önemli unsur olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. “Kapitalizmin bütün gücü ve isteği, sonuç olarak, “istihsal” çerçevesinde toplanıyor”.²⁹⁰ Karakoç, kapitalist ekonominin bütün gücünün de üretime dayandığı vurgusunu yapmıştır. Ayrıca, Sezai Karakoç kapitalizme göre

²⁸⁷ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 18.

²⁸⁸ Berktaş, **a.g.e.**, s. 49.

²⁸⁹ “Aşkın kültüre dayanamayan kapitalizm emperyalizmi, sosyalizm de komünizmi doğurdu. Özgürlükten yola çıkan kapitalizm sömürgeyle, eşitlikten hareket eden komünizm dayatmacılıkla sonuçlandı.” inançsız, ahlaksız kültür ve ekonomi düşünülmeyeceği gibi, kültürsüz ekonomi, ekonomisiz kültür düşünülemez” diyen Sezai Karakoç'u, doksanlı yıllardaki gelişmeler haklı çıkardı. Kutsal kültürün yerine seküler kültürün yerleştirilmeye çalışılması, ekonomik ve siyasi alanda büyük bir tikanıklığa yol açtı. Marks'ın iddia ettiği gibi toplumların “Afyon”u kutsal kültür değil, seküler kültür oldu”.

Nazif Gürdoğan, “Medeniyetlerin Savaşığı Bir Dünyada Kültürsüz Ekonomi Ekonomisiz Kültür Olmaz: Ekonomi Kültürün Üretime Dönük Yüzdür”, Mehmet Çelik ve Yakup Çelik (Ed.), **Sezai Karakoç**, İçinde (s. 139-145), Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi, Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010, s. 104.

²⁹⁰ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 19.

Üretim artışıının tüketim artışıyla sıkı sıkıya baēlı olduēunun da altını izmiē, ancak üretim ve tüketim dengesinin, kapitalistlerin iddia ettiēi gibi yumuēak olmadıēını aksine sert ve öngörülmez olduēunu da belirtmiētir. Bundan dolayı Karakoç, retim -tüketim dengesinde tersi bir durum olduēu, yani tüketimin kontrol edilemez bir konumda olduēu, sonuç olarak da ekonomide büyük bir çıkmaza sebep olduēu deēerlendirmesini yapmıētır. Sezai Karakoç, kapitalizmin idealleētirdiēi üretim yerine tüketimin problem olarak ortaya ıktıēını belirtmiētir. “Böylece, “istihsal”ı idealleētiren kapitalizm için, asıl, “istihlak”, bir problem oluyor”.²⁹¹ Bu baēlamda, Sezai Karakoç, kapitalizmin “mutlu denge” iddiasının da gerekleēmesinin mümkün olmadıēı yorumunu yapmıētır. Sezai Karakoç, kapitalizmin, “mutlu denge” iddiasının imkansızlıēının sebebinin, temelde yer alan materyalist bakıēın olduēu vurgusuna da yeri geldikçe hatırlatmıētır. ²⁹² Sezai Karakoç, materyalist yaklaēımda ölçünün kaçırılmasına baēlı olarak ekonomide kargaēanın kaınılmazlıēını ele almıētır. Aynı zamanda, Karakoç, retim ve tüketim dengesindeki kargaēanın sebebi olarak kapitalizmi gösterirken bunun sebebinin yine medeniyet bazında ele alarak aıklamıētır. “Batı Medeniyetinin en yüksek ve en katı dozda oluēmuē ekonomik biçimi olan kapitalizmin erdemle dolup taēacaēına inanmak saflık olur”.²⁹³ Sezai Karakoç, kapitalizmin üretim üzerinden yapmıē olduēu deēerlendirmenin gerçekçi olmayıēını, bu sistemin ekonomik alanda oluēan merhametten uzak yaklaēımla aıklamıētır.

3.1.2. Kapitalizme Göre Mülkiyet Anlayıēı

Karakoç’un ısrarla üzerinde durduēu konulardan birisi de mülkiyet hakkıdır. Sezai Karakoç, kapitalizmde bütün gücün bireyde toplanmasını eleētirmıē, bireyin mülkün tek ve gerçek sahibi olması anlayıēından dolayı, bireylerin mülkü elde etmek için her türlü yola baē vurarak, sahip olduēu mülkü elinde tutma arzusundan dolayı diēer insanlara karēı baskı oluēturma imkanına sahip olacaēı deēerlendirmesini yapmıētır. Sezai Karakoç, kapitalizmin bir tercih meselesi olduēunu yeri geldikçe belirtmiētir, bu açıdan bakıldıēında Weber’in de benzer yaklaēımda olduēu görülmektedir.²⁹⁴ Karakoç ayrıca bu yaklaēımın insan iliēkilerinde sömürüyü

²⁹¹ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 24.

²⁹² Durmaz, **a.g.e.**, s. 71.

²⁹³ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 18.

²⁹⁴ “Yahudiler politikaya ya da spekülasyona eēilimi olan “maceracı” kapitalizm tarafında yer almıētır: etiki tek kelimeyle paryalardı (Paria Kapitalismus – parya Kapitalizm); Pritenizm ise burjuva iēletmesinin ve iēin ussal örgütlenmesinin etikini içinde taēıdı. Bu ereve, Yahudi ahlakına uymayanları almadı”. Weber, **a.g.e.**, s. 240-241.

doğuracağı iddiasında bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç, güçlü güçsüz ayrımının ortaya çıkmasının doğal sonucu olarak sınıf katmanlarının kaçınılmazlığı üzerinde durmuştur.

“Kapitalizme göre, mülkiyet mutlak anlamda, tek kişiye aittir. Her kişi, kendi başına (mal)ı ele geçirdikten sonra da başkasının gölgesini bile ondan uzak tutmak ister. Bunun, “başkaları cehennemdir” görüşünden en ufak bir farkı yok. “Cennet benim ve başkaları cehennemdir”, işte kapitalizmin ana felsefesi; işte, güçlünün güçsüzü ezmesinin ve işte proletaryanın doğuşuna meydan verilmesinin ve emperyalizme kadar varan sömürünün temel felsefesi...”²⁹⁵

Bireye en üst düzeyde güven vererek mülk edinmesi yolunu açan kapitalizm, aslında bu aşırı güvenle çelişen düşünce yapısını ortaya çıkarmıştır. Karakoç, bu güvensizlikten dolayı bireylerin toplumdan uzaklaştıklarına ve topluma yabancılaştıklarına değinmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, Sezai Karakoç’un, ekonomiye dair bir olayın izahını yaparken, bunu, her zaman olduğu gibi, birey ve toplum üzerindeki etkisiyle bağlantılı olarak değerlendirmiş olduğu görülmektedir. Karakoç, bu mantık doğrultusunda bireyin mülk üzerinde kurmuş olduğu ilişkinin sömürüyle sonuçlanacağı ve toplumsal anlamda eşitsizliğin artacağı iddiasını savunmuştur. Bu ilişki şu şekilde formüle edilebilir: Kapitalizmde mülk = bireyin mutlak hakkı malın oluşturduğu ezici güç = sömürü. Sezai Karakoç, bireyin kendisini mal veya zenginlikle ifade etmesinin temel sebebinin materyalist yaklaşım olduğu ve kapitalizmde bireyin kabul görmesinin ancak madde gücüyle orantılı olduğu yorumunu yapmıştır. Karakoç, bu durumu kapitalizmin ve liberalizmin paradoksu olarak değerlendirmiştir. Bu paradoksun nedeni Sezai Karakoç’a göre, bireye tanınan mülk edinme özgürlüğünün zorlayıcı materyalist yaklaşımından kaynaklı olarak, bireyin diğer bireyler veya toplum ile kurmuş olduğu hiçbir güvene dayanmayan ilişkidir. “Kapitalizmde, bir eşyayı, bir tabiat parçasını, bir malı ele geçiren insan, bir nevi o eşyanın, o tabiatın parçasının tanrısı olmuştur. Artık o eşya üzerinde, o kişiden başka kişinin, başka bir gücün hakkı yoktur”.²⁹⁶ Karakoç, ekonomi toplumsal olayların bir sebebi değil sonucudur, iddiasını sürekli yenilemiş ve kapitalizm veya liberalizmin bu noktada tamamen ayrıştığını, bu bağlamda kapitalizm- liberalizmin, toplumda meydana gelen olayları ekonominin bir sonucu gibi sunmalarını eleştirmiştir.

²⁹⁵ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 28.

²⁹⁶ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 30.

3.1.3. Kapitalizmde Özel Teşebbüs/Özelleştirme Hakkı

Kapitalist-liberal sistemde bireye verilen sonsuz mülkiyet hakkının uzantısı olarak ekonomide etkin rol alabilmesi için özel teşebbüs hakkı da mevcuttur. Karakoç bu özel teşebbüs hakkının, topluma ne kadar yarar ve zarar sağladığıyla ilgilenmiştir. Sezai Karakoç, birey-toplum-devlet üçlemesinde daima dengenin olması gerektiği üzerinde durmuştur. Çünkü Karakoç'a göre, bu dengenin bozulması, toplumun her alanında domino etkisi oluşturabilir. Müellif, özel teşebbüsün veya "özelleştirme hareketlerinin"²⁹⁷ teşvik edilmesinin karşısında olmadığını yeri geldikçe bildirirken, kapitalist bakış açısına veya liberal ekonomiye göre sınırsız imkanlara sahip bir özelleştirme ve özel teşebbüs anlayışını ise asla kabul etmemiştir. Aslında Sezai Karakoç'un karşı çıktığı yaklaşım, "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler"²⁹⁸ anlayışıdır. Özellikle özel teşebbüs ki, Karakoç, bu özel teşebbüsü, "özgür teşebbüs" olarak adlandırmaktadır, Sezai Karakoç, özel teşebbüs hakkının yanlış evrilmesi sonucunda tekelleşmeye sebep olabilme ihtimaline karşı uyarmıştır. Karakoç, toplumsal yapıyı ve bireyi zarara sokacak ve devletin gücünü zaafiyete düşürecek özel teşebbüs anlayışına karşıdır. Konuyla alakalı dikkate değer en önemli açıklamalarından birisi de parti programında yer almıştır.

"...özel mülkiyet ve özgür teşebbüs düzeni içinde, azami iktisadi fayda ve refahı sağlayacak şekilde, uzun, orta ve kısa vadeli planlar çerçevesinde, bir araya getirilerek yurdun iktisadi gücü temin edilecektir. Ferdin yararı göz önünde tutmakla birlikte, devletin müdahalesinin zaruri görüldüğü yerlerde bu

²⁹⁷ "Özel Kesimin Teşviki Yöntemi (incentives/subventions): bu yöntemde, devlet, düzenleme ve vergileme gücünü kullanarak, özel firmaları kamusal mal ve hizmetleri üretmeleri veya bazı malları üretmeleri için teşvik etmekte, böylece de halkın, kamu mal ve hizmetlerine olan talebini azaltmak istemektedir. Yani bazı malların kamusal arzını azaltmak istemektedir. Bu düzenlemelerle kamu hizmetlerinin özel kesimce sağlanması artmaktadır. Öte yandan, devlet düzenleme gücünü ve yetkisini kullanmayarak, belirli bir mal ve hizmetin arzında, çok sayıda üreticinin rekabet etmesini istemektedir".

Nihat Falay, **Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunları, Özelleştirme Tartışmaları**, Aykut Polatoğlu (hızl.), İstanbul: Yayınları Bağlam, 1994, s. 26.

²⁹⁸ "Bırakınız Yapsınlar, Bırakınız Geçsinler: dilimizde de terimleşmiş olan fizyokratların ünlü formülü.... Bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler (Fr. Laissez faire, Laissez passer) deyiimi, ilkin fizyokratlardan Jean Claude Vincent de Gournay tarafından ileri sürülmüştür. Ekonomik gelişmenin her türlü sınırlamadan arınmış serbest alışverişle olanaklı bulunduğu savını dile getirir. Fizyokratlar bir doğal düzenin varlığına inanıyorlar ve bu düzenin Tanrı tarafından yürütüldüğü varsayımını ileri sürüyorlardı. Bireyci ve liberal okulun kurucusu sayılan Adam Smith, Tanrısal gücü bireyin kişisel teşebbüs gücüne çevirerek formülü olduğu gibi benimsedi. Bu anlayışa göre ekonomik doğrultuyu en iyi saptayacak olan bireyin kişisel çıkarlarıdır. Genel çıkar, bu kişisel çıkarların toplamından başka bir şey değildir. Bu yüzden bireylerin her türlü ekonomik davranışlarında serbest bırakmalı ve onlara asla engel olmamalıdır. Liberal ekonomi anlayışının bu ilkesi bir süre geçerli kalmış, liberalizmin çelişkileri keskinleşmeye başlayınca devletin el koyması bizzat anamalcılar tarafından istenmiştir. Özellikle Keynes kuramı bu isteği yansıtır. Bu çelişkiler ayrıca serbest rekabet, tam karşıtı bulunan tekelleştirmeye dönüştürmüştür".

Orhan Hançerlioğlu, **Ekonomi Sözlüğü**, 11. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009, s. 30.

müdahaleden kaçınılmayacaktır. Kişilerin kazanç sağlama hakları, başkalarını iktisaden çökertme ve devlete, topluma zarar verme sınırında durur. Tekelleşme tasvip edilmeyecek, savaşılabacak bir durumdur. Dış sermaye, prensip itibarıyla yasak olmamakla birlikte mutlaka gözlemlenmesi ve yerli sermayeye göre öncelikli olmaması şartıyla ülke yatırımına katılabilir”.²⁹⁹

Görüldüğü üzere, Karakoç’un özel teşebbüsle ilgili temel kaygısının tekelleşme ihtimali olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Sezai Karakoç, özel teşebbüsü hakkını da özelleştirmeyi de ticaret hakkını da genel anlamda ahlakilik sınırları içerisinde olumlu karşılamıştır.

3.1.4. Liberalizmin Ayırt Edici Özelliği Olarak Bireysellik

Karakoç, her ne kadar kapitalizm ve liberalizmi genellikle birlikte ele alsa da her iki doktrinin de belirgin olan özellikleri söz konusu olduğunda, bu ayırt edici özellikler doğrultusunda açıklama yapmayı tercih etmiştir. Ekonomistler liberalizmi ne kadar çeşitlendirseler de ana tema yüceltilen birey olmuştur. “Klasik liberaller bencil bireyselciliğe bağlıdırlar. İnsanları, belirgin bir biçimde başkalarına ihtiyaç duymadan yaşayabilme kapasitesi olan akılcı, çıkarıcı varlıklar olarak görmektedirler”.³⁰⁰ Klasik liberalizm de abartılı birey anlayışında, kadın ya da erkek fark etmeksizin müdahale edilmeden özgür olmalıdır, anlayışı mevcuttur. Ayrıca topluma karşı sorumluluk duygusunun bireye dayatılmasının eleştirildiği bencil bireycilikte (iktisadi bireycilik olarak da tanımlanmıştır),³⁰¹ bireyin faydasının her şeyin üzerinde görülmesi söz konusudur. Jeremy Bentham³⁰² tarafından ortaya atılan fayda terimi bu çıkarıcı yaklaşımı en yalın haliyle ortaya koymaktadır.

²⁹⁹ Yüce Diriliş Partisi Programı (2007) madde 57. s. 22.

³⁰⁰ Heywood, **a.g.e.**, s. 66.

³⁰¹ “İktisadi bireycilik yalın anlamıyla iktisadi hürriyet inançtır; yani açık ve basit doğal özgürlük sisteminin işlenmesine. Belirli davranış modellerini (mesela kâr maksimizasyonu peşinde koşmayı) ve bunların içinde geliştiği kurum ve süreçleri haklılaştıran bir öğretilerdir. Kısacası, rekabetin, bütün iktisadi alanlarda müdahalesiz yarışmanın (sonuçta hasıl edecekleri sosyal yarar gözeterek) kutsandığı bir “iman manzumesi”.

Mustafa Özel, **Birey, Burjuva ve Zengin**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994, s. 18.

³⁰² “Bentham kişinin çıkarlarının toplumsal çıkar ya da diğer bütün insanların çıkarları karşısında baskın olduğunu belirterek, insanların eylemlerinin amacının kendi mutlulukları olduğunu ve insanın doğal bir yetisi olan usun bu amacın uşağı olarak düşünülmesi gerektiğini savunur. Nitekim Bentham’ın insan tekini değerlerin kaynağı olarak alan insan doğasına ilişkin bu açıklamasıyla ahlaki bir bireycilik ortamı koyduğu söylenebilir. Bentham’ın ahlak felsefesi de onun “yararlılık ilkesi” ya da “en büyük mutluluk ilkesi” diye adlandırdığı “en yüksek sayıda insana en yüksek düzeyde mutluluk” ilkesinin bir yansımasıdır. Bentham yararlılık ilkesini bir eylemi ya da durumu genel mutluluğu artırması ya da azalmasına göre onaylayan ya da onaylamayan ilke olarak tanımlar ve en çok sayıda kişi en büyük mutluluğu üretmeyen her türlü eylemin ahlaken yanlış olduğunu söyler”.

Abdülbaki Güçlü vd., **Felsefe Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s. 203.

“Faydacı fikirler klasik liberalizm üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Özellikle de bireylerin nasıl ve neden öyle davrandıklarını açıklayan bir ahlak felsefesi oluşturmuşlardı. İnsanları akılcı bir tarzda öz çıkar sahibi varlıklar olarak gören faydacı kavramlaştırma, sonraki kuşakların liberal düşünürlerince benimsenmiştir. Dahası, her bireyin, kadın veya erkek olsun, kendi çıkarlarının ne olduğunu en iyi kendisinin bileceği düşünülmüştür... kadın veya erkek, her birey kendisine haz verecek olan şeyin ne olduğu konusundaki tek hüküm verici ise, o zaman, neyin ahlaken doğru olduğunu da yalnızca birey kara verebilecektir”.³⁰³

Sezai Karakoç, liberalizmin, bu hazza dayalı ahlak felsefesinin bireyi yüceltmesini reddetmiştir. Karakoç’un bu reddiyesinin ardında aslında aşırı materyalist yaklaşıma karşı, bir tavır vardır. Çünkü, Sezai Karakoç, birey ve toplumun birbirine karşı sorumluluklarını dini dinamiklere bağlayarak izah etmiştir. Onun, bir İslam düşünürü olarak, bireyi kulluk üzerinden tanımlaması ve Allah’a karşı sorumluluklarına bağlı kalarak faaliyette bulunması gerektiği şeklindeki ifadesi doğaldır. “Ekonomik çabalar, beslenme içgüdü, insan varoluşunun (existence) sebebi değil, sürmesinin bir aracıdır. Yani varoluş (existence)la değil, varlık (etre) ile ilgilidir bu çabalar. Üreme içgüdü de devam etme şuuruna ait. Ama ne biri ne öbürü varoluşunu açıklar”.³⁰⁴ Sezai Karakoç, insan ekonomik varlık değildir, derken de aynı mantıkla eleştirisini yapmıştır. Aslında Karakoç, insanın eşref-i mahlukat oluşunun bilinçlerde diri tutulmasının ve bu anlayış doğrultusunda bireylerin kendileri dışındaki diğer insanlara, topluma, hayvanlara, bitkilere, doğaya, karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

3.1.5. Ekonomik liberalizmde Birey- Devlet -Piyasa İlişkisi

Birçok ekonomiste göre, liberal ekonomi bir piyasa dizisidir. Birbirlerini etkileyen piyasalarda ise özgür bireyler her açıdan belirleyicidirler. Liberal ekonomide piyasaya herhangi bir müdahale genel anlamda kabul edilmemektedir. Piyasa içinde hangi malların üretileceği, tüketicilerin hangi malları alabilecekleri, işçilerle işverenler arasındaki ilişkiler çıkar sahipleri tarafından belirlenecektir. Ayrıca bu piyasa anlayışına göre, piyasaya, devletin müdahalesinin olmaması gerekmektedir.

³⁰³ Heywood, a.g.e., s. 69.

³⁰⁴ Sezai Karakoç, “Yaratılış Sırrı”, **Diriliş Dergisi**, Sayı, 9-10. Mayıs 1970. s. 4.

Tablo 3.1 de klasik liberalizm ve modern liberalizm belli başlı özellikleri ve ortak paydası verilmiştir.

Tablo 3.1: Liberalizm

Liberalizm				
Klasik Liberalizm	Ana Prensiptir	Modern Liberalizm	Ana Prensiptir	Ortak Prensiptir
Ekonomik Liberalizm	Kısırlanmış Bireyciliğin Yüceltilmesi	Yönetilen Ekonomi	Gelişen Bireycilik	Birey Öncelikli
Aşırı Bireycilik	Faydacı Yaklaşım	Gelişmeci Birey	Bireyde Sınırlamanın Olabilmesi	
Sınırsız Özgürlük	Devletin Yetkilerinin Sınırlandırılması	Pozitif Özgürlük	Birey toplum çıkarları için hareket edebilir	
Bireysel Sorumluluk		Toplumsal Sorumluluk	Birey devlet etkileşimi	
Etkisiz Devlet		Etkin Devlet		

Klasik liberalizmin serbest piyasa anlayışında sadece, arz taleple ilgili olmayıp, işçi işveren çalışma şartlarıyla da ilgilidir. Yani piyasaya müdahale hiçbir şekilde kabul edilmemektedir.

“Bu anlayışa göre devletin ekonomiyi kendi haline bırakma ve iş insanlarının kendi bildikleri gibi davranmalarına imkân verme dışında hiçbir ekonomik rolü olmamalıdır... bu tür ekonomik bireysellik genellikle dizginlenmemiş kar arayışının nihai olarak genel faydanın lehinde sonuç vereceği inancına dayanmaktadır”.³⁰⁵

Liberal ekonomide aşırı bireyciliğin bu kontrolsüzlüğünü, Sezai Karakoç, gayri insani bulmuştur. Karakoç, ekonomide hiçbir zaman denetimsiz bir piyasa anlayışını kabul etmemiş, devletin gerektiğinde müdahale hakkının olmasını savunmuştur. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç’un, liberalizmde önemli bir yeri olan “görünmez el”³⁰⁶ ifadesini de kabul etmediği anlaşılmaktadır. Nasıl ki Sezai Karakoç, toplumsal yapıların hiçbirinin diğerinin üzerinde

³⁰⁵ Heywood, a.g.e., s. 71.

³⁰⁶ “Görünmez el: (invisible hand) Adam Smith’in Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations) adlı iktisadi incelemesinden alınan bir ifade. Görünmez el düşüncesine göre, bireyler iş yaşamlarında kendi çıkarlarının peşine düştüklerinde, onların eylemlerine, toplumun genel yararını gözetken görünmez bir güç (görünmez el) yön verecektir. Smith, tekeller gibi bazı istisnalar olmakla birlikte, bireysel iktisadi eylemin devletten gizlenmeden ilerlemesine olanak tanıdığından topluma yarar sağladığı düşüncesindeydi. Bu sav genellikle Laissez-faire kapitalizmini destekleyenlere cephane sağlamış; devletin ekonomiye ve genel olarak sivil topluma müdahalesine karşı bir tutumu temsil etmiştir”. Marshall, a.g.e., s. 281.

baskın ve etkin olamayacağını savunduysa aynı şekilde, devlet, toplum ve birey üçlüsünde de birinin diğerinin önüne geçmesini ya da birinin zayıflatılmasını doğru bulmamıştır.

“İslam sitesinde Devlet, liberalist düzende olduğu gibi, prensip olarak iktisadi düzene karışmayan, dolayısıyla zenginin bekçisi bir devlet olmadığı gibi, herkesin malını eline geçirdiği için eşyada ve insanda istediği tasarrufu yapan, karşısında, maddi ve manevi hiçbir kuvvet bulunmadığı için insanın elinin kolunun bağlı olduğu komünist düzendeki gibi içgüdülere aykırı bir devlette değildir”.³⁰⁷

Karakoç’un devletin bekçi olmadığı yaklaşımı, klasik liberalizmde devlete biçilen sığra yakın etki alanına karşı bir açıklamadır. Klasik liberal ekonomide, metafor yapılarak devlet “gece bekçisi” ne benzetilmiştir. Bu görüşte devletin görevi sadece düzeni sağlamak ve olası dıştan gelen saldırılara karşı toplumu korumaktır. Modern liberalist anlayışta devletin tanımı yeniden yapılmaya çalışılmıştır. Ancak modern liberaller devletin sınırlarının ne olması gerektiği üzerinde tam anlamıyla görüş birliğine varamamışlardır. Bunun sebebi liberalizmle ilgili olarak tam anlamıyla bir tanım birliğinin olmayışdır.³⁰⁸ Modern liberallerin devlet tanımı genel anlamda fırsat eşitliğini sağlama anlamında kullanılmıştır.

“Modern liberaller refahçılığı fırsat eşitliği temelinde savunmaktadırlar. Belirli bireyler ve gruplar, içinde bulundukları toplumsal koşullar tarafından dezavantajlı kılınmışlarsa, bu durumda devletin, eşit, en azından daha eşit hayat imkanları temin etmek amacıyla bu dezavantajları azaltmak veya ortadan kaldırmak yönünde bir toplumsal sorumluluğu bulunmaktadır”.³⁰⁹

Modern liberallerin devlet anlayışında, devletin toplumsal sorumluluğu ele alınmıştır. Ancak bu noktada Sezai Karakoç’un, liberalizme yönelik mevcut eleştirisinin devam ettiğı görölmektedir. Çünkü Karakoç, hiçbir şekilde, devlet, birey ve toplum üçlemesinde dengenin bozulmasını kabul etmemiştir. Sezai Karakoç, devletin abartılı gücüne karşı etkisizleştirilen devlet gücüne de karşı çıkmış, kendi düşüncesi doğrultusunda devletin nasıl olması gerektiğini “Diriliş Neslinin Amentüsü” adlı yazısında açıklamıştır.

“Devlet, gözümde, sadece bekçi- devlet, ya da sadece bir ekonomik kuruluş, yani kooperatif -devlet, ya da bir ırkın veya sınıfın hegemonyasına dayanan ırk veya sınıf devleti, ya da bütün amacı sınıflar arasında bir denge sağlamaktan ibaret devlet, politik devlet, değildir. İnandığım devletin ana karakteri, politik,

³⁰⁷ Sezai Karakoç, İslam, “Sitemiz de Eşitlik”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 4, Aralık 1974, s. 34.

³⁰⁸ Berktaş, a.g.e., s. 49.

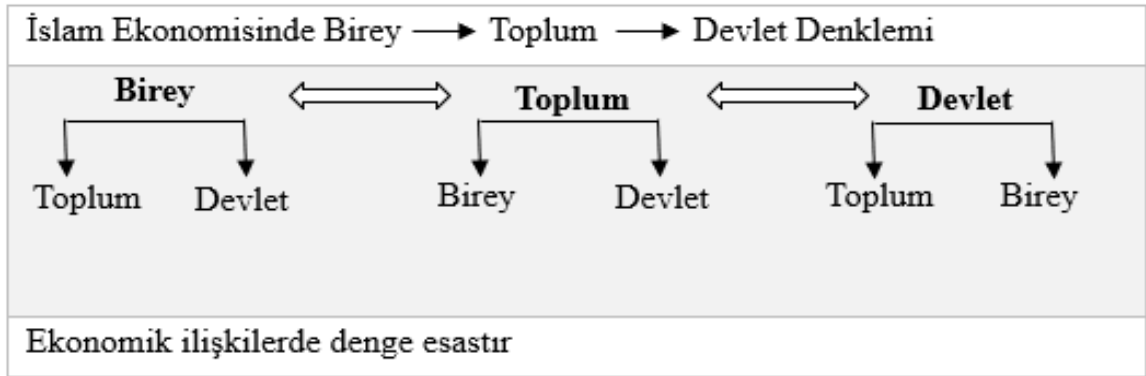
³⁰⁹ Heywood, a.g.e., s. 80.

ekonomik karakter veya güvenlik sağlayış karakteri değildir. Şüphesiz, idealizmin devletinde, güven, denge ve barış sağlayan siyasi kuruluş, bilhassa çağdaş dünyada ekonomik gelişimi derinden derine izleyiş ve kollayış, toplum strüktürü ile varılacak hedefi bağdaştırıcı ya da ona göre ayarlayıcı realizm özellikleri de olacaktır”.³¹⁰

Karakoç, devlet, toplum ve birey ilişkisini eşit dağılımlar şekline formüle etmiştir.

Tablo 3.2 de Sezai Karakoç’a göre, birey, toplum ve devlet denklemi gösterilmiştir.

Tablo 3.2: İslam Ekonomisinde Birey-Toplum-Devlet Denklemi

3.1.6. Ticari Liberalizmin Hedeflediği Serbest Ticaret

Ticari liberalizmin 19. yüzyılda doğduğu kabul edilmektedir. Ticari liberalizm serbest ticaretin temel unsurudur. Sınırlandırılmamış serbest ticaretin toplumda genel refahın yaygınlaştıracağına inanılmıştır. Serbest ticaretin küresel liberalizmde, “ulus ötesi şirketler”³¹¹ yoluyla daha geniş imkanlara sahip olması ve uluslar arasında ticaretin şekil değiştirmesi söz konusu olmuştur. Sezai Karakoç, liberalizmin serbest ticaret anlayışının Batılı devletler için ne anlam ifade ettiğini hiçbir ahlaki değer ve sınırlama kabul etmeyen bu yaklaşımın çok uluslu şirketlerle dünyayı nasıl bir sürece götüreceğini önceden görmüştür. Karakoç, serbest ticaret anlayışı ve aşırı bireyci yaklaşımın farklı çatışmalara zemin hazırlayacağı görüşünü

³¹⁰ Sezai Karakoç, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 1976, s. 161.

³¹¹ “Ulus-ötesi şirket: iki veya daha çok ülkede ekonomik faaliyeti kontrol eden, ulusal sınırları aşan kurumsal stratejileri ve süreçleri geliştiren şirket.

Ticari Liberalizm: serbest ticaretin, karşılıklı fayda ve genel refah yanında devletler arasında barışa da yol açacak olan ekonomik ve uluslararası faydalarını vurgulayan bir liberalizm biçimi.

Serbest ticaret: Devletler arasında tarifeler veya diğer korumacılık biçimleriyle sınırlandırılmamış bir ticaret”.

Heywood, **a.g.e.**, s. 83.

savunmuştur. Çünkü serbest ticaret anlayışı yeni pazar arayışlarına da farklı bir bakış açısı getirmekle kalmamış tüketicileri de farklı şekillerde yönlendirme eğilimi içine girmişlerdir. Sezai Karakoç, serbest ticaret anlayışıyla daha fazla mal isteyenlerin, daha fazla fayda ve malı elde etmek için değerleri hiçe sayarak savaşıacaklarını ileri sürmüştür. Aslında bu yaklaşımıyla Karakoç, Batılı doktrinlerin hepsinin, sömürgeci bir anlayışa sahip olduğu hatırlatmasını yapmıştır. Müellif, İslam açısından mala bu şekilde bakılamayacağının da altını çizmiş, materyalist bir yaklaşımla “mala tapınma”³¹² aşamasına gelindiği eleştirisini sürekli olarak yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında Karakoç’un liberal ticaretin, serbest ticaret anlayışını gayri insani gördüğü anlaşılmaktadır. “İslam bakımından, toprak için mal için, fayda için, dünya için savaş yok, sadece Allah için, hak ve hakikat için, gerçek insanlık için savaş vardır”.³¹³ Sezai Karakoç’un, toplumun yararına olmayan hiçbir otorite tanımayan bu ticaret anlayışını kabul edebilmesini imkânsız kılan temel mantık, mülk anlayışına olan yaklaşımı (mülkün yani Allah’ın emaneti olduğu anlayışı) ve toplumu ile bireyi güvence altında tutması gereken devlet (birey, toplum ve devlet denklemi) telakkisidir. Bu bağlamda müellif, ticaretin insanın doğasında olduğunu ancak bu içgüdüsel isteğin sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. “Ticaret, özel teşebbüs, insanın ekonomik içgüdüsüne verilmiş olumlu bir cevap, bağışlanmış bir gerçekleşme hakkıdır; faiz yasağıysa, en az o içgüdü kadar kuvvetli din kaynağından gelen ve içgüdü taşkınlığını, aşırılığını önleyen bir sınırdır”.³¹⁴ Sezai Karakoç, İslam ekonomisinde özel teşebbüs hakkının bulunduğu, ancak bu hakkın diğer ekonomi doktrinlerden ayrıldığı da altını çizmiştir. Karakoç, ticaretin yapılma şekli kadar üretim ve tüketim

³¹² “Kapitalist dünya piyasasının kökeninde, temel bir teolojik sapkınlığın göstergesi, tözel bir kokuşmuşluğun söz konusu olduğunu düşünüyoruz. Piyasa, modern bir din biçiminin ortaya çıkışına kaynaklık etmektedir: Meta dini! Ve piyasa, insanlık tarihinin bugüne dek hiç tanık olmadığı türden, akıllara zarar bir putperestliği beraberinde getirmektedir... Meta dinin temel doğması şudur: Para her şeye kadirdir; yeri de göğü de yerinden oynatır!.. Piyasa, yazgımızı ve geleceğimizi, vicdanımızdan çok daha iyi belirleyecek olan görünmez el konumundadır. Zira en uygun çözümün ne olduğuna karar veren, daima piyasadır. ... bu dinin, piyasa kültürü (yani kutsal bir günü) vardır. Milyonlarca izleyiciye ulaşan programlar sayesinde insanlar, gözleri önünde tepelime yığılmış metalar ya da burunları dibindeki tomar tomar paralar karşısında, komik durumlara düşmekte, “ya hep ya hiç” in heyecanını yaşamaktadırlar. Bu dinin yıllık bayramıysa, Noel’dir dinsel bayramın tüm özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Noel ve Noel şöleni için tamamlanmış ticaret ve alış- veriş merkezlerinde, metaların kutlanması ve kutsanmasıdır bu bayram! her bayramda olduğu gibi, bu bayramda da doyasıya yiyip içmek lazımdır elbette! Sonra mabetleri vardır bu dinin: Bankalar! Merkez binalarındaki görkemlilik ve mimari tarz karşısında, fani insanlar öylesine büyülenirler ki, içeriye girerken ya da gişelerin önünde saf tutarken, kendiliğinden dinsel sessizliğe bürünürler... Netice itibarıyla piyasa toplumu, kendi resmi dinini de üretmiş vaziyettedir. Bundan böyle, din konusunda bir taksim söz konusudur: bireysel bazda, çeşitli dinlerin, parayla sağlanamayan o manevi aromayı sunmaları caizdir. Ancak kamu bazında geçerli sayılan dine, umumilik niteliğine haiz durumda bulunan ve tüketicisi olmuş herkese saadet bahşeden meta dinidir”.

Leonardo Boff, “Meta Dini ve Piyasa”, Lütfullah Göktaş (Çev.), **İktisat ve Din**, Mustafa Özel (Hızl.), İstanbul: İz Yayıncılık, 1994, s. 311-320.

³¹³ Karakoç, **İslam**, s. 40.

³¹⁴ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 47-48.

konusunda da ahlaki değerleri önemsemiş, bu konuda birey ve toplumun bilinçli olması gerektiğini, hatta bu bilinçlendirmeyi devletin yapması icap ettiğini yeri geldikçe vurgulamıştır.³¹⁵ Müellif bu yaklaşımıyla, Adam Smith'in³¹⁶ iş bölümü – ticaret ve hiçbir kural tanımayan birey, toplum ya da devlet piyasa anlayışını kabul etmemiştir. “Allah, ticareti helal, faizi haram kılmıştır” açık nassı ile, İslam’a özgü ekonomik yapının temel prensiplerinden biri ortaya konmuştur”.³¹⁷ Karakoç’un hiç şüphesiz, ticaret ve ticaret ahlakını, İslam kaynaklarından beslenerek oluşturmuş olduğu anlaşılmaktadır.³¹⁸ Sezai Karakoç, özel teşebbüs ya da serbest ticarete öldürücü rekabete karşı olmuştur ve bu konuda hassasiyetini yeri geldikçe ortaya koymuştur. Müellif, ticari rekabette, İslami kaidelerin gereken dengeyi oluşturduğunu verdiği örneklerle izah etmiştir.

“Özel mülkiyetin ve teşebbüsün ve ölçülü rekabetin tanınması, devletin kişi hayatına yıkıcı bir baskıyla karışmasını önüyor, kâr faktörü ekonomik şevki yaşıyor, öte yandan faiz yasağı, emeksiz kazanca bir sınır çekiyor, zekât, başlı başına sosyal bir regülatör olarak, kapitalizmde beliren sınıflar arası uçurumun oluşumuna engel oluyor.”³¹⁹

³¹⁵ Tasarruf, devletin malî ve iktisadi politikasının temel taşlarından biri olacaktır. Masrafların tasarrufu, zarurî iş için yapılacak zarurî masraftan kaçınma değil, bir birime mal olacak iş veya eşyayı iki birime mal etmemek prensibidir. Belli imkanla azamî hasıla ya da belli bir verim asgari masrafla elde etme prensibi demektir bu anlamda tasarruf. Devlet malını kendi malı gibi koruma, devlet harcamasında kendi harcaması gibi ve hatta daha titiz olma alışkanlığı ve şuuru kazandırılmalıdır devlet memuruna. İşçi de çalıştığı işyerindeki mal ve eşyayı kendi malı ve eşyasını korur derecede dikkatli ve ihtimamlı olması için gereken eğitimi almış olmalıdır. Harcamalarda da aynı psikoloji hâkim olmalıdır. Ancak tasarruf, işlerin durması ve yapılmaması ya da devlete iş görenlere yapılacak ödemelerin aksaması anlamına gelmemelidir.

Yüce Diriliş Partisi Programı (2007), Mali Yapı ve Mali Politika, Madde 87. s. 27.

³¹⁶ “İş bölümü bir kez iyice yer ettikten sonra insanın kendi emeği ürünü ile karşılayabileceği gereksinimlerinin pek azdır. İhtiyaçlarının pek çoğunu, insan, kendi tüketiminden artan emek ürününün fazlasını başka insanların emek ürününden gereksindikleri ile değiş etmekle giderir. Böylece, her insan değiş etmekle geçinir ya da bir dereceye kadar tacir durumuna girer. Topluluğun kendisi de tam bir alışverişçi toplum olma yolunu tutar”.

Adam Smith, **Milletlerin Zenginliği**, Haldun Derin (Çev.), Gülten Kazgan (Sunu), 9. Baskı, İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 24.

³¹⁷ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 47.

³¹⁸ “Tacirin satış yaparken müsamaha göstermesi gerekir. Zira müsamaha maişet kapılarından biridir ve rızkı celbeder. Şöyle ki tacir örneğin 1 dinar kazandığından onun yarısının ya tartarken ya öderken ya aracı için hibede bulunurken ya da-eğer müşteri isterse-indirim yaparken müsamahada bulunmasına bağlı olduğunu kendi içinde itiraf eder. Zira müşterinin aklı ve zihni ona çevrilmiştir. Eğer tacir açgözlü olur, kendi içinden “Bir dinara satarken acele ettim. Eğer daha sıkı durabilseydim bu satış bana 1.25 dinar kazandırır, çünkü müşteri satın almak istiyordu. Fakat şu anki düşüncemde tartarken cidden tam olarak tartar, fazlasını tartıdan çıkarır, iyi para ister, bundan ısrarcı olur ve ne simsara ne de herhangi bir aracıya bir şey ödemezdim” der ve buna göre davranırsa-gönüllü ayrı olduğu için- [müşteriyle aralarında] anlaşmazlık çıkar, müşteri ondan yüz çevirir, tacir her şeyi kaçırmış, müşterinin ona geri dönmesini temenni eder ve böylece elinde olanı bırakıp (hasıl)elde etmeyi umduğu şeye (me’mûl) geçerdi”.

Ebu'l-Fazl Ca'fer b. Ali Ed-Dımeşkî, **Ticarete Giriş Tacirler ve Ticari Mallar**, Muhammet Ali Koca (Çev.), İstanbul: Albaraka Yayınları, 2021, s. 97.

³¹⁹ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 27.

Serbest ticaret anlayışı kadar, emek konusu da Sezai Karakoç'un üzerinde durduğu konulardan birisidir.

3.1.7. Sezai Karakoç'un Liberal Ekonomide Emek, İşçi- İşveren Değerlendirmesi

Sezai Karakoç, İslam ekonomisi ile ilgili düşüncelerini ifade ederken emeğin kutsal oluşuna özel önem vermiştir. Aslında emek konusu İslam ekonomisiyle ilgilenen bütün Müslüman düşünürlerin titizlikle üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Bundan dolayıdır ki, Müslüman düşünürler genellikle, emek, işçi, sermaye, ücret gibi konuları birlikte ele almayı uygun görmüşlerdir.³²⁰ Ayrıca Karakoç, iş, işsizlik, işçi- patron ilişkisi ve işçilerin hakları konusunda da duyarlı olmuştur. Sezai Karakoç, liberal ekonomide yer alan “iş bölümü”³²¹ kavramını da aksakların olduğu gerekçesiyle eleştirmiştir. Aslında Karakoç, Diriliş Partisi Programında, işçilerin uzmanlaşması ve iş bölümü konusunda önemli önerilerde bulunmuştur. Ancak bu iş bölümü anlayışı daha çok devlet eliyle ve uzman kadroların ve sosyal kurumların sayesinde ve iş birliğiyle olacaktır. Karakoç'un eleştirisinin Adam Smith yönelik olduğu söylenebilir. Hatırlanacağı üzere hem Marx'ın hem de Smith'in³²² toplumu bir romancı gibi kurguladıklarını söyleyerek aslında bu yönden birbirinden ayrı olmadıkları yorumunda bulunmuştur. Karakoç, Adam Smith'in “İş bölümü” anlayışını, Max Weber³²³ gibi aşırı abartılı bulmuştur. Sezai

³²⁰ “Emek en yüce değer kaynağı ve temel üretim faktörü olarak kabul edilmiştir. Teşebbüs de emek kavramı içerisinde ele alınır. Bir iş ve hizmet üreten esnaf ve sanatkarlar da bu kavrama dahildirler. Bu yüzden İslam'daki işçi kavramı çağdaş işçi kavramından daha geniştir. Yine İslam farklı emeğe farklı ücret ödenmesinden yanadır. Fakat, emekçi ile onun emeğini kiralayan arasında hayat standardı bakımından farklı olmalıdır. Sermayeye genellikle emekle birlikte üretim faktörü olma şansı tanınmış, üretim cihazının dışında atıl kalmaması öngörülmüş veya üretime bir kredi kaynağı olarak katılarak faiz gelirine bağlı kalmaması istenmiştir. Emeğe verilen önem, emeksiz kazançlara yani ribaya cephe alınmasına yol açmıştır. Bu ad altında toplanan her türlü faiz, zamanla oluşan rant ve spekülasyon kazançları yasa dışı kabul edilmiştir”. Dimeşki, **a.g.e.**, s. 35.

³²¹ “İş bölümü: (division of labour) iş bölümü sosyal bilimlerdeki en eski kavramlardan birisidir. Farklı ama bir bütün içindeki faaliyetleri yerine getiren kişi ya da grupları koordine etmeyi sağlayan, istikrarlı bir düzenlemeyi anlatır. İş bölümü ilk kez, modern iktisat öncüsü olan klasik siyasal iktisatta kullanılmıştır. Adam Smith'e göre, üretken emeğin bölünmesi bir toplumun değer yaratma yeteneğini büyük ölçüde artırmaktadır. Hükümetin düzenlemeleri ya da idari kurallarla kısıtlamayan serbest piyasa, üreticiler doğal bir üstünlüğe sahip oldukları faaliyetlerde uzmanlaşmaya özendirir. Üreticiler uzmanlaşma sayesinde işlerinden daha çok ustalaştıkları, malzemeleri ve zamanı daha erken kullandıkları ve mekanizasyondan yararlandıkları için büyük kazanç sağlarlar. Bu süreçte eşzamanlı olarak işleyen rekabetin gizli eli, uzmanlaşmakta yetersiz (dolayısıyla verimsiz) kalan üreticileri cezalandırıp, mal ve hizmetlerin akılcı biçimde mübadele edilmesine teşvik eder”.

Marshall, **a.g.e.**, s. 356-357.

³²² Adam Smith, iş bölümü ile ilgili olarak, “Milletlerin Zenginliği” adlı eserinin Birinci kitabında, dört bölümlük bir açıklama yapmıştır. s. 5-24; Smith, **a.g.e.**, s. 1094.

³²³ Weber, Adam Smith'in, “İş bölümünü Tanrılaştırdığını” “bu bakış açısının dönemin edebiyat bakış açısıyla da alakalı olduğunu söylemiştir. “... İş bölümü, işçinin yeteneğinin (skill) gelişmesini olanaklı kılar, üretimde niceliksel ve niteliksel artışa yol açar ve böylece miktarda hayra ile aynı olan ortak (common best) hizmet eder. Buraya kadarki güdü salt faydacı güdüdür. Zamanın dünya edebiyatının bakış açısı ile de yakından ilişkilidir”. Weber, **a.g.e.**, s. 231.

Karakoç, liberalizm başta olmak üzere işçi – patron ya da işveren tanımlarını, işçilere kendilerini ifade etmek için verilen hakları yeterli bulmamış kendi önerilerini sunmuştur. Çünkü Karakoç, liberalizmde yer alan aşırı faydacı yaklaşım içinde işçi ve işveren arasında, işçiyi koruyabilecek başka bir deyişle işçinin haklarının korunabileceği bir dengenin oluşabileceğine inanmamıştır.

“... böyle bir piyasa içinde yer alan – işverenlerle çalışanlar arasındaki ve alıcılar ile satıcılar arasındaki ilişkiler onlar için hazzın zenginlik elde etmek ve tüketmekle eşdeğer olduğu öz çıkar sahibi ve bireyler tarafından kurulan gönüllü ve anlaşmaya dayalı ilişkilerdir. Bu nedenle de iktisat teorisi, “ekonomik insan”ı yani, insanların özlerinde bencil ve maddi kazanç edinmeye yönelen varlıklar olduğu kavrayışını inşa ederken faydacılığa yaslanmıştır”.³²⁴

Sezai Karakoç, gerçek anlamda bireyin ya da konu bağlamında ele alınırsa işçilerin haklarının korunmasının ancak, inancın belirlediği kriterlerle olabileceğini vurgulayarak olaya başka açıdan bakmıştır. Bu perspektiften bakıldığında bir kez daha Karakoç’un toplumsal olaylara, ekonomi dahil ahlak üzerinden baktığı görülmektedir. Sezai Karakoç, usanmadan yaptığı hatırlatmayı tekrar yapmış ve toplumsal ahlakın temel dinamiklerini inancın oluşturduğunu belirtmiştir.

“İslam’ın bugüne de uzanan müsbet etkilerini hesaba katmadan bugünkü yapıyı anlamak mümkün değildir demek istiyoruz. İçtimai ahlakın oldukça zayıflamasına rağmen patronun tam ezici olmaması, işçinin öçten kıvranan batı proleterleri gibi davranmaması, tefeciliğin kasıp kavuran bir duruma gelmemesi, servet farklarının artmasına rağmen sınıf çatışmalarının beklenen ölçüde olmaması gibi durumlarda, batı toplumuna göre, İslam’ın mutlu zamanlardaki ekonomik yapı gibi tamamen spesifik bir karakter gösterir”.³²⁵

Karakoç, günümüz ekonomi sistemlerinin işçilerin haklarını koruyamadıkları iddiasındadır. Çünkü Sezai Karakoç, temelde materyalist anlayışın hâkim olduğu hiçbir ekonomik doktrinin işçilerin haklarını savunacağına inanmamaktadır. Müellif ekonomi doktrinlerinin toplumsal adaleti sağlama konusunda yetersiz kaldıklarına sürekli olarak vurgu yapmış ve bu konuyu merhamet kavramıyla açıklamıştır. Karakoç, işçi işveren veya patron arasında oluşturulan uçurumu da doğal olarak İslami değerlere aykırı olarak görmüştür. Ayrıca müellif insanlar

³²⁴ Heywood, a.g.e., s. 71.

³²⁵ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 14.

arasında oluşturulan, zengin- fakir ayrımına da şiddetle karşı çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında Karakoç, üstünlük kavramını materyalist bir yaklaşımdan ayırmış ve insanların, sahip oldukları metalara göre sınıflandırılmasını reddetmiştir. Sezai Karakoç, bu yanlış yaklaşımın, İslam inancı içinde yer alamayacağı bu nedenle İslam coğrafyasında, işçi- patron, zengin- fakir gibi ayrımlara gidilmemesi gerektiği uyarısında bulunmuş, bu yaklaşımı ahlaki bir duruş olarak görmüştür.

“Kapitalizmin insanları patron-işçi diye ayırıp fakiri zenginin kölesi yapma felsefesi, en azından, bizim bölgemizde, İslam bölgesinde revaç bulmaması gereken bir zulüm zihniyetidir. ... insan her şeyden önce insandır. Her işçi, işinin patronu, her patron işinin işçisidir. İslam’da özel teşebbüs ve mülkiyet vardır. ... milyarlarca malik bir iş sahibi, fazilet yarışında emrindeki bir işçiyle eşit şartlarla koşudur ve bu koşuyu önde bitirdiğinde o işçi toplum nazarında milyon kez o milyardan üstündür”.³²⁶

Müellif bu yaklaşımıyla insanın ekonomik bir varlık olarak değerlendirilmesine bir kez daha karşı çıkmıştır.

³²⁶ Sezai Karakoç, “Yeni Zihniyet”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 59, Yıl: 30, Dönem: 7, Eylül 1989, s. 3.

Tablo 3.3 de Yüce Diriliş Partisinin programına bağlı kalarak işçi, meslek edinme, ücret ve işsizlik gösterilmiştir.

Tablo 3.3: Yüce Diriliş Partisi Programı (2007) İşçi-Meslek Edinme-Ücret-İşsizlik

Yüce Diriliş Partisi Programı (2007) İşçi-Meslek Edinme-Ücret-İşsizlik	
Madde	İçerik
Madde-31	Devlet yurttaşlarının iş bulması için gereken önlemleri almak zorundadır. Boş gezmek, işsizlik tasvip edilmez. Maaşlar kişinin insanca yaşamasını sağlamak yaşlılığını garanti altına almalı. Devletin bir personel politikası bulunmalıdır.
Madde-52	Sosyal dayanışma genel bir plan çerçevesinde geliştirilmelidir. İşsiz yardımına koşacak toplum ve devlet kurumlarında bu olabilmelidir.
Madde-53	Öğrencilerin eğitimiyle ilgilenen kuruluşlar olmalı, öğrenciler işe başlayana kadar onları takip etmeli, işe yerleşinceye kadar maddi yardım yapmalıdır
Madde-54	Öğretimini yapmış sanat erbabına pratik imkânı verilmeli, çıraklık ve ustalık dönemi izlenmeli, işçi teşekkülleriyle iş birliği yapılmalı.
Madde-55	Emeklilik için kesinti, devlet memuru ve işçilerinde devletten; özel sektördeki için de işverenden yapılacaktır. İhtiyari emeklilik imkânı sağlanacaktır. Ev kadınlarına emeklilik hakkı tanınacaktır
Madde-56	Sendika hakları, grev hakları korunur. İşçilerin haklarını korumak için işverenlerle pazarlık yaparken uzlaşmada devlet yardımcı olacaktır. Öncelikle kişinin hakkını koruyacaktır
Madde-62	Yurttaşların işsiz kalmamaları için yurt çapında bir istihdam organizasyonu kurulacaktır.
Madde-84	İşsizliğin önlenmesi ve gençlerin iş hayatına uyum sağlaması ve fikir açısından beslenmeleri de yöneticilerin izlediği bir konu olacaktır.
Madde-89	Meslek ve uzmanlık açısından eğitim ve öğretim kurumları oluşturulacaktır
Madde-98	Mesleki öğretim için, bir yandan devlet, öte taraftan iş çevreleri ve işçi teşekkülleri harekete geçip çıraklık, kalfalık, teknik eleman konusu çözümlenmelidir.

3.2. Sezai Karakoç’a Göre Sosyalizm- Komünizm Bağlamında Birey Devlet Toplum Değerlendirmesi

Sosyalizm, kapitalist düzenin eleştirisi üzerinden bir alternatif oluşturmak amacıyla ortaya çıkmış bir ideoloji olarak değerlendirilir. Avrupa’da sanayinin gelişmesiyle birlikte, sınıfl

kapitalizmin³²⁷ oluşmasıyla değişen toplumsal dengelerdeki olumsuzluklara karşı ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Sınai kapitalizmin neden olduğu toplumsal kargaşa veya toplumsal eşitsizliğe karşı sosyalistler ve komünistler veya Marksistler,³²⁸ kapitalizme karşı alternatif oluşturmak için harekete geçmişlerdir. Sosyalizm temelde değerli eşitlik anlayışından bahsederek öne çıkmıştır. Ancak tek bir liberalizm tanımı yapılamadığı gibi tek bir sosyalizm tanımı da yapılamamaktadır.

Tablo 3.4 de sosyalizm başlığı altında komünizm ve sosyal demokrasinin ana prensipleri ve ortak paydaları gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Sosyalizm

Sosyalizm				
Komünizm	Ana Prensip	Sosyal Demokrasi	Ana Prensip	Ortak Prensip
Bilimsel Sosyalizm		İdeoloji		
Merkezi Planlama	Devrimci Amaç	Karma Ekonomi	Sosyal Haklar	
Ortak Mülkiyet	Kapitalizm	Sanayi Toplumu	Sonuna Kadar Refah Toplumu	Toplumsal Refah
Sınıfsız Toplum	Yıkmak	Toplumsal Adalet		
Proletarya/Halk Devleti		Sosyal Adalet		

Bundan dolayı genellemeler yapılarak sosyalist değerlendirmeler yapılmaktadır. Sezai Karakoç, sosyalizmin teoride, komünizmin uygulamada geçerli olduğunu sürekli olarak vurgulamıştır. Karakoç, sosyalizmin uygulaması olarak kabul edilen, komünist ülkelerde

³²⁷ “Kapitalizm: (capitalism) üreticilerin dolaylımsız ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, satış, mübadele ve kar amacını güden bir ücretli emek ve meta üretim sistemi. Pre-modern çağda da pek çok kapitalizm örneğine rastlanmıştır, fakat o evrede kapitalist mübadeleler siyasal ve dinsel denetimle sınırlıydı. İnceleme alanı “modernlik” olan öğrencileri en çok etkileyen olgu, kapitalist girişimin (ve bununla ilintili parasal ilişkilerle Pazar ağlarının) siyasal ve kültürel alandaki muazzam ve büyük ölçüde zedelenmiş egemenliğidir. Kapitalizm sanayileşmenin başlıca (ama tek değil)aracını sağlamıştır ve sanayileştirmeyle karıştırmamalıdır”.

Marshall, **a.g.e.**, s. 382.

³²⁸ “Komünizm: zenginliğin ortaklaşa sahiplenilmesi ilkesi veya kapsamlı bir kolektifleştirme sistemi; komünizm çoğu kez uygulanmaya konulmuş Marksizm olarak görülmüştür”. Heywood, **a.g.e.**, s. 126.

halkalara vaat edilen hiçbir eşitlik ve refahın sağlanamadığını ve sağlanamayacağını da sıklıkla belirtmiştir.

“... hiçbir yerde sesini duyuramayan zavallı Türkistan, Azerbaycan ve Kafkas ülkelerinin çektikleri çileleri eklersek, Sovyet Rusya’nın yirminci yüzyılda insan problemi bakımından en hasta bir ülke olduğuna hiç şüphe kalmaz. Komünizmin, insanı iyice maddenin kölesi yapmak isterken ruhunu yaraladı ve sakat bıraktı. Uçsuz bucaksız tarlalardan veya sayısız fabrikalardan insanlığın zaferini söyleyen neşeli şarkılar yükselmiyor. Aksine eğer makinalara katılan insan kalplerinin bütün olarak terennüm ettiği bir şey varsa o şüphesiz acı alinyazısının ağıtından başka bir şey değildir”.³²⁹

Müellifin 1970’te yaptığı tespitin gerçekliği günümüzde tartışmasız kabul edilmektedir. Sezai Karakoç, tüm değerlendirmelerini yaparken yine de sosyal demokrasi ve komünizm arasında ayırım yapmıştır. Karakoç’un yaptığı bu ayırım aslında birçok düşünür tarafından da yapılmıştır. Sosyalizmin, sosyal demokrasi anlayışı komünizmin keskin tutumundan ayrılmaktadır.³³⁰ Liberalizmde bireyin ön plana çıkması söz konusuysa, sosyalizm veya komünizmde topluluk esas alınmaktadır. Liberalizmdeki aşırı bireyciliğin karşılığı sosyalizm ve komünizmde topluluktur. Topluluğun gücünü bir dayanışma içinde ele alan bu anlayış da dayanışmanın temeli kardeşliktir. Sosyalizme göre toplum, birey ancak mensup olduğu topluluk ne kadar gelişirse o kadar gelişebilir. Sosyalizmdeki bu topluluk anlayışı kolektivist bir görüş olarak kabul edilmektedir.³³¹ Karakoç, bireyin hiçe sayıldığı bu yaklaşımı kabul etmemiş ve sürekli olarak bireye gerçek anlamda sorumluluk vererek onu belli bir dengede tutan yapının İslam olduğunu söylemiştir. Liberalizm de bireyin ekonomik bir değer olarak görülmesi gibi, sosyalizmde de topluluk ekonomik bir değer üzerinden ifade edilmektedir. Sezai Karakoç, asla ne bireyin ne de topluluğun ekonomik bir değer olarak tanımlanmasını kabul etmemiştir. Ayrıca Karakoç, sosyalizmin toplumsal eşitlik ve kardeşlik kavramlarının birer aldatmacadan ibaret olduğunu ve aslında temelde kapitalizmle aynı noktaya çıktıklarını iddia etmiştir.

“Sosyalizm prensiplerine bakan, eşitlik kardeşlik ...sloganlarını görecektir. Ama bunun uygulanışı ve oluşmuş ekonomik yapısı olan komünizmi, insanı da eşya arasına sokmaya kadar gitmiş ve topyekun bir

³²⁹ Sezai Karakoç, “İnsanın Çevresinde Dönen Bir Çağ”, **Diriliş Dergisi**, Sayı: 13, Ekim 1970. s. 9.

³³⁰ “Sosyal demokrasi: sosyalizmin, kapitalizmin ortadan kaldırılmasından çok, piyasa ile devlet arasında denge olmasını tercih eden ılımlı veya reformcu bir sosyalizm türü”. Heywood, **a.g.e.**, s. 126.

³³¹ “Kolektivizm, geniş anlamda, ortaklaşa insan emeğin, bireyin kendisine yönelik uğraşından daha üstün bir pratik ve ahlaki değere sahip olma inancıdır. Dolayısıyla da insan doğasının toplumsal bir çekirdeğinin bulunduğu fikrini yansıtmakta ve ister sınıf ister ulus, ırk veya ne olursa olsun, toplumsal grupların anlamlı siyasi varlıklar olduğunu ima etmektedir. Bununla birlikte terimin tutarlı kullanıldığına pek rastlanmaz”.

Heywood, **a.g.e.**, s. 130.

zulüm aracı olmuştur. Çıktıkları ve vardıkları noktalar aynı oluyor, demek ki kapitalizm ve komünizmin. Yalnız gidiş yolları farklı. İkisi de sonuçta kendi topluluklarının dışındaki bütün insanlığı sömürmek için kurulmuş sistemlerdir”.³³²

Karakoç, sosyalizmin eşitlikçilik,³³³ kardeşlik, toplumsal adalet gibi iddialarının gerçek hayatta uygulanmadığını belirtirken bir taraftan da gerçek anlamda sosyalizmin kapitalizmden çok da farklı olmadığını altını bir kez daha çizmiştir. Sezai Karakoç, gerçek kardeşlik anlaşmasının İslam’da olduğunu hatırlatmasını sürekli olarak yapmış ve pratik gerçekliğinin olduğunu da altını çizmiştir. “...Peygamber tarafından kurulan “Kardeşlik Ortaklığı” başlı başına köklü bir kurum, ideal bir erdem anıtıdır. Bu sıkışık durumlarda, İslam devlet veya topluluğunun Müslümanların yürekten razı olmalarıyla ekonomik strüktürde cesur kombinezonlar yapılabileceğinin tipik bir örneğidir”.³³⁴ Karakoç, erken İslam tarihinde gerçekleştirilen, İslam kardeşlik antlaşmasının hem birey hem toplum hem de devlet (o günün şartlarında geçerli olan şehir devleti) tarafından kabul edilmesinin İslam iktisadi hayatı için önemli bir ayırıcı özellik teşkil ettiği görüşünde olmuştur. Ancak müellifi bilimsellik adı altında açıklanan ve ütöpik olan sosyalizm için aynı durumun söz konusu olmadığı izahında bulunmuştur. Ayrıca Sezai Karakoç, sosyalizm veya komünizmde bahsedilen bilimsel toplum (Marksçı Toplumculuk)³³⁵ tanımlanmasını da gerçekçi bulmamıştır. Müellif komünist ve kapitalist söylemlerin hiçbir şekilde İslam değerleri açısından kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşımıyla Karakoç, İslam’ın kendine has oluşunu tekrar vurgulamıştır. Ayrıca Sezai Karakoç, sosyalizm ve kapitalizmde gerçekte toplumun düşünülmediğini aksine toplumun sömürölüp enerjisinin tüketildiğini ileri sürmüştür.

“İslam ne kapitalizm ne komünizm gibi, donmuş, katı, kısa bir dönem uygulanıp sonra terk için savaşılabacak, insan ve toplum enerjisini yutan, emen, akıtan ve kurutan bir yapı teklif etmiş, ne de

³³² Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktür**, s. 18-19.

³³³ “Eşitlikçilik: eşitliği geliştirme arzusuna dayanan bir teori veya pratik, eşitlikçilik, bazen eşitliğin birincil siyasi değer olduğu inancı diye de anlaşılmaktadır”. Heywood, **a.g.e.**, s. 131.

³³⁴ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 54-55.

³³⁵ “Bilimsel Toplumculuk: Karl Marx’ın Friedrich Engels’le birlikte bilimsel olarak açıkladıkları toplumculuğu, öteki tüm toplumculuk öğretilerinden, özellikle de ütopyacı ve gerici toplumculardan ayırır. Marksçılığa göre Marksçı toplumculuk bilimseldir, çünkü toplumsal ve tarihsel yasalara dayanır ve bu yasalarla açıklanır. Öteki toplumculuk öğretilerinin hiçbirinde bilimsellik yoktur: kimileri romantik kimileri de kasıtlı saptırmalar ve yanılgılardır”. Hançerlioğlu, **a.g.e.**, s. 31.

liberalizm ve sosyalizm gibi tamamen havada kalan, aldatıcı, oyalayıcı birkaç prensibi söylemekle yetinmiştir".³³⁶

Sosyalizmde liberalizmde olduğu gibi bireyin önemi yoktur; aksine birey yerine toplum öne çıkar, eşitlik, topluluk, ortak mülkiyet (ortaklaşa sahiplik), kolektif insan emeği söz konusudur. Ancak Sezai Karakoç, sosyalizm veya komünizmin toplumsallık ya da devleti merkezileştiren bu yaklaşımını doğru bulmamış, bunun bireyin ve toplumun dengesini bozduğu tezini savunmuştur. Çünkü Karakoç daima bir dengeden bahsetmiştir ve toplumun her alanında bu dengenin geçerliliğini savunmuştur. "Makro alemdeki düzen ve uyum, mikro alemde de vardır. Bir atomdaki ahenk, düzen ve âdeta evrensel şuur diyeceğimiz şaşmazlık, akla durgunluk vericidir".³³⁷ Sezai Karakoç, toplumsal dengeyi bozan ve gerçekçi olmayan hatta dogmalardan oluşan sosyalist ve komünist yaklaşımların toplumsal anlamda bir kaosa sebep olurken gerçek anlamda bir ekonomik çözüm de olmadıkları tezini sürekli olarak dile getirmiştir. Müellif, Batılı doktrinlerin çoğunda olduğu gibi sosyalizmin de ekonomi görüşlerinin çoğunlukla aldatmacadan ileriye gidemediklerini ifade etmiştir. Karakoç'un, özellikle komünist ülkelerdeki ekonomik uygulamaların nasıl işlediğine dair bilgilerinin olduğu ve bu doğrultuda yaşanan gerçekler üzerinden bu değerlendirmeleri yaptığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çünkü müellifin İslam coğrafyasında yaşanan olayları takip ettiği ve yeri geldikçe, önemli analizler yaptığı, makaleleri ve kitaplarından anlaşılmaktadır.

3.2.1. Sosyalizm ve Komünizmde Mülkiyet Çıkmazı

Karakoç, ekonomi ile ilgili olarak görüşlerini belirtirken bireyin mülkiyet hakkı üzerinde durmuş ve inanın mülkiyet edinme ihtiyacını hatta ticareti iç güdüsel bir durum olarak izah etmiştir. Bu açıdan bakıldığında, sosyalizmde bireysel mülkiyete geçit vermeyen komünal mülkiyet³³⁸ hiçbir şartta Sezai Karakoç'un kabul edebileceği bir uygulama değildir, çünkü bu yaklaşım temelde İslam dininin temel değerleriyle uyuşmamaktadır. Ayrıca birçok İslam

³³⁶ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 20.

³³⁷ Karakoç, **Yaratılış Sırrı**, s. 4.

³³⁸ "Komünal Mülkiyet: (Os. Komünal mülkiyet, Fr. Propriete communale) Toplulukça sahiplik... "Mülkiyetin ikinci biçimi antik çağda rastlanan ve özellikle birçok aşiretin sözleşme yoluyla ya da fetih yoluyla bir tek kent halinde birleşmesinden ileri gelen ve köleliğin varlığını sürdürdüğü komünal mülkiyet ve devlet mülkiyetidir. Komünal mülkiyetin yansırı taşınır ve taşınmaz malların özel mülkiyeti, komünal mülkiyete bağımlı bir biçim olarak daha o zamanda gelişmeye başlamıştır. Yurttaşlar, çalışan köleler üstündeki egemenliklerini kolektif olarak yürütebilirler ki bu da onları komünal mülkiyet biçimine bağlar. Bu, doğal ortaklık biçimini sürdürmek zorunda bulunan yurttaşların komünal topluluğa özgü mülkiyetlerdir". Hançerlioğlu, **a.g.e.**, s. 238.

düşünü³³⁹ gibi Sezai Karakoç da sosyalizmin ya da komünizmin tüm bu yanlış olan uygulamalarını bilimsellik adı altında izah etmelerini reddetmiştir. Karakoç, mülkiyetle alakalı olarak sosyalizmin kendi içinde sorunlu olduğunun altını çizmiştir. Sezai Karakoç, sosyalizm ya da komünizmde hem birey hem de mal kavramının gayri insani olarak tanımlandığını ifade etmiştir.

“Komünizmde ise, cehennem bizzat insandır. Değil topluma, tek insana bile güven yoktur. Ona hiçbir eşya(mal) bırakılamaz. Komünizm, diliyle mülkiyeti reddederken, kalbiyle, mülkiyeti o kadar yüceltiyor ki, tek insan ona layık ve ona sahip olmaya ehil görülüyor. Komünizmde insan tek başına bir birim değildir. Bir birimin unsurudur ancak”³⁴⁰

Müellif, tüm farklılık iddialarına rağmen hem sosyalizmde hem de kapitalizmde insanın eşyanın kölesi haline getirildiğini iddia etmektedir. Ayrıca Karakoç, İnsanın mülk edinme hakkını yasaklayan sosyalizmin ve mülkü elde ederken hiçbir kural tanımayan liberalizmin gerçekte insana değer vermediğini ve doğal dengeyi bozduğunu ileri sürmektedir. Müellif İslam’ın, insana ve eşyaya yüklediği anlam doğrultusunda mülkiyet anlayışının şekillendiğini ve bu yönüyle doktrinlerden ayrıştığını ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Karakoç’un, sosyalizmdeki mülkiyet çıkmazının, insan ve eşyanın tanımlanmasıyla ilgili sorundan kaynaklandığı yorumunu yaptığı görülmektedir.

“Demek ki, İslam toplumunda ne komünizmdeki gibi, tek kişiyi, mülkiyet hakkına ehil ve layık görmemek, yani insana güvensizlik vardır; ne de kapitalizmdeki gibi insana Allah’ı unutturan mutlak mülkiyet hakkı tanınmıştır. İslam, insana bir mülkiyet hakkı tanımıştır ama, bu hakkın üzerinde, Allah’ın hakkı birinci sırada gelmektedir. Mülkiyet hakkı, kullanma usul, sınır ve gayesiyle birlikte tanınmıştır. Bu hakkı bir tertip içinde kullanmayan o hakkı çiğnemiş olur. ... İnsan gibi toplumda Allah’ın kendisine tanıdığı hak ve yetkiyi kullanacak ve kendisine çizilen sınırın dışına çıkmayacaktır”.³⁴¹

Karakoç İslam ekonomisinde mülkiyet kavramına özel bir yer ayırmış ve bireyin mülkiyet hakkını birçok farklı açıdan ele almıştır. Ancak Sezai Karakoç, mülkiyeti ister birey ister toplum

³³⁹ “Komünistlerin kendileri, doktrinlerinin ilmi olduğunu iddia etmektedirler. Ama gerçekte bu iddiayı haklı bulmak çok zordur. Çünkü komünizm deneylere dayanmamaktadır ama daha çok bir çeşit doğma olarak önerilmiştir. O serbest eleştiriye reddetmekte, kendi değerlerinden başka her fikrin açıklanmasını yasaklamakta, komünizmin değişmez ve ebedi olduğunu söylemektedir.”

Muhammad Abdul Mannan, **İslam Ekonomisi “Teori ve Pratik”**, Bahri Zengin (Çev.), İstanbul: Fikir Yayınları, 1973, s. 83.

³⁴⁰ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 30.

³⁴¹ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 34.

isterse devlet açısından olsun, her seferinde mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu hatırlatmaktan geri durmamıştır. Müellif bu yaklaşımıyla İslam ekonomi anlayışının, dini dinamiklerden bağımsız olarak anlaşılamayacağını da altını çizmiştir. Karakoç, İslam’da mülkiyet anlayışının çok katmanlı olduğunu bildirirken, komünist düzende mülkiyetin tıpkı kapitalizmde olduğu gibi tek katlı olarak ele alındığını ve malın üzerinde bireyin hak iddiası yasaklanırken, idareci kadronun hak sahibi olduğunu belirtmiş bu çelişkili durumu sorgulamıştır.

“Komünist düzende yine malın üzerinde tek katlı bir mülkiyet vardır; topluluğun mülkiyeti. Bu mülkiyette artık kişi mal üzerine konuşmak yetkisini kaybetmiştir. Mal o kadar önem kazanmıştır ki kişiye teslim edilmekten korkulmuştur. İnsanı bir eşya; mal yapan bir maldır. Eşyanın kaderi, fiilen, insanla birlikte; bir idareci kadro tarafından tayin edilir. ... malın kaderinin tayininde topluluk idaresinin, yani idareciler sınıfının üstünde ve dışında söz sahibi başka hiçbir kuvvet ve kaide yoktur. Tek diyalektik vardır; eşyanın diyalektiği”³⁴²

Sezai Karakoç, komünist düzenlerde mülkiyet konusunda, söyledikleri eşitlikçi ortak paylaşım ve sınıfsız toplum iddiasını uygulayamadıklarını, aksine yönetici ve bürokratlardan oluşan bir sınıf oluşturdukları yorumunu yapmıştır.

3.2.2. Sosyalizm – Komünizmde Piyasa İzahı, Üretim -Tüketim Anlayışı

Sezai Karakoç, sosyalizm ve komünizmin bireyin veya toplumun mülk edinme anlayışının yanlışlığı üzerinde durduğu gibi bu doktrinin üretim tüketim anlayışının da eleştiresini sıklıkla yapmıştır. Müellifin, komünizm veya marksizm’de üretimin, “toplumsal üretim”³⁴³ şeklinde açıklamasını uygulamadan uzak bir başka açıdan teorik bulmuştur. Karakoç eleştirilerini yaparken sosyalizm ve liberalizm ya da kapitalizm arasındaki karşıtlık iddialarını ve benzer yanlarını da ortaya koymuştur. Ayrıca müellif, üretim- tüketim anlayışlarının doğurduğu olumsuz sonuçların görünen sebeplerini de analiz etmiştir. Karakoç, pratikte hem sosyalizm

³⁴² Yasinoğlu, **İslam**, s. 34-35.

³⁴³ “Toplumsal üretim biçimleri ne olursa olsun, üretim etmenleri her zaman işçiler ve üretim araçlarıdır. Ne var ki, birbirlerinden ayrılmaları durumunda, her iki etmende de yalnızca potansiyel üretim etmenleridir. Üretimin gerçekleşmesi için bunların birleşmesi gerekir”.

Karl Marx, **Kapital**, “Ekonomi Politüğının Eleştirisi”, Cilt II, Mehmet Selik (Çev.), 10. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap, 2022, s. 45.

hem de komünizmin başarılı olamadığı ve olamayacağı iddiasında bulunmuş ve tarihi süreçte iddiasının haklı olduğunu ortaya çıkmıştır.

“Komünizm, başlangıçta, istihlâk probleminden doğuyor. Kapitalizmin sebep olduğu dağıtım eşitsizliğinin “istihlâk yetersizliği”ne yol açmasına bir tepki olarak doğuyor. Yani, teoride, bütün dikkat, ekonominin “istihlâk kesiminde toplanmıştır. Ama, kurulan komünist toplumlarda, gerek kapitalist ülkelerle yarışmak, gereke istihlâki karşılamak, gerek bürokrasinin doğurduğu ekonomik başarısızlıkların daha çok ve belirgin bir şekilde istihlâkte yankılanması, gerek rejimin siyasal güvensizliğinin yol açtığı geleceğe hazırlık gibi ekonomik ve meta ekonomik faktörlerle bütün dikkat, sanayi ve tekniğe, istihsale kayıyor. Tarihi ve arızî şartları hesaba katmasak bile komünist toplumun en büyük ekonomik dramı, kapitalist ülke insanların istihlâkla giderilecek ihtiyaçlarının standardından farklı bir standarda ulaşamaması, kapitalist ülkelerinkinden farklı bir istihlak kavrayış ve anlayışının bulunmamasıdır”.³⁴⁴

Sezai Karakoç, komünist ülkelerde üretim ve tüketim dengesizliğin yaşanmasının yanı sıra aynı sorunun kapitalist ülkelerde de yaşandığını çünkü üretim ve tüketim arasında olması gereken bağın koptuğunu ve bir çıkmaza girildiğini iddia etmiştir.

3.2.3. Sosyalizm – Komünizmde Proletarya Paradoksu (Emek, İşçi Hakları, Ücret)

Karakoç, sosyalist ve komünist düşüncelerin tutarsızlıkları ve uygulamadan uzak ekonomi ve toplum anlayışı iddiasını gerçek dışı olduğu yorumunu yapmıştır. Müellif nasıl ki mülkiyet konusunda ve sınıfsız toplum iddiasında sorun varsa, sosyalizm veya komünizmin, emek, işçi (Proletarya)³⁴⁵ ve ücret konusunda da açmazlarının bulunduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Karakoç, eşit ücret ve “Toplumcu ücret”³⁴⁶ kavramını da gerçekçi bulmamıştır.

“Devlet, komünizmde, sonsuz güçte, kişi ise sıfır seçenekte ve imkandadır: ne mülkiyet ne söz ve protesto hürriyeti ne örgütlenme hakkı vardır. İnsanlar makinaların, yürüten, insan kılıklı yedek parçalarıdır.

³⁴⁴ Karakoç, **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**, s. 24.

³⁴⁵ “Proletarya: kendi emek gücünü satarak varlığını sürdüren bir sınıfı işaret eden Marksist bir terim; tam anlamıyla söylersek, proletarya, kol emeğine dayanan işçi sınıfından ibaret değildir”. Heywood, **a.g.e.**, s. 134.

³⁴⁶ “Toplumcu Ücret: (Os. Sosyalist ücret, Fr. Salaire socialiste) bireyin topluma verdiğiyle bağlı kalmaksızın toplumun bireye sağladığı olanakların tümü... ücret, bir insanın emek gücü karşılığının paraca dile getirilişidir. Toplumcu economicilere göre toplumcu ücret kavramı, anamalcı ekonomideki ücret kavramından çok daha geniş bir anlamı kapsar. Toplumcu ekonominin geçiş döneminde de ücret vardır, emek gücünün niceliğine ve niteliğine göre verilir. Ama bu ücret, anamalcı üretimdeki gibi bireysel bir ücret değil, paraca dile getirilen çok daha fazlasını kapsayan sosyal ücrettir”. Hançerlioğlu, **a.g.e.**, s. 425.

Teoride, sözde, işçi sınıfının hakimiyetidir komünizm. Ama, gerçekte işçi sınıfını, elinde bir ordu, kapıkulu gibi bulunduran bir diktatörlük sistemi ve rejimidir”.³⁴⁷

Karakoç, komünizm ve Marksizm’de “emek”³⁴⁸ konusunun ele alınış biçimini yeri geldikçe eleştirmiştir. Sezai Karakoç, emek kutsaldır derken emeği insandan bağımsız ya da soyutlayarak değerlendirmemiş ve Markizimde olduğu gibi, insan emeğini metayla karşılaştırmasını yapmamıştır.³⁴⁹ Müellif, Marx’ın ekonomik eşitlik ve işçi haklarıyla ilgili görüşlerinin insani olmadığı görüşündedir.

“Marksizm, ekonomik eşitsizliği, daha genel olarak söyleyeyim, ekonomiyi, bir “insan” meselesi olarak almaz, bir “işçi” meselesi olarak ele alır. İnsan, ona göre sadece insan değildir; “fabrikadaki insan” dır; makinanın yanında olmaksızın, tek başına insan, insan değildir. Ona göre, insan yok, “bir işletme insanı” vardır adeta. Bu yüzdendir ki, çocuğa bir çocuk olarak bakmaz, ilerdeki işçinin ilk malzemesi olarak bakar. İhtiyara, yaşlı bir insan, birikmiş bir insan, marjinalde değerlenmiş, iyice değerlenmiş bir insan gözüyle bakmaz, âdeta, ona göre, işçinin bir karikatürüdür o”.³⁵⁰

Karakoç’un, daha önceki bölümlerde de ele aldığımız hem liberalizm hem de marksizmin, merhametsiz ekonomi anlayışına yönelik eleştirisi, işçi sınıfı içinde geçerli olmuştur. Sezai Karakoç, Marksizmin, emek fiyat sermaye yaklaşımını da farklı bir açıdan ele almıştır.

“Marx, fiyatın teşekkülünde, emek ve sermaye faktörlerinden başka bir faktör görmüyor; bu yüzden, Avrupa’daki değer artışını, sermayenin emekten çıkışına bağlıyor. Halbuki aslında, Avrupa’da, sermaye ve emek, elele vererek, o değer fazlalığını, Asya’dan ve Afrika’dan aşırımlardır. Batı emperyalizm ve

³⁴⁷ Sezai Karakoç, Düşünceler I “Kavramlar”, 9. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022. s. 31-32.

³⁴⁸ “Emek gücünün değerinin son ya da en alt sınırı, emek gücü taşıyıcısının, yani insanın, her gün sağlanmaması durumunda kendi yaşam sürecini yenileyemeyeceği metaların değeri, yani fiziksel açıdan vazgeçilmez olan geçim araçlarının değeri tarafından oluşturulur. Emek gücünün fiyatı bu en alt sınıra düşerse, değerinin altına düşmüş olur, çünkü emek gücü bu durumda kendisini ancak kötürümleşmiş bir biçimde koruyabilir ve geliştirebilir. Ama, her metanın değeri, onun normal kalitede sağlamak için gerekli olan çalışma süresiyle belirlenir”.

Karl Marx, **Kapital**, Cilt I, Mehmet Selik ve Nail Satlıgan (Çev.), 16. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap, 2022, s. 174.

³⁴⁹ “Emek aracı makine biçimini alır almaz, işçinin kendisinin rakibi olur. Sermayenin makine aracılığıyla kendisini değerlendirmesi ile varlık koşullarını yok ettiği işçilerin sayısı doğru orantılıdır. Bütün kapitalist üretim sistemi, işçinin emek gücünü meta olarak satmasına dayanır. İş bölümü, bu emek gücünü, yalnızca özel bir aleti kullanabilme özel becerisine indirgeyerek tek yanlı hale getirir. Aleti kullanmak makinenin bir işine dönüşür dönüşmez, emek gücünü kullanım değeriyle birlikte mübadele değeri yok olur. İşçi, dolaşımdan çekilmiş kâğıt para gibi, satılamaz hale gelir”.

Marx, **Kapital**, Cilt I, s. 411.

³⁵⁰ Karakoç, **Farklar “Günlük Yazılar I”**, s. 144-145.

sömürgeciliği, Asya ve Afrika emeğini yok pahasına elde ettiği için, batıda bir “değer artışı,” fazla değer”, söz konusu olmuştur”.³⁵¹

Karakoç, işçi hakları, emek ve fiyat konularında Marksizmin insancıl olmadığını ayrıca, gerçekçi değerlendirmelerden uzak olduğu yorumunu yapmıştır.

3.3. Karakoç’un İslam Ekonomisiyle İlgili Kavramların Değerlendirmesi

Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili görüşlerini açıklarken, İslam dinin kendine has kavramlarını kullanmaya dikkat etmiş ve bu kavramlar üzerinden yeniden tanımlamalar yapmıştır. Aslında üçüncü bölümde Sezai Karakoç’un ele aldığı kavramlar bir de sosyalim- komünizm, kapitalizm ve liberalizme göre değerlendirilmiştir. Şüphesiz Karakoç’un kavram tanımlamaları onun özgün ekonomi anlayışının, inanç, medeniyet, kültür bağlamından bağımsız değildir. Sezai Karakoç da hiçbir zaman görüşlerinin dinden bağımsız olduğunu söylememiş, aksine bu konuda ısrarla dinin yani İslam’ın belirleyici olduğunu söylemiştir. Müellif, sosyalizm ve komünizmde, ahlak ve dinin ekonomik düzene egemen olamayacağını belirtmiş, İslam ekonomisinde piyasanın, İslam ilkeleri, devlet ve kişilerin tam bir uyum içinde olduklarından bahsetmiştir. Sezai Karakoç, bu uyumun diğer doktrinlerde olmadığını, buna sebep olarak da komünizmde kişinin, kapitalizmde devletin, piyasadan kovulduğunu göstermiştir. Karakoç, ekonomiyle ilgili görüşlerini belirtirken, ekonomiyi toplumsal olaylardan ayırmadığı için, kullandığı kavramlar birden fazla alan içinde kullanılabilmektedir.

3.3.1. Sezai Karakoç’a Göre Ekonomi Kavramlarının Yorumlanması

Sezai Karakoç, “İnsan ekonomik bir varlık değildir”, tanımını yaptıktan sonra, ekonomi ile ilgili mevcut temel kavramların dışında yeniden bir ekonomik terim veya kavramlar oluşturma yolunu seçmiştir. Karakoç, aslında, Müslümanların genetik kodlarında olan kavramları yeniden hatırlatmaya, başka bir açıdan da yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Müellif tüm kavramların temel açılımını yapacak açıklamasını da ekonomi insan faaliyetlerinin bir sonucudur, ekonomi inanç doğurmaz, ekonomi inancın bir sonucudur, şeklinde yapmıştır.

³⁵¹ Karakoç, *Farklar “Günlük Yazılar I”*, s. 143.

3.3.2. Mülk: Mülkün ilk Sahibi Allah'tır- Mülk Allah'ın Emanetidir

Karakoç'a göre, mülk Allah'ın emaneti olduğu için, mülk sahibi O'nun çizdiği sınırlar dahilinde mülkü kullanabilir. Sezai Karakoç, bu sınırları İslam'ın çok katlı mülkiyet anlayışıyla açıklamıştır

Karakoç, İslam'da, çok katlı mülkiyet anlayışının mevcut olduğunu bu yönüyle de diğer ekonomik doktrinlerden ayrıldığını ifade etmiştir. Ayrıca müellif bu yaklaşımla, toplumu şekillendiren bu mülk anlayışının, insanın toplumdaki yerini ve doğaya karşı sorumluluğunu hatırlattığını sıklıkla açıklamıştır. Karakoç, İslam'ın, çok katlı mülk anlayışının, hiçbir şekilde ne sosyalizmle veya komünizmle ne de liberalizmle benzeşmediği değerlendirmesinde bulunmuştur.

Tablo 3.5 de Sezai Karakoç'un İslam'da mülk anlayışı, kapitalizm ve komünizmden ayrıldığı yönüyle gösterilmiştir.

Tablo 3.5: Sezai Karakoç'un Karşılaştırmalı Olarak Mülkiyet Anlayışı

Sezai Karakoç'un Karşılaştırmalı Olarak Mülkiyet Anlayışı
İslam'da Mülk, iç içe daireler halindedir. En geniş daire Allah'ın hakkıdır. Mutlak Hak ↓ İnsanın Hakkı ↓ Hayvanın Hakkı ↓ Bitkinin Hakkı ↓ Eşyanın Hakkı
Kapitalizm' de Mülkiyet Tek kişiye aittir
Komünizm' de Mülkiyet Topluluğun Mülkiyeti

Çok katlı mülk anlayışının, başka bir açıdan, bireyin mülk edinme hakkının, bireyi önce Allah'a sonra toplum ve devlete karşı sorumlu kılmıştır. Müellife göre, mülk ya da mal insan için asla ana amaç değildir. Bu konuda oldukça idealist olan Sezai Karakoç, malı fikir ve inancı gerçekleştirmede vasıta olarak görmüştür. Karakoç malı vasıta olarak görmekle kalmamış malın toplum için kullanılmasının mecburi olduğu yorumunu yapmıştır. Müellif, gerekiyorsa, "kişi

malı Allah ve cemiyet uğrunda harcamaya mecburdur”, şeklinde ifade etmiştir. Sezai Karakoç, mülkiyeti üç katmanlı olarak göstermiş ve mülkiyetin iç içe halkalar halinde olduğunu en geniş dairenin, Allah’a ait olduğunu, daha sonra da insanın hakkının geldiği açıklamasında bulunmuştur. Bu düzlemde Karakoç, insanın hakkının, topluma ve toplumdaki bireye doğru akışın gerçekleştiğini ifade etmiştir. Sezai Karakoç, miras hakkının önemi üzerinde de durmuş ve miras konusunu mülkiyet konusu içinde izah etmeyi uygun görmüştür. Karakoç, İslam’ın tanıdığı miras hakkını, “miras mülkiyet hakkının devamıdır” ve “miras mülkiyetin dikine uzantısıdır” şeklinde izah etmiştir. Müellif, özel mülkiyet ve teşebbüsün hakkının verilmesinin gerekliliği üzerinde durmuş, ancak devlet tarafından yıkıcı bir rekabet anlayışının önlenmesi gerektiği ve “ölçülü rekabet” anlayışının yerleştirilmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Karakoç ayrıca, özel mülkiyet ve özel teşebbüs anlayışının sağladığı kâr faktörünün ekonomiyi canlandırdığını, ancak devletin, faiz yasağını uygulayarak, “emeksiz kazanca sınır çekmek” zorunda olduğu üzerinde de durmuştur.

3.3.3. Allah Ticareti Helal Kılmıştır

Sezai Karakoç’un ekonomi manifestosunun dinamiklerinde helal ve haram kavramı en önemli anahtar kelimeler arasında yer almaktadır. Karakoç İslam’a özgü ekonomi yapıdan bahsettiği için, dini kavramları ölçü olarak kullanmıştır. Bundan dolayıdır ki Sezai Karakoç’un, “Allah, ticareti helal, faizi haram kılmıştır” şeklindeki açıklaması tamamen Kur’an-ı Kerime, bağlı kalarak yapılmıştır. Karakoç’un klasik yaklaşımı olan, “din ve ahlak ekonominin bir sonucu değildir” anlayışı, ekonomiye yön verme konusunda köklü etki gücüne sahiptir. Ayrıca Karakoç, “ticaret, özel teşebbüs, insan ekonomik güdüsüne verilmiş olumlu bir cevaba bağlanmış bir gerçekleşme hakkıdır” diyerek ticaretin kaynağını da dini içgüdüye bağlamıştır. Sezai Karakoç’un, ekonomi ile ilgili olarak yapmış olduğu en önemli dini hatırlatmalardan birisi de ekonomi-merhamet ilişkisidir. Karakoç günümüzün ticari ilişkilerinde insanın ezildiğini ve hakkının çiğnendiğini, yani insanların sömürüldüğünü bu merhametsizce yaklaşımın hak dengesini bozduğunu ifade etmiştir. Bundan dolayıdır ki Sezai Karakoç, “İslam, özel teşebbüsü teşvik eder, ama toplumun ezilmesi pahasına değil” açıklamasında bulunmuş ve ticaret için de aynı şekilde değerlendirme yapmıştır. Müellif özel teşebbüs ve ticareti bazen beraber bazen de ayrı ele almış, ancak tanımlamalarını yaparken ayrı ayrı değerlendirmelerde bulunmayı tercih etmiştir. Müellif, ekonominin en canlı damarlarından olan ticareti de dini ölçütlerle açıklamış, “İslam, ticareti teşvik eder, ama sömürmeye ve merhametsiz kazançlara

göz yummaz” diyerek aslında usulün ne olması gerektiğini de ortaya koymuştur. Sezai Karakoç’un bilinçli olarak ticaret -merhamet ilişkisi doğrultusunda bir ticaret açıklaması yaptığı anlaşılmaktadır. Karakoç, ticarete merhametsiz kazançlar derken istifçiliği ve tekelleri kastetmiş ve “İslam merhametsiz kazançlara göz yummaz; bu yüzden istifçiliği ve tekelleri yasaklamıştır” hatırlatmasını yapmış, İslam’ın yasak ettiği bu alanlarda, yasaklara uyanların sınırsız servet elde edemeyecekleri iddiasında bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Karakoç’un, Allah Ticaret helal kıldı ancak faizi haram etti açıklaması, ölçülü ve inanca dayalı kriterler göz önüne alınarak ticaret yapılabileceği anlayışına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sezai Karakoç, ticaret yapanların sattıkları ürünler konusunda da dikkatli olmaları gerektiğini belirtmiş, konuyu İslam’daki hak ve yükümlülükler açısından ele almayı uygun görmüştür. Bu bağlamda Sezai Karakoç, tüccarın sattığı eşyanın en kullanışlı, en sağlam, en elverişli ve en ucuz şekilde piyasaya sürmesini ve seri bir şekilde alıcıya ulaştırılmasını önermiştir. Karakoç, bu yaklaşımını, “İslam’da hak fayda, ödev, sorumluluk demektir” diye açıklamış, bu yönüyle İslam’ın, Batılı hak anlayışıyla ayrıştığı izahında bulunmuştur. Sezai Karakoç’a göre, Batı’da hak anlayışı sadece dünya ile ilgili bir durum iken, İslam’da hak anlayışı aynı zamanda dünya üstü bir görev yüklemektedir. Karakoç, hakkın sadece maddi yararı olamayıp, “birçok açıdan ebedilik içeriği olan hak ve ödevler bütünüdür” demektedir. Sezai Karakoç, bireyin, mülkün mutlak hakkının Allah’a ait olduğu bilincinden ayrılmadan hareket etmesi gerektiğini, ölçülü ve adaletli davranması gerektiğinden bahsetmiştir. Karakoç, kişinin ölçü ve tartı şaşarsa bunun bir cezası olduğunu bilmesi gerektiği üzerinde durmuş ve İslam’da devletin pasif değil aktif olup, sınırları aşanlara yaptırım uygulanacağı izahını yapmıştır. Sezai Karakoç, bu durumu Dini kurallar, İslam devletinde insanların haklarını bir düzen altına almayı bir düzen içinde tutmayı emreder ifadesiyle ortaya koymuştur. Sezai Karakoç, “komünizm ferde hiçbir hak tanımaz, ferdi toplum için feda eder”, “kapitalizmde toplum fert için feda edilir iki düzende de toplumda bireyde mutsuzdur” iddiasında bulunmuştur.

3.3.4. Bireysel Sorumluluk ve Ekonomik Sınırlılık Açısından Faiz Yasağı

Sezai Karakoç, İslam ekonomisinin içyapısından bahsederken, emek kadar kazanç konusunda da sürekli olarak ahlak ve inanç açısından meseleyi ele almış kaynak olarak Kur’an-ı Kerim-i referans almıştır. Bundan dolayı da Karakoç, doğal olarak helal ve haram konusu ölçeğinde ekonomik olayları değerlendirmiştir. Faizin Kur’an-ı Kerim’de açıkça haram oluşunun

belirtilmesi, Sezai Karakoç için tartışmasız delil olmuştur. Müellif, faiz konusu açıldığında hiçbir şekilde tavize yer verecek bir açıklama yapmamış bu konuda her zaman net olmuş, “paradan para kazanmanın yasak oluşu (faiz yasağı)” kazancın helal yoldan olabileceği anlayışını hatırlatmıştır. Ayrıca Sezai Karakoç, faiz yasağının insanların haksız kazanç ve aşırılığını sınırlayıcı bir güce sahip olduğunu ifade etmiştir. Karakoç, insanın mülk için ticaret yapmasının nasıl içgüdüsel olarak var olduğunu iddia ettiyse, bu iç güdünün frenlenmesi ve aşırılığa kaçmasının önlemesi için, faiz yasağının var olduğunu belirtmiştir. Müellif, “faiz yasağı en az içgüdü kadar kuvvetli, din kaynağından gelen ve içgüdü taşkınlığını önleyen bir sınırdır”, diyerek hem faizin haram oluşuna hem de bunun sınırlayıcı bir güce sahip olduğuna değinmiştir. Sezai Karakoç, ısrarlı bir şekilde İslam ekonomisinde kazancın emeğe dayandığı vurgusunu yaparken, emeksiz kazanca karşı en önemli engellerden birinin faiz yasağıyla konulduğunu ifade etmiştir. Karakoç, “faizin yasak edilmesiyle emeksiz kazanca prensip olarak set çekilmiştir” şeklinde açıklama yaparken, aslında prensip olarak İslam ekonomisinde kazancın emeğe dayandığını bir kere daha vurgulamıştır. Karakoç’un faiz yasağının ahlaki bir prensip ve bir inanç gereği oluşunu en iyi açıklayan yorumu, “Allah, ticareti helal, faizi haram kılmıştır” ayeti esas alan yaklaşımı olmuştur. Sezai Karakoç, bu tanımlamanın önemli bir ayrım olduğunu belirterek, “İslam ticareti helal sayarak sosyalizm ve Marksizm’den,³⁵² faizi haram sayarak kapitalizmden ayrılmıştır, izahında bulunmuştur. Ayrıca müellif, insan tabiatına kontrol ve sınır koymayan bu iki sisteme karşı, “İslam ekonomik faaliyetlere bir ölçü getirmiştir” demiş ve bu ölçünün, öte dünya inancı ve hesap verme ruhuyla alakalı olduğunu ifade etmiştir.

3.3.5. İsrâf, Tasarruf Ekonomi İlişkisi

Sezai Karakoç israf üzerinde özellikle durmuş, israf konusunu da tıpkı ticaret konusu gibi dini boyutlarıyla ele almayı uygun görmüştür. Karakoç, İslam’da insanın diğer insanlara karşı da sorumluluğu olduğunu bu nedenle israf yasağının bulunduğunu hatırlatmıştır. Aslında Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili olan birçok kavramın yeniden hatırlatılması yolunu seçerken, ekonominin dinin ve ahlakını bir sonucu olduğu hatırlatmasını da sürekli olarak canlı tutmak

³⁵² “Nitel açıdan bakıldığında, faiz, sermayenin sadece mülkiyetin sağladığı, sahibinin yeniden üretim sürecinin dışında kalmasına rağmen sermayenin kendisinin getirdiği, yani kendi sürecinden ayrılmış olan sermayenin artık değeridir. Nicel açıdan bakıldığında, kârın faizi oluşturan kısmı, sanayi ve ticaret sermayesinin kendisiyle, para-sermayeyle ilişkili görünür ve artık değer bu kısmının oranı (genel kâr oranına bağımlı olmasına karşın) bağımsız olarak belirlenir ve ikincisi, kavranamaz olan kâr oranının karşısında, metaların piyasa fiyatı gibi, ne kadar değişirse değişsin, sabit, tek biçimli, elle tutulur ve her zaman verili olan bir ilişki olarak görünür”.

Karl Marx, **Kapital**, “Ekonomi Politikin Eleştirisi”, Cilt III, Mehmet Selik ve Erkin Özalp (Çev.), 8. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap, 2022, s. 378.

istemiştir. Karakoç, mülkü Allah'ın emaneti olarak değerlendirmiş ve bu nedenle mülkün kullanımın da bazı kuralları olduğunu bildirmiştir. Karakoç, bireylerin elde ettikleri kazancı tamamen inanca dayanarak açıklamış ve “birey kazancını israf edemez, istediği gibi tüketemez” demiştir. Müellif kazancı Allah'ın emanet olarak gördüğü için israfı bir çeşit ihanet olarak yorumlamış, “Kazanç, mülk, sermaye ona Allah'ın emanetidir. O emanete ihanet edemez” diyerek aslında israfın dini bir yasak olduğunu, israftan kaçınmanın da ahlaki bir tutum olduğunu iddia etmiştir. Sezai Karakoç, tasarruf konusunu sadece makro ekonomi ölçeğinde ele almamış, bu konunun, toplumun en küçük yapıtaşlarına hatta bireye kadar uzanan bir yanı olduğunu altını çizmiştir. Bundan dolayı Karakoç, bireylerden başlayarak toplumun her kesiminde israfla ilgili bilinçlendirme yoluna gidilmesi tavsiyesinde bulunmuş, “Aile ekonomisinde, fert ekonomisinde tasarruflu olmayı öğrenmemiz şarttır”, diyerek konunun önemini ve bireysel sorumluluğu bir kez daha hatırlatmıştır. Sezai Karakoç, İslam'da tasarrufun çok önemli olduğunu, tasarrufun yatırıma dönüştüğünde toplumun geneli zenginleşir ve kalkınır izahında bulunmuştur. Karakoç, enflasyonun temel sebebi olarak israfı görmüş ve gereksiz kredi alımını da uygun görmemiştir. Karakoç özellikle devletin aldığı dış kredilerin zorunlu olmadıkça alınmaması tavsiyesinde bulunmuş, “dıştan alınacak kredilerin bir gün ödeneceği akıldan çıkarılmamalı ve bu krediler ya alınmamalı ya da alınıyorsa her kuruşunu harcarken tam yerine ve tasarruflu” harcanmalı demiştir. Müellif, artan dünya nüfusuyla birlikte, büyük devletlerin kendi aralarında anlaşarak, dünya kaynaklarını kendi ülkeleri ve insanların çıkarı doğrultusunda kullanmalarını ve bu merhametsiz paylaşımın sonucunda dünyanın bir felakette doğru gideceğini iddia etmiş, “bir yanda korkunç açlık ve sefalet, bir yanda lüks, israf ve sefahat, mutlaka, insanlığı bir yere götürecektir” demiştir. Karakoç'un, mülk anlayışı ve mülkün paylaşımıyla birlikte ahlaklı ticaret ve kazanca kadar, israf konusunda tamamen inançla alakalıdır. Bu açıdan bakıldığında Karakoç'a göre, bireylerin sorumluluklarının sebep olduğu ekonomik sonuçların bireyler için dini bir yükümlülüğü vardır.

3.3.6. Emek Kutsaldır

Sezai Karakoç'un ekonomi ilgili olarak yapmış olduğu tanımlamaların en önemlilerinden biri de emek kavramıdır. Karakoç, diğer kavramlarda olduğu gibi emek konusunda da tamamen farklı tanımlamalar kullanmıştır. Müellif, emeği o kadar önemli ve kutsal görmüştür ki, sermayenin meşru olabilmesini emeğe bağlamıştır. Bu yaklaşımını da “sermaye ancak emekle birleşilerek çalışırsa meşrudur” şeklinde izah etmiştir. Karakoç, emekle birleşmeyen sermayeyi

“bayat emek” olarak değerlendirmiş ve sermayenin “taze emekle” birleşince meşruluk kazanacağını ifade etmiştir. Sezai Karakoç, emekle sermaye arasında bir uyum olması gerektiğini savunmuştur. Karakoç’a göre hem geliri hem de anaparayı daimî bir şekilde vergilendirmek ve bu vergiyi zekât başta olmak üzere, zengin ve yoksul arasında dolaşımı sağlayarak, emek ve sermaye arasında emeğe öncelik vererek bir uyum ve denge sağlanmaktadır. Sezai Karakoç, “emek, sermaye arasında denge ve uyumu” sağlayan şartların en önemlileri arasında, verginin ve zekâtın yer aldığı görüşünde olmuştur. Karakoç, İslam ekonomisinin, emeğe öncelik vererek bir denge oluşturduğundan bahsetmiş ve İslam ekonomisinin bu özelliğiyle, kapitalizmin sömürücülüğü, komünizmin köleleştirici uygulamalarından tamamen ayrıldığını belirtmiştir.

3.3.7. Zekât Ekonomik İbadettir

Zekât toplumsal refahın temelini oluşturur; Karakoç, zekâtın öneminin İslam toplumlarında yeniden hatırlanması gerektiğini ifade etmiş, zekât konusuna ciddiyetle yaklaşmış ve zekât kavramı üzerinden her biri kendi başına iddia barındıran tanımlamalar yapmıştır.

Zekât, toplumda servet (zenginliğin) akışını sağlar. Bu yaklaşım, mülkün Allah’ın emaneti olduğu ve mülkün gerçek sahibinin Allah olduğu anlayışının doğal bir sonucudur. Bu açıdan bakıldığında zekât toplumsal adaleti ve refahı sağlar. Sezai Karakoç, zekât sayesinde, refah ve servetin tek yönlü olarak zenginlere akışının önlendiğini ve zenginden fakire doğru servet ve refahın paylaşımıyla çift yönlü bir ekonomi imkânın doğurduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Karakoç, zekât vermenin insanın çalışma güdüsüne aykırı olmayacak oranda olması sebebiyle, zenginlerden fakirlere, iktisadi kıymet halinde aktığını ifade etmiştir.

Zekât, “hak dengesini” oluşturur. Sezai Karakoç’un bahsettiği hak dengesi, öncelikle inanca bağlı sorumluluktan oluşur, sonra bireysel ve toplumsal anlamda ekonomik dengeye katkı sağlar. Bu hak dengesi, Karakoç’a göre, zekâtın ayarlayıcı gücü sayesinde mümkün olmaktadır. Sezai Karakoç, israf yasağını ve zekâtı bir nimet olarak görmüş, israf yasağının nimetin korunması anlamına geldiğini ve bunun bir çeşit şükür olduğunu ifade etmiştir. Karakoç, zekâtın ayarlayıcı özelliğinin, zengin olsun, fakir olsun, bir marj dahilinde tüketim eşitliği içinde yaşamlarını sağlanması olduğunu söylemiş, bu özelliğin kapitalizm ve komünizmde bulunmadığını belirtmiştir. Sezai Karakoç, bu iddiasını, kapitalist toplumlarda tüketim eşitliğinin olmamasını, sosyalist toplumlarda tasarruf hakkının bulunmamasıyla açıklamıştır.

3.3.8. Ekonomik Gelişmişliğin Fikri ve Kültürel Dayanağa Zorunlu Bağlanması

Sezai Karakoç, ekonomiyi toplumsal faaliyetlerden biri olarak görmüş ve diğer tüm toplumsal faaliyetler gibi ekonominin de zorunlu iş birliğine ve temel dayanaklara ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Karakoç, toplumsal ilişkilerde dev bir ağın olduğunu ve bu ağda kültürel ağın en önemli yerlerden birine sahip olduğunu bildirmiştir. Sezai Karakoç, inançsız ve ahlaksız kültür ve ekonomi düşünülmediği gibi, “kültürsüz ekonomi, ekonomisiz kültür düşünülemez” demiştir. Bu açıdan bakıldığında Karakoç’un, fikir dünyası gelişmeden toplumsal gelişmenin olmayacağı şeklindeki yorumu da mantıklı bir dayanağa sahiptir. Çünkü Sezai Karakoç, kültürü besleyen veya yeniden üretilmesinin ancak fikir aracılığıyla mümkün olacağını iddia etmiştir. Müellif, fikir, kültür ve ekonomi arasında doğrudan ilişki kurmuş ve bir toplumun güçlü olabilmesi için “ekonomisini ayakta tutacak kültüre, onun da fikir dünyasına sahip olması lazım” demiştir. Buna bağlı olarak, Sezai Karakoç, ekonomik çöküntünün olduğu yerlerde, fikri gelişmenin ya hiç olmadığı ya da yeteri düzeyde bulunmadığı yorumunu yapmıştır. Çünkü Karakoç, sosyal, siyasi, ekonomik, sanat hatta bilim hayatında ilerlemenin olabilmemesini, fikir dünyasının gelişmişliğiyle mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. Fikir hayatının toplumun bütün alanlarında düzenleyici bir etkiye sahip olduğu tezini savunan, Sezai Karakoç, “fikir hayatının öldüğü yerde yavaş yavaş, ekonomik hayat da ölmeğe başlar” diyerek, fikirsiz kültür, kültürsüz ekonomi, olmayacağını ifade ederken fikir-kültür ve ekonomi arasındaki zorunlu ilişkiyi ortaya koymuştur.

3.3.9. Ekonomik Değer Olarak Para

Sezai Karakoç, ülkelerin ekonomilerindeki aksaklıkları halledebilmeleri için para sorununu istikrara kavuşturmalarının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Karakoç, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, İslam ülkelerinde de ekonomik iş birliği yapılabilmesi için “İslam ülkeleri, paralarını birbirleriyle kolayca değiştirmenin yollarını ve araçlarını da düşünüp bulmalıdırlar” demiştir. Ancak Sezai Karakoç, bu iş birliklerinin yapılmasından önce, ülkelerin mevcut parayla ilgili sorunlarının da halledilmesi gerektiğini söylemiş, “ülkeler para sorunlarını istikrara kavuşturmalıdırlar” önerisinde bulunmuştur. Ancak Karakoç, para sorununu halletmek için para basıma yoluna gidilmesini doğru bulmamış, “karşılıksız para basılması suretiyle finansman, en ilkel finansman yoludur” demiştir. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç’un karşılıksız para basımını sağlıklı bulmadığı ortaya çıkmaktadır. Karakoç, karşılıksız para basımını devletin

kendisini kandırması olarak görmüştür. Sezai Karakoç sermaye ya da paranın muhakkak emekle birleştiği durumun İslam ekonomisinde kabul edilmeyeceğini bildirmiş ve emeksiz para kazanmayı doğru bulmadığı gibi, faiz yoluyla para kazanmayı da doğru bulmadığını dini hükümlere bağlı olarak açıklamıştır. Karakoç, açık ve net bir şekilde, “Paranın para olarak para getirmesi yasaktır” demiştir. Ayrıca Sezai Karakoç, paranın kullanılmadan saklanması da doğru bulmamış ve çalışmadan bırakılan parayı ölü sermaye olarak görmüş, “paranın (altın ve gümüş) saklanması, çalışmadan alıkonması da (kenz) yasaktır” açıklamasını yaparak aktif olarak sermaye kullanımına ve paranın işlerlik kazanmasına teşvik etmiştir. Karakoç’un, İslam da faiz yasağını, insanın içgüdü taşkınlığını ve aşırılığını önleyen bir hüküm olarak açıklaması, onun paradan para kazanmaya karşı oluşunun açık ve tartışmasız dayanağı olmuştur. Sezai Karakoç’un, parayı bir amaç değil araç olarak görmesi ve insanlığın hizmetinde olmayan paraya değer vermemesi de onun, maddeye bakışıyla alakalıdır.

3.3.10. İşçi Patron İlişkisi ve Hakları

Sezai Karakoç, işçi, verim, iş sahibi, iş yeri gibi kavramları İslam’ın kendi değerleri içinde tanımlamanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Karakoç, “İslam’ın ruhunda işin sahibi de işçi gibi bir işçidir” bakış açısıyla değerlendirme yapmıştır. Karakoç, işçi ve iş veren ayrımının bir zulüm zihniyeti olduğu ifadesinde bulunmuştur. Müellif bu ayrımların keskin ve sert bir biçimde Batılı doktrinlerce üretildiği izahını yapmıştır. Karakoç, kapitalizm ve komünizmde insanların, patron ve işçi olarak ayrıldıklarını, bununla kalmayıp fakir zengin tanımlaması üzerinden yeniden ekonomik ilişkileri oluşturduklarını ileri sürmüştür ve bu yaklaşımı gayri insani bulmuştur. Sezai Karakoç, insan önce inşacıdır yaklaşımından hareketle, “her işçi, işinin patronu, her patron işinin işçisidir” izahını yapmıştır. Ayrıca Karakoç, kişilerin işlerine mülklerine göre değerlendirilemeyeceğini de sıklıkla ifade etmiştir. Müellif, zenginin kendisini toplumda üstün göremeyeceğini ve kendisinden daha zayıf olanları ezemeyeceğini belirtmiş, konuyla alakalı olarak İslam’ın farklı yaklaşımı olduğunu belirtmiştir.

“Tanrı önünde kendisine bağışlanan maddi ve manevi nimetlerden tek zerresine kadar sorumludur. Herkes kendi imkanları ve kabiliyetleri ölçüsünde sorumludur. Zengin, zengin olması sebebiyle kendini fakirden üstün göremez, onu ezmez. Kuvvetli, zayıfla toplum önünde aynı derecededir. Kuvvetini zayıfın aleyhine kullanamaz. Patron sırf patron olduğu için tanrı önünde ve İslam toplumu katında işçiden üstün

sayılamaz. Kim erdemli, kim Allaha karşı ödevlerini yerine getirmekte daha titizse Allah önünde de İslam toplumu katında da üstün olan hayırlı olan odur.”³⁵³

Sezai Karakoç’un, hak dengesi ve hak anlayışı göz önüne alındığında bu konudaki hassasiyetinin inancından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Karakoç, İslam ekonomisinde, işçinin öçten kıvranan Batı proleterleri gibi davranmasının önüne geçen, İslam’ın sınırlayıcı önlemleri olduğunu belirtmiş ve bu önlemlerin başında, tefeciliğin istifçiliğin, haksız kazancın yasaklanmasını örnek olarak göstermiştir. Sezai Karakoç, batılı doktrinlerde işçinin bir işin uzvu olarak görüldüğü ve insanı işin bir parçası haline getirerek onu maddileştirdikleri yorumunu yapmıştır.

³⁵³ Sezai Karakoç, “Toplumsal Özü”, **Diriliş Dergisi**, Sayı 15, Aralık 1970, s. 6.

SONUÇ

Bu çalışmada bir İslam düşünürü veya aydını bağlamında, şiir, edebiyat ve düşünce hayatında önemli bir şahsiyet olan, Sezai Karakoç'un, başta Diriliş dergisinde yazmış olduğu yazıları incelenerek, ekonomi ile ilgili olan görüşleri alınıp analizi yapılmıştır. Üç ana başlıktan oluşan bu çalışmada ilk olarak, Sezai Karakoç'un, düşünce dünyasını etkileyen tarihi olaylar kısaca ele alınmıştır. Bu bölümde sürece bağlı olarak, dönemin özelliklerine uygun şekilde anlatılmış ve Sezai Karakoç'un Hatıralar (I – II) adlı eseri başta olmak üzere, dönemin önemli tarihi ve ekonomik olaylarının kronolojisine uygun olarak belli başlı temel kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak bu bölümün esas üzerinde durduğu konu Sezai Karakoç'un düşünce dünyasına etki eden siyasi, kültürel ve ekonomik olayların tarihçesini vermektir. Sezai Karakoç'un duygu ve düşüncelerinin şekillenmesinde etki eden toplumsal olaylar aslında, onun iddialı yaklaşımı olan “Diriliş” kavramının da dayanağı hakkında bilgi vermektedir. Sezai Karakoç'un yaşadığı coğrafya, sahip olduğu kültürel ve dini dinamikler konusundaki hassasiyeti onun olaylara bakışını etkilemiştir. Müellif yaşadığı coğrafyanın gerçeklerinin bilincinde olarak hareket etmiştir. Birinci bölüme tezin, Sezai Karakoç'un düşünce dünyasının şekillenmesinde etki eden olayların neler olduğu sorusunun cevabının analizi yapılmıştır. Sezai Karakoç dergi yazılarında ve eserlerinde yoğun olarak İslam medeniyetinin özgün oluşu üzerinde durmuş ve bu medeniyetin ana kaynaklarının bilinmesi gerektiği hatırlatmasını yapmıştır. Ancak Sezai Karakoç, başta Batı medeniyeti olmak üzere, yaşadığımız dünyada etkisi hala süren diğer medeniyetleri de bilmek gerektiği üzerinde durmuştur.

Araştırma konusunun ikinci sorusu, “Sezai Karakoç'un, ekonomiye yönelik görüşleri nelerdir?” şeklindedir, ikinci bölümde bu sorunun cevaplarının analizi yapılmıştır. Sezai Karakoç, yaşadığı dönemde var olan ekonomik durumu analiz ettikten sonra, toplumsal olaylarla alakalı olduğu gibi ekonomi konusunda da görüş ve öneriler sunmuştur. Karakoç, 1960'tan başlayarak yaşadığı sürece, Türkiye'de uygulanan veya önerilen ekonomiye dair mevcut görüşlere yönelik yapmış olduğu analizleri ve önerileri sürekli olarak dile getirmiştir. Sezai Karakoç ekonomiyle alakalı olarak görüşlerini dile getirirken, farklı doktrinlerin ekonomiye yönelik yaklaşımlarını da eleştirmiştir. Karakoç, mevcut ekonomi doktrinlerinin, İslam iktisadından farklı olduğunu, ancak İslam iktisadı veya ekonomisiyle alakalı ciddi çalışmaların yapılmadığı gibi, özellikle Batılı iktisatçılar tarafından İslam ekonomisine ön yargıyla yaklaşıldığı yorumunu yapmıştır. Karakoç, ekonomiye dair görüşlerini izah ederken, İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an'ı

Kerim ve sünneti baz almış, uygulanabilirliği konusunda ise, İslam tarihinde ciddi örneklerin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu soruyla alakalı olarak yapılmış olan veri analizinde, Sezai Karakoç'un, "Diriliş" kavramı çerçevesinde, ekonomiyle alakalı dini kavramları sıklıkla kullandığı ve yeniden ekonomi dünyasında yerini alması için ciddi bir çaba gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu kavramların başında, "zekat" kavramı gelmektedir. Sezai Karakoç, faiz ve israf yasağı gibi konuları ekonomik açıdan ele alırken meseleye medeniyet perspektifli bakmakta, medeniyetin parametrelerini de inancın oluşturduğunu belirtmektedir. Böylece Karakoç, medeniyeti inancın beslediğini sürekli hatırlatırken, İslam ekonomisini de bu medeniyet ölçeğinde ele almıştır. Karakoç, İslam dünyasının Ortak Pazar kurması ve İslam ülkelerinde inanç bazlı ekonomi anlayışının yeniden oluşturulması üzerinde durmuştur. Sezai Karakoç, Diriliş dergisini çıkardığı süre içerisinde, İslam dünyasının tanınmış düşünürlerinin, İslam ekonomisiyle ilgili görüşlerini ifade ettikleri eserlerinin tercümelerini yayınlamıştır. Sezai Karakoç bu tercümelerle, İslam düşünürlerinin ortak paydada buluştuklarını ve bu ortak paydanın inanç olduğunu hatırlatmıştır. Karakoç, ekonomiyle ilgili görüşlerini izah ederken sıklıkla, toplumsal faaliyetler arasında keskin bir ayrımın olmadığı vurgusunu yapmıştır. Karakoç, ekonominin tüm toplumsal faaliyetlerden ayrıştırılmasının, Batı ekonomisi veya Batılı doktrinlerle alakalı olduğu çıkarımında bulunmuştur. Onun bu yaklaşımı inancın bölünmez yapısıyla alakalıdır. Yani medeniyeti oluşturan inançtır ve inancın kaynağı ise belli olup sorumluluğun Allaha karşı olduğu kesindir. Bu açıdan Sezai Karakoç, ekonomik faaliyetlerin sonuçlarının bu dünyayla alakalı olmadığı yorumunu yaparak, ekonominin dünyalık ve ahiretlik sonuçları olacağını ifade ederken bireysel görevlerin veya ödevlerin inanç kaynaklı olduğunu yeniden gündeme getirmiştir. Karakoç, bu yaklaşımıyla sıkça kullanmış olduğu, "din ekonominin sonucu değil, ekonomi dinin sonucudur" izahını da temellendirmiştir. Sezai Karakoç, ekonomiyle ilgili tüm değerlendirmelerinde, yaşadığımız çağın bilim, sanat, teknik edebiyat, mimari gibi gelişmelerinin hepsinden haberdar olunması gerektiğine ancak bunun İslam kültür ve medeniyetinin köklerinden kopmadan yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü Karakoç, çağın gerektirdiği teknoloji ve bilimsel yöntemlerden yararlanılması gerektiği görüşündedir. Ancak, Diriliş perspektifinden baktığımızda, Karakoç'un ekonomi dahil her konuda, İslam medeniyetinin yeniden dirilişinin tüm dünya için kurtarıcı bir role de sahip olduğu inancı değişmez bir gerçektir. Onun ibadet-ekonomi ilişkisinde ise temel mantığı, inancın insanı insan yapan ve ibadetin insan ruhunu yücelten bir etkiye sahip olduğudur. Karakoç'un bu bakış açısına göre ibadetlerin somutlaştırılması ekonomik faaliyetlerde açıkça

görülmektedir ki, bu zekatın toplumsal dengedeki rolü veya faiz yasağıyla toplumsal bozulmanın önüne geçme ya da israf yasağıyla dünya nimetlerinin adil bir şekilde paylaşımını sağlamaktır.

Araştırma konusunun üçüncü sorusu, “Sezai Karakoç’un ekonomik görüşlerinin şekillenmesinde dinin etkisi var mıdır” şeklindedir. Bu soruya yönelik bulgular aslında, ikinci soruya cevap ararken yapılan analizlerle desteklenmektedir. Ekonominin dinin veya inancın sonucu olduğunu ifade eden Sezai Karakoç’un, ekonomik görüşlerinin inanç kaynaklı olduğunun göstergesidir. Ayrıca yapılmış olan literatür analizinde mülk kavramını sıklıkla ele alan Karakoç’un mülkün sahibinin Allah olduğunu hatırlatması da başka bir göstergedir. Sezai Karakoç’un ekonomiyle alakalı kavramlarda dini kavramları veya ibadetleri ısrarlı bir şekilde vurgulaması, “Ekonomide Diriliş” adı altında makale yazması da İslam ekonomisinin yeniden dini kavramlarla gündemde tutma isteğinden kaynaklanmaktadır. Karakoç’un kült eseri olan ve ekonomiyle alakalı ilk ciddi çalışmasını teşkil eden, “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü” adlı eseri ise onun inanca dayalı ekonomi anlayışını yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. Sezai Karakoç, İslam dünyasının yaşadığı sorunların hangi alanda olursa olsun ki ekonomide buna dahildir, İslam medeniyetinden ve öz kaynaklardan uzaklaşmadan kaynaklı olduğunu ileri sürmüştür. Bu açıdan bakıldığında Karakoç’un, Diriliş perspektifine göre, İslam medeniyetinin yeniden inşası için, İslam’ın özüne dönmek gerekmektedir. Çalışmanın analizi sonucunda, Karakoç’un hiçbir şekilde örtük olarak bir İslam ekonomisinden bahsetmediği aksine gayet açık ve seçik olarak, İslam iktisatçılarının hem teorik hem de pratikte İslam ekonomisiyle alakalı çalışma yapmalarının zorunluluğu üzerinde durduğunu tespit edilmiştir. Sezai Karakoç’un, İslam ekonomisiyle ilgili görüşlerini ve önerilerini ileri sürerken, İslam coğrafyasından bağımsız düşünmediğini aksine, birleşik İslam ekonomisi, İslam Ortak Pazarı, ortak İslam parası gibi önerilerde bulunduğu belirlenmiştir. Bundan dolayıdır ki, Sezai Karakoç, benzer düşüncelerde bulunan, İslam coğrafyasının farklı bölgelerindeki İslam düşünürlerinin konuyla alakalı görüşlerini sürekli olarak Diriliş dergisinde yayınlarak, tercümeler yoluyla okuyucularına ulaştırmaya çalışmıştır. Çalışmada literatür taraması ve analizi yaparken, Sezai Karakoç’un, İslam ekonomisinin farklılığını ortaya koymak amacıyla olduğu, bundan dolayı, dönemin yaygın olan ekonomi görüşlerinden neden farklı olduğunu ortaya koymaya çalıştığı tespiti yapılmıştır. Sezai Karakoç’un bir taraftan toplumsal faaliyetlerin tamamında bir Diriliş önerisinde bulunurken, bir taraftan da İslam medeniyetinin yeniden inşası konusunu, Batı kökenli doktrinlerin, aslında Batı medeniyetinin bir parçası veya ürünü olduğu görüşünü

hatırlatarak yapmak istemiştir. Böylece Sezai Karakoç, hiçbir doktrinin bir kültür, düşünce dünyası hatta bir dini inançtan bağımsız düşünülemediği gerçeğinin görünmezlik örtüsünü de kaldırmıştır. Karakoç, ekonominin sadece ekonomi olmadığı, bütün diğer insan faaliyetleriyle ilişki içinde olduğu ve olması gerektiği hatırlatmasını yapmıştır. Karakoç'un, ekonomiyle ilgili görüşleri genellikle, birey, toplum, devlet düzleminde ele aldığı ve her bir olayın diğeriyle bağlantılı olduğu şeklindedir. Bir başka açıdan da Sezai Karakoç, ekonominin diğer bilimlerle olan ilişkisini göz önünde bulundurmak gerektiğini sürekli hatırlatmıştır. Bundan dolayıdır ki, müellif ekonomik olayların, sosyolojik, psikolojik ve dini arka planının anlaşılması gerektiği çıkarımında bulunmuştur. Ancak Karakoç, hangi disiplinle ilişkili olarak ekonomik bir açıklama veya izahta bulunursa bulunsun, temel belirleyici unsurun inanç olduğu konusunu da ısrarcı ve net bir tavırla sergilemiştir.

Çalışmanın dördüncü sorusu ise, Sezai Karakoç'un, İslam ekonomisini hangi kavramlar üzerinden tanımladığına odaklanmıştır. Bu sorunun cevabına yönelik yapılan analizlerde, Karakoç'un hem dini kavramları kullandığı hem de bu kavramların tanımlamalarını günümüze uygun olarak yaptığı şeklindedir. Daha önceki üç soruya aradığımız cevaplarla aslında bu sorunun açılımı yapılmıştır. Sezai Karakoç'un, zekat konusundan bahsederken, "hak dengesi" veya toplumda sağlıklı servet akışı sayesinde "toplumsal refahın" sağlanacağı açıklaması bunun en canlı örneklerindendir. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç'un bildik dini kavramları, çağımızın tanımlamalarıyla yeniden gündeme getirdiği açıkça anlaşılmaktadır. Aslında bu tür açıklama veya izahların, Karakoç tarafından özellikle yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sezai Karakoç'un, Diriliş düşüncesinin temelinde de aynı mantık bulunmaktadır. Ona göre Batı kökenli doktrinler, İslam ülkelerinde kültürel emperyalizm yoluyla İslam medeniyetine örtük olarak savaş açmışlardır. Karakoç, İslam medeniyetine yönelik örtük saldırıların, ekonomik olarak geri bırakılmış İslam ülkelerinde kafa karışıklığı oluşturarak, geri kalmışlığın nedeni olarak İslam'ı göstermelerinin bilincinde olarak, hareket etmiştir. Bundan dolayı İslam ülkelerinde, halkların yeniden bilinçlenmesi için çok yönlü bir düşünce hareketinin başlaması için mücadele etmiştir. Karakoç, bu mücadelesini "Diriliş" düşüncesi ekseninde vermiştir. Diriliş perspektifinden bakıldığında Karakoç'un ekonomiyle ilgili görüşlerinde dini kavramları kullanmaktan kaçınmadığı gibi günümüz ekonomik uygulamaları için de nasıl davranılması gerektiği konusunda önerilerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karakoç, bu konuda güncel olan ve günümüz ekonomisinde belirleyici olan banka konusunda, görüşlerini ifade ederken dini kavramları kullanmış ve nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda görüşlerini

bildirmiştir. Bu bağlamda, faiz kavramını ele alan Karakoç, İslam'da faiz yasaktır ve paradan para kazanılması uygun değildir diyerek net bir şekilde tavrını ortaya koymuştur. Ancak Karakoç, bankacılıkla alakalı olarak çözüm önerisi de sunmuş, kâr ve zarar ortaklığı olmak üzere üretime dayalı bankacılık sistemini önermiştir. Ayrıca henüz fikir olarak bile yokken, İslam Bankası kurulması konusunda, tavsiyede bulunmuştur. Sezai Karakoç, paranın aynı zamanda siyasi bir araç ve güç olarak kullanılmasından dolayı, henüz Avrupa birliği ortak para birimi yokken, İslam ortak parasının oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Çalışmada Sezai Karakoç'un, halkın israftan kaçınması ve gereksiz lüks tüketimi azaltmak için halkın bilinçlendirilmesi için okullarda eğitim verilmesi önerisinde bulunduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Diriliş dergisinde Sezai Karakoç'un, ekonomiyle ilgili yazdığı yazıların analizini yaparken, onun daima var olan ve unutulmuş kavramları yeni bir anlayışla gündeme getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, İslam ekonomisinin diğer ekonomi doktrinlerinden ayrılan yönlerini inanç ve medeniyet bağlamında değerlendirdiği tespiti yapılmıştır. Karakoç'un yapmış olduğu ekonomik açıklamalarla alakalı somut örnekler vermekle birlikte çözüm önerileri sunma gayretinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Sezai Karakoç, İslam dünyasında, İslam ekonomisi veya iktisadıyla ilgili ciddi çalışmalar olmadığı konusundaki şikâyetini dile getirirken, bir taraftan da konuyla alakalı çalışmalar yapılmasını teşvik etmiştir.

KAYNAKLAR

- Abdullah, Sulıman Nasır Ibrahim. “Sezai Karakoç. Abdullah Et- Tayyib ve T.S. Eliot’ın Şiir ve Nesirlerinde Medeniyet Algısı”. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. 2023.
- Ahmad, Anıs. Mevdûdî, TDV. **İslam Ansiklopedisi**. Cilt 29. s. 432-437.
- Ahmed, Mahmud. “İslam Ekonomisi”. Rasim Özdenören (Çev.). **Diriliş Dergisi**. Sayı: 1. Ekim 1969. s. 30-36.
- Ahmed, Mahmud. “İslam Ekonomisi”. Rasim Özdenören (Çev.). **Diriliş Dergisi**. Sayı: 2. Kasım 1969. s. 18-22.
- Ahmed, Mahmud. “İslam Ekonomisi”. Turhan Akışık (Çev.). **Diriliş Dergisi**. Sayı: 3. Aralık 1969. s. 13-18.
- Akşin, Sinan. **Siyasal Tarih (1950-1969). Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980)**. Cilt 4. 8. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi. 2005.
- Algül, Hüseyin, **İslam Tarihi, Cilt II**. İstanbul: Gonca Yayınları. 1986.
- Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin. **Kuranı Kerim**. İbrahim Paçacı. Harun Özdemirci. Ekrem Keleş. M. Nihat Hatipoğlu. Vahdi Boydaş. Yaşar Çolak. Mustafa Baş (Redaksiyon). 22. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2012.
- Armaoğlu, Fahri. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. (1914-1995)**. 17. Basım. İstanbul: Alkım Yayınevi. 2010.
- Baktır, Mustafa. “Suffe”. **İslam Ansiklopedisi**. Ankara: TDV Yayınları. 1992.Cilt. 37. s.469-470.
- Baş, Münire Kevser. “Sezai Karakoç’un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar”. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**. Ankara Üniversitesi SBE. 2005.
- Başaran, Ahmed Edip. “Kavramların Poetikası”. **Cins Dergisi**. Sayı: 75. Aralık 2021. s. 26-27.
- Berktaş, Fatmagül. **Liberalizm. Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji. 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla. Modern Siyasal İdeolojiler**. H. Birsan Hekimoğlu Örs (Der.). 11. Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2021.
- Bilge, Muhittin. “Sezai Karakoç’un Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Gazi Üniversitesi SBE. 1996.
- Boff, Leonardo. “Meta Dini ve Piyasa”. Lütfullah Göktaş (Çev.). **İktisat ve Din**. Mustafa Özel (Hızl.). İstanbul: İz Yayıncılık. 1994.s.311-320.
- Bolay, Süleyman Hayri. **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları. 5. Baskı. 1990.
- Boratav, Korkut. **100 Soruda. Türkiye’de Devletçilik**. İstanbul: Gerçek Yayınevi. 1974.

- Çalış, Halit **Eşya Hukuku. İslam Hukuku (El Kitabı)**. Talip Türcan (Ed.). Ankara: Grafiker Yayınları. 2021.s.401-419.
- Çeker, Orhan, **Miras Hukuku. İslam Hukuku (El Kitabı)**. Talip Türcan (Ed.). Ankara: Grafiker Yayınları. 2021.s.373-399.
- Çekmegil, Said. “İslam da İş ve İşçi Meseleleri” **Diriliş Dergisi**. Sayı: 2. Nisan 1966. s. 23-24.
- Çetin, Mehmet. **Tanzimattan Bugüne Türk Şiir Antolojisi**. 2.Baskı.Cilt II. İstanbul: Kitabevi, 1994.
- Durmaz, İbrahim. **Sezai Karakoç’un Siyasi Düşüncesi (Ahlak. Medeniyet ve Diriliş)**. İstanbul: Paradigma Yayınları. 2024.
- El-Dımeşkî, Ebu’l-Fazl Ca’fer b. Ali. **Ticarete Giriş Tacirler ve Ticari Mallar**. Muhammet Ali Koca (Çev.). İstanbul: Albaraka Yayınları. 2021.
- El-Mevdûdî, Ebûlâlâ. “Ekonomik Problemlerde İslam’da Çözüm”. Tüzün Demirer (Çev.). **Diriliş Dergisi**. Sayı: 2. Nisan 1966. s. 13-15.
- Erkal, Mehmet. “Beytûlmâl” **İslam Ansiklopedisi**. Ankara: TDV Yayınları. 1992. Cilt 6. s.90-94.
- Ertürk, Ömer. “Sezai Karakoç’un Diriliş Düşüncesinde Kutlu Millet” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. SBE. 2018).
- Falay, Nihat. **Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunları. Özelleştirme Tartışmaları**. Aykut Polatoğlu (hızl.). İstanbul: Yayınları Bağlam. 1994.
- Giddens, Anthony. **Üçüncü Yol**. Mehmet Özay (Çev.). İstanbul: Birey Yayınları. 2000.
- Güçlü, Abdülbaki, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, **Felsefe Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2003.
- Gündoğan, Nazif. “Medeniyetlerin Savaştığı Bir Dünyada Kültürsüz Ekonomi Ekonomisiz Kültür Olmaz: Ekonomi Kültürün Üretime Dönük Yüzdür”. Mehmet Çelik ve Yakup Çelik (Ed.). **Sezai Karakoç**. İçinde (s. 139-145). Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi. Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. 2010.
- Güneş, Mehmet Can. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü I”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 4. Temmuz 1966. s. 36-40.
- Güneş, Mehmet Can. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü IV”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 7. Ekim 1966. s. 30-31.
- Güneş, Mehmet Can. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü V”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 8. Kasım 1966. s. 22-23.
- Güneş, Mehmet Can. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VI”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 9. Aralık 1966. s. 29-30.
- Güneş, Mehmet Can. “İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü VII”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 10-11-12. Ocak-Şubat-Mart 1967. s. 27-35.

- Han, İmanullah. “İslam Dünyasının Ekonomik Durumu”. Rasim Özdenören (Çev.). **Diriliş Dergisi**. Sayı: 3 Mayıs-Haziran 1966. s. 18-23.
- Hançerlioğlu, Orhan. **Ekonomi Sözlüğü**. 11. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2009.
- Heilbroner, Robert L. **İktisat Düşünürleri “Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri”**. 4. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi. 2019.
- Heywood, Andrew. **Siyasi İdeolojiler**. Levent Kökler (Çev.). 14. Basım. İstanbul: Felix Kitabevi. 2021.
- Hızıroğlu, Temel. “Sezai Karakoç ve İslam İktisadının İçyapısı”. **Umran dergisi**. Şubat 2022. s. 21-25.
- Kallek, Cengiz. **Hız. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa**. İstanbul. Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları. 1992.
- Karakoç, Sezai. **İslam**. 24. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai. **Diriliş Neslinin Amentüsü**. 123. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2023.
- Karakoç, Sezai, “**Düşünceler I “Kavramlar”**”. 9. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai, **İslâmın Dirilişi**. 54. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai. “Değişme II”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 10. Haziran 1975. s. 7-10.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Muştusu- Vakit”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 71. Ağustos 1980. s. 7-12.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. 6 Mayıs 1976. Perşembe. (Mart 1976. Sayı: 19/Birinci Kısım).
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 10. Haziran 1975. s. 57-68.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 16. Aralık 1975. s. 109-112.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 17. Ocak 1975. s. 161-168.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 19/Birinci Kısım. Perşembe. 6 Mayıs 1976. s. 2.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Neslinin Amentüsü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 17. Ocak 1976. s. 161.
- Karakoç, Sezai. “Diriliş Partisi Programı” **Diriliş Dergisi**. Sayı: 88-89. Yıl: 30. Dönem: 7. 23-30 Mart 1990. s. 12-22.
- Karakoç, Sezai. “Dördüncü Dünya”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 58. Yıl: 30. Dönem: 7. 25 Ağustos 1989. s. 3-19.
- Karakoç, Sezai. “Dörtüol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 2. Dönem: 29. 1 Ağustos 1988. s. 3-4.
- Karakoç, Sezai. “Dörtüol Ağzında Türkiye Ya da Türkiye Nereye Gidiyor II”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 8. Yıl: 29. Dönem: 7. 12 Eylül 1988. s. 3.

- Karakoç, Sezai. “Ekonomi. Enflasyon IV”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 11. Yıl: Dönem: 7. 29. 3 Ekim 1988. s. 15-18.
- Karakoç, Sezai. “Gelecek Zamanın Karşısında III”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 5. Ocak 1975. s. 10-12.
- Karakoç, Sezai. “Gün Saati- “Fikir ve Fikirsizlik”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 217. Salı. 31 Mayıs 1983. s. 1.
- Karakoç, Sezai. “Gün Saati- “Hayat-İlerleyiştir”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 164. Cuma. 8 Nisan 1983. s. 1.
- Karakoç, Sezai. “Gün Saati- “Kaynak”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 131. Pazar. 6 Mart 1983. s.1.
- Karakoç, Sezai. “Hakikat ve Serap”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 14. Kasım 1970. s. 1.
- Karakoç, Sezai. “İnsanın Çevresinde Dönen Bir Çağ”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 13. Ekim 1970. s. 9.
- Karakoç, Sezai. “İnsanlığın Dirilişi- Devrim II”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 15. Kasım 1975. s. 51-58.
- Karakoç, Sezai. “İslam Gençliği”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 10-11-12. Ocak-Şubat-Mart 1967. s. 1-10.
- Karakoç, Sezai. “Ortak Pazar ve Türkiye”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 97. Pazartesi. 31 Ocak 1983. s.1 (Başyazı).
- Karakoç, Sezai. “Parti ve Biz I”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 66. Yıl: 30. Dönem: 7. 20 Ekim 1989. s. 3-18.
- Karakoç, Sezai. “Parti ve Biz II”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 67. Yıl: 30. Dönem: 7. 27 Ekim 1989. s. 1.
- Karakoç, Sezai. “Parti ve Biz III”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 68. Yıl: 30. Dönem: 7. 3 Kasım 1989. s. 14.
- Karakoç, Sezai. “Parti ve Biz IV”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 69. Yıl: 30. Dönem: 7. 10 Kasım 1989. s. 1.
- Karakoç, Sezai. “Toplumun Özü”. **Diriliş Dergisi**. Sayı 15. Aralık 1970. s. 6.
- Karakoç, Sezai. “Yaratılış Sırrı”. **Diriliş Dergisi**. Sayı. 9-10. Mayıs 1970. s. 4-10.
- Karakoç, Sezai. “Yeni Zihniyet”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 59. Yıl: 30. Dönem: 7. Eylül 1989. s.3.
- Karakoç, Sezai. “Yeniden Diriliş”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 7. Dönem: 29. 25 Temmuz 1988. s.1.
- Karakoç, Sezai. Ekonomi. “Enflasyon I”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 8. Yıl: 29. Dönem: 7. 12 Eylül 1988. s. 1.
- Karakoç, Sezai. Ekonomi. “Enflasyon II”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 9. Yıl: 29. Dönem: 7. 19 Eylül 1988. s. 1.

- Karakoç, Sezai. Ekonomi. “Enflasyon III”. **Diriliş Dergisi**. Sayı 10. 26 Eylül 1988. Yıl: 29. Dönem: 7. s. 1.
- Karakoç, Sezai. Ekonomi. “Enflasyon IV”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 11. Yıl: 29. Dönem: 7. 3 Ekim 1988. s. 15.
- Karakoç, Sezai. **Farklar** “Günlük Yazılar I”. 9. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai. **Hatıralar**. Cilt I. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai. **Hatıralar**. Cilt II. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2020.
- Karakoç, Sezai. **İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü**. 20. Basım. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Karakoç, Sezai. İslam. “Sitemiz de Eşitlik”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 4. Aralık 1974. s. 34.
- Karakoç, Sezai, “İslam ve İktisat”. Mayıs 3, 2008. Yüce Diriliş Partisi, İstanbul, Türkiye.MPEG-4, [https://yucedirilis.org.tr/3-mayis-2008-tarihli -konuşma/](https://yucedirilis.org.tr/3-mayis-2008-tarihli-konusma/).
- Karakoç, Sezai. **Sütun “Günlük Yazılar II”**. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları. 2022.
- Kaymak, Halil İbrahim. “Partimiz Kuruldu”. **Diriliş Dergisi**. Dönem 7. 23-30 Mart 1990.
- Kazdal, İsmail. “Sezai Karakoç’un Yazdıklarıyla Bir Söyleşi Denemesi”. **Kitap Dergisi**. Fatma Ömerustaoğlu (Ed.). Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 93. Aralık 1998. s. 51-77.
- Kepenek, Yakup. **Türkiye Ekonomisi**. 32. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2012.
- Kesercioğlu, İnci Özkan. **Milliyetçilik. Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına. 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla. Modern Siyasal İdeolojiler**. H. Birsen Hekimoğlu Örs. (Der.). 11. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2021.
- Kirenci, Mustafa. “Diriliş Akımının Ekseni Medeniyet Perspektifi”. Fatma Ömerustaoğlu (Ed.). **Kitap Dergisi**. Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 93. Aralık 1998. s. 1-24.
- Kirenci, Mustafa. **Sabah Yıldızı (Sezai Karakoç ve Diriliş’e Dair)**. İstanbul: Büyüyen AY Yayınları. 2021.
- Koçak, Cemil. **Siyasal Tarih (1923-1950). Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980)**. Cilt 4. 8. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi. 2005.
- Koehler, Benedikt. **İslam’ın Erken Döneminde Kapitalizmin Doğuşu**. İsmail Kurun (Çev.). 2. Basım. Ankara: Liberte Yayınları. 2022.
- Levent, Adem. **Politik Ekonomi ve Modern Sosyal Teori**. İstanbul: Albaraka Yayınları. 2021.
- Maillet, Jean. **İktisadi Olayların Evrimi**. Ertuğrul Tokdemir (Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi. 1983.
- Mannan, Muhammad Abdul. **İslam Ekonomisi “Teori ve Pratik”**. Bahri Zengin (Çev.). İstanbul: Fikir Yayınları. 1973.
- Mannan, Muhammed A. **İslam ve Çağdaş Ekonomi Konuları**. Ali Zengin (Çev.). İstanbul: Fikir Yayınları. 1984.

- Marx, Karl. **Kapital. “Ekonomi Politigin Eleştirisi”**. Cilt III. Mehmet Selik ve Erkin Özalp (Çev.). 8. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap. 2022.
- Marx, Karl. **Kapital. “Ekonomi Politiginin Eleştirisi”**. Cilt II. Mehmet Selik (Çev.). 10. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap. 2022.
- Marx, Karl. **Kapital**. Cilt I. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan (Çev.). 16. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap. 2022.
- Mermutlu, Bedri. “Sistemantik Düşünceden Düşünce Sistemine. Gelenekçi Düşünceden Gelecekçi Düşünceye”. Fatma Ömerustaoğlu (Ed.). **Kitap Dergisi**. Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 93. Aralık 1998. s. 48-54.
- Muştu, Yeşim. “Sezai Karakoç’un Düzyazılarında Metafizik”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. (2024).
- Oslington, Paul. **Doğal Teoloji Olarak Politik Ekonomi**. Hayreddin Soykan (Çev.). İstanbul: Albaraka Yayınları. 2022.
- Ömerustaoğlu, Fatma. “Hatırlar İçindeki Otobiyografik Çizgi” **Kitap Dergisi**. Fatma Ömerustaoğlu (Ed.). Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 93. Aralık 1998. s. 35-44.
- Öz, Safure Nermin. “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Bağlamında Sezai Karakoç ve Diriliş Dergisi”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. (2021).
- Özal, Ahmet Korkut. “İslam Kalkınma Bankası”. TDV. **İslam Ansiklopedisi**. Ankara: TDV Yayınları. 2001. Cilt 23.s.47-49.
- Özel, Mustafa, **Birey Burjuva ve Zengin**. İstanbul: İz Yayıncılık. 1994
- Özel, Mustafa. **Devlet ve Ekonomi**. İstanbul: İz Yayıncılık. 1995.
- Özdemir, Hikmet. **Siyasal Tarih (1960-1980). Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980)**. Cilt 4. 8. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi. 2005. S.227-293.
- Özgüven, Ali. **İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler**. İstanbul: Filiz Kitapevi. 1992.
- Öztürk, Kemal. “Az Gelişmiş Ülkelerin Krizi” **Diriliş Dergisi**. Sayı: 2. Nisan 1966. s. 16-18.
- Smith, Adam. **Milletlerin Zenginliği**. Haldun Derin (Çev.). Gülten Kazgan (Sunu). 9. Baskı. İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2014.
- Su, Hüseyin. “Bir Tecdit Hareketi Olarak Diriliş Düşüncesi”. **Hece Dergisi**. Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 73. Ocak 2003. Eklerle 3. Baskı. Şubat 2018. s. 342-343.
- Şahin, Serdar. “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Postkolonyal Teori Çerçevesinde İncelenmesi: Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç’un Dergi Yazıları”. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**. İstanbul Medeniyet Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. 2021.

- T.C Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. <https://www.ab.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024).
- T.C Dışışleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (Erişim: 22 Kasım 2024).
- Tan, Rıdvan. “Siyaset ve Ütopya: Sezai Karakoç’un Diriliş Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme”. **Yüksek Lisans Tezi**. Muş Alparslan Üniversitesi SBE. 2021.
- Üstünel, Besim. **Ekonominin Temelleri**. 6. Basım. Ankara: Ofset yayınları. 1994.
- Weber, Max. **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**. Emir Aktan (Çev.). 2. Baskı. Ankara: Alter Yayıncılık. 2012.
- Yasinoğlu, Mehmet. “İslam Üzerine Bir Deneme”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 10-11-12. Ocak - şubat-Mart 1967. s. 81-129.
- Yasinoğlu, Mehmet. “İslam”. **Diriliş Dergisi**. Sayı: 4. Aralık 1974. s. 25-41.
- Yayla, Atilla. **İktisat ve Hayat**. Ankara: Liberte Yayınları. 2007.
- Zijderveld, Anton C. **Soyut Toplum**. Cevdet Cerit (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları. 1985.
- Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**. Yasemin Saner (Çev.). 4. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları. 2020.

EKLER

EK I

Hatıralar İçindeki Otobiyografik Çizgi³⁵⁴

Hayat liriktir evet. Trajik olduğu kadar mutluluk dokusu da taşır. Bazan kopuk kopuk, kesik kesiktir. Bazen bir ırmak gibi ve kalıcıdır. Son, belki bir gölde, bir denizde kaybolmaktadır nasib ırmağın. Ya da bir bataklıkta ve çölde. Ne olursa olsun, değil mi ki, o ırmak, dağlardan doğdu, kuşlar gibi şakıyarak kayalardan kayalara düştü, taşların üstünden sıçraya sıçraya ovaya indi. Ovada sakin sakin aktı. Meyve ağaçlarını selamladı ve kucakladı. Yazı ve güneşi, bir rüya gibi yaşadı. Suyunu içtiler ırmağın, insanlar ve hayvanlar, kuşlar, kanatlı kanatsız böcekler. Ve balıklar yaşadı içinde hür olarak tutuluncaya kadar insanlarca. 1933 yılı baharında Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde dünyaya geldim. Annemin deyişiyle “gülân ayın da bir gün” de. Gülân, mayısın eski adı. Mayıs, bizim çocukluğumuzda halk diline yeni yeni giriyordu; eskiler, gülân derlerdi, yani “güller. Gülün açıldığı ay anlamına. Yıkılmış ve yeniden doğmaya çalışan bir toplumun, bir kültürün, yıkılmış, yeniden yapılan bir şehrin (Ergani'nin)ve savaşın, siyasi, sosyal, ekonomik yıkıntılar içinde doğrulmaya çalışan bir çilenin bir ferdi olarak, Zülküfûl Dağı eteğindeki o küçük kasabada, mayıs ayı başlarında bir gün dünyaya geldim. Bu dört yıkılmışlık içinde bir dünyaya geliş yani.

Sabah, kuş sesleri arasında uyanırdık. Kasabamız, çok yeni yapılmış olduğu için iki caminin minaresi bile yoktu. Geçmişin üzerine sanki kalın bir perde örtülmüştü ve biz, okulda (ki kasabamızda sadece bir ilkokul vardı): “geçmişî unut, yeni yolu tut” şiirleri arasında inkılâbın istediği geçmişsiz (ve elbet geleceksiz) bir nesil olarak yetiştiriliyorduk.

İsmim babamın koyduğu ad, Muhammed Sezai'dir. Kur'ân-ı Kerim açılarak konmuş ismim. O zamanlar, her ismin bir de mahlası olurdu. İsim, genellikle peygamber ya da sahabe, veli adından alınırdı. Mahlâs ise genellikle Farsçadır. İsmim Muhammed, mahlâsım Sezai oluyor.

İlk yazımda, müstearım (yani takma adım), (M, L)idi. Mehmed Leventoğlu'nun kısaltılmışı. Mehmet ismim Levendoğlu da ailemizin asıl lakâbı idi. Ayrıca, Mehmet Yasin ismini de takma

³⁵⁴ Fatma, Ömerustaoğlu, “Hatırlar İçindeki Otobiyografik Çizgi” **Kitap Dergisi**. Fatma Ömerustaoğlu (Ed.). Sezai Karakoç. Özel Sayısı. Sayı: 93. Aralık 1998. s. 35-44.

ad olarak kullandım. Bu da yine ismim Mehmet ile babamın ismi olan Yasin'den oluşuyordu. Sonra bir yeğenime bu isim verilince artık bu müstearı da kullandım (Diriliş' in bu döneminde kullandığım Mehmet Yasinoğlu müstearı hariç).

Eskiler, “isim, semadan gelir” derler. Eğer öyleyse isimlerimiz bize ilahi bir armağandır. Doğduğum ev, Ergani'nin ortasında bir ev. O yıllar birçok evimiz varmış. Babam ev yaptırmaya meraklıydı. Denebilir ki, bu merakını ömrünün sonuna kadar da yitirmedi. Daha sonra, babam, ekonomik durumumuz bozuldukça, evleri birer birer elden çıkarmış. Sonradan oturduğumuz ev, evimiz denince hatırladığımız ev, doğduğum ev değil, Ergani'nin üstünde bir evdi. Maden'de üç yıl kadar kalmış olmalıyız. 1934 de gidip 1937 de Ergani'ye tekrar döndük. 1937 yılı olması gereken o yıl, ilk kez oruç tuttuğumu hatırlıyorum. Akşam vakti beni omuzlarda taşımışlar ve bana yemişler vermişlerdi. Sonraları, yandaki evimize taşındık ki, artık asıl ailemizin ta dağılıncaya kadar içinde oturduğu ve yaşadığı ev, bu ev oldu. Yanımızdan bir yol Piran'a (Dicle'ye) giderdi. Bahçemizin üstünde bir sıra ev vardı, ondan sonra evler biterdi. Yukarı dağ, dağın tam eteğinde Beşiktaş, tam doğu, ucunda ve Piran'a giden yol üstünde de Gülbaran, büyük bir çeşmesi, bol suyu olan bahçelik bir yerdi. Baharda orda yabancı sarı ve kırmızı güller açar. Gülbaran bir gül tarlasına dönerdi (bar, yük, Baran yağmur olduğuna göre Gülbaran gül yağmuru, gül sağanağı ya da gül tarhları, yük yük gül anlamına geliyordu). Oradan dağ bahçelerine giden yol vardı, bir de şehrin bağları da yine dağın doğusunda Gülbarandan sonraydı. 1938 Bağ bozumundan sonra okula başlıyorum. Yaşım çok küçük. O zamanlar, ilkokul da birinci sınıftan önce (ihtiyat sınıfı) denilen bir sınıf vardı. Bende o sınıfa alındım. Yılbaşı gelince, bir gün beni, müdür odasına çağırdı. Kısa bir imtihandan sonra birinci sınıfa geçtim.

1939 yılı Ergani'den Piran'a göçtük. Piran'dayız. Kasabada okul olarak, Ergani gibi, sadece bir okul vardı. Ben ve bir ağabeyim okula gittik. Okulda okuyan çocukların genellikle yaşları büyüktü. 1940 Ergani'ye dönüş Nüfus cüzdanlarımızın üstünde damgalar, mühürler vardı. Ekmek karnesi damgaları, bilmeme kaç metre Sümerbank bezi kayıtları görülebilirdi nüfus cüzdanlarının üstünde. İlk okulun beşinci sınıfındayım. 1943, 1944 yılı kışlar hep aynı, çok karlı ve soğuk geçiyor. Ben ilkokul 3-4 sınıftayken, bir yaz, Diyarbakır'dan bir grup tanıdığı geldi babamın. Bahçemizde oturdular. Son derece yüksek sesle gazeller, kasideler vb. okudular. Sanırım hem maneviyatı hem musikiye aşına kimselerdi.

Kitapların arasında, yen, harfler kabul edildiği zaman çıkmış bir kıraat kitabı buldum. Ben on beş gün çalışarak ondan kendi yazımızı öğrendim. Bir roman buldum. Heyecanla okudum. Bir iki kitap daha okuduktan sonra, o zamanın antolojileri gibi (güzel yazılar cinsinden) seçmeler olan bir kitaptan Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Ziya Paşa'nın, Mehmed Akif'in, Tevfik Fikret'in, Ziya Gökalp'ın vb. yazılarını ve şiirlerini okudum. Ağabeyim de ansızın askere alındığı için babam beni okutamayacaktı. O yüzden imtihana gitmeme isabetli olmuştur. Muamelelerimizi tamamlayıp Maraş'a hareket ettik bizi Maraş'a vermişlerdi. Gece vakti elinde fener babamla annem gözleri yaşlı beni uğurladılar. Türkiye'nin her tarafından parasız yatılı öğrenci gelmişti Maraş'a. O zaman, Türkiye'de parasız yatılı pansiyonu olan okul sayısı azdı. Maraş, çocuk yüreğimin ateş aldığı yer. Belki ondan önce rüya alemi gibi bir iç dünyanın sahibiydim. Derinliğe aday bir dünya. Bu, Maraş'ta alev aldı denilebilir. Evden götürdüğüm birkaç kitapla da yine gizli gizli kendi kendime Arapça ve Farsça çalışıyordum.

Yaz tatilini Ergani'de geçirdim. Bir gün, arkadaşlar kasabanın yukarısındaki evimize geldiler. Heyecan içindeydiler. Ellerinde bir gazete vardı. "Savaş bitti" dediler; "atom bombası atılmış ve savaş bitmiş. Gerçekten getirdikleri gazetenin ilk sayfasında, sayfanın yarısını kaplatan bir kelime yazılıydı: ATOM! Ben tekrar Maraş'a döndüm okullar başlayınca. Üç yıl böylece, okul döneminde Maraş'ta, yaz tatilinde Ergani'deydim. Güz mevsiminde, Maraş, damlarına kırmızıbiberler serilmiş, çınlayan gün ışığında parıl parıl yanarken, bir yandan da İslam'la haşır neşir olma, bir yandan ders, bir yandan da dergiler ve şiirler, kitaplar, Arapça, Farsça ve Fransızca çalışmaları içinden geçiyordu ortaokul yıllarım. Maraş ortaokulundan mezun olmuş ve orda lise olmadığından, Gaziantep lisesine verilmiştik. Ben, ders dışında, bu kez, batı edebiyatına açılmıştım. Şekspir'in bütün piyeslerini, Duhamel'in bazı eserlerini, Andre Gide'nin Dünya Nimetlerini, Verter'i ve daha birçok klasığı lise 1'den itibaren hızla okumaya başlamıştım. Kitapları kütüphaneden alıyordum. Kütüphaneden kitap istemeye çekiniyordum genellikle. Kütüphane hep kapalı idi.

O tatil, Ergani Kesker servisinde işe girdim. Böylece eve maddeten yardımcı oluyordum. Lise II. sınıf, bu ara, Büyük Doğu Cemiyeti üyelik kartım geldi. Büyük Doğu, aylarca üyelik için çağırı yapmıştı. Bende müracaat etmiştim. B.D. Cemiyeti, parti demektir. O zamanlar siyasi parti kurum yoktu. Partiler, Cemiyetler Kanuna göre kuruluyor ve kapatılıyordu. Bir cemiyet(dernek) siyasi parti demektir. O vakit böyle bir derneğe girmek, her şeyi göze almak anlamındaydı. Yazın, Ergani-Diyarbakır arasında karayollarında iş buldum. Görevim,

Diyarbakır'a 20, Ergani'ye 40 km uzakta Deveboynu Geçidi denilen yerde, kum çıkartan işçilere nezaret etmek ve defterini tutmaktı. Bir ara ne işçi kaldı ne kum taşıyan kamyon. Ben, orada öyle, çadırı bekler gibi duruyordum. J.J. Rousseau'nun Emel'ini ve benzeri (Ahlaksızlığın ahlaksızlığı, insan gibi) felsefi eserleri okumaya çalışıyordum.

Lise III. sınıf, bir gün sırf kendimi denemek için Mehmet Levent oğlu imzasıyla, Büyük Doğu'ya bir şiir gönderdim. Bir süre sonra “Dergiye gelen üç yüz şiirin arasından seçilerek yayınlanmıştır” diye bir notla yayınlandı. İlk yayınlanmış şiirim budur.

İlim:

Merdiven daya

Çık aya,

İmân

Al eline bastonu,

Sonu,

Sonsuza yürü

Sürü sürü

Putları kıra kıra

Var (var)a.

Lise son sınıftaydım, Namık Kemal'i anma günü tertiplendi. Okulda konuşmacı bendim. Konuşuyordum, konuşuyordum, konu konu yorumluyordum şiirleri ve yeri gelince arkadaşları çağırıyordum. Onlarda şiir okuyorlardı. Elimde yazılı bir metin olmadan yapıyordum konuşmayı ve şiirleri sunmayı. Başarılı olduk.

İlahiyat ve felsefe fakültelerinde okuma imkanını bulamayıp bursu sebebiyle S.B.F.de okuma zorunluluğu kalınca, şu şekilde bir karar vermiştim: Sınıf geçecek kadar ders çalışacak, tüm ağırlığı sosyolojiye verecektim. Sınıf arkadaşlarımızın birçoğu sonradan, profesör, kaymakam, vali, büyükelçi, konsolos, maliye müfettişi, hesap uzamanı, kontrolör, avukat vb. oldu. Şair ve yazar olarak Cemalettin Süreyya Seber (Cemal Süreya) ve piyesleri tiyatrolarda oynanan Ülker

Köksal (o zamanlar Akçakoca) da sınıf arkadaşımızdı. Sınıfımızdan bakan olarak (iki defa turizm Bakanlığı yapan) İlhan Evliyaoğlu çıktı. Yine sınıf arkadaşımız olan Atilla Karaosmanoğlu da Nihat Erim hükümetinde 70’li yıllarda başbakan yardımcılığı yaptı. Mülkiye Dergisini çıkartan Nejat Tunçsiper (halen Balıkesir milletvekili) de sınıf arkadaşımızdı. Kapital’i tercüme eden, Prof. Mehmet Selik de. Ben, kütüphaneye gidiyor, Fransızca ansiklopedi ve sözlüklerin yardımıyla Fransızcamı ilerletmeye çalışıyor ve bulduğum kitapları okuyordum.

Necip Fazıl, Ankara’ya gelmişse ziyaretine gidiyordum. Ulustaki kahvelerde 15-20 kadar çoğu değişik fakültelere mensup gençlerle N. Fazıl Bey’in sohbetlerinde bulunuyorduk o yıl, yani 1951 yılı. Yine fakülte birinci sınıftadır ki, sanırım birazda sınıf arkadaşlarımın etkisiyle, yani modaya uyarak, eve Ergani’den nişanlanmam için mektupla istekte bulundum.

“Monna Rosa”

1952 baharı girerken 19 yaşında ve Mülkiye ikinci sınıftayım. Bir şiir üzerinde çalışıyordum. Bu şiir gittikçe beni kendi dünyasına çekiyor. O yıllar, serbest şiir denen ölçsüz kafiyesiz şiirin zafer yılları. “Rosa” bilindiği gibi, “gül” demektir. Böylece, aşığılanan “gül” kavramını yeniden gündeme getirmek istedim. Aslında “gül” mazmumu ve modern anlamda “Leyla ile Mecnun “hikayesi, şiirimize tekrar bu şiirle girdi denilebilir. Tekrar Monna Rosa havasına girmiştim. Eylül ve Ekim aylarında ikinci Monna Rosa’yı yazdım. Bunun üzerine birincisine “Monna Rosa I- Aşk ve Çileler” adını verdim. İkincisi: “Monna Rosa II-Ölüm ve Çerçevesel” adını almıştı. Birincisi bir gencin ağzından yazılmıştı. İkincisi o gencin ölümünü anlatıyordu. Sonra güz mevsiminde Monna Rosa’yı yazmaya devam ettim. Üçüncü Monna Rosa’yı, bu kez kızın dilinden yazdım. Adına da “Monna Rosa III-Aşk ve Çileler” koydum. Daha sonra tam yılbaşı gecesi, yani 1952’yi 1953’e bağlayan gece, yeni bir Monna Rosa şiiri daha yazdım. Adını da “Ve Monna Rosa” koydum. “Ve Monna Rosa”, şairin dilinden olup bir rüyadan uyanışın anlatılışı gibidir. Monna Rosa’ların birincisi, sadece Monna Rosa adı altında Hisar’da yayınlanmıştı. 1953yılında tümü yukarda verdiğim isimlerle Mülkiye Dergisinde yayınlandı. Sonra bu yıl bu kez “Yeni Monna Rosa” adlı bir şiir daha yazdım. Bu şiiri, bir şiir gecesinde okudumsa da hiçbir zaman yayınlanmadı ve sonunda kayboldu. Yalnızlık, idealle, şiirle, gençlik duyarlıkları ve hüznüyle dolu bir yıl, 1952yılı kapanmış oldu. Güzün başlayan üçüncü sınıf ve yılbaşından sonra, yani 1953 yılı kışı, Monna Rosa şiirine duyulan ilgili ve şiirin Mülkiye Dergisinde yayınlanmasıyla anlam ve rengini bulmuş oluyordu.

Cemal’le (Cemal Süreya) arkadaşlığım, şüphesiz onun zeki ve yetenekli bir arkadaş olmasından kaynaklanıyordu. Bir konuyu konuşabileceğim bir arkadaştı. Cemal sevdiği ve beğendiği her şeyi hemen kendisine maletmek mizacındadır. Beğendiğini almaktan ve alıntılarmaktan kendini alamaz. Ancak aldığı kendi üslubuna sokmasını bilir. Şiiri için her şey bir malzemedir onun için. Bir tespit, bir espri, hatta bir mısra, bir imaj. Zekası, gece gündüz şiirle yoğrulmuşumuz ve dünyama büsbütün kapalı olmaması arkadaşlığımızın temel taşlarıdır diyebilirim. Ara sıra tartışsak bile bu, iplerin büsbütün kopmasına sebep olmazdı. Bir nevi, yan yana akan, birbirine karışmayan iki su gibiydik. Hatıralarımız çoktur tabii ki. Meslek hayatında da daha sonra İstanbul’da bu arkadaşlığımız, konuşmalarımız, tartışmalarımız, uzaklaşmalarımız, küsmelerimiz, yeniden yakınlaşma ve barışmalarımız devam edip gitti.

Şevket Eygi Galatasaray mezunu, namaz kılan, oruç tutan, Müslüman bir öğrenci, hele o zaman, son derece nadir biri demekti. Tanışmamız şöyle oldu: Üçüncü sınıfa başlamıştım. Serden Geçti’ ye, Osman Yüksel’in oraya ara sıra gidiyor, Üstada Necip Fazıl gelmişse görüşüyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse O. Yüksel’den çok N. Fazıl içindi gidişim. Gidişlerimde, bu kez, sevimli, tombulca, lise öğrencisi görünümünde biri oradaydı. N. Fazıl ve Osman Yüksel’le birlikte bir yere gittiğimizde yanımızda geliyordu. Üstadın yanında pek konuşmamakla birlikte Osman Yüksel’le birlikte biz yalnızken durmadan konuşuyor, Osman Yüksel de” sus yahu” falan demiyor. Üzerimde bıraktığı izlenim, biraz şımarık, çok bilmiş bir lise son sınıf öğrencisi olduğuydu.

N. Fazıl Üstadımızın sohbetlerinde genellikle, ben konuşmaz, soru sormaz, dinlerdim. Bütün eserlerini ve Büyük Doğuları ve hakkında yazılmış hemen hemen her yazıyı okumuş bulunmakla beraber, bunları hiç söylemez ve belirtmezdim. Şiir yazdığımı, hatta bir şiirimin Büyük Doğu’da çıktığını da söylemezdim. 1952 güzü ve 1953 yılı, bir yandan fakülte üçüncü sınıfına devam edişim, 1952 de yazılmış Monna Rosa’ların Mülkiye Dergisinde yayınlanması ile öte yandan 1953 şubatından itibaren Malatya davasını takip ve hapisshanede bulunan Üstadı ziyaret edişimle ve yüreğim üzüntüler ve umutsuzluklarla, yeniden büyük bir baskı altına alınmış Müslümanların ızdıraplarıyla dolu olarak geçiyor. Sürekli olarak her Çarşamba ve Pazar üstadı ziyaret ettim. Bazı ziyaretlerden görüşme yapmadan dönerdim. Ziyaret yok” derlerdi. Hapishanedeki, mahkemelerdeki durum ruhumu sıkıyordu. Hiçbir umut yok gibiydi ortamda. Mahkeme, bir göstergeydi. O genç yaşta ülkenin durumu, oldukça üzmüştür beni.

1953 yılı kışı, baharı ve güzünde, Malatya davasını izleyişim ve N. Fazıl Beyi hapishanede ziyaretlerim sürüp gidiyordu. Fakültede derslere devam ediyor ve yeni şiirler yazıyordum. Şehrazat karacığın Türküsü, Dans eden iki kardeş, Kar şiiri gibi şiirlerimi o kışın mahsulü. Baharda ise, Şahdamarı ve ip isimli iki şiir yazmıştım. İp hiçbir zaman yayınlanmadı. Dosyalarımın arasında yıllardan yıllara devroldu ve sonunda attım gitti. Yayınlanma bir şiirin varoluş faktörlerindendir. Bir nevi, yayınlanmamış şiir, doğmamış şiirdir, ya da yarı doğmuş, doğumunu tamamlamış şiirdir. Yayınlanmakla bir şiir gün ışığına çıkıyor, zaman karı, fırtınası altında kalıyor. Dayanabilirse yaşıyor. O kış, 1953-1954 kışı, ilk kez, beni dergi çıkarma düşüncesi meşgul etti. Bütün İslam amaçlı dergiler kapalıydı. Sanat ve edebiyat dergileri de taşıdıkları ruh bakımından ruhuma yabancı. Şiirlerin birçoğunun yazılıp da yayınlanmamış olması ve bu durumun sürmesi halinde yen, bir şiir yazmanın anlamı olmayacaktı. İşte herhalde, hep, şairlikle ilgimin temellence kesileceği son anda, kaderin itişiyile, istemiye istemiye şiirim gönderiyorum dergilere. İstanbul Dergisinde de böyle oldu. Şiirlerim arka arkaya yayınlandı dergide. Şahdamarı, karayılan, kar şiiri, köşe şiirleri hep İstanbul dergisinde çıktı. 1954 yılında yaza doğru Üstat N. Fazıl, Büyük Doğu'yu tekrar çıkardı. İlk sayının kapağında, ağlayan, başörtülü bir kızın resmi üzerinde "MİLLETÇE AĞLIYORUZ" ifadesi vardı. İçerideki yazı da şöyle başlıyordu: Milletçe ağlıyoruz, çünkü ağlamak kanunen suç değildir. Eğer suç olsaydı onu da beceremezdik. Bu sayı çok satmıştı. Üstat, o ara Ankara'ya geldi. Bizim haziran imtihanları yaklaşmıştı. O imtihanları da verince mezun olmuş olacaktım. Üstat, en kısa zamanda İstanbul'a gidip dergide kendisine yardım etmemi istedi. İmtihanların yaklaştığını söyledim. İmtihanalardan sonra gitmeyi önerdim. "dedi "dedi, hemen gel. Bu bir emirdir. Bunun üzerine Ergani'ye gidip babama durumu anlattım. Ergani'de birkaç gün kaldıktan sonra İstanbul'a hareket ettim. Üstat bana söylediklerini unutmuştu. Ben, gitmezsem gücenecek diye imtihanları bırakıp gitmiştim. Demek gitmesem farkında bile olmayacakmış. Unutmuşum sana söylediklerimi ama, iyi ki geldin" dedi.

Tahsil hayatı boyunca hep başarılı olan benim sınıfta kalmam hayatın öbür yüzünü, yenilgi ve acı yüzünü görmeme neden oldu. Ekonomik sıkıntıları, ölümcül acılarını, daha bir çok sıkıntıları görmüştüm. Fakat il kez başarısızlığı tadıyordum. Bu yıl yine bir dergi çıkarma hevesine kapıldım. Aylık sanat ve edebiyat dergisi hevesine. Ama maddi imkandan tamamen mahrumdum. Hatta o kadar ki, bursum kesilmiş bulunduğundan geçimim de bir problem olmuştu benim için. Böyle bir durumda dergi çıkarmayı düşünmem arkadaşları şaşırtıyordu. O sırada Eskişehir Maliyesinde memur olarak çalışan Cemal de şaşanlar arasındaydı. Ama, insan

psikolojisi gariptir, belki de asıl bu imkânsızlıklar durumunda bu tür teşebbüsleri düşünüyor, belki de asıl bu imkansızlık sebebiyle düşünüyor. Dergi ancak iki sayı çıkabildi. Sonra imtihanların gelmesi ve maddi problem sebebiyle kapandı. Ancak, iki sayı çıkmasına rağmen büyük yankı yaptı. Orhan Velicilerin tıkanıdığı, Atilla İlhan'ın çıkışının da bir sonuç vermeyeceğinin anlaşıldığı bir anda, hiç de beklenmeyen bir noktadan bir gençlik, sanat ve edebiyat dünyasında boy gösteriyordu. Şiir sanatı'nı çıkardığımız zaman, Ahmed Arif de Diyarbakır'dan uzun uzun mektuplar yazmış ve şiirler göndermişti.

İstanbul'a üçüncü gelişimdi bu. 1950 ve 1954'teki gelişlerim kısa süreli olmuştu. Bu kez sürekli olarak oturacaktım İstanbul'da. Daha doğrusu, yazları taşraya gidecek, kışları İstanbul'da bulunacaktık. Yaz teftişlerinin meslek dilinde adı "turne" idi. Aynı sınavda birlikte müfettiş muavini olanlar da bir "promosyon" oluşturuyordu. Teftişte göze çarpan hatalara da "observasyon" deniyordu. İstanbul'a her geldiğimde, Çemberlitaş'ta bir otelde kalırdım. Bu defa yine aynı otele indim İstanbul kar içindeydi. Eminönü Vergi Dairesini teftiş eden bir müfettişin yanına verilmişim. Kapalı Çarşı'dan geçip Mercan'dan yürüyerek daireye gidiyordum. Akşamları da Nuruosmaniye Caddesinde bulunan saray istirahat salonu isimli kahvede oturuyordum. Mart ayında, çağrım üzerine, ailem İstanbul'a geldi. Fatih'te ev tuttuk. Evin iki odasının pencereleri daha takılmamıştı. Orası bir teras gibiydi. Süleymaniye, Şehzadebaşı, Fatih camileri bütün ihtişamıyla oradan görülüyordu. Korkunç soğuk bir kıştı o kış. Mart geldiği halde, kış bütün gücüyle hüküm sürüyordu. Öte yandan, 1954'ten beri kapalıyken, bu kez günlük gazete olarak faaliyete geçen Büyük Doğu için de elimden gelen hizmeti verebilmek için koşuşturuyordum. Sanat-Edebiyat sayfasına, üstat, hazırlayan olarak adımı yazıyordu. Oysa, o zamanlar, devlet memuriyetinde, hele maliye teftiş heyetinde, Büyük Doğu'da, konu edebiyat da olsa, yazı yazmak şiir yayınlamak, dehşet verici bir durum olarak görülürdü. Ankara'da daha çok pastanelerde şiirlerimizi yazmağa alışmıştık biz şiir yazarlar. Aynı alışkanlıkla İstanbul'da da akşamları daireden çıkınca bu tür yerler arıyorduk. Beyoğlu'nda Baylan Pastanesi, şairlerin, yazarların uğradığı bir yerdi. Ben de oraya giderdim. Yazı ve şiirlerimi orada yazardım. Bazen de Cemal'le giderdik. Fazıl Hüsnü Dağlarca ve bazı gençler oraya gelirdi. Beyazıt'ta da "Bahar" isimli bir pastane keşfetmişim. Bazı akşamları da oraya giderdim. Bahar Pastanesinden Ankara'dan arkadaşım Ziya Nur'u buldum.

İstanbul'a geldiğimde gerek liseden tanıdığım gerek edebiyat alanına görünüşüm sebebiyle beni tanıyan bazı gençler beni görmeğe gelmişlerdi. Birkaç defa Aksaray'da, Bulvar'da Bulvar çay

salonunda buluştuk. Adnan Özyalçiner, Kemal Özer, Onat Kutlar, Hilmi Yavuz, Ülkü Tamer ve arkadaşlarıyla bu gençler, ki bizim hemen arkamızdan gelen kuşağı temsil ediyorlardı. 1956 yılında tanıştığımız iki arkadaş, Abdullah Işıklar ve Reşit Dericioğlu'ydu. Bir gün Hüseyin Yunanlı, “gidip Reşit Abdullah'ı görelim” dedi. Sultanahmet'te Yüksek Ticaret Okulu'na yakın bir evde oturuyorlardı. Henüz öğrenciydiler. Abdullah vardı evde. Bizi hararetle karşıladı. O gün bugün, her zaman, beni ve yalnız beni değil herkesi, büyük bir dostluk ve içtenlikle karşılar Abdullah. O yaz hep ev aradık ve sonunda Beşiktaş'ın yukarısında bir ev bulup taşındık. Hasan Paşa Dersi denen o vadide birkaç katlı beş yüze yakın ev vardı. Onları yıkıp, 24 saat, üç vardiya çalışarak, bugünkü Barbaros Bulvarı'nı açtılar. Çalışan makinaların gece gündüz çıkardıkları gürültünün azabını da o kış hasta olan zavallı annem çekti.

Annemin ölümü beni çok sarsmıştı. O sıralar ve daha yıllarca yazdığım şiirlerin teması “ölüm” dür. “Yoktur Gölgesi Türkiye’de” şiirimi de annemin ölümü duyarlılığıyla yazmışım. 24 yaşındaydım. Zaten hüznle dolu olan şiirlerime bu kez ölümün gölgesi düşmüştü. Metafizik bir havaya bürünmüştü şiirlerim. Fizikötesini kurcalama psikolojim, son derece yoğunlaşmıştı.

6 Ocak 1959 sabah saat 10'da iki arkadaşına Babıali caddesindeki Meserret Kiraathanesi'nde randevu vermişim. Meğer ölüme randevu vermişim. Ama kaderimizde o gün ölümümüz olmadığından kurtulmuştuk. Olay, Sirkeci İnfilakı- Sirkeci Faciası diye anılan olaydır. Bu olay üzerine yazdığım “Ben kandan elbiseler giydim hiç değıştirsınler istemezdim” isimli şiir, Sirkeci İnfilakı, ölüm ve annemin hatırası arasında çağrışımlarla ilgili kuran bir şiirdir.

İstanbul'da gelirler kontrolörlüğü görevine başladım. Biz, gelirler kontrolörleri, Türkiye’de 18 kişiydik, uzun süre de öyle kaldık. Sirkeci İnfilakında ortalığa saçılmış bulunmasına rağmen ilk şiir kitabımı hazırladım. Tüm şiirlerimi basacak param olmadığı için şiirleri ikiye ayırdım. Daha metafizik ve ferdi olanları KÖRFEZ adı altında topladım ve arkadaşlarım Doğan Yel ve Cafer Canlı'dan borç alarak kendim bastırdım. Matbaa hakkında da ciddi bir fikir olmadığından kartvizit basan bir matbaada basıldı bu şiir kitabım!..

Yine bu 1959 yılında, dergimiz bulunmadığından, bizden hemen sonra gelen kuşağın çıkardığı A dergisinde, istek üzerine Cemal ve ben birere yazı yazdık.

1960 Ocak, Şubat ve mart ayları, benim Diriliş'i, aylık bir dergi olarak çıkarmayı düşünme, karar verme ve hazırlıklarımı yapma aylarımdır. Denizciler Caddesinde, Yeğenbey Vergi Dairesinde gece saat 12.00'ye kadar oturup çalışma imkanı bunu gerçekleştirmemde etken

olmuştur. Diriliş'i iki sayı çıkardıktan sonra turneye çıkmak zorunda kaldım. Turnede üçüncü sayıyı da hazırladım. Ancak o arada ihtilal oldu. Bayramdan sonra Van'a döndüğümde, sivil hayatta bu kadar asker gözetiminde yaşamaktansa askere gitmeye karar verdim. Yedek subay okuluna gitmek üzere Ankara'ya hareket ettim. Yedek subay okulunda kitap okumak büyük bir sorundu. Ancak koynuma sakladığım kitapları talimlerde verilen aralarda okumağa çalışıyordum. Gece de yasak olmasına ve erken yatma zorunluluğuna rağmen bir parça okumağa çalışıyordum.

1962 yılbaşı gelince, memuriyete dönmek zorunda kaldım. 18 kişilik gelirler kontrolörlüğü kadrosunda iki arkadaş askere gittiği için bana ve benim gibi askerden dönen bir arkadaşaya yer açılmış oldu. Tayinim yapılırca İstanbul'a döndüm.

Demokrat partili gazete ve yazarların sustuğu bu yıllarda Gökhan Evliyaoğlu bir cesaret örneği vererek parlayan gençler oldu. Daha önce, Demokratların Havadis gazetesinde çalışan Gökhan İhtilalden sonra, tüm gazetenin yöneticisi durumuna geldi. 1960'tan sonra ise, gazete adeta Gökhan'a ve arkadaşlarına kalmıştı. Fakat yönetim, gazeteyi ellerinden aldı. Bunun üzerine Cemil Sait Barlas'ın gazetesinin adını satın alarak Son Havadis'i çıkardılar. Ben, hava değişimiyle geldiğimde, Gökhan'lar büyük bir korkusuzlukla son Havadis'i çıkarıyorlardı. Karaköse'den ben de birkaç yazı göndermiştim. Bir yazı "Kasaba Edebiyatı" adını taşıyordu. Bir de Yahya Kemal ve Süleyman Nazif'le ilgili bir yazı. Bunlar son Hadis'te veya daha sonra Yeni İstanbul'da çıktı. 1962 Yeni İstiklal Dergisinde yazıyordum. Sezai Karakoç imzasının yanında çok defa da Mehmet Yasin müstearını kullanıyordum. İmzasız baş yazılar yazdığım da oluyordu. Dergi haftalıktı. Şevket bunaldığı için kimi zaman, birinci sayfadaki imzasız başyazıyı da benim yazamam gerekiyordu. Fakat, esasta dergiden memnun değildim. Çünkü: fazla sansasyonel bir dergiydi. Oysa ben yeni bir gençlik hazırlamak için fikir ve sanat ağırlıklı olmasını istiyordum. Ama Şevket satmaz inancıyla bu fikrimi kabul etmiyordu. Bu şekilde yazmama, gönülsüz bir yazma oluyordu doğrusu. Bu sıralarda arkadaşlar arasında bir lokal ihtiyacı duyuldu. Kahve, bu ihtiyacı karşılamıyordu. Süleyman Yalçın, İsmail Dayı ve bazı arkadaşların teşebbüsüyle Aydınlar Ocağı kuruldu. Bende kurucular arasındaydım. Aydınlar Ocağı için lokal olarak Beyazıt'ta Karaağaç İşhanı'nın üstünde bir teras katı tutuldu. Orda seminerler, konuşmalar yapılmaya başlandı. Kahve gibi oturuluyordu aynı zamanda. Nurettin Topçu, en sık konuşanlardan biriydi. Kış askerlik, 27 Mayıs ihtilalini her yerde hissedilen baskısı on yılda bir insan psikolojisinde görülen büyük değişim ve dönüşümün yaklaşması,

bende, İstanbul'a dönüşten sonra adeta bir birikimin boşanışı yaşantısını doğurdu geçici olarak. Fikir sanat hayatına mani olduğu inancıyla, mesleğe yeniden intibak güçlüğü hissi içinde kaldım bir süre. Yaşım 30'a yaklaşıyordu. Tecrübelerimle de biliyorum, insan, her on yılda bir, büyük bir psikolojik değişim çizgisinden geçiyor. İnsanoğlunun tekamül dönemleri, yaş dönümleri de diyebiliriz bu dönemlere. İnsan, 10,20,30,40 ilâhir, her on yılda bir, adeta bir âlemden başka bir âleme geçiyor. Bunu önceden tahmin etmesi imkansız. Hatta anlatılsa bile, söyleneneler teorik kalmaya mahkum. Sesler adlı şiirimi de bahardan yaza geçilen bu aylarda yazmıştım. O zamanlar İstanbul'da deniz pırıl pırıldı. Tertemizdi. Deniz kenarına inilir, kıyıda bir kahvede oturulurdu. Denizin dibi görünürdü.

1963 yaz turnesinde Ergani'yi istemiştin, Genel Müdürlük de Ergani'ye gitmemi kabul etti. Ergani vergi dairesini teftiş ederken evimde babam ve bir kardeşimle beraber bir iki ay kalma imkanım oldu. Yine, çocukluğumda olduğu gibi, yaz gecesi bahçede yatıyorduk. Yaz gelmişti İstanbul'a döndüm. Fakat, ne yazık ki, bir ay sonra babamın vefat haberi geldi. Ben kurtulmuştum ama bu kez babamı yitirmiştik. Bana gece haber verdiler. Yenikapı'ya koştum. Ancak denize saatlerce bakarak ve adeta denizle özdeşleşmiş babamın ruhuyla konuşarak korkunç ıstıraba tahammül edebildim.

İki ay müddetle "Farklar" adlı sütunda günlük yazı yazdım. Yeni İstanbul'da. Büyük etki yaptı, beğenildi. Hatta isim koymayışım, sadece soyadını kullanışım sebebiyle bir yayıncı yazılarımı o zaman yeni kitabını bastıkları bir Karakoç soyadlı kişiyle mal ediyor diye haberler geldi kulağıma. İki ay geçince, turne yaklaştı. Gökhan'lar yaşama savaşı veriyorlardı. Masrafları gelirlerini geçiyordu. Onun için ben de kadroya alamıyorlardı. Bu sebeple ben de yazılarıma son verdim.

1963-1964 kışında köpük isimli büyük şiirimi yazdım. Uzun yıllar hiçbir dergiye şiir vermemiştin. Bir iki ufak istisna dışında (Halil İbrahim Bahar Soyut'u çıkardığın da büyük ısrar üzerine kendisine bir şiir vermiştin. "Yalnız, benim şiirimin adı somut" demiştin. O da çok memnun olmuş, "olsun" demişti. Kemal Özer de şiir sanatı adıyla bir dergi çıkarmıştı. Daha önce yazdığım gibi, şiir sanatı, 1955'te benim çıkardığım derginin adıydı. Şimdi o adla Kemal dergi çıkarıyordu. Herhalde biraz da bu alıntıyı meşrulaştırmak arzusuyla benden ısrarla şiir istedi. Ben de ona bir şiir vermiştin. Köpük'se parça parça dergilerde yayınlandı. Sonra da Cemal vasıtasıyla Mehmet Fuat istetti. Bütünüyle Yıllığı'nda yayınlandı).

Dergilerde, günlük gazetede yazdığım yazılar daha çok ideolojik mahiyette idi. Dış ve iç konulara dokunuyordum, ama hep toplumu kendi idealimize getirebilmek için İnönü'nün değiştiğini ileri sürenlere karşı: “Yeni İnönü, eski İnönü’dür” diye yazarken, ya da Cezayir’de öldürülen mücahitlerin cesetleri meydanlarda kalıp gazetelerde: “cesetler meydanlarda kokuyor” haberi çıktığında, “Kokan Fransa’dır”. Diye yazdığım da amacım hep aynıydı; günlük politika yapmak değildi, Müslümanların iç ve dışta yürekler acısı olan halini tasvirdi. “Kokan Fransa’dır” yazısını yazdığım zaman arkadaşım Sait Mutlu’yla tartışmıştık. Sait, Galatasaray’dan Şevketin arkadaşıydı. Temiz bir arkadaştı. Prof. Hamidullah’la mektuplaşıyordu. Diriliş’ in 1960’ta çıkan sayılarında çevirileri vardı. Hatta Diriliş Dergisi sayılarını Prof. Hamidullah’a göndermiş, oda, yazdığı mektupta, benim için” İnşallah Nobel Edebiyat Ödülünü alır” diye temennide bulunmuş. Said, Prof. Hamidullah’ın mektubunu getirip bana göstermişti. Gerek Prof. Hamidullah ve gerek Sait, Fransa’ya sevecen gözle bakıyorlardı. İyimserlerdi. Benim Fransa’nın aleyhine böyle şiddetli bir yazı yayınlamam Sait’i üzmüştü. “De Gaulle, Cezayir’e istiklalini verecek” diyerek benimle tartışma yaptı. Ben: “kimse kimseye istiklal vermez. De Gaulle verirse mecbur olup verecektir” dedim.

Evet, memuriyetten ayrılmış, yeni bir işe başlayamamış ya da yeni bir faaliyet girişememiştim. Mevcut düzenle her zaman olduğu gibi, yakınımız sayılanlar dahil, bağdaşıp kaynaşmam, uyuşmam kolay değildi.ve tekrar Diriliş’i çıkartma kararını verdim. Gece gündüz çalışarak aylık düşünce ve edebiyat dergisi niteliğiyle Diriliş’i ilk çıkışından altı yıl sonra yeniden Mart’ta çıkardım. 48sayfa, renkli kapaklı mümkün mertebe ciddi bir dergi olarak. Arkadaşlar çevresinde bir hareket, umut ve yeni düşünceler kaynağı oldu Diriliş. Yetenekli olup da yazmaya yatkın olmayan arkadaşlarımı zorladım. Kimilerine yazı yazdırdım. Kimilerine çeviri yaptırttım. Konuları genellikle ben verdim. Tercüme edilecekleri ben seçtim. Tercümeleri, kimi zaman yazıları, hatta bazen şiirleri düzelttim. Bir kadro doğurmak için büyük çaba sarfettim. Genç-yaşlı diye bir ayırım yapmadım. Zaten geceleri geç vakitlere kadar kahvede gençlerle oturup konuştuğumdan onlar belli bir etki içinde idiler. Hazır bir ortam vardı onlar için. Böylece, geniş kitlelere yansımaya da belli çevrelerde Diriliş Hareketinin yeni bir atılım olduğu, yeni bir ekol doğurduğu az çok anlaşılıyor ve seziliyordu.

Bir yıl çıktı Diriliş. Kimi aylar gecikince çift sayılar çıkarıp kapattım mesafeyi. İlk sayı satmıştı. Sonraki birkaç sayı layık olduğu satışı bulamadı. Dergi Mart 1967’de kapandı. Mayıs, haziran aylarında akşam üzerleri Yenikapı’ya iniyor, deniz kenarındaki kahvelerde Hızır ile Kırk

Saat'i yazıyordum. Sanki denizle mülakat yapıyordum da şiir bu mülakatın notlarıydı. İki ay içinde aşağı yukarı kırk gün kadar deniz kenarına inip şiiri bölüm bölüm yazdım. Tabii ki, ikindiden sonra gidiyor, akşam dönüyordum. Kumkapı ve Kadırga mahallelerinin arasından geçerek. Eski kiliseler ve camiler şehri gibidir bu semtler. Her gidişimde net bir saat yazmış olduğumu kabul edersek kitap için kırk saatlik net çalışma olmuş demektir. Kitabın ismi de bir nevi bu oluşumuna uygunluk göstererek Hızır'la Kırk Saat oldu. Hızır'la Kırk Saat bittikten sonra da şiir ilhamım devam etti. Bu sebeple Taha'nın Kitabı'nı yazmaya başladım. Taha'nın Kitabı da biraz deniz kenarında biraz da Kapalı Çarşı'daki, şark kahvesinde yazıldı. Sonbaharda artık şiir yazma durdu. Taha'nın Kitabı ancak daha sonraki yılın baharında tamamlandı.

Yıl 1969, gazeteden ayrılmış durumdayım. Dergi de çıkmıyor. Bir yandan gazetede yazdığım fıkraları topluyorum- ki sonra Fatih Yayınevi'nde Sütun adı altında yayınlandı. Bir yandan da beklenti içindeyim. Belirsizliğin içinden somut bir çalışmanın çıkıp gelmesini. Geceleri kahveye gidiyorum. Kahvede günün kaygıları, günlük kaygılar sona eriyor, toplum kaygısı ise canlı ve adeta bir kavga heyecanı içinde yaşanıyor.

Yıl 1970, Diriliş'i üçüncü kez aylık olarak çıkarıyorum. Cağaloğlu Meydanı'nda Atasaray İşhanı'nda bürom var. Bir süre sonra Cemal (Süreya) da karşımdaki odayı tuttu. O da Papirüs'ü yayınlamaya başladı. Böylece, fakülte sınıf arkadaşlığı ve meslektaşlıktan sonra bu kez de yayın hayatında komşu olmuştuk. Ancak, Cemal'in arkadaşlıktan çok yavaş da olsa uzaklaştığını hissediyordum. Yanına gelenlerin davranışları Cemal'den onlara yansıyan bir uzaklaşımın izini taşıyordu. Dergi, 1971'in ilk aylarına kadar çıktı. Ülkede anarşi ve terör başlamıştı. 1968 öğrenci hareketlerinden sonra bir türlü durulmamıştı ülke.

Üçüncü kez, 1969 Ekim'inde başlayıp aylık olarak 16 sayı çıkardığım Diriliş, 1971 Ocak ayında, artık çıktığı yokuşu tırmanılamayacak derecede dik bulmağa başlamıştı. Evet, bizde fikir ve edebiyat dergisi çıkarma, bir dağa tırmanmaya benzer. Önce uçar gibi hızlı yol alırsınız. Fakat giderek yol dikleşir, en sonunda da bir yerde durup kalırsınız.

Memuriyete dönme karar verdim sonunda. Arkadaşım Erdoğan Nirun'un gayretleriyle bir ay içinde formaliteler tamamlandı. Yeniden gelirler kontrolörü oldum. Bu işlerle uğraşırken, bir yandan da değişen hayata ve Ankara'ya intibak etmeğe çalışıyordum. Çankaya'da bir ev tutmuştum. Arkadaşım Turgut Akman da arkadaşlarının ısrarları üzerine Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nı kabul etmiş ve bu sebeple Ankara'ya gelmişti. Nasıl İstanbul'da geceleri Kadıköy pastanelerinde veya kahvehanelerinde oturuyorsak, burada da önceleri Büyük

Ankara Oteli, Tuna Pastanesi, Markiz gibi yerlerde oturuyorduk. Fakat sonra enflasyonun hızlı artışı sebebiyle farkında olmayarak daha hesaplı yerlere gitmeye başlamıştık. Ankara’da, ikinci memuriyet hayatımda, şehrin ve değişik hayat tarzının tesiriyle, yeni şiirler yazma havasını buldum bir süre. Bu şiirler, bir nevi “sürgün” şiirleridir. İstanbul’dan uzaklaşmanın çağrıştırdığı tarihsel trajedimizi fon olarak kullanan şiirlerdi bunlar. Bu şiirler, şiirler IV adlı şiir kitabımda yer aldı. Kitabın özel adı ZAMANA ADANMIŞ SÖZLER’dir.

Evet, 1973 seçimi ve 1974 affından sonra, İstanbul’a dönmüş, iki ay kerhen bir gazetede günlük yazı yazmış, sonra Diriliş’i çıkarmağa, bir taraftan da eserlerimi Diriliş Yayınları adı altında yayınlamağa, başlamıştım. Yeni bir nesil yetiştirmek, bunun için fikri mevzuları yeni baştan ele almak gerekiyordu. Önceleri aylık 96 sayfa, sonraları 80 sayfa olarak çıkan Diriliş, düşünce ve edebiyat açısından bir ekol doğurdu. Kendi geçmişimiz, çağdaş eserlerimiz, Batı kültür ve edebiyatı, özgün bir sentezle Dergide genç yetenekleri yoğuruyordu.

İnsanoğlunun planladığı ile kaderin planladığı hayat ne kadar farklı! İnsan, bir amaç çiziyor kendisine ve kestirmeden ona ulaşmak istiyor. Oysa, yol, çok uzun, dolambaçlı, pürüzlü ve dikenlerle dolu.

Not: Bu Yazı, 1988-1991 Yılları arasında Haftalık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi Diriliş’te çıkan Sezai Karakoç Hatıratlarındaki, I. tekil şahıslı paragraflardan seçilerek hazırlanmıştır.

